ORATORIÆ LIBRI DVO.

QVORVM

Alter ejus Definitionem,
Alter Partitionem

EXPLICAT:

IN VSVM SCHOLARVM
recèns editi.

Authore CAROLO BVTLERO, Magd.

OXONIÆ
Excudebat GVILIELMVS TVRNER,
impensis Authoris. 1629.

Lectori Benevolo
Salutem.

NON quòd non satis multi satis jam multa, de Dicendi Facultate, eruditè satis scriptitârunt; nec vt ipse in illorum, quos vtique revereor, numerum me ambitiosè insererem; istud mihi pensum imperavi: sed vt amicis quibusdam Magistris (qui, quòd Rhetorica nostra Ramea Scholis aliquandiu placuit, vt integram Oratoriam, parili brevitate perspicuitate methodo, absolverem, sepiuscule & seriò flagitârunt) morem gererem. Horum ego postulatis, studiosè lector, hìc sum obsecutus: si tuæ etiã expectationi fecerim satis; bene habet: voto potitus sum: sin minùs; candidè abs te admonitus, adhuc id facere, quã possũ, dabo operam. Sed inquis forsan, Quid tibi, jam seni, cum istis puerilibus? Hem! siste precor; ne in crimen, quod alteri temerè intentas, ipse turpiter incurras: puerilis nempe est censura procax & temeraria. Oratoriæ quidem candidatos, magnis Orandi mysterijs, à pueris initiandos esse non inficior: cæterũ pergant iidẽ dehinc oportet, vt annis, ita artis studio, jugiter adolescẽtes: adulti demum invenient, quæ virili, quæ senili, quæ severissimæ ætati, vsui & honori erunt. Etenim, præterquam quòd hæc ipsa facultas summè sit, per se amabilis, & è septem liberalibus Scientijs multò præstantissima; quì quis vel Theologi, vel juris-prudentis, vel Imperatoris, vel Legati, vel denique eminenti vllo pacis bellive munere, nisi hac plùs quàm mediocriter instructus & exercitatus, laudabiliter fungi poterit? Memini, cùm recenter editam, homini nec indocto nec inhonorato Syngenian, de more, donarem; illum (quamvis nihil, spero, inibi curiosus quisquam indagator deprehendet, præter æternam veritatem, divinis testimonijs, & Ecclesiarum primitivæ ac reformatæ, præsertim nostræ Anglicanæ, sententijs demonstratam) pro gratia (quæ hìc, si non referri, haberi saltem solet) parum gratiosè repente oblacutum, Emisisti quendam de Apibus *libellum*: *eum probo*: *verùm quid Apiario cum abditis* Consanguinitatis & Affinitatis *negotijs*? Cui nihil tum, quod responderem, habui, nisi quòd Bonum & Verum, *cujuscunque testimonium & patrocinium*, bonum & verum, *non dedignatur*: nec persona indignitas rei dignitatem

tem omnino minuat. Meos autem hac in re *labores, si cui similiter vellicare libitum fuerit; is, præter communem illam, de* Bono *&* Vero, *excusationem, responsum hoc auferat, Eam esse inter* Apem *&* Eloquentiam *affinitatem, vt qui vnã colit, peræquè colat alteram: ac pares in vtraq; virtutes, pariter agnoscat, admiretur, atq; enunciet. Habet Apis* mel *dulce & salubre, quo hos mulcet, pascit, sanat: habet & eadem acrem aculeum, quo illos terret, pungit, infestat. Quid? Nonne itidem & Eloquentia? Siquidem ait Homerus,* * A lingua Nestoris *melle* dulcior fluebat oratio: *& Cicero,* † Tanta in Pericle vis fuit, vt in eorum mentibus, qui audîssent, quasi *aculeos* quosdam relinqueret: *vt nihil quicquam prohibere videatur, quin qui de* Ape, *Idem de* Arte *præcipiat* Oratoria. *Tu verò (ingenue Lector) Apinam hanc* [*i. &* suavitate *&* acrimoniâ *insignem*] *facultatem, vtrisque, quod aiunt, vlnis amplectere: cui excolendæ si florentem ætatem diligenter impenderis; ætate maturiori fructus tibi reddet, supra cæteras quascunq; humanitatis disciplinas, longè vberrimos,* * Quamobrem pergite, vt facitis, Adolescentes: atq; in id studium, in quo estis, incumbite: vt & vobis honori, & amicis vtilitati, & Rei-pub. emolumento, esse possitis. *Hoc fiet, si præpotens hæc Dicendi vis, perpetuas sibi asciverit comites,* probitatem *&* prudentiam: *vt* Prudenter & Probè *admonet Orator:* † Est Eloquentia vna quædam de summis virtutibus: quæ, scientiam complexa rerum, sensa mentis & consilia sic verbis explicat; vt eos qui audiunt, quòcunque incubuerit, possit impellere: quæ quò major est vis, hòc est magis cum *Probitate* jungenda, summâq; *Prudentia.* Quarum virtutum expertibus, si Dicendi copiam tradiderimus; non eos quidem Oratores effecerimus; sed furentibus quædam arma dederimus. *Vale: & Artem hanc tam honorificam, assiduâ discendi & Dicendi exercitatione, tuam facito.*

* Iliad. α. τῦ πὰὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή.

† Orat. l. 3. ¶ 21.

* Orat. l. 1. ¶ 9.

† Orat. l. 3. ¶ 13.

WOTTON. 8. *Cal. Iul.* 1629.

Tui studiosus
C. B. M.

LIBER PRIMVS
De
Definitione ORATORIÆ.
Caput Primum.

(a) ORATORIA est (b) Facultas (c) formandi ORATIONEM [c. 2. & 3.] de qualibet QVÆSTIONE. [c. 4. & 5.]

Cujus suavitatem, virtutem, dignitatem, sic exprimit Antonius: **Tanta oblectatio est in ipsa Facultate Dicendi; ut nihil hominum aut auribus, aut mentibus jucundius percipi possit. Qui enim cantus, moderata Orationis pronunciatione, dulcior inveniri potest? quod carmen, artificiosa verborum conclusione, aptius? qui Actor in imitanda, quàm Orator in suscipienda veritate jucundior? quid autem subtilius, quàm acuta crebraque sententia? quid admirabilius, quàm res splendore illustrata verborum? quid plenius, quàm omni rerum genere cumulata Oratio? Hujus est, in dando consilio de maximis rebus, cum dignitate explicata sententia: ejusdem, & languentis populi excitatio, & effrænati moderatio.* Et sic Crassus: † *Neq; verò mihi quicquam præstabilius videtur; quàm posse dicendo tenere hominum cœtus, mentes allicere, voluntates impellere quò velit, unde velit deducere. Hæc una res, in omni libero populo, maximèque in pacatis tranquillisque civitatibus, præcipuè semper floruit, semperque dominata est.*

*Orat. l. 2. ¶ 19

† Orat. l. 1. ¶ 9

Ad Cap. 1

(a) *ORATORIA.* Universam hanc *Orandi* rationem, *Rhetoricam* fere, retento quod à Græcis mutuati sunt vocabulo, Oratores appellitant. Sed cùm Artifex *Orator*, Artificiũ *Oratio*, Actio *Orare*, ab iisdẽ Latinè dicatur; consequens est: ut Ars ipsa, cognato nomine, vocetur *Oratoria*: sicut antiquis quibusdã visũ est: de quibus Quint:, † *Rhetoricen in Latinum transferentes, tum* Oratoriã, *tum* Oratricem *nominaverunt.* Adde etiam quòd idem Fabius, quamvis Græcam vocem malle ibidem videatur; tamen Artis præceptiones ipse inscribat, *Oratorias*, non *Rhetoricas*

† l. 2. c. 14.

toricas, Institutiones: imò & Artem ipsam appellet *Oratoriam*: vt l. 2. c. 1. (vide (f) in notis ad c. 3. § 6.) & l. 3. c. 1. *Isocrate iam seniore, Aristoteles præcipere Artem* Oratoriam *cæpit: & ibidem, Præcipuum vero lumen, sicut Eloquentia, ita præceptis quoque eius dedit, vnicum apud nos specimen* Orandi, *dicendique* Oratorias *Artes, M. Tullius.* Qui & ipse eodem modo loquitur:* *Quibus in rebus versatur Ars & Facultas* Oratoria, *eas res materiam Artis* Rhetoricæ *nominamus.* Vbi vocibus Græcâ & Latinâ indifferenter vtitur: quemadmodum etiam *Rhetor* & *Orator.* Orat. Perf. ¶ 11. Orator *& Græcè ab eloquendo* ῥήτωρ, *& Latinè Eloquens dictus est.* Quare Latini illi, de quibus meminit Fabius, hanc Dicendi *Facultatem* rectè videntur *Oratoriam* nominâsse. Cæterum nollem quenquam hìc de nomine magnopere laborare; nisi particularis illa exornandæ Orationis Ars, *Rhetoricæ* appellationẽ sortita jam esset; & diversarum rerum diversa esse vocabula oporteat.

* Invent: l. 1: ¶ 10.

(b) *Facultas.* *Oratoria* rectè quidem ἐπιστήμη [*Scientia*] dicitur, quatenus de bene dicendo præceptiones continet: rectè etiam τέχνη [*Ars*] quia præceptiones producens in actum, τίκτει [*parit*] opus quoddam ad aliquem in vita finem vtilem, nempe veritatis propositæ probationẽ & fidem: (juxta eam, quam tradit Lucianus, Artis definitionem: † Τέχνη ἐστὶ σύστημα ἐγκαταλήψιων ἐγγυμνασμένων πρός τι τέλος εὐχρηστον τῶν ἐν τῷ βίῳ. Quã Quint. sic transtulit, * *Ars est, quæ constat ex præceptionibus consentientibus & coexercitatis ad finem vitæ vtilem:*) sed rectissimè δύναμις [*Facultas:*] quoniam, ipsius *vi*, Orator de qualibet quæstione bene dicit. *Oratoria* itaq; quà theoretica, *Scientia*; quà practica, *Ars*; vtroq; modo, *Facultas*, nominatur: neq; enim ex theoria sine praxi, neq; ex praxi sine theoria, *Facultatẽ* dicendi quis consequi potest. Quare licèt Oratoria, & *Scientia*, & *Ars*, & *Facultas*, rectè dicatur; maluit tamen Aristoteles δύναμιν [*Facultatem*] quæ & *Scientiam* & *Artem* necessariò præsupponit † Ἔστω δὴ ῥητορικὴ δύναμις περὶ ἕκαστον τοῦ θεωρῆσαι τὸ ἐνδεχόμενον πιθανὸν. (Hanc Definitionem sic vertit Q. * *Rhetorica est* vis *inveniendi omnia in Oratione persuasibilia.* Quòd *vim* dicit, seipsũ antè expressit: *Quod ego* vim *appello, quonnulli* Facultatem *vocant: quæ res nequid afferat ambiguitatis*, vim *dico* τὴν δύναμιν.) Et idem alibi. † *Si quis vel Dialecticam vel hanc Oratoriam, non tanquam* Facultates, *sed* Scientias, *conabitur instituere; is non animadvertit, se naturam earum obscurare.* Atq; etiam Patrocles & Theodorus apud Quint. l. 2. c. 15: quos sequuti ipse Fabius & Tullius, *Oratoriam* hanc appellant, Dicendi *Facultatem*: Fabius d. c. *E orũ qui dicendi* Facultatem *a majore vitæ laude fecerunt*, &c: Tull: Orat: l: 2: ¶ 19: *Tanta oblectatio est in ipsa* Facultate *dicendi*, &c. Et pro Muræna: *Gravis illa est & plena dignitatis dicendi* Facultas. Item Invent. l. 1. ¶ 7 *Quare hanc Oratoriam Facultatem* (quam antea *artificiosam Eloquentiam*, & *Rhetoricam* dixerat) *in eo genere ponemus, vt eam civilis scientiæ partem esse dicamus.*

† De Parasito ad initium.
* l: 2: c: 17: in fine.

† Rhet. ad Theod: l: 1: c: 2
* l: 2: c: 15:

† Theod: l: 1: c: 4:

(c) *Formandi.* Orat: l: 2, ¶ 19. *Non quisquam dicetur, nisi Orator, formare Orationem*: quam quò pluribus & præstantioribus distinguit *Oratoriæ* virtutibus; eò format perfectiùs.

Cap. 2.

Cap. 2. De Oratione.

§ 1. *De Dictionibus, & Sententijs.*

ORATIO est (a) Dictionũ & Sententiarũ structura, ad persuadendũ [§ 2] accõmodata.

(b) Dictiones sunt (c) vel propriæ, vel translatę. *Dictio.*

Propriæ vel (d) obsoletæ, quæ nunquam, vel (e) vetustæ, quæ rarò, vel (f) novatæ, quæ rarissimè, vel vsitatæ, quæ præcipuè, vsurpandæ sunt: ex quibus nimirum, maximam partem, conficitur Oratio. (g) Translatę verò ratione sumptæ, tanquam ornamenta & oblectamenta, hìc illìc inter proprias spargendæ.

Sententia debet esse (h) nec obscura, (i) nec nimis aut curta aut longa. *Sententia.*

Communis affectio Sententiæ est Distinctio: quæ, in verbis notata, ad rerum confert intelligentiam. Est autem duplex: quæ Punctis, & quæ Literis, notatur. *Distinctio.*

Punctualis Distinctio tam respirationis, quàm sensus internoscendi gratiâ adhibetur. Estq; vel primaria, vel secundaria: & Primaria aut perfecta, vt (k) Periodus, & (l) Colon; aut imperfecta, vt (m) Semi-colon, & (n) Cõma.

Periodus est Distinctio perfecti sensus, & perfectæ Sententiæ: singulari punctulo sic notata (.) *Periodus.*

Colon [membrum Periodi] est Distinctio perfecti sensus; sed non perfectæ sententiæ: cùm vel membrũ præcedens sine sequenti, vel sequens sine præcedenti, non satis intelligatur: duobus notata punctulis (:) *Colon.*

Semicolon est Distinctio imperfecta major, in medio vel Coli vel Periodi, fere inter partes (o) Axiomatis compositi: notata punctulo & virgulâ suppositâ (;): quod tamen, post partem breviusculam, & non præcedente Commate, Cõmatis signo interdũ notatur: sic etiam Semicolon Semicolo insertũ. Vide Exordiũ pro Cęc. in (o) nota. *Semicolon.*

Comma est Distinctio imperfecta minor, vel in Axiomate simplici, vel in altera parte Axiomatis compositi: & virgulâ sic notatur (,) *Comma.*

Distinctiones secundariæ sunt quatuor: Erotesis, & Ecphonesis; Parenthesis, & Paratheſis.

Erotesis. Erotesis est nota * non modò sciscitandi, aut instandi; sed etiam contrarium vehementer enunciandi: cujus signũ est virgula reflexa perpendicularis, suppositò punctulo (?)

* vid. Rhet. l. 1. c. 34.

Ecphonesis. Ecphonesis est nota † Exclamationis: sive in Admiratione, Optatione, Ostentatione; sive in Indignatione, Desperatione, Commiseratione; sive denique in Epiphonemate, fiat: cujus signum est linea recta perpendicularis, suppositò punctulo (!)

† vid. Rhet. l. 1. c. 24.

Parenthesis. Parenthesis est, quæ * sententiolam Sententiæ interjectam, binis amplectitur (p) semicirculis ( ). Ea autem (q) Puncta reliqua, neq; in se, neq; ante se, tollit: sed omnia perinde servanda sunt, acsi Parenthesis non esset.

* vid. Rhet. l. 1. c. 34.

Paratheſis. Paratheſis est, quæ verbum † Appositum, duobus includit semiquadris [ ].

† vid. Rhet. l. 1. c. 34.

Distinctio literalis consistit in diversa literarum vel Specie, vel Figura. Species est in omni (r) genere (s) duplex: Romana, & Italica. Figura item in vtraq; Specie duplex: Majuscula seu Capitalis, & Minuscula seu vulgaris.

Literâ Majusculâ distinguitur nomen proprium, (f) Sententiæ principium, & (t) Subjectum: sive commune, sive proprium.

(v) Diversæ Speciei literis notantur (u) Testimonia, [vt (x) Gnome, Lex, (y) Authoritas:] etiam voces (z) Emphaticæ, quæ præcipuæ sunt notæ, & Artium Exempla: item Capitum Argumenta, & Marginales notæ. Nuper etiam nomina Propria, & Subjecta, quia præcipuæ sunt notæ, diversâ scribi cœperunt literarum Specie.

Ad c. 2. § 1.

(a) *Diction. & Sent:* Orat: Perf: ¶ 46. *Nihil est aliud pulchrè & Oratoriè dicere; nisi optimis Sententijs, verbisque lectissimis dicere: & nec Sententia vlla est quæ fructum Oratori ferat, nisi aptè exposita atque absolutè; nec verborum lumen apparet, nisi diligenter collocatorum.*

(b) Dictiones hìc intelliguntur, verba simplicia; sicut Sententiæ, conjuncta: de quibus Crassus, * *Omnis Oratio conficitur ex verbis: quorum primùm nobis ratio simpliciter videndæ est; deinde conjunctè. Nam est quidam ornatus Orationis, qui ex singulis verbis est; alius qui ex continuatis conjunctisque constat.*

* Orat. l. 3. ¶ 26

† Ibidem.

(c) *Vel propr:* † *Ergo vtemur verbis, aut ijs quæ propria sunt, & certa*

certa quasi vocabula rerum, penè unà nata cum rebus ipsis; aut ijs quæ transferuntur, & quasi alieno in loco collocantur.

(d) *Obsolet* * *In propriis est igitur verbis ea laus Oratoris, vt abjecta atque obsoleta fugiat.* * Ibid.

(e) *Vetust.* † *Inusitata sunt prisca fere ac vetusta, & ab vsu quotidiani sermonis jam diu intermissa: quæ sunt Poëtarum licentia liberiora, quàm nostra: sed tamen non rarò habet etiam in Oratione Poëticum aliquod verbum dignitatem.* De his sic Q. l. 1. c. 6. *Verba à vetustate repetita, non solùm magnos assertores habent; sed etiam afferunt Orationi majestatem aliquam, non sine delectatione: nam & authoritatem antiquitatis habent; & quia intermissa sunt, gratiam novitati similem parant. Sed opus est modo; vt neque crebra sint hæc, neque manifesta: quia nihil est odiosius affectatione.* † Ibid.

(f) * *Novantur autem verba, quæ ab eo qui dicit ipso gignuntur ac fiunt.* Quæ quidem licentia nonnunquam, vbi verbum idoneum deest, præsertim cuiq; in sua Arte magistro, permittenda est. Orat. Perf. ¶ 42. *In omnibus hoc fit Artibus, vt, cùm id appellandum sit, quod propter rerum ignorationem ipsarum, nullum habeat nomen; necessitas cogat, aut novum facere verbum, aut à simili mutuari.* * Ibid.

(g) *Translat.* De his vide Rhet. in Tropis.

(h) *Nec obscura,* (i) *nec nimis*: Q. l. 8. c. 2. *Nobis prima sit virtus perspicuitas: propria verba, rectus ordo, nõ in longũ dilata Periodus: nihil neq; deest, neq; superfluat. Aliqui, brevitatis amuli, necessaria quoque Orationi subtrahunt verba: & velut satis sit scire ipsos quæ dicere velint, quantum ad alios pertineat nihil putant. At ego otiosum sermonem dixerim, quem auditor suo ingenio non intelligit.* Et l. 9. c. 4. *Modus Periodo á Cicerone, aut quatuor senarijs versibus, aut ipsius spiritus modo terminatur. Præstare debet vt sensum concludat; sit aperta, vt intelligi possit; non immodica, vt memoriâ contineri.*

(i) *Nec nimis aut.* Orat. Perf. ¶ 45. *Constat ille ambitus & plena cõprehensio, è quatuor fere partibus, quæ membra dicimus: vt & aures impleat; & ne brevior sit quã satis sit, neq; lõgior: quanquã vtrumq; nonnunquã, vel potiùs sæpe, accidit, vt aut citiùs insistendum sit aut longiùs procedendum; ne brevitas defraudâsse aures videatur, neve longitudo obtudisse: sed habeo mediocritatis rationem.* Mediocrem autem Sententiæ mensuram, mox idem describit. *E quatuor partibus, quasi Hexametrorum instar versuum quæ sint, constat fere plena* † *Comprehensio.* Sed, vt † Periodus. v. (k) in notis.
suprà monuit, à justâ hac & plenâ Cõprehensione, varietatis causâ, nũc in excessũ, nũc in defectũ receditur. Est enim Sententia, quę plus quater quatuor versus; est, contrà, quæ non duos contineat. Atque vt versuũ in Sententia; ita Pedum in versu, numerus omnino incertus est: nempe quilibet infra bis senos, etiam vsque ad vnum. Adeo vt hujusmodi versus, non tam *Pedum* numero & genere, quàm respiratione definiendi videantur. Sed plerùmque fit, vt quaterni promiscuè versus, circiter quater sex pedes, in quater septem, plùs minùs, verbis, complectantur. Exẽplo sit illud pro *Cæcina* initium· vbi priores duæ Sententiæ sunt quadrimembres: quarta vix trimembris: tertia verò (præter Parenthesin

quæ duarum est partium) plus quinquies quatuor versus comprehendit: quibus Colis, 12 Semicolis, & Periodo, præter Commata, distinguuntur. Ex duodecim autem Semicolis sex proprias retinent notas: & sex, quia * Semicolis inserta, pro suis, Commatum signa sortiuntur. vide (o) in notis: vbi quatuor hæ Sententiæ vnà recitantur. Aliud exemplum sit initium secundę Calitinariæ. (1) *Tandem aliquando, Quirites, L. Catilinam, (2) furentem audaciâ, scelus anhelantem. (3) pestem patriæ nefariè molientem, (4) vobis atque huic vrbi ferrum flammamque minitantẽ, (5) ex vrbe vel ejecimus, vel emisimus, (6) vel ipsum egredientem vrbe prosecuti sumus.* II. *Abijt: excessit: evasit: erupit.* III. *Nulla jam pernicies à monstro illo atq; prodigio, (2) manibus ipsis intra mœnia comparabitur.* Vbi prima Sententia sex habet quasi Hexametra: secunda quatuor quidem versus, sed brevissimos; nempe singulos è singulis consistentes pedibus, Trochæo sc. & tribus Palimbachijs, ijsque in singulis verbis; tertia bimembris est; sed, quàm quadrimembris illa, triplò longior.

* Vide (o) in textu.

(k) *Periodus.* Orat perf: ¶ 41. *Quem Græci Periodon, nostrum Ambitum, tum Circuitum, tum Comprehensionem dicimus.*

(l) (n) Orat. perf. ¶ 41. Nescio cur, quæ Græci κόμματα & κῶλα nominant, nos non rectè Incisa & Membra dicamus.

(m) Semicolon, quanquam distinctus sit & frequens illius vsus, distinctam tamen notam antiquitus non obtinuit. Itaque etiam Q. primarias Distinctiones tres tantùm enumerat. † *At illa conjuncta series tres habet formas: Incisa, quæ Commata dicuntur, Membra, quæ Cola, & Periodon, quæ est vel Ambitus vel Conclusio.*

† l. 9. c. 4.

(o) *Axiomatis compositi.* Cujus sc. duæ partes [Protasis & Apodosis] per vinculum conjunguntur: sive illud sit disjunctum, cujus vinculũ est Conjunctio Disjunctiva, vt *Aut, aut; Vel, vel;* sive Discretum, cujus Conjunctio est Discretiva, vt *Quanquam, Licet, tamen;* sive Connexum, cujus Conjunctio est Connexiva, vt *Si, Sin;* sive Copulativum, cujus vinculum est *Et, Tum, Nec, Neque,* geminata; *Cum, tum; Non modo, sed etiam;* &c. His affinia sunt *Quoniã, Quia, ideo; Vbi, ibi; Quando, tunc;* Item Comparationis notæ, *Qualis, talis; Quantus, tantus; Quò, hòc; Quot, tot; Tam, quam; Ita, vt; Ante, prius, quam;* &c. Horum exempla initio Exordij pro Cæcin. confertim proponuntur. Quod idcirco, nec non alias ob causas, (vide (i) (p) (q) in notis) verbatim transcribendũ duxi.

In his exemplis vbi Asteriscus reperitur; ibi Semicolon Semicolo insertum notatur signo Commatis.

I. *Si quantum in agro, locisque desertis, audacia potest *, (2) tantum, in foro, atque in judicio, impudentia valeret; (3) non minùs in causa cederet A. Cæcinna Sext. Ebutij impudentia *, (4) quàm tum in vi faciendâ cessit audaciæ.*

II. *Verum & illud consideranti hominis esse putavit, (2) qua de re, jure, decertari oporteret, armis non contendere; (3) & hoc constantis, (4) quicum vi & armis certare noluisset, eum jure judicioque superare.*

III. *Ac mihi quidem (2) cùm audax præcipuè fuisse videtur Aebutius, (3) in convocandis hominibus, & armandis; (4) tum impudens in judicio: (5) non solùm quòd in judicium venire ausus est; (Nam id quidem, tametsi improbè fit; (2) in aperta tamẽ malitia est jam vsitatum) (6) sed quòd non dubitavit, id ipsum quod arguitur confiteri: (7) nisi fortè hoc rationis*

tionis habuit, (8) *Quoniã si facta vis non esset moribus* *, (9) *superior in possessione retinendâ non fuisset*; (10) *quia contra jus moremque facta sit* *, (11) *A. Cæcinnam, cum amicis, metu perterritum profugisse*; (12) *nunc quoque in judicio*, (13) *si causa more institutoque omnium defendatur* *, (14) *nos inferiores in agendo non futuros*; (15) *sin è consuetudine recedatur* *, (16) *se quò impudentiùs egerit* *, (17) *hoc superiorem discessurum*: (18) *quasi verò aut in judicio possit idem improbitas*, (19) *quod in vi confidentia*; (20) *aut non eò libentiùs tum audaciæ cesserimus* *, (21) *quò nunc impudentiæ facilius obsisteremus*.

* v. Rhet. l. 1. c. 34.

IIII. *Itaque longè aliâ ratione, Recuperatores*, (2) *ad agendum Causam hac Actione venio*; (3) *atque initio veneram*.

(p) *Semicirculis*. Sturmius, in libr: de Imitatione, existimat istos semicirculos, seu lunulas, quibus hodie vtimur, à veteribus vsurpatas non fuisse. Et certè observes adhuc, Parentheses non rarò, præsertim † Insertas duabus virgulis circumscribi.

† Vide Rh. l. 1. c. 34.

(q) *Puncta reliqua*. Vide supra in (o) Parenthesin illam, pro Cæcin. Sent III: quæ in se Comma, Semicolon, ac Periodum; & ante se Semicolon habet: etiam illam longiorem. Pro Cluent. * *Mater enim à me* &c. quæ in se duas Periodos, vnum Colon, duo Semicola, & tres Parentheſiunculas, præter Commata, comprehendit.

* Citatur Rhet. l. 1. c. 34.

Hìc obiter observes, verborum Distinctiones, atque verba ipsa ab illis notata, ijsdem dici nominibus: & verba quidam propriè; Distinctiones verò per Metonymiam: quæ nomen rei significatæ tribuit signo. Sic Periodus, & plenam Sententiæ Distinctionem; & ipsam plenam Sententiam, denotat. vt Orat. perf: § 45. *Constat* † *Periodus & plena Comprehensio, è quatuor fere partibus*. Sic dicimus, *Demptâ* * *Parentheſi aut Paratheſi, integrum manere Sententiæ sensum & constructionem*.

† i. Sententia. * i. Verbis Parentheſi aut Paratheſi inclusis.

De Distinctionum Pronunciatione, vide Rhet. l. 2. c. 4.

(r) *Genere*. Genera literarum varia sunt: quæ corporum proceritate distinguuntur: Primier, Pique, Engliſh: & supra hæc,

Great Primier, Double Pique,

* Double Engliſh: atque, quod

* vel Demicanon.

omnium maximum est, Canon: Infrà

verò Primier *brevius*, quod ideo Breuier, & cujus respectu, prius illud, *long* Primier, vulgò dicitur: atque, quod minimum est, Nonpareil.

(s) *Species duplex, Rom. & Ital*. Additur etiam, in medijs generibus, pro sermone Anglico, *Anglica*: vt,

Engliſh Roman, *Engliſh Italicke*, Engliſh Engliſh.

(t) *Sentent. Princip*: Quodvis Sententiæ principium literâ majusculâ notatur

notatur: quæ, si Orationem, Librum, aut quemvis integrum Tractatum inchoat; Vermiculata esse debet: si caput; capitalis vtique procerioris generis. [* Duplex sc: vel triplex:] si Sectionem sive præcipuam aliquam Capitis vel Tractatus partem; Capitalis simplex, seu ejusdem generis: quæ, abruptâ priore lineâ, sequentem incipiet, præfixo Spatio saltem quadrato; &, si opus est, numero ordinali, cum hujusmodi Paragrapho, seu Sectionis nota, §: si notabilem Sectionis vel Capituli portionem, [putâ novam aliquam & distinctam à præcedente materiam] inchoet; similis Capitalis similiter locata, cum peculiari aliqua Subsectionis notâ: vt ¶: quæ paraphus vulgò dicitur: si versum; similis Capitalis, similiter locata, cum numero: si vero Sententiam ordinariam; simplex item Capitalis sit, quæ, post præcedentem Periodum, Spatium saltem semiquadratum sibi præfixum habebit. Nisi Sententia illa sit alicujus *Locutio* scripto nostro memorata: tum enim Capitalis, minori & Distinctione & Spatio præcedente, contenta erit: vt Orat. l. 1. ¶ 12. *Tum rideni Scævola, Non luctabor, inquit, tecum amplius.* Et Liv. *l.* 1. *Fœtialis Tullum ita rogavit: Iubesne me, rex, cum Patre patrato populi Albani fœdus ferire?* Et Aen. 2.

Inde toro pater Aeneas sic orsus ab alto:
Infandum, regina, jubes renovare dolorem.

† Quæ duarũ dicitur, vel trium linearum litera.

Nam quòd Capitalis hìc à Colo divellitur, illud fit quia Metrum inchoat: quemadmodum vbi Lucas dicit, *Et, magno silentio facto, loquutus est linguâ Hebraïdi, dicens,*

Viri fratres &c, Capitalis à Cõmate removetur; quia Caput inchoat.

Quòd si Sectiones Capitale proceriori distinguere mavis; Capita tum Virmiculatam minutiorem, & Tractatus grandiorem, requirent.

☞ Adnotari porro hìc potest, Præceptionem aut Sententiam observatu digniorem, præsertim quæ in fine tractationis alicujus superadditur, (vt ad C. 5. § 2. 3. 4.) eminenti aliquo signo, vt Asteriſco, ★ aut Manu ☞, in margine non invtiliter indicari.

(t) *Subjectum.* sc. Tractationis: sive cõmune, vt *Rhetorica*; sive propriũ, vt *Dictio, Sententia, Periodus, Parẽthesis*, in sua, quodlibet, Tractatione.

(v) *Diversa Spec. literũ*, i. Italicis, si Tractatus scribatur Romanis; & contrà.

(u) *Testimonia.* Vide lib. 2. c. 2. § 6. ¶ 1.

(x) *Gnome.* Gnomæ porro, quo faciliùs internoscantur, primũ verbũ integrum Capitalibus alicubi exaratum habent: vt Andr: Act: 2. Sc. 5.

Verum illud verbum est, vulgò quod dici solet,
OMNES sibi meliùs malle esse quàm alteri.

* in Orat. Cæsaris pro conjuratis.

* Salust. l. 1. *VBI intenderis ingenium, valet.*

Et Hor. Epist: 1. ——— *HIC murus aheneus esto,*
Nil conscire sibi, nullâ pallescere culpâ.

(y) *Authoritas.* Est tamen vbi Authoritas, servatâ literarum Specie quam habet Tractatus, duplici virgulâ lineis præfixâ distinguitur.

(z) *Emphatica.* De Emphasi sic Q. l. 8. c. 3. in fine. *Amplior virtus est Emphasis, altiorem præbens intellectum, quàm quem verba per se ipsa declarant:*

clarant: vt cùm apud * *Homerum, Menelaus, Graios* in equo *insedisse dicit: nam verbo vno magnitudinem eius ostendit. Et apud* † *Virgilium.* * Odyss. 4. & 8 † Æn. 2.

Dimissum lapsi per *funem.* ———

Nam sic quoque altitudo eiusdem demonstrata est. Porro idem l. 9. c. 2. *Emphasis est, cum ex aliquo dicto, latens aliquid eruitur: vt* * Æn. 4.

* Non licuit thalami expertem sine crimine, vitam
Degere, *more ferae?* ——— *Quanquam enim de matrimonio queritur Dido; innuit tamen sine thalamis vitam, non hominum esse, sed ferarum.*

Binae autem Emphases invicem respondentes excellunt: vt, † Æn. 7.

† *Flectere si nequeo* Superos, Acheronta *movebo.*

Quasi dicat eoùsque meus exarsit affectus, vt si *Superi*, quos adorari vult religio, exorari nolunt; potiùs quàm voti compos non ero, *Inferorum*, quamvis non sine scelere invocantur, auxilium implorabo.

Distinctiones seu Puncta in singulis dictionibus.

Distinctiones porro quaedam sunt in singulis dictionibus: Apostrophus [᾽] Diaeresis [¨] Synthesis [-] Accentus gravis [`] & Circumflexus [^].

Apostrophus est nota elisae vocalis in fine dictionis: vt * *Censen' vllum me verbum potuisse proloqui?* Et *Adeon' me ignavum putas?* *Apostrophus.* * Andr. act. 1. sc 5.

Diaeresis est nota vocalis à praecedente litera disjungendae: vt *pictaï, poëta, suëtus, evoluisse, Nereius, Acheloius.* *Diaeresis.*

Synthesis [sive Hyphen] est nota partium dictionis conjungendarum: quae, si dictio composita sit, cujus partes videri possunt voces distinctae, easdem vbique internectit: vt *Homero-mastix, Anglo-Britannus, Legis-lator, Iuris-consultus, operae-pretium, pater-familias, res-publica, senatus-consultum.* Item——— *Synthesis sive Hyphen.*

† *Neque enim ignari sumus ante-malorum.* † Æn. 2.
* *Vt ante-parta demus post-partoribus.* * Plautus in Trinummo.
† *Vnde sibi exortam semper-florentis Homeri*
Commemorat speciem. † Lucret. l. 1.

Sin dictio sit aliusmodi; in fine tantùm lineae adhibetur: cùm sc: pars dictionis praecedit; pars in initio lineae sequentis sequitur:

Hyphen semper integris intercedit syllabis: quae eodem modo inscribendo, quo in proferendo, distinguendae sunt: vt *mul-ti-pli-co.*

Sed Consonantes, quae initio dictionis vspiam conjunguntur, omnes vocali sequenti (etiamsi prima, in proferendo, praecedenti jungatur) adscribuntur: vt

Bdellium; *A-bdomen:* nisi in diversis Compositi partibus: vt *Ab-do, Ab-duco.* Sic *Bd.*

Cneius, Cnidium; *Cy-cnus.* *Cn.*
Chnoos; *Ly-chnus.* *Chn.*
Ctesis, Ctesiphon; *Do-ctus, San-ctus.* *Ct.*
Gnarus; *A-gnus, Li-gnum, I-gnis, Cy-gnus.* *Gn.*

Mn. Mna, Mnemosyne; *A-mnis, So-mnus, te-mno.*
Ps. Psallo; *Scri-psi, Sum-psi.*
Pt. Ptisana; *Scri-ptum, Sum-ptus, Prom-ptus.*
Sc. Scio, Scopulus; *Pi-scis, Di-sco.*
Sch. Schola; *Æ-schines.*
Sp. Spero; *A-sper, Pro-sper.*
Sph. Sphæra; *A-sphodelus.*
St. Statuo; *No-ster, Magi-ster, Honc-stus.*
Sth. Sthenos; *Demo-sthenes.*
Str. Stringo; *Illu-stris.*
Tm. Tmolus; *La-tmus, La-tmius.*
X Xenium; *Di-xi.*

Accentus gravis. Accentus gravis distinguit Adverbium ab aliis partibus: vt *vnà, hîc, putà, licèt, antè, post, circitèr, quò, eò, quì, quà, melius, quàm, cùm, quòd*; quibus adde, *secundum* præpositionem, ad differentiam nominis.

Porrò *à* atque *è*. licèt & propositiones sint, & non ambiguæ; Gravi etiam notari solent: credo, ne vel præcedentis vel insequentis dictionis partes videantur.

Accentus circumflexus. Circumflexus distinguit Ablativum fœmininum à Nominativo; quando aliàs haud facilè dignoscatur: vt *Musâ Musa:* item ablativos *quî, hôc.* Significat etiam Syncopen in præteritis: vt *admôrunt, gustâram, explêsse*: & in genitivis pluralibus: vt *virûm, equûm, currûm.* Vide Syncopen. Item contracta quædam: vt *mî, nîl, abit*, & similia. Vide Synæresin. Denique notat genitivos plurales, Græcorum formam habentes, qui illis per ω scribuntur: vt *Topicôn* ad differentiam nominativi sing: *Topicon:* Item adverbia: vt *Metonymicôs:* His adde adverbium exclamandi ô, quia venit ab ω circumflexo.

Porro cùm duæ dictiones ijsdem conscriptæ literis, solâ alicujus vocalis quantitate differunt; longa circumflexo alicubi notatur: vt *occido, occîdo: parere, parêre*: item *ergò* * Præpositio ad differentiam Adverbij. Quamvis neque Græca sint; neque Syncopen aut Synæresin patiantur.

* Quæ inservit Genitivo, vt Æn. 6. *Illius ergò venimus.* Et Opt. gen. Orat. *Coronâ donari virtutis ergò.*

Cap. 2. §. 2. De modis Persuadendi.

FInis Orationis est (a) Persuadere: hoc est ad nostram sententiam auditores perducere: quod fit (b) tribus modis: [Conciliando, Concitando, Docendo.]

Conciliatio. Conciliatio est Persuadendi modus, quo (c) amorem nobis & benevolentiam auditorum conciliamus: & fere Thema tractandum (d) præcedit.

Concitatio. Concitatio est qua (e) Affectus vehementiores concitamus: & fere Thema tractatum (f) concludit.

Concita-

Concitatio fit, rei, de qua agitur, (g) bona vel mala declarando. Eſt autem ejuſmodi Declaratio, aut æqualis, aut inæqualis.

Æqualis eſt, quæ nec plus, nec minus dicit, quàm nuda rei veritas poſtulat.

Inæqualis eſt Exaggeratio, ſeu (h) Amplificatio; vel Extenuatio, ſeu Diminutio.

(i) Exaggeratio eſt, quæ rei vel facti alicujus naturam & qualitatem, ſive bonam ſive malam, adauget, & majorem reddit. Extenuatio, contrà, quæ diminuit. *Exaggeratio.* *Extenuatio.*

(k) Doctrina eſt, qua auditores rem propoſitam docemus: & fere in ipſa Thematis (l) tractatione verſatur. Eius tres ſunt partes: Explicatio, Probatio, Amplificatio. *Doctrina.*

(m) Explicatio eſt Doctrina, quæ (n) vocem, vel (o) rem in Themate obſcuram dilucidat. *Explicatio.*

Probatio eſt, quæ rei dubię, Argumentando, fidem affert. (p) Argumentatio autem, quæ tribus rite conſtat axiomatis, (q) [Propoſitione, Aſſumptione, & Complexione,] aliquando pluribus, aliquando paucioribus exponitur. *Probatio.*

Paucioribus, (r) quando aut Propoſitio ſine Aſſumptione, aut Aſſumptio ſine Propoſitione concludit; aut etiam Propoſitione & Aſſumptione expreſsis, Complexio, quæ inde neceſſariò colligitur, ſubintelligitur.

Pluribus verò, (ſ) quando vel Propoſitioni, vel Aſſumptioni, vel vtrique ſua adiungitur Approbatio.

(t) Amplificatio eſt, quæ rem propoſitam amplificat. Eſtque vel Dilatatio, vel Digreſsio. *Amplificatio.*

(v) Dilatatio eſt, quæ rem propoſitam, illuſtrandi gratiâ, (u) argumentis idoneis amplificat; aut rem eandem varijs modis dicit. *Dilatatio.*

(x) Digreſsio eſt, quæ rei propoſitæ præcipuum aliquod argumentum, (y) delectandi gratiâ, ſuis itidem amplificat (z) argumentis. *Digreſsio.*

Ad cap. 2. §. 2.

(a) *Perſuad.* Invent. l. 1. ¶ 8. *Officium Oratoria Facultatis videtur eſſe, dicere appoſitè ad perſuadendum; Finis, perſuadere dictione: vt Medici*

dici officium dicimus esse curare appositè ad sanandum; finem curatione sanare. Item *Oratoris quid officium, & finem esse dicamus, intelligimus; cùm id, quod facere debet, officium esse dicimus; illud, cuius causâ facere debet, finem appellamus.*

(b) *Tribus modis.* Orat. l. 2 Sic, sub persona Antonij, Orator. *Ratio omnis dicendi tribus ad persuadendum rebus est nixa:* 1. *Vt doceamus vera esse ea quæ defendimus,* 2. *vt conciliemus nobis eos qui audiunt,* 3. *vt animos eorum, ad quemcunque Causa postulabit motum, vocemus:* quam sententiam **variè** ibidem bis repetit: & iterum ¶ 82. vide (k) in notis. Rationem **reddit** ¶ 49. *Nam hoc necesse est, vt is qui nobis Causam adjudicaturus sit, aut inclinatione voluntatis propendeat in nos, aut defensionis argumentis adducatur, aut animi permotione cogatur.* Qui hæc omnia præstat, in optimo Oratorum genere ponit Orator:

† *De opt. genere Orat.* † *Optimus est Orator, qui dicendo animos* audientium *& docet, & delectat, & permovet: docere debitum est, delectare honorarium, permovere necessarium.* Quæ ideo etiam in Claris Oratoribus requirit. ¶ 81. *Tria sunt quæ sint efficienda dicendo: vt doceatur is apud quem dicetur, vt delectetur, vt moveatur vehementius.*

Ratio Conciliandi. (c) *Amorem.* Quibus modis amor hic & benevolentia audientium concilietur, docet Antonius, Orat l. 2. ¶ 64. "Conciliantur autem "animi dignitate hominis, rebus gestis, existimatione vitæ: quæ faci-"liùs ornari possunt, si modò sunt; quàm fingi, si nulla sunt: facilita-"tis, liberalitatis, mansuetudinis, pietatis, grati animi, non appetentis, "non avidi, signa proferri pervtile est: eaque omnia quæ proborum, de-"missorum, non acrium, non pertinacium, non litigiosorum, non acer-"borum sunt, valde benevolentiam conciliant. Sed hæc adjuvant "in Oratore; lenitas vocis, vultus, pudoris significatio, verborum comi-"tas: si quid persequare acriùs; & invitus & coactus facere videare. *Et* ¶ 66. "Sentimus etiam amorem conciliari, si id velle videare, quod "sit vtile ipsis apud quos agas, defendere: si aut pro bonis viris, aut cer-"tè pro ijs qui illis boni atque vtiles sunt, laborare: namque hæc res "amorem magis conciliat; illa virtutis defensio charitatem. Plusque "proficit, si proponitur spes vtilitatis futuræ; quàm præteriti beneficij "commemoratio: atque si eum, cui consilies hunc amorem, nihil ad v-"tilitatem suam retulisse, ac nihil omnino fecisse causâ suâ. Invidetur "enim commodis hominum ipsorum: studiis autem eorum cæteris commodantium favetur. ¶ 64. "Sed genus hoc totum Orationis in "ijs causis excellit, in quibus minùs potest inflammari animus judi-"cis, acri & vehementi quâdam incitatione. Non enim semper for-"tis Oratio quæritur; sed sæpe placida, summissa, lenis, quæ maximè "commendat *Reos.* Horum igitur exprimere mores, oratione, justos "integros, religiosos, timidos, perferentes injuriarum, mirum quid-"dam valet: & hoc, vel in principijs, vel in re narrandâ, vel in Pero-"randâ tantam habet vim, si est suaviter & cum † sensu tractatum, vt sæpe plùs quàm causa valeat. Vide etiam c. 3. § 1. & (d) in notis.

† *vide* ☞

(d) (f) Orat. l. 2. ¶ 82. *Conciliationis & Concitationis maximè proprius*

prius locus eſt, in Exordiendo & Perorando.

(f) *Concludit.* Q. l. 6. c. 1. *Concitare invidiam, odium, iram, liberrimè in Peroratione contingit: quorum, invidiam gratia, odium turpitudo, iram offenſio Iudicis facit.* Orat. l. 2. ¶ 82. *Omnia autem concludenda plerumque rebus augendis, vel inflammando Iudicem, vel mitigando.* Et Partit. ¶ 45. *Augendi proprius locus eſt in Perorando:* vt ſiquando in curſu Orationis occurrat Exaggeratio, id * Diſpoſitione impropriâ fieri videatur.

* v. l. 2. c. 3. § 5. *Affectus quid.*

(e) *Affectus* Ariſtot. Rhet. ad Theodecten l. 2. c. 1. *Affectus eſt, quo homines commoti (ex bono ſc. vel malo † apparente) differenter iudicant. Non enim eadem iudicibus videntur, cùm diligunt, & cùm oderint: nec iratis, & quietis. Nam Reus aut nullam, aut parvam feciſſe iniuriam amanti videtur: contrà verò ei qui oderit. Cupienti autem ſperantique, & fore, & bonum fore videtur: contrà verò ei qui averſatur, atque deſperat.* Sic etiam Orator: * *Nihil eſt in dicendo maius, quàm vt faveat Oratori is qui audiet: vtque ipſe ſic moveatur, vt impetu quodam animi & perturbatione magis, quàm iudicio aut conſilio regatur. Plura enim multò, homines iudicant odio, aut amore, aut cupiditate, aut iracundiâ, aut dolore, aut lætitiâ, aut ſpe, aut timore, aut errore, aut aliquâ permotione mentis; quàm veritate aut præſcripto, aut iuris normâ aliquâ, aut iudicij formulâ, aut legibus.* Quam ob cauſam apud † Areopagitas & alios, legibus cautum fuit, ne quid *extra rem,* [ἐξω τῦ πεάγματος] diceretur. Et Cæſar apud Saluſtium ait, *Omnes homines, qui de rebus magnis conſultant, ab odio, amicitiâ, irâ atque miſericordiâ vacuos eſſe decet.* Quamvis ſi Orator talis ſit, qualis eſſe debet, * [vir bonus;] qui non ex fucato, ſed vero bono vel malo *Affectus* ciet; magnam illi & laudabilem, ad verum & bonum promovendum, vim habebunt; ideoque etiam Pathetica eſt ipſorum Prophetarum oratio.

* Orat. l. 2. circa medium.

† Theod. l. 1. c. 1.

* Q. l. 12. c. 1. *Sit nobis Orator vir bonus dicendi peritus.*

Pauciores numerat † Orator *Affectus*, quàm * Ariſtoteles: eos nempe duntaxat, quibus erunt judices commovendi. Inter quos primas defert Miſerationi, &, in ea movendâ, ſibi: *cuius tanta erat vis & efficacia; vt in cauſis miſerandis, plangore & lamentatione forum impleret: quod in Perorationibus* (inquit) *ſatis apparet: etſi carent libri ſpiritu illo, per quem maiora eadem illa, cùm aguntur, quàm cùm leguntur, videri ſolent.* Deinde addit, *Nec verò Miſeratione ſolùm mens iudicis permovenda eſt; ſed etiam faciendum vt iraſcatur, mitigetur, invideat, faveat, contemnat, admiretur, oderit, diligat, cupiat, ſatietate afficiatur, ſperet, metuat, lætetur, doleat. Quâ in varietate, duriorum, Accuſatio ſuppeditat exempla; mitiorum, Defenſiones meæ.*

Affectuum numerus.

† Orat. perf. ¶ 26.

*Vide infra.

In hac Enumeratione, *Gratiam*, verbum *favere* denotat, vt *Amorem, diligere. Indignationem* verò, quam † Ariſtoteles *Miſerationi* opponit, ſiquis hìc deſideret; ſub *Invidia* videtur Orator, qui eam *Miſerationi* itidem opponit, comprehendere: ac ſi idem illi eſſet cum *Indignatione.* Vid. (g) in notis.

† Theod. l. 2. c. 9.

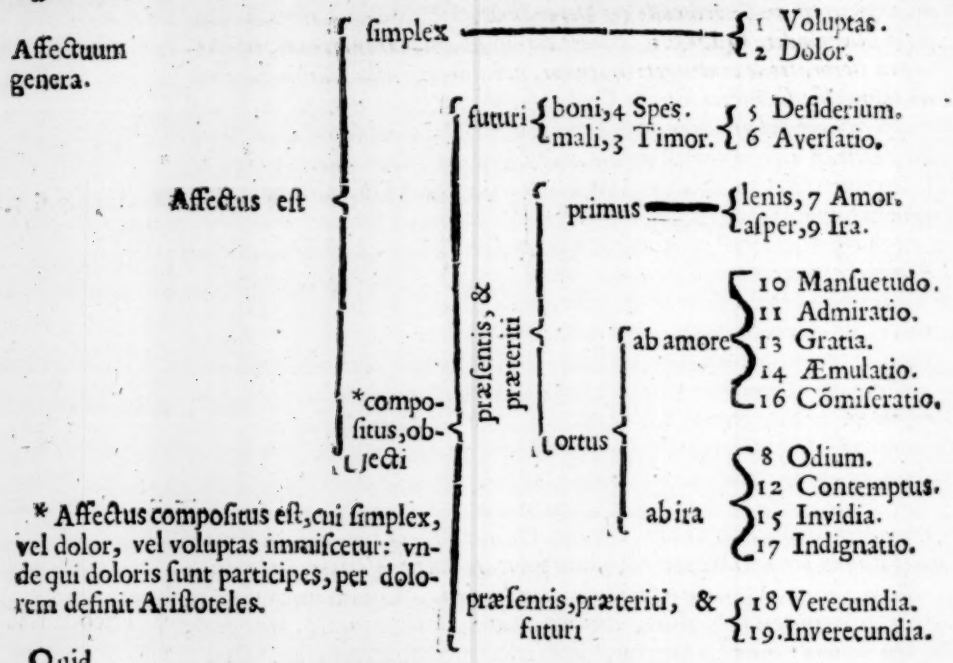

* Affectus compositus est, cui simplex, vel dolor, vel voluptas immiscetur: vnde qui doloris sunt participes, per dolorem definit Aristoteles.

Quid

1 *Voluptas.* Voluptas est Affectus, ex bono acquisito: Dolor, contrà ex malo.

2 *Dolor.* * *Omnes enim gaudent, si vt volunt fit: si contrà, dolent.*

*Theod. l. 2. c. 4 Vnde Orator, † *Omne id, quo gaudemus, voluptas est: vt omne quo offendimur, Dolor.*

† *Finib. l. 1.*

3 *Timor.* *Timor est Perturbatio quædam, aut dolor, ex imaginatione futuri mali corruptivi, aut dolorem inferentis. Quare necesse est ea terribilia timendaque esse, quæcunque ingentes videntur habere vires corrumpendi; aut ita nocendi, vt nocumentum ad ingentem tendat dolorem.*

cap. 5.

4 *Spes.* ibid. Fiducia seu *Spes* [*Timori contraria*] *est simul cum imaginatione rerum salutarium, quòd propè adsint: timendorum verò, vel quòd non sint; vel quòd longè absint.*

5 *Desiderium.* Desiderium est cupido rei futuræ, absque imaginatione, quòd sit futura. Voluntas enim est impossibilium: sed non Spes.

6 *Aversatio.* Desiderio contraria est Aversatio.

7 *Amor.* Amor est Affectus, quo alicui quæ bona videntur optamus, non nostri sed illius gratiâ. Ideoque rebus illius secundis gaudemus, dolemus adversis. Amicitia autem est amor reciprocus. *Amare est velle alicui quæ bona putat, illius non sui gratiâ. Amicus autem est qui amat, & redamatur. His ita suppositis, eum qui & in bonis congratulatur, & in dolore condolet, non aliâ de causâ nisi illius, amicum esse necesse est.*

c. 4.

8 *Odium.* ibid. Amori opponitur Odium: quo alicui mala vltima exoptantur. *De inimicitia autem & Odio, patet ex contrarijs esse perspiciendum. Qui irascitur, multis modis miserebitur: qui odit, nullo pacto. Ille invicem*

dolere

dolere ipsum vult, cui irascitur: hic verò non esse, quem odit. Ille cognosci vult: hic non curat.

Ira est apparentis vltionis appetitus cum dolore, propter apparentem immeritò vel in se, vel in suos, contemptum. 9. *Ira.* c. 2.

Ira Mansuetudini contraria est. Est igitur Mansuetudo depressio iræ atque sedatio. Si ergo contemnentibus irascuntur, contemptusque voluntarius est; manifestum est, ijs qui nihil horum faciunt, aut inviti faciunt, mansuetos ac mites esse. 10. *Mansuetudo.* c. 3.

Admiratio est Affectus, quo hominem, ob bonum aliquod excellens, magni æstimamus & veneramur. *Admirantur autem eos, qui aut bonorum honorabilium quicquam habent; aut earum rerum domini sunt, quas ipsi vehementer capiunt. Prudentes verò, tanquam veraces, magni faciunt; vt senes & doctos.* 11. *Admiratio.* c. 6.

Contemptus est Affectus contrarius, quo alicujus, præsertim arrogantis impotentiam, inscitiam, indigentiam, vilitatem, aspernamur. *Contemptus est actus opinionis, in id quod nihil dignum æstimatur. Contemnunt autem rei digna nullius.* 12. *Contemptus*

Gratia est, per quam dicuntur, appetenti gratis aliquid facere. h. e. non pro re aliqua, nec vt sibi quicquam, qui faciunt, subveniant; sed vt cui faciunt. Quæ magna erit; *aut quia appetens egeat nimium, aut quia magna & difficilia appetit, aut quia in temporibus huiusmodi, aut quia solus, aut quia primus, aut quia maximè:* nulla verò; *si aut sui causâ faciunt, aut fecerunt quod est minimè gratiosum, aut fortè incidit vt facerent, aut coacti fecerunt, aut reddiderunt, non dederunt.* 13. *Gratia.* c. 7.

Æmulatio est dolor quidam de bonis & honorabilibus, quæ naturâ similibus adesse quis videt; non quoniam alijs sunt, sed quoniam non ipsi quoque. 14. *Æmulatio.* c. 11.

Invidia est dolor quidam, quoniam boni aliquid alij adepti esse videantur: non vt quicquam sibi, sed propter illos. Opponitur autem & Gratiæ & Æmulationi: Gratiæ, quod Gratiosus alij benè esse *gaudet*; *Dolet* Invidus: Æmulationi, quòd æmulus non alij bene esse, sed sibi non etiam bene esse; Invidus autem non sibi non esse, sed alij bene esse dolet. *Ideo & probum quoddam Æmulatio est, & proborum: Invidia verò improbum, & improborum.* 15. *Invidia.* c. 10.

Commiseratio est dolor quidam ex apparente malo, in non dignum pati: quod ipse putabit se pati etiam posse, vel suorum aliquem. 16. *Cõmiseratio* c. 8.

Miserationi maximè id opponitur, quod Indignari nuncupant: Dolere namque propter res adversas, quæ indignè illata sunt, illi quodammodo est oppositum, quod est rebus secundis indignè collatis dolere. Suntque perturbationes hæ bonorum ambæ morum. 17. *Indignatio*, c. 9.

Verecundia est dolor quidam atque perturbatio ex malis aut præsentibus, aut præteritis, aut futuris, quæ infamiam inferant. Quare necesse est in ijs malis erubescere, quæ vel ipsi, vel ijs qui ipsi curæ sunt, dedecori esse videntur. 18. *Verecundia.* c. 6.

Inverecundia contemptus quidem est eorum, atque impassibilitas. 19. *Inverecundia.* ibidem.

Ex his, lenis ille ac placidus Amoris Affectus *conciliatis* propriè dicitur:

dicitur: vehementiores (qui πάθη κατ' ἐξοχὴν, & à quibus Pathetica oratio nominatur) *concitari*. Conciliandi ratio suprà expositа est: (vid. (c) in notis) sequitur Concitandi.

(f) *Concludit*: vide (d)

Ratio Concitandi.

(g) *Bona vel mala.* Quæ bona vel mala ad cujusque Affectus Concitationem valent, copiosè ostendit d. capitibus Aristoteles. Atque

Odium.

2. de Oratore ¶ 66 Orator: vbi Odium contrarijs modis concitari, atque amor conciliatur, docet. "Si quod ipsis qui audiunt, pernicio-
"sum, aut invtile sit, id factum augeas; odium creatur: sin quod aut in
"bonos viros, aut in eos quos quisque minimè debuerit, aut in Remp.;
"tum excitatur, si non tam acerbum odium, tamen aut invidiæ aut odij
"non dissimilis offensio.

Invidiam.

Sed in Misericordiâ, ibidem, & Invidiâ, vt præcipui, præcipuè insistit: "Haud sciam (inquit) an acerrimus longè sit omnium motus
"Invidiæ: nec minus virium opus sit, in ea comprimenda, quàm in
"excitanda. Invident autem homines maximè paribus, aut inferio-
"ribus; cùm se relictos sentiunt, illos autem evolâsse. Sed etiam su-
"perioribus invidetur sæpe vehementer: & eò magis, si intolerantiùs
"se jactant, & æquabilitatem communis juris, præstantiâ dignitatis,
"aut fortunæ suæ transeunt. Quæ si inflammanda sunt; maximè
"dicendum est, non esse virtute parta: deinde etiam vitijs atque pec-
"catis: tum si erunt honestiora atque graviora; tamen non esse tanta
"vlla merita, quanta insolentia hominis atque fastidium. Ad sedan-
"dum autem, magno illa labore, magnis periculis esse parta: nec ad
"suum commodum, sed ad aliorum esse collata: seseque, siquam glo-
"riam perperisse videatur, tametsi ea non sit iniqua merces periculi, ta-
"men eâ non delectari, totamque abiicere atque deponere. Omnino-
"que perficiendum est, (quoniam plerique sunt Invidi, maximèque est
"hoc commune vitium & pervagatum; invidetur autem præstanti flo-
"rentique fortunæ) vt hæc opinio minuatur; & illa excellens opinione
"fortuna, cum laboribus & miserijs permista esse videatur. Iam Mi-

Misericordiam

"sericordia movetur, si is qui audit adduci potest, vt illa quæ de altero

Voluptatem.

"deplorentur, ad suas res revocet, quas aut tulerit acerbos, aut timeat,
"aut intuens alium, crebro ad seipsum revertatur. Ita cùm singuli casus
"humanarum miseriarum, graviter accipiantur, si dicuntur dolenter,
"tum afflicta & prostrata virtus maximè luctuosa est.

* V. (x) ω (y) † Parrit. ¶ 48. Omnis expectatio ejus qui audit, & admiratio, & improvisi exitus, habent aliquam in audiendo voluptatem.

Voluptatem verò in dicendo commovere, & delectare auditores, imprimis juvat: idque non modò jucundâ * Digressione, ornatâ styli elegantiâ & nitore, acutâ Sententiarum concinnitate, atque rectè dispositâ, & pulchrè connexâ rerum † gratarum varietate; sed interdum opportunâ vrbanitate & lepore.

De Vrbanitate.

*Orat. l. 2. ¶ 76 vrbanitas vtilis, & naturalis. 1.

Suavis (inquit * Antonius) *est, & vehementer sæpe* vtilis, *jocus & facitia: quæ, etiamsi alia omnia tradi arte possunt;* Naturæ *sunt propria certè, neque vllam* artem *desiderant.* Quam illius sententiam, Cæsar, cujus partes erant hac de parte disputare, mox confirmat. De *vtilitate* ait, *Multum in Causis persæpe lepore & facetijs profici vidi: vel*

quod

quòd ipſa hilaritas benevolentiam conciliat ei, per quem excitata eſt; vel quòd admirantur omnes acumen vno ſæpe in verbo poſitum, maximè reſpondentis, nonnunquam etiam laceſſentis; vel quod frangit adverſarium, quod impedit, quòd elevat, quòd deterret, quòd refutat; vel quòd ipſum Oratorem politum eſſe hominem ſignificat, quòd eruditum, quòd vrbanum; maximèque quòd triſtitiam & ſeveritatem mitigat, & relaxat; odioſaſque res ſæpe, quas argumentis dilui non facile eſt, joco riſuque diſſolvit. Et quòd *naturalis* ſit, nec *Arte* tradi poſſit, *Cum duo* (inquit) *genera ſint facetiarum, alterum aquabiliter in omni ſermone fuſum, alterum peracutum & breve; tum in illo genere perpetua feſtivitatis, Ars non deſideratur; (Natura enim fingit homines & creat imitatores & narratores facetos, & vultu adjuvante, & voce, & ipſo genere ſermonis) tum verò in hoc breviori quid habet Ars loci; cùm antè illud facetè dictum emiſſum hærere debeat, quàm cogitari potuiſſe videatur? Quid enim hic meus frater ab arte adjuvari potuit, cùm à Philippo interrogatus, Quid latraret, Furẽ ſe videre reſpondit?* Hoc loco inſignia duo memorat exẽpla Craſſi in Brutũ: alterũ hujus, alterũ illius generis.

Quanquam autem identidem moneat Cæſar, nullam eſſe poſſe vrbanitatis artẽ; tamen, nequa Dicendi pars prętenta hìc eſſe videretur, quales naturâ, ſtudio, exercitatione, conquiſivit obſervationes, exponit; aliam porro tradens vrbanitatis diviſionem, & præceptiones quaſdam in quovis genere requiſitas.

2ª *Vrbanitatis diviſio.*

Duo ſunt (inquit) *genera facetiarum: quorum alterum* Re *tractatur, alterum* Dicto. *Quod, quibuſcunque verbis dixeris, facetum tamen eſt,* Re *continetur: quod mutatis verbis ſalem amittit, in* verbis *habet leporem omnem.* Re *tractatur aut quando quid, tanquam aliqua fabella, narratur; aut quod ex quadam imitatione ſumitur. In* Dicto *autem ridiculum eſt, quod verbi aut ſententia quodam acumine movetur. Ambiguum, in* verbo *poſitum non in* Re, *per ſe ipſum probatur id quidem vel maximè: ingenioſi enim videtur, vim verbi in aliud, atque cæteri accipiunt, poſſe ducere: ſed admirationẽ magis, quàm riſum movet. Alterum genus eſt, (quod habet parvam verbi immutationem) quod, in litera poſitum, Græci vocant παρονομασίαν. Etiam interpretatio nominis habet acumen, cùm ad ridiculum convertas.* Horum generum multa ibi ac varia recenſet exempla.

Vrbanitas 1 in Re, & 2 in Verbis.
1.
2.

* Q. l. 6. c. 3. & 4. Oratorem vt dicere vrbanè volo; ita videri affectare, id planè nolo.

Præceptiones in jocis obſervanda.

1. *Vt in illo ſuperiori genere, vel Narrationis, vel Imitationis, vitanda eſt Mimorum ethologorum ſimilitudo; ſic in hoc ſcurrilis Oratori dicacitas magnopere fugienda eſt.*

2. *Mimorum eſt* * *nimia imitatio, ſicut* † *obſcœnitas: Orator ſurripiat oportet imitationem, vt is, qui audiat, cogitet plura quàm videat: præſtet idem ingenuitatem & ruborem ſuum, verborum turpitudine, & rerum obſcœnitate.*

† Obſcœnitas non à verbis tantùm abeſſe debet, ſed etiam à ſignificatione.

3. *Temporis ratio, et ipſius dicacitatis moderatio, et raritas dictorum, diſtinguit Oratorem à ſcurra: & quòd nos cum cauſa dicimus: non*

vt ridiculi videamur; sed vt proficiamus aliquid: illi totum diem, & sine causa.

4. *Hominibus facetis & dicacibus, difficillimum est habere hominum rationem, & temporum; & ea quæ occurrant, cùm salsissimè dici possunt, tenere. Flammam ait Ennius, à sapiente facilius ore inardente opprimi; quàm salsa dicta teneat.*

5. *Nec insignis improbitas, nec miseria insignis ridetur. Facinorosos enim majori quadam vi, quàm ridiculi, vulnerari volunt: miseros illudi nolunt, nisi si se forte iactant.*

6. *Parcendum est maximè charitati hominum: ne temerè in eos dicas qui diliguntur; nec in quenquam, nisi cùm opus sit: vt in adversarium, & maximè, si eius stultitia poterit agitari; in testem stultum, cupidum, levem, si facilè homines audituri videbuntur.*

7. *Omnino magis probantur quæ lacessiti dicimus, quàm quæ priores: nam & ingenij celeritas maior est, quæ apparet in respondendo; & humanitatis est Responsio: videmur enim quieturi fuisse, nisi essemus lacessiti.*

8. *Quæ meditata putantur esse, minimè ridentur.*

9. *Maximè homines delectantur, si quando risus coniunctè re verboque moveatur.*

10. *Quò vultus severior & tristior, hòc illa quoque quæ dicuntur salsiora videri solent. Quòd Crassus, cùm omnium esset venustissimus & vrbanissimus, omnium & esset & videretur grauissimus & severissimus; invidiâ dignum erat Antonij.*

Multi prætereà à Cæsare citantur facetiarum authores, homines præclari & graviſſimi, Socrates, Fabricius, Africanus, Maximus, Cato, Lepidus. *Sed mira quædam* * (ait Fabius) *videtur in Cicerone fuisse vrbanitas*: quam teſtantur ſuaves illius Orationes, Pro *Ligario*, (vbi Exordium, præter verbum de Cæsaris miſericordia, totum eſt iocoſum.) Pro *Quinctio*, (vbi potentis adverſarij rapacitatem & crudelitatem lepidè perſtringit.) Pro *Murena*, vbi nimiùm ſevera Stoicorum Paradoxa, ad ipſum Catonem facetè & acutè exagitantur.

* l. 6. c. 3. & 4.

☞

In Concitando, mores auditorum obſervandi.

Ad Affectus autem vtilitèr commovendos, plurimùm conducit proprios cuiuſque ætatis & fortunæ mores dignoſcere: quos graphicè quidem depinxit Ariſtoteles. vide Theod. l. 2. à capite 12. ad cap. 18.

Iudicis propenſio optanda.

Porro quia fœliciores evadunt in affectibus movendis, qui faventes invenerint auditores; † *illud optandum eſt Oratori, vt aliquam permotionem animorum, ſuâ ſponte ipſi afferant ad Cauſam judices, ad id quod vtilitas Oratoris feret, accommodatam: (facilius eſt enim currentem, vt aiunt, incitare; quàm commovere languentem.) ſin id aut non erit, aut erit obſcurius; ſicut medico diligenti, priuſquam conetur agro adhibere medicinam, non ſolum morbus eius cui medere vult, ſed etiam conſuetudo valentis, & natura corporis cognoſcenda eſt; ſic equidem cùm aggredior ancipitem cauſam, & gravem, omni mente in ea cogitatione curâque verſor, vt videar quàm ſagaciſſimè poſſim,*

† Orat l. 2. ¶ 64.

☞

possim, quid judices iam sentiant, quid existiment, quid expectent, quid velint, quò deduci Oratione facillimè posse videantur. Si se dant, & suâ sponte, quò impellimus, inclinant, atque propendent; accipio quod datur, & ad id, vnde aliquis flatus est, vela do: sin est integer quietusque judex; plus est operis: sunt enim omnia dicendo excitanda nihil adiuvante naturâ. Sed tantam vim habet illa, quæ rectè a bono Poeta dicta est, flexanima atque omnium regina rerum Oratio; vt non modò inclinantem erigere, aut stantem inclinare; sed etiam adversantem & repugnantem, vt Imperator bonus ac fortis, capere possit: præsertim si cum sensu dicat Orator; & qui judicem vult incendere, ipse priùs ardere videatur. Neque enim fieri potest vt doleat is qui audit, vt oderit, vt invideat, vt pertimescat aliquid, vt ad fletum misericordiamque deducatur; nisi omnes ij motus, quos Orator adhibere vult judici, in ipso Oratore impressi esse, atque inusti videbuntur.

——— * *Si vis me flere, dolendum est* * Horat. in
primùm ipsi tibi ——— At contrà fit in affectu contrario. Arte.

Gravitas in risu movendo opportuna: qui in ridiculis, vel ridet vel subridet ipse, irrisionem non risum meretur. vide suprà (10)

Sicut autem affectus aut pro nobis, aut adversus adversarium concitare; ita pro adversario, aut adversus nos concitatos sedare, prodest. Sedatur autem affectus concitatus, contrarium concitando. † *Quæ aut conciliationis causâ leniter, aut permotionis vehementer aguntur, contrarijs commotionibus infirmanda sunt, vt odio benevolentia, vt misericordiâ invidia tollatur.* Sic etiam seria iocis eluduntur; jocus seriâ tractatione discutitur. † Orat. l. 2. ¶ 66.

(h) *Amplific.* Quod Exaggeratio propriè dicitur, appellat fere Amplificationem lib. 8. c. 4 Quintilianus: vbi *Amplificandi* verbo passim vtitur, *Exaggerandi* tantùm semel: quantumvis eadem vox alia duo apud Rhetores rectiùs denotet: vide. (g) in cap. 3. § 6.

(i) Exaggerationem & Extenuationem interpretatur * Crassus, augendi minuendique causâ, veritatis superlationem. Eas Aristoteles sic definit. † *Exaggeratio & diminutio sunt Ethymemata, ad ostendendum magnum esse vel parvum.* Vtramque habet * *Libra illa Critolai: qui cùm in alteram lancem animi bona imponat, in alteram corporis & externa; tantùm propendere illam boni lancem putet, vt terram & maria deprimat.* Vnde sic infert Cicero: *Quid igitur aut hunc prohibet, aut etiam Xenocratem illum, Exaggerantem tantopere virtutem, & extenuantem cætera, in virtute beatam vitam ponere?* * Orat. l. 3. ¶ 31 † τὸ δὴ αὔξειν καὶ μειοῦν, &c. Theod. l. 2. c. vlt. * Tuscul. l. 5.

† Αὔξησις [Exaggeratio] *in communibus locis maximè excellit: qui communes appellati, quòd videntur multarum ijdem esse Causarum.* Præcipui autem eius *loci* sunt, Causa Effectum, Subiectum Adiunctum, Partes, Comparata, maximè Minora. *Exaggerationis loci.* † Orat. perf. ¶ 25.

Ab Obiecto Exaggeratio est, quando in auditores, aut eminentes personas, peccari valde ostenditur: vt Orat: l. 2. ¶ 66. *Si, quod ipsis qui audiunt pernicioſum aut invtile sit, id factum augeas; Odium creatur;*

atur: sin quod aut in bonos viros, aut in eos quos quisque minimè debuerit, aut in Remp.; tum excitatur, si non tam acerbum odium, tamen aut Invidiæ aut odij non dissimilis offensio.

A Minori Q. l. 8. c. 4. *Interdum proposito exemplo efficiendum est, vt sit majus id quod à nobis exaggerandum est* : vt pro Cluentio: *Cùm Orator exposuisset Milesiam quandam à secundis heredibus, pro abortu pecuniam accepisse; Quantò est (inquit) Oppianicus in eadem injuria majore supplicio dignus? Siquidem illa*, &c. Simile est exemplum Catil. 1. *An verò vir amplissimus P. Scipio Pontifex maximus, Tib. Gracchum mediocriter labefactantem statum Reipub: privatus interfecit; Catilinam orbem terræ cæde atque incendijs vastare cupientem, nos Consules perferemus?* Hìc *Catilinæ* Gracchus, *Orbi terrarum* status reipub., *cædi incendijs* atque *vastationi* mediocris labefactatio, *Consulibus* privatus, vt minora, comparantur. *Quæ si quis dilatare velit, plenos singula locos habent.*

Auctus Incrementum.

Exaggeratio pluribus increscens gradibus Incrementum dicitur: * Manifestum quidem, si ampliora verba cum ipsis nominibus, pro quibus ea posituri sumus, conferantur: vt † *Non enim furem, sed raptorem; non adulterum, sed expugnatorem pudicitiæ; non sacrilegum, sed hostem sacrorum, religionumque; non sicarium, sed crudelissimum carnificem civium sociorumque, in vestrum judicium adduximus*: * Potentissimum verò cùm magna videntur, etiam quæ inferiora sunt: vt † *facinus est vincire civem Romanum; scelus verberare; propè parricidium necare; quid dicam in crucem tollere?*

* Q. l. 8. c. 4.

† Verr. lib. 4. Orat. 6.

* Q. ibidem.

† Verr. l. 5.

Extenuationis loci.

Extenuatio ijsdem fit argumentis, quibus Exaggeratio; nisi quod, in Comparatis, majora pro minoribus reponenda sunt; quia vt illìc à *minoribus* ascenditur; ita hìc à *majoribus* descenditur. Atque * *eadem fere ratio est minuendi, quæ augendi: nam totidem sunt descendentibus, quot ascendentibus gradus.*

* Q. l. 8. c. 4.

† Orat. Perf. ¶ 25.

Exaggerationis autem & Extenuationis vim permagnam esse docet Orator. † Augendis *rebus, & contrà* abjiciendis, *nihil est quod non perficere potest oratio: quod & inter media argumenta faciendum est, quotiescunque dabitur vel amplificandi, vel minuendi locus: & pene infinitè in Perorando.* vid. (f)

DOCTRINA.

(k) *Doctrina.* Directus hìc modus, (qui non, vt alij duo, animum perturbationibus afficiendo sed argumentis mentem informando, persuadet) solus celari aut dissimulari non vult. * *Quoniam tribus rebus omnes ad nostram sententiam perducimus*, [*aut docendo, aut conciliando, aut permovendo*] *vna, ex tribus his rebus, res præ nobis est ferenda:* [*vt nihil aliud, nisi docere velle videamur:*] *reliquæ duæ, sicut sanguis in corporibus, sic illæ in perpetuis orationibus fusæ esse debebunt.*

* Orat. lib. 2. ¶ 82.

(l) *Tractatione.* i. Parttibus insitis [Propositione, Confirmatione, Confutatione] In his enim Explicatio, Probatio, Amplificatio, [sive Dilatatio

Dilatatio & Digressio] locum habent. Orat. l. 3. ¶ 19. *Amplificatio desideratur omnibus ijs in locis, qui ad fidem faciendam adhibentur.* Orat. l. 2. ¶ 82. *Itaque vel Narratione expositâ, sæpe datur, ad commovendos animos, Digrediendi locus, vel argumentis nostris confirmatis, vel contrarijs confutatis, vel vtroque loco, vel omnibus; si habet eam causa dignitatem, atque copiam.*

(m) Explicationis vsus est in obscuris, vt intelligatur quid sit id de quo disputetur. *Explicatio.*

(n) *Vocem.* Vox obscura, interpretatione aut notatione, Periphrasi aut Paraphrasi, explanatur: & (si obscuritas oriatur ex ambiguitate) Distinctione.

(o) *Rem.* Obscura res argumentis Logicis explicatur: vt Definitione, Descriptione, Causis Effectis, Subjectis Adjunctis, Similibus, Cognatis, Contrarijs, &c.

(p) Argumentationis quatuor vulgò numerantur genera, Syllogismus, Enthymema, Inductio, Exemplum. E quibus † Tullius duo tantùm admittit, [Syllogismum, quem Ratiocinationem dicit, & Inductionem.] Illam sic definit: *Ratiocinatio est oratio, ex ipsa re probabile aliquod eliciens, quod expositum, & per se cognitum, suâ se vi & ratione confirmet:* Istam sic. *Inductio est oratio quæ rebus non dubijs facit, vt dubia quædam res, propter similitudinem, probetur: Velut apud Socraticum Æschinem* &c. Petrus Ramus omnia vno comprehendit Syllogismo. Enthymema enim est * Syllogismus imperfectus; [i. membro aliquo mutilus] cùm vel Propositio, vel Assumptio, tanquam manifesta omittitur. Inductio est Enthymema, in quo res vna è pluribus, propter similitudinem, infertur: bona quidem & concludenss, si exempla omnia seu species enumeret; aut plurima, adjectâ hujusmodi clausulâ, *Nec dissimile exemplum potest reperiri.* † Exemplum etiam est Enthymema seu Inductio imperfecta: cujus Argumentum, cùm sit singulare exemplum, ornatum potiùs Quæstioni, quàm firmamentum affert: vnde illud, *Exempla illustrant non probant.* Vid. P. R. Dialect. l. 2. c. 9. & Piscatorem in locum: vbi R. definit *Syllogismum esse Dianoian qua Quæstio cum Argumento ita disponitur, vt posito antecedente, necessariò concludatur.* Non multò secus quàm Aristoteles: Elench. c. 1. *Vera quidem tum Ratiocinatio est, cùm ex quibusdam positis, quidpiam ab ijs quæ posita sunt diversum, ob id necessariò sequitur, quia illa sunt antè posita.* Et Top. l. 1. c. 1. *Est igitur Ratiocinatio Oratio, in qua, quibusdam positis, aliud quiddam, quàm quæ posita sunt, efficitur necessariò.*

Probatio.

† Invent. lib. 1. ¶ 58.

* † Theod. l. 2. c. 24. *Enthymema Syllogismus quidam est.* & l. 1. c. 2. *Enthymema quidem Syllogismũ Oratorium; Exẽplum verò Oratoriam Inductionem appello.*

(q) Has partes P. Ramus sic definit: *Propositio est prima pars Antecedentis, qua Quæstionis saltem Consequens cum Argumento disponitur. Assumptio est 2 pars Antecedentis, quæ assumitur è Propositione. Complexio est Syllogismi pars Consequens quæ complectitur partes Quæstionis, eamque concludit.*

(r) *Paucioribus.* P. R. l. 2. c. 9. *Siqua pars Syllogismi defuerit; Enthymema dicitur.* Dicitur autem Enthymema παρὰ τὸ ἐνθυμεῖσθαι:

[anima

[animo versare, cogitare.] Cùm enim sit Syllogismus, cujus vna aliqua pars verbis non exprimitur, cogitatione illa animi supplenda est. Enthymema autem familiare est Orationibus, vt hinc Oratorius Syllogismus appelletur. vide (p).

(f) *Pluribus.* Partium Approbationes quidam apud Oratorem in Partibus numerant. Atque ita Argumentationem non modo tripartitam faciunt, quæ Propositione, Assumptione, & Complexione consistit; sed quadripartitam etiam, cùm Antecedentis pars altera; & quinquepartitam, cùm vtraque Approbationem adjunctam habet. * *Hoc de genere qui diligentiùs considerandum putaverunt, partim quinque ejus partes esse dixerunt: Partim non plùs quàm in tres partes posse distribui putaverunt. Qui putant in quinque distribui partes oportere, aiunt, primùm convenire, exponere summam Argumentationis, ad hunc modum:* Meliùs accurantur, quæ consilio geruntur, quàm quæ sine consilio administrantur. *Hanc primam Partem numerant: eam deinceps rationibus varijs, & quàm copiosissimis verbis approbari putant oportere, hoc modo:* Domus ea, quæ ratione regitur, omnibus instructior est rebus & apparatior, quàm ea quæ temerè & nullo consilio administratur. Exercitus is, cui præpositus est sapiens & callidus Imperator, omnibus partibus commodiùs regitur, quàm is qui stultitiâ & temeritate alicujus administratur. Eadem navigij ratio est: nam navis optimè cursum conficit ea, quæ scientissimo gubernatore vtitur. *Cùm Propositio sit hoc pacto approbata, & duæ partes transierint Ratiocinationis; tertia in parte aiunt, quod ostendere velis, id ex vi propositionis, oportere assumere, hoc pacto:* Nihil autem omnium rerum meliùs, quàm omnis mundus, administratur: *Hujus Assumptionis quarto in loco aliam porro inducunt Approbationem, hoc modo:* Nam & signorum ortus & obitus definitum quendam ordinem servant; & annuæ conjunctiones, non modò, quadam ex necessitate, semper ex eodem modo sunt; verùm ad vtilitatem quoque rerum omnium sunt accommodatę: & diurnæ nocturnæque vicissitudines, nulla in re vnquam mutatæ, quicquàm nocuerunt. Quæ signo sunt omnia, non mediocri quodam consilio naturam mundi administrari. *Quinto inducunt loco Complexionem eam, quæ aut id infert solùm quod ex omnibus partibus cogitur, hoc modo;* Consilio igitur mundus administratur; *aut, vnum in locum cùm conduxerit breviter Propositionem & Assumptionem, id adjungit quod ex his conficitur, ad hunc modum:* Quod si meliùs geruntur ea quæ consilio, quàm quæ sine consilio administrantur; nihil autem omnium rerum meliùs, quàm omnis mundus, administratur; consilio igitur mundus administratur. *Quinquepartitam igitur hoc pacto putant esse Argumentationem. Quatuor autem partibus constat argumentatio; cùm aut Proponimus, aut Assumimus sine Approbatione. Id facere oportet, cùm aut Propositio ex se intelligitur; aut Assumptio perspicua est, & nullius Approbationis indiget. Qui Argumentationem tripartitam esse volunt, quas illi duas partes numerant, [Propositionem & Approbationem,] dicunt sibi vnam partem videri, [Propositionem:] item quæ ab illis Assumptio,*

& 59.

* Invent. l. 1

Argumentatio quinquepartita.

Propositio.

Approbatio.

Assumptio.

Approbatio 2.

Complexio simplex.

Complexio composita.

Argumentatio quadripartita.

Argumentio tripartita.

& Assumptionis Approbatio dicitur, eandē sibi Assumptionem solā videri. Sed revera Approbatio neque pars est Syllogismi principalis, vt illi; neque pars partis, vt isti sentiunt, censenda: sed separatum illius partis, ad quam spectat, firmamentum: quod in † Prosyllogismum hoc modo formetur: *Si domus, exercitus, navigium, & cætera ejusdem generis, melius consilio, quàm sine consilio reguntur; tum melius accurantur ea quæ consilio geruntur, quàm quæ sine consilio administrantur: sed verè assumitur Antecedens: ergo verum est & Consequens.* Simili Prosyllogismo Approbatio Assumptionis ipsam concludit. *Prosyllogismus.*

† Prosyllogismus est Syllogismus Approbatorius, additus Principali Syllogismo, ad dubias illius partes approbandas: vt quamvis simplici jam scribatur Sigma, tamen ex πρὸς non πρὸ componi videatur. vide Anal: prior. l. 1. c. 26.

De Argumentis [materiâ Argumentationum] eorumque generibus, vide Inventionem: De Argumentationum, & vario Partium, ordine, vide Dispositionem.

(t) *Amplific:* Orat: l. 3. ¶ 19 notatur *Amplificationis* præstantia: *Summa laus eloquentiæ est Amplificare rem ornando:* atque Partit: ¶ 45 proprius illius locus: *In cursu Orationis declinationes ad amplificandum dantur, Confirmatâ re aliquâ, aut reprehensâ.* *Amplificatio.*

(v) *Dilatatio est.* Partit. ¶ 30. *Quando oratio ex verbo dilatatur, & verbum in plura verba deducitur: aut cùm quod semel dictum est directè, sicut natura ipsa tulerit, inverso ordine, quasi sursum versus retroque dicitur: deinde interciſè atque permistè.* *Dilatatio.*

(u) *Argumentis.* Præcipui Dilatationis loci sunt Causæ effecta, Subjecta adjuncta, Opposita cōparata, Definitio distributio, Genus species, Testimonia exempla: De communi, hìc, locorū præstantiâ sic Orator: † *Amplificatio in communibus locis maximè excellit: qui communes appellantur, quòd videntur multarum esse causarum.* Quanquam Idem * alibi videtur Dilatationem ad locum Generis, vel omninò, vel præcipuè, restringere: *Nemo erat qui dilatare posset, atque à propria ac definita disputatione, hominis ac temporis, ad communem quæstionem universi generis orationem traducere.* & Orat. l. 3. ¶ 19. *Ornatissimæ sunt orationes eæ, quæ latissimè vagantur, & à privata ac singulari controversia, se ad universi generis vim explicandam conferunt: vt ij qui audiunt, naturâ, & genere, & universâ re cognitâ, de singulis reis, & criminibus, & litibus statuere possint.* † Orat. Perf. ¶ 25. * Brut: ¶ 140.

Exemplum Dilatationis ex effectis est illa quam habet Seneca, Irati hypotyposis: † *Vt scias insanos esse, quos ira possedit, ipsum illorum habitum intuere: nam vt furentium certa judicia sunt, audax & minax vultus, tristis frons, torva facies, citati gradus, inquieta manus, color mutatus, crebra & vehementia suspiria.* † Lib. 1. de ira.

(x) *Digressio.* Q. l. 4. c. 3. Παρέκβασις *est alienæ rei, sed ad vtilitatem causæ pertinentis, extra ordinem excurrens tractatio.* Παρέκβασις *Digressio.*

(y) *Delectandi.* Orat. l. 3. ¶ 31. *Permultum movet ab re non longa Digressio: in qua cùm fuerit delectatio, tum* Reditus *ad rem aptus, &* Ἐπάνοδος *Regressio.*

con-

concinnus esse debebit: vt Orat: 2. *Sed vt revertatur vnde hec declinavit oratio.* Delectat autem Digressio in * laudem & vituperium hominum locorumve, descriptionem locorum, narrationem rerum non solùm gestarum, sed etiam fabulosarum, adhortationem, dehortationem, monitionem, rogationem: quo ex genere est, in orationibus contra Verrem compositis, † Siciliæ laus, * Proserpinæ raptus, &, pro L. Cornelio, popularis illa virtutum Cn: Pompeij commemoratio.

* Q. l. 4. c. 3.

† Lib: 2.

* Lib. 4.

(2) *Argument.* Præcipui Digressionis Loci sunt, causa effectum, subjectum adjunctum, genus species: sed à specie ad genus Digressio, vt in Dilatione, excellit. Talis est pro Archia Poëta: vbi Orator post Confirmationem Propositionis (quæ fuit, *Archias à numero ciuium segregandus non est*) ab illius eruditione, in generalem studiorum & literarum laudem Digreditur: *Quæres à nobis Gracche* &c. sed non nisi veniam priùs precatus; *Quæso à vobis, vt, in hac causa, mihi detis hanc veniam, vt pro summo Poeta, atque eruditissimo homine dicentem, hos concursu hominum literatissimorum, hac vestrâ humanitate, patiamini, de studijs humanitatis ac literarum, paulo loqui liberiùs.* Regressio tandem concinna adhibetur: *Quoties ego hunc Archiam vidi, &c.*

Amplificationum exempla sunt insignia pro Murana.

Vbi cùm tres sint accusationis partes, [1 Reprehensio vitæ, 2 Contentio dignitatis, 3 Crimen ambitus;] in reprehensione vitæ, Catoni, qui Saltationem Murænæ objecerat, probat Orator, hoc verè objici non posse; quia non reperiuntur in eo concomitantes Saltationis causæ, [*ebrietas, insana, intempestivum & turpe convivium, amæni loci, multa delicia, amor, comessatio, libido, sumptus:*] *quibus remotis, hoc* (inquit) *vitium omnino esse non potest.* Quæ Dilatatio est luxuriæ: quam mox solam, tanquam hæc omnia complectentem, nominat. *In quo ipsam Luxuriam reperire non potes, in eo te vmbram luxuria reperturum putas?* In contentione dignitatis, tres sunt illustres comparationes. Prima est veteris & novæ nobilitatis: quam ex causis, [virtutibus & virtutum præmijs,] nec non nobilissimorum virorum exemplis dilatat: præcipuè Pompeij & Æmilij. *Nec mihi vnquam minus, in Q. Pompeio, novo homine & fortissimo viro, virtutis esse visum est; quàm in homine nobilissimo M. Æmilio. Etenim ejusdem animi atque ingenij est, posteris suis, (quod Pompeius fecit) amplitudinem nominis, quam non acceperat, tradere; & vt Scaurus, memoriam propè intermortuam generis sui, virtute renovare.* Altera est Iuris-prudentiæ & virtutis bellicæ: in qua Digreditur ad objectionem quandam Sulpitij: cui cùm respondisset; hac Epanodo regreditur ad inceptam Comparationem: *Sed, vt, hoc omisso, ad studiorum atque artium contentionem revertamur, Qui potest dubitari* &c. Hac finitâ Comparatione, (qua docet Murenam, ob virtutem bellicam, digniorem esse Consulatu, quàm Sulpicium ob juris-prudentiam) Digreditur in tertiam comparationem, juris-prudentiæ sc: & dicendi facultatis. *Gravis etiam illa est* &c. Est autem

Dilatatio.

Dilatatio.

Digressio.

Regressio.

Digressio.

autem hæc postrema comparatio, non Dilatatio, sed Digressio dicenda: quippe quæ, præter rem, delectandi gratiâ, adducitur. Propositam enim Candidatorum contentionem, vt priores duæ, non attingit. Porro ibidem in Oratiuncula ad Catonem, cui de crimine Ambitus separatim respondet, statim ab Exordio, in quo judices conciliat, deprecando nequid Catonis authoritas, & dignitas, Causæ L. Muræ officiat, Digreditur in brevem ipsius Catonis commendationem. Atque inde novam facit Digressionem, in longiusculam, sed lepidam ejus, ejusque dogmatum, (quæ ex nimis difficili & austerâ Stoicorum scholâ hauserat) reprehensionem. Tandem sic regreditur: *Quare vt ad id quod instituì revertar, tolle mihi è causa nomẽ Catonis: remove ac prætermitte authoritatem: quæ in judicijs aut nihil valere, aut ad salutem valere debet: congredere mecum criminationibus ipsis.* Atque ita rem ipsam aggreditur, [criminationem sc. Ambitus:] quam cùm diluisset, Digreditur in acrem, adversus conjuratos, invectivam: deinde in seriam & gravẽ, ad ipsum Catonẽ, exhortationẽ, vt sibi & Reipub: prospiciat: Postremò pathetica conquestione, deprecatione, & repromissione, perorat.

Digressio. *Digressio.* *Regressio.* *Digressio.* *Digressio.*

Has, de tribus Persuadendi modis, [Doctrinâ, Conciliatione, Concitatione,] præceptiones, concludat prudens illa Antonij praxis. † *Ego cùm ad causam sum aggressus, atque omnia, cogitando, quoad facere potui, persecutus; cùm & * Argumenta Causæ, & eos locos quibus animi judicũ† concilientur, & illos quibus * permoventur, vidi; tum constituo, quid habet quæque Causa boni, quid mali. Boni quid habet, id amplector, exorno, exaggero: ibi commoror, ibi habito, ibi hæreo: à malo autem vitioque Causæ ita recedo, non vt id me defugere appareat; sed vt totum, bono illo ornando & augendo, dissimulatum obruatur. Et si Causa est in Argumentis; firmissima quæque maximè tueor, sive plura sint, sive aliquod vnum: sin autem in Conciliatione, aut in Permotione Causa est; ad eam me potissimùm partem, quæ maximè commovere animos hominum potest, confero.*

† Orat. l. 2. * 1 Doctrina. † 2 Conciliatio. * 3 Concitatio.

C. 2. § 3.
De Stylo.

ATque hæc de Orationis definitione.

Communis ejus affectio est Stylus: qui & Character, & dicendi genus, dicitur: hoc est, certa Orationis forma, ex certis vocabulis, phrasibus, sentẽtijs, & ornamẽtis, orta. Est autẽ (a) triplex: Subtilis, Grandis, Mediocris. *Stylus triplex.*

Subtilis constat verbis proprijs & perspicuis, idoneus ad Docendum: in quo acumen. Mediocris verbis modificatis, inprimis Metaphoris suavibus ac decoris, Figuris, præsertim dictionis, Apophthegmatis, Sententijs placidis, & elegantibus, ad

Interconciliandum: in quo lenitas. Grandis(b) verbis magnificis, compositis, polysyllabis, priscis, novatis, à vulgata consuetudine loquendi remotis, hyperbolicis Metaphoris, Allegorijs, Figuris excellentibus, præsertim sententiæ, [vt Exclamatione, Epiphonemate, Aposiopesi, Apostrophe, & Prosopopeia,] Adagijs, Sententijs patheticis, tum dicentis, tum aliunde citatis, ad Movendum: in quo gravitas requiritur.

Diversos hosce Characteres, vt (c) diversa dicentiũ ingenia pepererunt; ita (d) diverse audientium personæ, & diversæ rerum conditiones requirunt: qui (e) omnes non solùm in diversis Orationibus; sed etiam in diversis ejusdem Orationis partibus prudenter adhibendi.

Sunt, præter hos tres primarios modos, (f) alij complures secundarij. Dicitur enim Stylus purus & sordidus, acutus & crassus, dilucidus & obscurus, asper & mitis, concitatus seu velox & tractus seu tardus, vehemens & remissus, petulans & comis, (g) Asianus & (h) Laconicus, atque inter hos interjectus (i) Rhodius: &c.

Ad c. 2. §. 3.

(a) *Triplex.* Triplicem hunc Stylum sic docet Fabius lib. 12. c. 10. "Vnum dicendi genus Subtile, quod Ἰσχνὸν vocant: alterum grande atq; "robustum, quod constituunt Ἀδρὸν: tertium, alij medium ex duobus, "alij Floridum (namque id Ἀνθηρὸν appellant) addiderunt. Quorum "tamen ea fere ratio est, vt primum Docendi, secundum Movendi, "tertium illud Delectandi, sive Interconciliandi, præstare videtur offi"cium. In Docendo autem acumen, in Movendo gravitas, in Intercon"ciliando lenitas, videatur. Itaque illo Subtili præcipuè ratio Nar"randi Probandique constet: sed quod etiam detractis virtutibus, suo "genere plenum sit. Medius hic Modus & translationibus crebrior, "& Figuris erit jucundior, Digressionibus amœnus, compositio"ne aptus, sententijs dulcis; lenior tamen, vt amnis lucidus qui"dam, & virentibus vtrinque sylvis inumbratus. At ille, qui saxa de"volvat, & pontem indignetur, & ripas sibi faciat, multus & torrens, "judicem vel nitentem contrà feret, cogetque ire quà rapit. Hìc Orator "& defunctos excitabit: vt † Appium: apud hunc & Patria ipsa * exclamabit, aliquemque alloquetur: hic & Amplificationibus extollet ora"tionem, & vi Superlationum quoque eriget &c. Quare si ex tribus "his generibus, necessariò sit eligendum vnum; quis dubitet hoc præ"ferre omnibus, & Validissimum alioqui, & maximis quibusq; Cau-

† Pro Cœlio, * Catil. 1.

sis

" sis accommodatissimum. *Et sic Tullius Orat. Perf.* ¶ 3. " Tria sunt " omnino genera dicendi: Nam & Grandiloqui fuerunt, cum amplâ & " sententiarum gravitate, & majestate verborum, vehementes & va- " rij, copiosi & graves; ad permovendos, & convertendos animos in- " structi & parati. Et contrà tenues, acuti, omnia docentes; & dilucidi- " ora non ampliora facientes, subtili quâdam & pressâ oratione limati. " Est autem quidam interjectus intermedius, & quasi temperatus, nec " acumine posteriorum, nec fulmine vtens superiorum: vicinus ambo- " rum, in neutro excellens, vtriúsque particeps, vel vtriusque potiús ex- " pers. Quibus in singulis quidam floruerunt: peræque autem (id quod " volumus) perpauci in omnibus.

In Subtili Menelaus, in Mediocri Nestor, in Grandi Vlysses dicitur Oraviſſe.† *Nam & Homerus brevem quidem cum animi jucunditate, & propriâ, & carentẽ superfluis Eloquentiâ* * *Menelao dedit, (quæ sunt virtutes generis illius primi) & ex ore* † *Nestoris dixit, dulciorem melle profluere sermonem: qua certè delectatione nihil fingi majus potest. Sed summam aggressus, vt in* * *Vlysse, facundiam, magnitudinem illi junxit: cui orationem nivibus hybernis, copiâ verborum atque impetu, parem tribuit. Hanc vim & celeritatem in Pericle miratur* † *Eupolis: hanc fulminibus* * *Aristophanes comparat.* Conjunctam verò in omnibus præstantiam, † Cicero vni, inter Græcos, concedit Demostheni; & * Fabius inter Latinos, vni Ciceroni. Vnde vterque sibi Eloquentis nomen meritus est.† *Is enim est Eloquens, qui humilia subtiliter, & magna graviter, & mediocria temperatè potest dicere.*

† Q. d. c.
* Iliad. γ.
† Iliad. ϛ.
* Iliad. γ.
† In Comedia Δῆμοις.
* in Nebulis.
† Vide (h)
* Vide (f)
† Orat. Perf. ¶ 18.

(b) *Verbis magnificis.* Cavendum hìc est, ne dum dicendi sublimitatem ineptè consectamur, in tumidum incidamus & inflatum genus eorum, qui dictiones proprias & notas prorsus aspernantes, obscuris, peregrinis, obsoletis, præter rationem novatis, præter morem compositis, & decompositis, præter modum hyperbolicis (quas * Poëta vocat *Ampullas & sesquipedalia verba*) pueriliter oblectantur. Hos sic redarguit Melanchthon: *Vitiosi sunt in hoc genere dicendi, Tumidi & inflati: qui nimis grandes dicendo esse cupiunt, qui nihil proprij afferunt, sed perpetuas periphrases, & prodigiosas Metaphoras.*

* Horat. ad Tullam.

(c) (d) *Diverſ.* Q. l. 12. c. 10. *Mihi autem orationis differentiam fecisse, & dicentium & audientium natura videntur.*

(e) *Omnes.* Q. l. 12. c. 10. *Stultissimum est quærere, Ad quem Stylum versurus se sit Orator; cũ omnis species, quæ modò recta est, habeat vsum; atque idipsum omne sit Oratoris, quod vulgò dicendi genus vocant: vtetur enim, vt res exiget, omnibus: nec pro causa modò, sed etiam pro partibus causæ.*

(f) *Alij complures.* Q. ibidem. " Sed neque his tribus quasi formis inclusa Eloquentia est. Nam vt inter Gracile validumque tertiũ " aliquid constitutum est; ita horum intervalla sunt. Atque inter hæc " ipsa mistum quiddam ex duobus medium est eorum. *Et paulo antè,* " In Oratione, si species intueri velis; totidem pene reperias ingeniorum, quot corporum formas. Hinc sunt Lælij, Africani, Catones, Gracchique

" chique, quos licet * Polygnotos vel Calonas appelles. Mediam illam " formam teneant L. Crassus, Q. Hortensius. Tum deinde efflores- " cat, non multùm inter se distantium temporum, Oratorum ingens " prouentus. Hinc vim Cæsaris, indolem Cœlij, subtilitatem Callidij, " gravitatem Bruti, acumen Sulpitij, acerbitatem Cassij, diligentiam " Pollionis, dignitatem Messalæ, sanctitatem Calvi, reperiemus. In his " etiam quos ipsi vidimus, copiam Senecæ, vires Africani, maturitatem " Afri, jucunditatem Crispi, sonum Trachalli, elegantiam Secundi. At " MARCVM TVLLIVM, non illum habemus † Euphranorem, circa " pluriu martium species præstantem; sed in omnibus, quæ in quôque " laudantur, eminentissimum.

* † De Polygnoto, Calone, Euphranore, alijsque diversorum temporum pictoribus, quibus succedaneas Oratorum series assimilat Quintilianus, vide Locum.

Stylus Asianus. (g) Stylus Asianus est copiosum & laxum dicendi genus, quo vnam eandemque rem, alijs verbis sæpius dicere, aut quod paucis exponi potuit, pluribus dilatare, solemus, verborum magis quàm rerum copiam affectantes.

Convenit hic Stylus Adolescentibus, ad quem natura ipsa eos comparâsse videtur. In Adolescentia enim, corpore ob humoris abundantiam adolescente, adolescit etiam & abundat, vt cogitatio, ita & oratio: cùm in adulta maturâque ætate, vt corpus succescit, ita minùs abundanter fluit oratio; quòd maturior tum viget & strictior animi cogitatio.

† Brut: ¶ 140. Itaque Orator, † *Genus dicendi Asiaticum aptius est Adolescentibus: in Senibus gravitatem non habet.*

* Ibidem † De qua oratione, Brut. ¶ 140. *Prima Causa publica pro Sex. Roscio dicta, tantum commendationis habuit &c.*

Floruit in hoc genere inter veteres * Hortensius, Menecles, & alij: atq; ipse Cicero aliquandiu, vt † pro Sex: Roscio, pro Quinctio, cæteriſque quas invenis habuit Orationibus, videre est. Item ingenuus ille juvenis Sulpitius: de quo Orat. l. 2. ¶ 43 Antonius: *Hunc ego, Catule, Sulpicium, primùm in causa parvula, adolescentulum audivi, voce, & formâ, & motu corporis, & reliquis rebus aptum ad hoc munus, de quo quærimus: oratione autem celeri & concitatâ, quod erat ingenij; & verbis efferveſcentibus, & paulò nimiùm redundantibus, quod erat ætatis: non sum aspernatus. Volo enim se efferat in adolescente fœcunditas. Nam sicut in vitibus facilius revocantur ea, quæ sese nimiùm profuderunt, quàm, si nihil valet materies, nova sarmenta culturâ excitantur; ita volo esse in adolescente, vnde aliquid amputem: non enim potest in eo esse succus diuturnus, quod nimis celeriter est maturitatem assequutum.*

Atque inter recentes, Osorius: de quo memini doctum illum Doctorem Humfredum, interrogatum quid sentiret, acutè respondisse.

He is a very wordie man.

Stylus Laconicus. (h) Stylus Laconicus est concisum & strictum dicendi genus: in quo nec res desiderantur superfluæ, nec verbis superfluis necessariæ.

Convenit

Convenit, hic Stylus adultis, occupatis, & ſuperioribus: vt in Orationibus magiſtratuum ad populum, principum ad ſubditos, imperatorum ad milites, parentum ad liberos, dominorum ad ſervos. Item in dandis ſuffragijs & ſententijs, in reſponſis ad legatos; aut ſiquando magnum improviſò obvenerit negotium, vel caſus inopinatus qui moram non fert, Laconiſmus opportunus eſt.

Principes in hoc genere extiterunt Plautus, Seneca, Tacitus, Apuleius: atque, inter recentes, Politianus, & Iuſtus Lipſius: quem ſic effert & prefert Kekermannus: *Lipſium hic pro ſummo artifice agnoſco, & commendo: & exiſtimo conſultum eſſe, qui Laconicum dicendi genus conſectaturi non ſunt, Lipſium tamen legant, propter ſingularem quandam in connectendo felicitatem, quæ in ipſius ſcriptis vbique dominatur: vt quæ etiam valde prodeſt ijs, qui medium dicendi genus inter Aſiaticum & Laconicum tenebunt: imo omnibus qui non volent ſcribere aut dicere diſſolutè, ſed compactè & nervoſè.*

Strictum hoc dicendi genus, quidam apud Q. Atticum appellant: interim nimis ſtrictè, cum Atticis agentes, quorum eſt, nec conciſè modò, nec copioſè; neque ſubtiliter, neque ſublimiter, neque mediocriter, dicere; ſed, vt cæteris dicendi virtutibus, ita omnibus dicendi generibus opportunè vti: hoc eſt, eloquenter ſeu optimè dicere. Sic enim ibidem Q. *Melius de hoc nomine ſentiant credantque, Atticè dicere eſſe optimè dicere.* Atque Tullius Demoſthenem, quòd tribus illis Stylorum generibus vnus excelluit; & maximè Atticum, & maximè dicit eloquentem: * *Longè omnibus vnum antefero Demoſthenem. Hoc nec 3. Gravior extitit quiſquam, nec 1. Callidior, nec 2. Temperatior. Itaque nobis monendi ſunt ij, qui aut dici ſe deſiderant Atticos, aut ipſi Atticè dicere; vt mirentur hunc maximè: quò ve Athenas quidem ipſas magis credo fuiſſe Atticas.* Vnde † alibi infert, *Oratorem planè perfectum, & cui nihil admodum deſit, Demoſthenem facilè dixeris.* *Stylus Atticus.* * Orat. Perf. ¶ 4. † Brut. ¶ 31.

(i) Stylus Rhodius eſt medium dicendi genus inter Aſianum & Laconicum: in quo verba rebus fere æquantur. De quo ſic Quin. *Tertium mox, qui hæc dividebant, adjecerunt genus Rhodium: quod velut medium eſſe, atque ex vtroque miſtum volunt: Neque enim Laconicè preſſi, neque Aſianè ſunt abundantes.* *Stylus Rhodius.*

Convenit hic Stylus omnis ætatis atque ordinis hominibus: præſertim ijs, qui promptam in dicendo facultatem conſectantur. Nam vt Aſianiſmus nimis diffundit cogitationes, & mentem quodammodo laxat, vt magis cogitet de verbis quàm de rebus: ita Laconiſmus cogitationem nimis conſtringit, vt mens noſtra ſollicitudine quadam compreſſa, minùs cogitet de verbis, quàm promptitudo loquendi requirit. Commodè etiam vſurpatur hic Stylus in pleriſque materiis: potiſſimùm verò in Docendo & Explicando.

Eminet in hoc genere Saluſtius: &, inter recentes, Eraſmus Roterodamus, & Ludovicus Vives: *quos ego duos Authores* (inquit * Keckermannus) *perſuaſus ſum, non minori cum fructu legi, &* * Specialis Rhet. l. 1. c. 28.

imitatione Styli exprimi posse; quàm quemvis veterum, puto. Istis ego tertium, Ioannem Calvinum, non immeritò annumerandum censeo: cujus Stylum, vt purum & exquisitum; ita nec rebus nec verbis, aut deficientem aut abundantem, qui cum judicio *Institutiones* legerit, inveniet: vt verum sit de Calvini, quod de Catuli oratione dictum est,

†Orat. l. 3. ad initium. † *Quicquid aut addideris, aut mutaveris, aut detraxeris, vitiosius & deterius futurum.*

Cap. 3. De Partibus Orationis,
§ 1. De Exordio.

PArtes Orationis sunt (a) sex: Exordium, Narratio, Propositio, Confirmatio, Confutatio, Peroratio.

E quibus tres sunt principales, & Causis insitæ: [Propositio, Confirmatio, Confutatio:] tres reliquæ ascititiæ; duæ sc: (b) præparantes, [Exordium, Narratio;] vna concludens, [Peroratio.] Præparantes auditorem faciunt docilem: Principales docilem docent: Concludens porro jam doctum firmat.

Προοίμιον *Exordium.*

Exordium est Orationis (c) initium, seu prima pars ascititia, quæ, (d) benevolentiam & (e) attentionem conciliando, docilem facit auditorem. Estque vel (f) Principium, vel Insinuatio.

Principium. (g) Principium est Exordium rectum: in quo recta & aperta est benevolentiæ & attentionis captatio. Atque hoc Causæ honestæ & laudabili, coram judicibus æquis, convenit.

Insinuatio. (h) Insinuatio est Exordium obliquum: quo quis, per obliquas ambages, & fallacia blandimenta, auditoris animo paulatim surrepit, eique se insinuat. Atque hæc apud judices, vel propter Causæ turpitudinem, vel quòd ab adversario antè sint persuasi, vel quòd audiendo jam defatigentur, aversos, est opportunum.

Ad cap. 3. § 1.

(a) *Sex*: Hunc partium numerum atque ordinem docet Quintilianus lib. 4. &c. &, apud Ciceronem, Crassus Orat. lib. 1. ¶ 37. *Etiam illa cognôram & acceperam, antequàm de re diceremus, 1. initio conciliandos eorum esse animos, qui audirent: 2. deinde rem demonstrandam: 3. postea*

3. *poſtea controverſiam conſtituendam:* 4. *tum id quod nos intenderemus confirmandum:* 5. *pòſt quæ contrà dicerentur reflectenda:* 6. *extremò autem Oratione, ea quæ pro nobis eſſent, amplificanda & augenda; quæque eſſent pro adverſariis, infirmanda atque frangenda.* Et Orat. lib. 2. ¶ 43. Antonius: vbi de Rhetoribus Græcis dicit, *Iubent,* 1. *Exordiri, ita vt eum qui audiat benevolum nobis faciamus, & attentum:* 2. *deinde rem Narrare, ita vt verisimilis Narratio ſit, vt aperta, vt brevis:* 3. *pòſt autem Dividere Cauſam, aut Proponere:* 4. *deinde noſtra confirmare argumentis ac rationibus; & 5. contraria refutare:* 6. *poſtremò Concludere & Perorare.* Ariſtoteles quidem Theod: lib. 2. c. 13. duas tantùm facit Orationis partes: [Propoſitionem, & Fidem.] *Sunt igitur duæ Orationis partes. Neceſſe eſt enim primò rem proponere, de qua; deinde demonſtrare.* Et mox, *Quare partes neceſſariæ, Propoſitio & Fides. Nam quæ in adverſarium feruntur, ad Fidem faciendam dicuntur.* Et cap. 17. poſtquàm de Confirmatione [dixiſſet, *Cùm verò,* inquit, *adverſarij locos aggredimur, non in alia parte, ſed in Fide faciendâ adhuc verſamur: ac alios obijciendo, alios argumentando, diſſolvimus.* Atque vt hìc Philoſophus, ſic Partit: ¶ 36. Orator, duas facit Fidei partes: *Quæ ad Fidem faciendam pertinent, in Confirmationem, & Reprehenſionem dividuntur: nam in Confirmando, noſtra probare volumus; in Reprehendendo, redarguere contraria.* Veruntamen d. c. 13. Partes etiam aſcititias ille memorat [Exordium, Narrationem, & Perorationem.] Atque ita binæ initio partes in ſenarium tandem numerum excrevere.

(b) *Præparantes.* Q. in Procœmio libri 5. *Neque Procœmij, neque Narrationis, eſt alius vſus, quàm vt judicem præparent.*

(c) *Initium.* Theod. l. 3. c. 14. "Exordium eſt Orationis initi-
"um, ſicuti in Poëſi Prologus, & in lyræ pulſatione præludium. Om-
"nia enim hæc initia ſunt, & quaſi viæ ad ſequentia præparatio. *Et Q. l. 4. c. 1.* "Quod Latinè Exordium dicitur, majore quâdam
"ratione Græci videntur προοίμιον nominâſſe: quia à noſtris Initium
"modò ſignificatur; illi ſatis clarè partem hanc eſſe ante ingreſſum
"rei, de qua dicendum ſit, oſtendunt. Nam ſive propterea, quòd
"ὁιμη cantus eſt, & citharœdi pauca illa quæ antequàm legitimum car-
"men inchoent, emerendi favoris gratiâ, canunt, procœmiunm cog-
"nominaverunt; Oratores quoque ea quæ, priuſquàm Cauſam exor-
"diantur, ad conciliandos ſibi judicum animos proloquuntur, eâdem
"appellatione ſignârunt: ſive quòd ὁιμον ijdem Græci viam appel-
"lant id, quod ante ingreſſũ rei ponitur, ſic vocare eſt inſtitutum; cer-
"tè procœmium eſt, quod apud judicem priuſquàm cauſam cognoverit, proſit.

(d) (e) *Benevolentiam & attent.* T. Iuvent. l. 1. ¶ 26. *Exordium eſt oratio animum auditoris idoneè comparans ad reliquam dictionem: quod eveniet, ſi eum benevolum, attentum, [docilem] fecerit.* Et Q. l. 4. c. 1. *Cauſa Exordij nulla eſt alia, quàm vt auditorem, quò ſit nobis in cæteris partibus accommodatior præparemus.* Præparari verò, Docilitas.

ſeu

seu docilem fieri auditorem, docet Aristoteles, si benevolentiam ejus & attentionem tibi, vt contrà, iram & contemptum adversario acquiras. * *Auditor* (inquit) *disponitur, si ad benevolentiam, vel ad iram provocatur: & interdum si attentus sit, aut contrà contemnens.* Hinc enim fit docilis: vt idem mox, *Ad docilitatem igitur omnia refert; si quis vult etiam, vt probus videatur: his enim magis attendunt.* Vnde Author ad Heren. † *Docilis is est, qui attentè vult audire:* & Orator, * *Is maximè docilis est, qui attentissimè paratus est audire.* Neque enim Exordium alio quovis modo, quàm benevolentiam & attentionem conciliando, docilem reddat. Nam quod loco proximè citato dicitur, *Dociles auditores faciemus, si apertè & breviter summam Causæ exponemus,* [*hoc est, in quo consistat controversia*;] non illud Exordij est, sed Propositionis: neque tam dociles facit, quàm docere incipit.

* Theod. l. 3. c. 14.

† l. 1. ¶ 13.

* Invent. l. 1. ¶ 31.

Benevolentia à personis.

(d) Benevolentia aut à personis, aut à Causis ducitur. *Personæ* ab Oratore constituuntur tres: Cliens noster, Adversarius, judex.

† Invent. l. 1. ¶ 31.

† "Benevolentia quatuor ex locis comparatur: ab nostra, ab Adversa-
"riorum, ab judicum persona, ab ipsa re. 1. Ab nostra, si de nostris
"factis & officijs sine arrogantia dicemus: si crimina illata, & ali-
"quas minùs honestas suspiciones injectas diluemus: si quæ incom-
"moda acciderint, aut quæ instent difficultates proferemus: si
"prece & obsecratione humili, ac supplici vtemur. 2. Ab adversario-
"rum autem, si eos aut in odium, aut in invidiam, aut in contempti-
"onem adducemus. In odium ducentur, si quid eorum spurcè, superbè,
"crudeliter, malitiosè, factum proferatur. In invidiam, si vis eorum,
"potentia, divitiæ, cognatio, pecuniæ, proferentur; atque eorum vsus
"arrogans & intolerabilis, vt his rebus magis videantur, quàm Causę
"suæ confidere. In contemptionem adducentur, si eorum inertia, ne-
"gligentia, ignavia, desidiosum studium, & luxuriosum otium, profe-
"retur. 3. Ab auditorum persona benevolentia captabitur, si res ab his
"fortiter, sapienter, mansuetè, gestæ proferentur, vt nequa assentatio
"nimia significetur: &, si de his, quàm honesta existimatio, quantaque
"eorum judicij & authoritatis expectatio sit, ostendetur.

* l. 4 c. 1.

Tribus hisce personis, annumerat * Fabius duos patronos. *Personæ* (inquit) *sunt, Litigator, Adversarius, Actor, Patronus, judex.*

à Litigatore.

"Litigatoris persona tractanda variè est. Nam tum dignitas eius
"allegatur, tum infirmitas: merita nonnunquam referenda: ad litem
"magnâ atque honestâ ratione, aut etiam necessitate accessisse videa-
"tur. Multum agit sexus, ætas, conditio, in fœminis, senibus, pupil-
"lis, coniuges, liberos, parentes, allegantibus. Nam sola rectum quo-
"que judicem inclinat miseratio.

ab Adversario.

"Adversarii quoque persona, propè iisdem omnibus, sed è contra-
"rio ductis, impugnari solet. Nam & potentes sequitur invidia, &
"humiles abjectosque contemptio, & turpes ac nocentes odium: quæ
"tria sunt ad alienandos judicum animos potentissima. Neque hæc
"dicere satis est: pleraque augenda, aut minuenda, vt expediet. Hìc
"vt nostrum miserabilem, si vincamur, exitum; ita adversariorum su-
"perbum,

" ſuperbum, ſi vicerint, vtile eſt credi.

" Plurimum momenti eſt in hoc poſitum, ſi Actor Cauſæ vir bonus *ab Actore.*
" creditur: ſic enim continget, vt non ſtudium advocati videatur afferre, ſed pene teſtis fidem. Actoris etiam facundia favorem potenter conciliat; vt neglecta & craſſa oratio faſtidium. Iudices enim exigunt ſollicitas, & accuratas actiones: contemnique ſe, niſi in dicendo etiam diligentia appareat, credunt: nec doceri tantùm, ſed etiam delectari volunt. Gratum tamen iſtud artificium non futilitèr oſtentare, ſed vel modeſtè diſſimulare, vel humiliter extenuare oportet. Nam vt præcipua in hoc dicentis authoritas, ſi omnis, in ſubeundo negotio, ſuſpicio ſordium, aut odiorum, aut ambitionis abfuerit; ita quædam in his quoque commendatio tacita, ſi ſe infirmum & imparem, ingenio contradicentis dixerit: eſt enim naturalis favor pro laborantibus. Cavendum etiam ne ſuperbus, malignus, contumelioſus, in quenquam videatur: præcipuè in eos, qui lædi, niſi averſâ judicum voluntate, non poſſunt. Fiducia quoque tum advocati, tum clientis, in cauſa etiam indubitabili, ſe ipſa minimè exerere debet: odit enim judex fere litigantis ſecuritatem: cùm jus ſuum intelligat, tacitus reverentiam poſtulat.

" Etiam partis adverſæ patronus dabit Exordio materiam, ſi, elo- *à patrono Adverſarij.*
" quentiam ejus, ac gratiam nos timere fingendo, vt ea ſuſpecta ſit judici, fecerimus. Multum etiam gratiæ Exordio eſt, quod ab actione diverſæ partis materiam trahit: hôc ipſo, quòd non compoſitum domi, ſed ibi atque è re natum; & facilitate famam ingenii auget, &, facie ſimplicis ſumptique è proximo ſermonis, fidem quoque acquirit: adeo vt, etiamſi reliqua, ſcripta, atque elaborata ſint; tamen plerùmque videatur tota extemporalis oratio, cujus initium nihil præparati habuiſſe manifeſtum eſt.

" Iudicem conciliabimus nobis, ſi laudem ejus ad vtilitatem no- *à Iudice*
" ſtræ Cauſæ coniunxerimus: vt allegemus, pro honeſtis, dignitatem illi ſuam; pro humilibus, iuſtitiam; pro infœlicibus, miſericordiam. Mores quoque (ſi fieri poteſt) judicum velim noſſe. Nam prout aſperi, lenes, jucundi, graves, duri, remiſſi, erunt; aut aſſumere in Cauſam naturas eorum, quà competent; aut mitigare, quà repugnabunt, oportet: & detrahenda vel confirmanda opinio, ſiquam, præcipuè domo, videbuntur attuliſſe. Neque ſi aut nobis inimici, aut adverſario amici ſint; eos ideo conciliare deſperes. Probos enim ducit, non affectus, ſed iuſtitia: & pravis eſt nonnunquam hic ambitus, adverſus amicos, aut pro his quibuſcum ſimultates gerunt, pronunciandi; iniuſtè ne feciſſe videantur.

Ex Cauſis & rebus quì comparetur benevolentia, docet Orator *Benevolentia ex Cauſis.*
Invent: lib. 1. ¶ 31. *Ab ipſis rebus; ſi noſtram Cauſam laudando extollemus, Adverſariorum Cauſam per contemptionem deprimemus.*

Et Fabius l. 4. c. 1. *Sin Causa conciliandi nobis judicis materiam dabit; ex hoc potissimùm aliqua in vsum Exordij, quæ maximè favorabilia videbuntur, decerpi oportebit.* Atque hinc præcipuè Exordia duci vult Antonius: † *Non extrinsecùs alicunde quærenda; sed ex ipsis visceribus Causæ sumenda sunt. Idcirco, totâ Causâ pertentatâ, atque perspectâ, locis omnibus inventis atque instructis, considerandum est, quo principio sit vtendum: sic & facilè reperietur, & momenti aliquid afferet, cùm erit pene ex intima Defensione depromptum; & apparebit illud non modò non esse commune, nec in alias Causas posse transferri; sed penitus ex ea Causâ, quæ tum agatur defluxisse.* Atque ita (vt idem paulò antè) *quod primò dicendum est, postremò cogitandum est. Nam siquando id primùm invenire volui; nullum mihi occurrit, nisi aut exile, aut nugatorium, aut vulgare, aut commune.*

† Orat. l. 2. ¶ 82.

Attentio. (e) *Attent.* Vt *Benevolentia*, ita etiam *Attentio*, Docilitatẽ parit. * *Quos enim libentiùs audimus, ijs facilius credimus.* Attentos autem facit auditores, vel ipsius Attentionis † petitio, vel rerum, quas audire desiderant, promissio: quales sunt magnæ, novæ, vtiles, jucundæ. Theod. l. 3. c. 14. *Attenti autem fiunt rebus magnis, suis, novis, jucundis.* Tul. Invent. l. 1. ¶ 31. *Attentos faciemus, si demonstrabimus, ea quæ dicturi erimus, magna, nova, incredibilia esse; aut ad omnes, aut ad eos qui audiunt, aut ad aliquos illustres homines, aut ad Deos immortales, aut ad summam Reipub. pertinere: & si pollicebimur, nos brevi nostram Causam demonstraturos.* Et Q. l. 4. c. 1. *Plerumque attentum judicem facit, si res agi videtur, nova, magna, atrox, pertinens ad exemplum: præcipuè tamen si judex aut suâ vice, aut Reipub. commovetur: cujus animus spe, metu, admonitione, precibus, vanitate denique, si id profuturum credemus, agitandus est. Sunt & illa excitandis ad audiendum non inutilia, si nos neque diu moraturos, neque extra Causam dicturos existiment. Docilem, sine dubio, & hæc ipsa præstat Attentio.*

* Vide infrà. ¶ 31. * Orat. l. 2. ¶ 82.

Quamvis autem dicat * Orator, *eos apud quos agetur, benevolos beneque existimantes agendo effici melius, quàm rogando*; tamen nec ipse solet & Benevolentiæ & Attentionis rogationem loco negligere: vt pro Cluentio. *Dum multorum annorum accusationi breviter dilucideque respondeo; quaso vt me, judices, sicuti facere instituistis, benignè attentèque audiatis.* Et pro Quinctio. *Obsecro te, C. Aquilli, vosque qui adestis in concilio, vt diligenter attendatis, vt singulare genus fraudis, & novam rationem insidiarum cognoscere possitis.* Atque in Verrem l. 5. *Hæc dum breviter expono, quaso, vt fecistis adhuc, diligenter attendatis.* Idque ex Aristotelis præcepto †: vbicunque opus erit, dicendum, *Animadvertite quaso: nam hæc res non est magis mea, quàm vestra:* vel, *Dicam enim vobis novum atque inauditum crimen:* vel *rem admirabilem*, &c.

† Theod. l. 3. c. 14.

(f)(g)(h) Invent. l. 1. ¶ 29. *Exordium in duas partes dividitur: in*

Principium

Principium et Insinuationem. Principium est oratio perspicuè & protinus efficiens auditorem Benevolum & Attentum. Insinuatio est oratio quadam dissimulatione, & circuitione, obscurè subiens auditoris animum. Insinuatione igitur vtendum est, cùm animus auditoris infestus est: id autem tribus ex causis fit maximè: si aut ineſt in ipsa Causa quædam turpitudo; aut si ab ijs qui antè dixerunt, quiddam auditori persuasum videtur; aut illi quos audire oportet defessi jam sint audiendo. His tribus malis quomodo sit medendum, copiosè deinceps docet Orator. Similiter hac de re Q. *Exordium in duas dividunt partes: Principium & Insinuationem: vt sit in Principijs recta Benevolentiæ & Attentionis postulatio. Quæ quia esse in turpi causa non possit; Insinuatio surrepat animis: maximè vbi frons Causæ non satis honesta videtur, vel quia res sit improba, vel quia hominibus parum probetur; aut si facie quoque ipsâ premitur, vel invidiâ consistentis ex adverso patroni, aut patris, vel miserabilis senis, cæci, infantis. His etiam de causis Insinuatione videtur opus esse: si adversarij actio judicum animos occupaverit, vel si dicendum apud fatigatos est: quorum alterum, promittendo nostras probationes, & adversas eludendo, vitabimus; alterum, & spe brevitatis, & ijs quibus* * *Attentus fit judex. Et vrbanitas opportuna reficit animos; & vndecunque petita judicis voluptas levat tædium.* * Vide (e) in notis.

Insinuationis exemplum sit illud Cæsaris, apud Salustium, pro conjuratis: & Vlyssis Met. 13. pro armis Achillis: atque inprimis illud Ciceronis ad Quirites, 2 de Lege agrariâ.

Præcepta 10 in Exordijs observanda.

1. Exordium non debet esse Commune, quo & adversarius vti potest. Q. l. 4. c. 1.

2. Non Commutabile, quod adversarius in suam vtilitatem deflectere potest. † Q. ibid.

3. Non separatum, quod Causæ non cohæret. † Id autem debet in Proœmio postremum esse, quod commodissimè sequentibus jungatur. * *Connexum ita sit † Principium consequenti orationi, vt non tanquam Citharædi proœmium affictum aliquod; sed cohærens cum omni corpore membrum esse videatur.* * Orat. l. 2. ¶ 82. † Principium non rarò synecdochicè pro Exordio ponitur: sicut etiam Causa pro Quæstione, & Divisio pro Distributione.

4. Non vulgare, quod scilicet pluribus Causis accommodari potest * *Principia Causarum propria esse debent.* Et paulò pòst, *Omne principium aut rei totius, quæ agetur, significationem habere debet, aut aditum ad Causam, & munitionem, aut quoddam ornamentum & dignitatem.*

5. Non Inane, quo nec benevolentia, nec attentio docilem facit. † *Hic illud in vniversum præceptum sit, vt ab ijs quæ lædunt, ad ea quæ prosunt refugiamus. Si Causâ laborabimus, persona subveniat:* * Orat. l. 2. † Q.

veniat: si Personâ, Causa: si nihil, quod nos adiuvet, erit; quæramus quid adversarium ladat. Nam vt optabile est plus favoris mereri; sic proximum, odij minus.

† Q. 6. Non longum, quod vltrà quàm satis est producitur: ne quod præparare debet, fatiget. † *Modus Exordij, pro Causa: nam brevius simplices, longius perplexa, suspecta que & infames, desiderant.*

* Orat. l. 2. § 82. 7. * Principia dicendi semper accurata, & acuta, & instructa sententiis, & apta verbis, esse debent. *Prima est enim quasi cognitio, & commendatio Orationis in Principio: quæ continuò eum qui audit permulcere atque allicere debet. Malè enim se res habet, quæ non statim vt dici cœpta est, melior fieri videtur.*

† Q. 8. † Ne quod insolens verbum, ne audaciùs translatum, ne aut obsoletum vetustate, aut à poëticâ licentiâ sumpta, in Proœmiis deprehendatur. *Non dum enim recepti sumus, & custodit nos recens audientium intentio: magis, conciliatis animis, hæc libertas feretur.*

* Q. 9. * Frequentissimè Proœmium decebit, & sententiarum, & compositionis, & vocis, & vultus, modestia.

† Q. 10. † Denique, vt quæ sunt in ratione proœmii, faciliùs perficiantur; dicturus intueatur, Quid, Apud quem, Pro quo, Contra quem, Quo tempore, Quo loco, Quo rerum statu, Qua vulgi famâ, dicendum sit, Quid judices sentire credibile sit; antequàm incipiat: tum quid desideret, aut deprecetur: Ipsa illum ratio, quid primùm dicendum sit, edocebit.

C. 3. § 2.

De Narratione.

Narratio. NArratio est pars altera Orationis ascititia, quę dociles facit auditores, (a) occasionem, aut fundamentum Quæstionis, seu præcognita quædam ad Propositionis intelligentiam requisita, enarrando.

Narratio debet esse (b) perspicua, (c) brevis, (d) verisimilis; quò auditor faciliùs intelligat, meminerit, credat, quæ Narrantur.

Ad c. 3. § 2.

(a) *Occasion.* Q. l. 4. c. 2. *Narratio est rerum ad Causam pertinentium expositio.* Res autem ad Causam pertinentes sunt, res gesta, (quæ materiam & fundamentum quæstionis continet) ejusque causa, modus, tempus, locus; persona, & illius intentio, instrumenta, ingenium, opes, potentia, propinqui, amici, comites, &c. Causæ verò ipsius expositio, (quam alteram facit Idem Narrationis speciem)

ſpeciem) cùm nihil aliud ſit quàm Propoſitio; hìc locum non habet. Definit etiam Idem ibidem, *Narratio eſt rei factæ, aut non factæ, vtilis ad perſuadendum expoſitio.* Quemadmodum & Tullius Invent. l. 1. ¶ 35. *Narratio eſt rerum geſtarum, aut vt geſtarum, expoſitio.* Vbi poſterius membrum addi videtur, ne fabularum excludantur Narrationes: quales ſunt, quæ ibidem ex Terentio citantur: vt, *Nam is poſtquàm exceſſit ex ephœbis, Soſia,* &c. And. act. 1. ſc. 1. *& venit ad me ſæpe clamitans,* &c. Adelph. Act. 1. ſc. 1. Quanquam hujuſmodi Narratio, cùm non ſit pars Orationis de qua hìc agitur, non videtur huc ſpectare.

(b) *Perſpicua.* Orat. l. 2. ¶. 82. "Apertam Narrationem eſſe "oportet: & hòc magis in hôc elaborandum eſt, quòd, & difficilius eſt "non eſſe obſcurum in re Narranda, quàm aut in Principio, aut in "Argumento, aut in Purgando, aut in Perorando; & majore periculo hæc pars Orationis obſcura eſt, quàm cæteræ: vel quia ſiquo alio "in loco eſt dictum quid obſcuriùs, tantùm id perit quod ita dictum "eſt, Narratio obſcura totam obcæcat Orationem; vel quòd alia poſſis, ſemel ſi obſcuriùs dixeris, dicere alio loco planiùs, Narrationis "vnus eſt in Cauſa locus. *Narratio Perſpicua.*

"Erit autem perſpicua Narratio (*inquit* * *Q.*) ſi fuerit primùm "expoſita verbis propriis, vſitatis, ſignificantibus; tum diſtincta rebus, perſonis, temporibus, locis, cauſis. *Et* † *Orator,* "Si verbis vſitatis, ſi ordine temporum conſervato, ſi non interruptè narraveris. *Atque Idem* * *alibi fuſiùs*: "Aperta autem Narratio poterit eſſe, "ſi, verbis dilucidis, vt quodque primùm geſtum eſt, ita primùm exponetur; & rerum ac temporum ordo ſervabitur. Hìc conſiderandum erit, nequid perturbatè, nequid contortè, dicatur: nequam "in aliam rem tranſeatur: ne ab vltimo repetatur: ne ad extremum "prodeatur: nequid, quod ad rem pertineat, prætereatur. Et omnino, "quæ præcepta de brevitate ſunt, hôc quoque in genere ſunt obſervanda. Nam ſæpe res parum eſt intellecta, longitudine magis, "quàm obſcuritate Narrationis.

* l. 4. c. 2.
† Orat. l. 2. ¶ 82.
* Invent. l. 1. ¶ 37.

(c) Brevis erit Narratio, ſi nihil dicetur quod non oportet, nec verbis pluribus quàm oportet. Nam non minùs rerum non neceſſariarum, quàm verborum, multitudine ſuperſedendum eſt. *Brevis.*

Brevitatis modos ſigillatim & ſummatim exponit Orator: † *Brevis erit, 1. ſi vnde neceſſe eſt, inde initium ſumetur, & non ab vltimo repetetur: 2. ſi non longiùs, quàm ſcitu opus eſt, procedetur: 3. ſi nullam in rem aliam tranſibitur: 4. ſi non modò id quod obeſt, verùm etiam id quod nec obeſt, nec adjuvat, prætermittitur: 5. ſi ſemel vnumquodque dicetur.*

† Invent. l. 1. ¶ 37.

Præceptum hoc Brevitatis irridet Ariſtoteles. * *Qui brevem eſſe aſſerunt Narrationem oportere, ridiculi ſunt: veluti qui interroganti Piſtori durumne an molle pinſet, quid* (inquit) *Eſt ne impoſſibile bene pinſere? Oportet enim non eſſe longam Narrationem, nec Exordium, nec qua fidem faciunt: bene dicere tamen, quod eſt*

* Theod. l. 3. c. 16.

Oratoris proprium, nec in longo, nec in brevi est, sed in mediocri. Verùm hæc illius mediocritas nihil aliud est, quàm aliorum brevitas. *Nos* (inquit Fabius) *brevitatem in hoc ponimus, non vt minus, sed ne plus dicatur, quàm oporteat. Quare et Tautologia, & Perissologia hìc præcipuè vitandæ sunt. Cavenda tamen erit, quæ nimiùm corripientes omnia sequitur, obscuritas: satiusque est aliquid Narrationis superesse, quàm deesse. Nam supervacua cum tædio dicuntur; necessaria cum periculo subtrahuntur.*

In nimia autem Narrationis materiâ, vel vrbanitate, vel elegantiâ deleniendus est audientium animus: minùs enim longa, quæ delectant, videntur. *Partitio etiam tædium levat: vt cum Narratio dicitur esse eorum, quæ ante factum, in facto, post factum, acciderunt. Ita tres potiùs modicæ videbuntur Narrationes, quàm vna longa. Interdum expediet, brevi Interfatione partes distinguere: vt,* Audistis quæ antè acta sunt: accipite nunc quæ insequuntur: *aut aliquo simili.* Sicut pro Ligario fecit Orator: vbi, cùm, post joculare Exordium, multa de Ligarii legatione in Africam, de illius dignitate, de modestia in recusanda provincia, de desiderio domum redeundi, de pacis studio, alijsque de rebus ad Causam pertinentibus, quæ ante pugnam obtigerunt, narrâsset; hìc sistens, hac Interfatione vtitur: *Adhuc, C. Cæsar, Q. Ligarius omni culpâ vacat.* Deinde hæc, quæ ante pugnam gesta sunt, tribus distinguens temporibus, *profectionis, remansionis, & post adventum Vari*; de singulis pauca Narrans, post primum Interfatur, *Profectio certè animum tuum non debet offendere*: post secundum, *Ergo hac duo tempora carent crimine*: post tertium, *Nullum igitur hales, Cæsar, adhuc in Q. Ligario signum alienæ à te voluntatis.* Tandem, post acrem in accusatorem invectivam, crimen ipsum proponit: non, vt initio lusit, *quòd in Africa fuit Ligarius*; sed *quod in Africa tulit arma contra Cæsarem.* Pro responso, tacitè fatetur, elevat, & Cæsaris laudans clementiam veniam precatur.

(d) *Verisimilis.* Verum, cuius veritas non est credibilis, non tam Causæ prodest, quàm falsum verisimile. Ideoque non magis enitendum est, vt vera, quàm vt verisimilia sint, quæ narrantur.

Verisimilis. Verisimilis autem erit Narratio, si personæ ingenium, mores, facultatem, dicta, facta priora, ipsi rei Narratæ convenire; si causam, tempus, locum, occasionem, facto opportuna fuisse ostenderis: si omnia sine repugnantia cohæreant; præsertim si ab audientium affectu aut opinione, vel vulgi famâ non abhorreant. Sicuti docet Orator Invent: l. 1. ¶ 37. *Probabilis erit Narratio, si in ea videbuntur inesse ea, quæ solent apparere in veritate: si personarum dignitates servabuntur: si causæ factorum extabunt: si fuisse facultates faciundi videbuntur: si tempus idoneum: si spacij satis: si locus opportunus ad eandem rem, qua de re Narrabitur,*

fuisse

fuisse ostendetur: si res, & ad eorum qui agent naturam, & ad vulgi rumorem, & ad eorum qui audiunt opinionem, accommodabitur. Et Q. l. 4. c. 2. *Credibilis erit Narratio ante omnia, si priùs consulueri-mus nostrum animum, nequid Naturæ dicamus adversum: deinde si causas & rationes factis præposuerimus: si personas convenientes iis quæ facta credi volemus, constituerimus: vt furti reum, cupidum: adulterij, libidinosum: homicidij, temerarium: vel contrà, si defendemus: prætereà loca, tempora, & similia.*

Sin adjumenta hæc defuerint; fatebimur vix esse credibile quod dicitur, sed verum: nescire nos quomodo factum sit, aut quare; sed factum esse probaturos: & quantò magis causa & modus sceleris lateant, tantò majus esse habendum scelus. Theod. lib. 3. c. 16. *Si quid minùs credibile narratur; dicere statim Causam, aut polliceri oportet.*

Si adversarius prior Narraverit, nec ita, vt quæ essent acta tantùm indicaret, sed adjecit invidiam, rem verbis exasperavit, si de qualitate agetur; (cujus tum demum quæstio est, cùm de re constat) eadem, sed non eodem modo exponemus: alias causas, alias rationes dabimus: verbis elevare quædam licebit: luxuria hilaritatis, avaritia parsimoniæ, negligentia simplicitatis nomine lenietur. Vultu denique, voce, habitu, vel favoris aliquid, vel miserationis, merebimur.

Delectatio etiam, quæ Narrationem † brevem facit, facit & verisimilem. Nam * *judex, nescio quo modo, facilius credit quæ audienti jucunda sunt; & voluptate ad fidem ducitur.*

† Vide suprà.
* Q. l. 4. c. 2.

Postremò fidem affert Narrationi Narrantis authoritas: quam mereri debemus ante omnia quidem vitâ; sed & ipso genere Orationis: quod quò fuerit gravius & sanctius; hoc plus habeat ponderis in auditorum animis necesse est.

¶ *Quod si Narrationi probationes adjunxeris; efficitur hinc non modò verisimilis, sed etiam evidens Narratio: quam quartam quidam faciunt ejus virtutem. Quæ oportet simplex & brevis sit: vt in veneficijs,* Sanus bibit, statim concidit, livor actumor confestim est insecutus. *Evidens Nar.*

C. 3. § 3.
De Propositione.

Propositio.

PRopositio est Orationis prima pars insita, (a) Quæstionem, seu Thema discutiendum, proponens; & (b) controversiam constituens. Ideoque debet esse (c) brevis & perspicua.

Propositio est (d) vel simplex & indivisa; vel multiplex

multiplex & in partes distributa: quæ inde Partitio dicitur.

Partitio. Partitio vel plures vnâ (e) Quæstiones, vel plures vnius Quæstionis (f) partes, proponit: Ea autem debet esse, vt (g) brevis, ita etiam (h) absoluta.

(i) Rectè habita in Causa Partitio, memoriam juvat, tædium levat, & totam illustrat Orationem.

Ad c. 3. § 3.

(a) *Quæstionem.* Q. l. 4. c. 4. *Propositio est Confirmationis initium, quod in ostendendâ Quæstione principali ponitur.* Et Heren. l. 2. ¶ 35. *Propositio est, per quam ostendimus summatim, quid sit, quod probare volumus.*

πολύσημον est, quod nomine vno res plures significat.

(b) Controversia constituitur, ambiguitatem, siqua est, tollendo; & Nominum, quandò πολύσημα distinguimus; & Rerum, quando quid cum adversario conveniat, quid in controversia relinquatur, ostendimus. Orat. l. 2. ¶ 82. Tractatis antè Exordio & Narratione, *Sequitur* (inquit) *vt Causa ponatur: in quo videndum est, quid in controversiam veniat.* E. gr. Accusatur Milo, quòd, Clodio inimicissimus, factis insidijs, in acri multorum vtrinque congressu, viâ Appiâ, ante fundum ejus, Clodium contra jus occidit. Cicero Reum defendens, fatetur inimicitias: fatetur factas esse insidias: fatetur dicto loco congressum Clodii & servorum agrestium, cum Milone & servis suis: fatetur etiam Clodium, in illo tumultu, à servis Milonis Domini vitam propugnantibus, occisum esse: Porro Milo seipsum (id quod objicitur) cædis authorem facit. De his itaque rebus Reo cum adversariis convenit. Relinquitur autem, in controversia, Propositio hæc Patrono comprobanda, *Clodius non iniustè interfectus est.*

Propositio brevis & persp.

(c) *Brevis & perspic.* Q. l. 4. c. 5. *Et divisa & simplex Propositio, primùm esse debet aperta atque lucida; tum brevis nec vllo supervacuo onerata verbo.*

(d) T. Invent. l. 1. *Vna pars est, ex qua certum quiddam designatur auditori, in quo animum debeat habere occupatum: altera est, in qua rerum earum, de quibus erimus dicturi, expositio ponitur distributa: ex qua conficitur, vt certas animo res teneat auditor, quibus dictis, intelligat fore peroratum.*

(e) *Quæstiones plures.* Sic cum Cicero Verrem accusaret, *Hæc* (inquit) *prima actionis erit accusatio: Dicimus C. Verrem cùm multa libidinosè, multa crudeliter, in cives Romanos atque in socios, multa in Deos hominesque nefariè fecerit; tum præterea quadringenties sestertium ex Sicilia contra leges abstulisse.*

(f) *Partes*

(f) *Partes plures.* Sic Cicero pro Roscio dicturus, res quæ illi obstabant, in tria genera partitur. *Tres sunt res, quantùm ego existimo, quæ obstant hoc tempore Sex: Roscio: Crimen adversariorum, & Audacia, & Potentia. Criminis confictionem accusator Erucius suscepit: Audaciæ partes Roscij sibi poposcerunt: Chrysogonus autem, is qui plurimum potèst, potentiâ pugnat. De his omnibus rebus me dicere oportere intelligo.*

(g) (h) *Brevis, absoluta.* Brevis fit Partitio, non modò verba supervacua, sed etiam partium multitudinem vitando: oportet tamen sit absoluta: † *ne aut aliquod genus vtile relinquatur, aut serò extra partitionem (id quod vitiosissimum ac turpissimum est) inferatur.* *Part. brevis & absoluta.* † Invent. l. 1. ¶ 43.

(i) *Rectè habita.* Q. l. 4. c. 5. *Quæ tam manifesta & lucida est ratio, quàm recta Partitionis? Sequitur enim naturam ducem: adeo vt Memoriæ id maximum sit auxilium, viâ dicendi non decedere.* Et paulò pòst, *Vt non semper necessaria, aut etiam supervacua Partitio est; ita opportunè adhibita, plurimum Orationi lucis & gratiæ confert. Neque enim id solùm efficit, vt clariora sint quæ dicuntur, rebus velut ex turba extractis, & in conspectu judicis positis; sed reficit quoque audientem certo singularum partium fine. Sed nimiùm multiplex, fugiet memoriam judicum, turbabit intentionem, & eam pariet obscuritatem, contra quam Partitio inventa est.* Qua de re sic etiam Orator. * *Facillimè auditor discit, & quid agatur intelligit; si neque prudentiam eius impedias confusione Partium, neque memoriam multitudine.* Non tamen probat Q. eos, qui vltra ternarium numerum Partitionis membra extendere vetant: cùm res possit plura desiderare. * Partit. ¶ 33.

Partitionis ordo in Tractatione perpetuò servandus est. Tul. Invent. l. 1. ¶ 44. *In omni dictione meminisse oportebit, vt, & prima quæque pars, vt exposita est in Partitione, sic ordine transigatur; & omnibus explicatis peroratum sit.* Et Q. d. c. *Turpissimum verò est, non eo ordine exequi, quo quidque proposueris.*

C. 3. § 4.

De Confirmatione.

COnfirmatio est secunda Orationis pars insita, (a) Propositionem confirmans. Confirmatur autem Propositio † tribus Doctrinæ partibus: sed potissimùm (b) * Probatione. *Confirmatio.* † C. 2. § 2. (k) * Ibid. (p)

Ad c. 3. § 4.

(a) T. Invent. l. 1. ¶ 45. *Confirmatio est, per quam argumentando nostræ Causæ fidem & firmamentum adiungit oratio.*

(b) *Probatione.* Hæc enim Sententiæ nostræ veritatem demonstrat, non modò † Syllogismo principali, qui Propositionem ipsam concludit; sed etiam * Prosyllogismis, partes principalis Syllogismi approbantibus: quos non, Dialecticorum more, strictim vrgere; sed quovis modo, prout res postulabit, † Amplificare, Oratorium est.

† Vid. (p) in notis ad c. 2, § 2.
* Vid. (f) in notis ad d: §.
† Vid. in d: §.
(t) &c.

Cap. 3. §. 5.

De Confutatione.

Confutatio.

Confutatio est tertia Orationis pars insita, (a) Argumentationes partis adversæ (b) confutans. Confutatur autem Argumentatio, (c) vel quòd Materiâ, vel quòd Formâ peccet. (d) Formâ peccat, cùm ex parte Antecedente verâ, non necessariò concluditur pars Consequens: (e) Materiâ, quando Antecedentis pars altera, vel vtraque est falsa.

Ad c. 3. §. 5.

(a) *Argumentationes partis adv:* Quibus nempe adversarius vel Propositionem suam Confirmat; vel Confirmationem nostram Confutat: est enim tam Confutationis, quàm Confirmationis, Confutatio. Confutatio verò Propositionis adversæ nihil aliud est, quàm Confirmatio nostræ. Exempli gratiâ: Propositio * Labieni est, *Saturninus non est jure occisus:* Ciceronis, *Saturninus est jure occisus.* Hìc, sive Cicero Propositionem suam confirmet, sive Labieni confutet, eòdem res recidit.

* Pro Rabirio.

(b) *Confutans.* Invent. l. 1. ¶ 61. *Reprehensio est, per quam argumentando adversariorum Confirmatio diluitur, aut infirmatur.*

(c) *Vel quòd.* Invent. l. 1. ¶ 63. *Omnis Argumentatio Reprehenditur, si 1. aut ex ijs, quæ sumpta sunt, non conceditur aliquod vnum, plura ve; 2 aut his concessis, Complexio confici ex his negatur, & genus ipsum Argumentationis vitiosum ostenditur.* Addit hìc Orator; *aut si contra firmam argumentationem, alia æquè firma, aut firmior ponitur.* Sed hæc non tam videtur Argumentationis adversarij Confutatio; quàm vel Propositionis, vel Confirmationis nostræ, Confirmatio.

Formâ peccans argumentatio.

(d) *Formâ peccat.* Nempe cùm ad nullum Logici syllogismi modum Argumentatio reduci potest. Eloquentiæ itaque studiosis, omnes Syllo-

Syllogismi tum simplicis, tum compositi formæ in promptu sint: quas vbi percalluerint, spinosa illa Elenchorum doctrina, non adeo videbitur necessaria. Rectum enim est index sui & obliqui. Quum autem Syllogismi partes, partim omitti, partim fusiùs tractari, partim confusè collocari in Oratione soleant; explenda primùm quæ desunt, amputanda quæ supersunt, & pars quælibet in locum redigenda est; vt in nuda formâ sophisma appareat. Neque tamen Orator, cùm fallaciam, hôc pacto deprehenderit, ad Logicas eam Syllogismi leges, expressè & pressè nimis exigat; sed ampliori & ornatâ Ratiocinandi ratione, hìc illìc notum faciat, ex tali argumentatione, Complexionem, quam probari vult, malè inferri.

(e) *Materiâ.* Argumentationis Materia ipsa sunt Axiomata: quæ, si falsa sunt, neganda primùm, deinde argumentis infirmanda erunt: docendum quòd absurda sunt, incredibilia, nugatoria, secum pugnantia: aliquid allegatis callidè addi, detrahi, & immutari: si rectè res perpendatur, non contra nos, sed pro nobis facere. Atque hæc Expostulatione, Irrisione, Increpatione, instanti Interrogatione, exaggeranda sunt. Argumentum firmissimum acerrimè impugnandum: quo expugnato, cætera suâ sponte concidant. *Materiâ pecc. arg.*

Sin manifesta sunt quæ vrgentur, vt negari non possint; vel silentio erunt prætereunda, vel, tanquam levicula, contemnenda, vel joco aliquo vrbano eludenda. Si argumentorum tela, nimiùm validè contorta, nolunt hac arte retundi; adorienda Complexio est: & aut dicendum parergon esse quod concluditur, nec ad rem controversam pertinere; aut in alios, quod convincitur, crimen erit transferendum. Quòd si ne his quidem diverticulis instantis adversarij impetum devitare poteris, vt cedere necesse sit; vltimum hoc restat refugium, veritatem verecundè agnoscere, imprudentiam, infirmitatem, infortunium, illecebras, necessitatem, causari; & misericordiam demum suppliciter implorare: vti fecit Orator pro Ligario.

¶ Confutationis opus difficilius est, quàm Confirmationis; quia præcipuè versatur in defendendo. † *Tanto enim est accusare, quàm defendere; quanto est facere, quàm sanare vulnera, facilius.* † Q. l. 5. c. 13.

C. 3. §. 6.

De Peroratione.

PEroratio est tertia Orationis pars ascititia, quæ, auditores* firmans, Orationem (a) concludit. Ea debet esse (b) fervida, vt judicem incendat; (c) brevis, Ἐπίλογος. *peroratio.* * Vide § 1.

ne inflammatus refrigescat; & (d) varia, vt artificij suspicio vitetur, & satietas.

Perorationis (e) duæ sunt partes, (f) Enumeratio, & Pathopœia sive (g) Amplificatio.

Ανακεφαλαίωσις. *Enumeratio.*

Enumeratio firmat auditores (h) potissima Tractationis capita (i) summatim & (k) ordine repetendo.

Παθοποιία. *Amplificatio.*

Pathopœia auditores firmat, (l) animos eorum vel erga nos, vel adversus adversarium, incitando: quod per † Exaggerationem & Extenuationem maximè fit.

† Vid. c. 2. § 2. (h) & (i) in fine.

Pathopœia est (m) Indignatio aut Conquestio.

Indignatio.

(n) Indignatio est, quæ animum auditoris in adversarium, (o) peccata Exaggerando, & virtutes Extenuando, affectibus (p) ab Ira ortis incendit.

Conquestio.

(q) Conquestio est, quæ auditoris animum erga nos, (r) calamitates atque virtutes Exaggerando, & (s) peccata Extenuando, affectibus (t) ab amore ortis afficit.

Ad c. 3. § 6.

(a) *Concludit.* Invent. l. 1. ¶ 76. *Conclusio est exitus & determinatio totius Orationis.* Et Q. l. 6. c. 1. *Ipsa Epilogi & Perorationis nomina apertè satis ostendunt, hanc esse consummationem Orationis.*

Fervida.

(b) *Fervida.* Q. l. 6. c. 1. *Hic, si vsquam, totos Eloquentiæ aperire fontes licet. Nam ex his (si bene dixerimus reliqua) possidemus jam judicum animos: & confragosis atque asperis evecti, tota pandere possumus vela. Et, cùm maxima pars Epilogi sit Amplificatio,* [seu * Pathopœia;] *verbis atque sententijs vti licet magnificis, atque ornatis: tunc est commovendum theatrum, cùm ventum est ad ipsum illud, quo veteres tragœdiæ comœdiæque clauduntur,* Plaudite. *Ideoque tum in alijs, tum maximè in hac parte, debet crescere Oratio: quia quicquid non adijcit prioribus, etiam detrahere videtur: & facilè deficit affectus, qui descendit.* Atque Idem, de prima parte, *Quæ enumeranda videntur, cum pondere aliquo dicenda sunt; & aptis excitandis sententijs, & figuris vtique varianda: alioqui nihil est odiosius rectâ illâ repetitione, velut Memoriæ judicum diffidentis.*

* Vid. (g) in notis.

Brevis.

(c) *Brevis.* Q. d. c. *Nam si morabimur; non jam Enumeratio, sed altera quasi fiet Oratio.* Et mox, *Nunquam debet esse longa Miseratio:*

Miseratio: nec sine causa dictum est, Nihil facilius, quàm lachrymas inarescere. Nam cùm veros dolores mitiget tempus; citiùs evanescat necesse est illa, quam dicendo finximus, imago.

(d) *Varia.* Invent. lib. 1. ¶ 78. *Hæc si semper eodem modo tractabitur; perspicuè ab omnibus artificio quodam tractari intelligetur: sin varie fiet; & hanc suspicionem, & satietatem vitare poteris.* Varia.

Quæ supra de singulis, [Enumeratione, indignatione, Conquestione] dicuntur; de omnibus, indifferenter, vera censenda sunt. ☞

(e) *Duæ sunt partes.* Partit: ¶ 45. *Peroratio est divisa in duas partes; Enumerationem, & Amplificationem*: [1. Pathopœiam] Sed Invent. libro 1. ¶ 77. duæ Pathopœiæ species (genere ipso omisso) Enumerationi annumerantur: atque ita tres fiunt Perorationis partes. *Peroratio habet partes tres; Enumerationem, Indignationem, Conquestionem.*

(f) *Enumeratio.* Q. l. 6. c. 1. De hac prima parte, *Id*, inquit, *vnicum Epilogi genus visum est plerisque Atticorum, & Philosophis fere omnibus, qui de Arte Oratoria scriptum aliquid reliquerunt. Id sensisse Atticos credo, quia Athenis affectus movere etiam per præconem prohibebatur Orator.* Ratio est quam reddit Aristoteles Theod. lib. 3. c. 14. *Non oportet ignorare extra rationem hæc esse omnia: ad pravum enim dicuntur auditorem, qui quæ sunt extra rem libenter audit.* Et postea, *Qui malam Causam habent, his vbivis melius est versari, quàm in ipsa re.* Atq; hinc est quod * Orator *Conciliationem* & *Concitationem* (quæ, etsi nihil docent argumentando, commovendo tamen proficiunt plurimùm) occultare & dissimulare præcipit, ac vnicum illud *Docere*, præ nobis esse ferendum. vide (k), in notis ad c. 2. § 1. * l. 2. ¶ 82.

(g) *Amplific.* Amplificatio Rhetoribus nomen est πολυτρόπου. Ponitur enim interdum pro Exaggeratione: (vid. (h) in cap. 2, § 2.) interdum significat, & magis propriè, tertiam Doctrinæ partem, quæ in Dilatationem & Digressionem dividitur: (vid. (t) ibidem) interdum etiam, vt hìc, Perorationis partem secundam, quæ in Indignationem & Conquestionem distribuitur. Sed, ne vocis ambiguitas rerum pariat confusionem; res has naturâ distinctas, distinctis vbique & propriis vocabulis convenit denotari. Itaque hìc malim, cum † Iulio Rufiniano, & * Emporio Rhetore, Pathopoeian dicere.

† *Pathopœia est quæ vel odio, vel iracundiâ, vel misericordiâ commovetur.*

(h) (i) *Totissima, summatim.* Alex. c. vlt. *Ex conclusione vero, eorum, quæ dicta fuerint, reminisci auditores faciemus; si, quæ acta sunt, summatim rursum dicemus.* Q. l. 6. c. 1. *In hac, quæ repetemus, quàm brevissimè dicenda sunt: & quod Græco verbo patet, decurrendum per capita:* (hoc est Aristoteli * ἀνακεφαλαίωσις ἐστιν) *nam si morabimur; non jam Enumeratio, sed altera quasi fiet Oratio.* Et Invent. libr. 1. ¶ 78. *Commune autem præceptum hoc datur ad Enumerationem, vt ex vnaquaque Argumentatione, quoniam tota iterum dici*

* *Cùm incurrens prævalebit affectus, tunc vocabitur Pathopœia.*
* Theod. l. 3. c. 19.

dici non potest, id eligatur quod erit gravissimum: & unumquodque quàm brevissimè transeatur, ut memoria, non Oratio renovata videatur. Et Partit. ¶ 45. *Sed erit in Enumeratione vitandum, ne ostentatio memoriæ suscepta, videatur esse puerilis: id effugiet, qui non omnia minima repetet, sed breviter singula attingens, ponderarerum ipsa comprehendet.*

† Vid. ☞ in c. 3. §. 3.

(k) *Ordine repet.* Vt † Partitionis ordo in Tractatione, ita Tractationis in Peroratione, servandus est. Heren. l. 2. ¶ 46. *Initiũ Enumerationis sumendum est à Divisione: deinde ordine breviter exponendæ sunt res, quæ tractatæ erant in Confirmatione & Confutatione.* Invent. l. 1. ¶ 78. *Quare oportebit, tum (quod plerique faciunt propter facilitatem) singillatim unamquamque rem attingere, & ita omnes transire breviter Argumentationes; tum (id quod difficilius est) dicere quas Partes exposueris in Partitione, de quibus te pollicitus sis dicturum, & reducere in memoriam quibus rationibus unamquamque partem confirmâris: atque tum tuas Argumentationes transire separatim; tum (id quod artificiosius est) cum tuis contrarias conjungere: & cùm tuam argumentationem dixeris, tum, contra eam quod afferebatur, quemadmodum dilueris, ostendere. Ita, per brevem comparationem, auditoris memoria, & de Confirmatione, & de Reprehensione, redintegrabitur.* v. Theod. l. 3. c. 19. Itaque Invent. l. 1. ¶ 78 sic definit Orator: *Enumeratio est, per quam res dispersè & diffusè dictæ, unum in locum coguntur; & reminiscendi causâ, unum sub aspectum subjiciuntur.* Et ad Heren: lib. 2. ¶ 46. *Enumeratio est, per quam colligimus, & commonemus, quibus de rebus verba fecerimus: breviter, ut renovetur, non redintegretur, Oratio.* Vnde Quintilianus lib. 6. c. 1. *Enumeratio & memoriam judicis reficit, & totam simul Causam ponit ante oculos.*

Pathopœia. * vid. (g)

(l) *Animos vel erga.* Heren. l. 3. ¶ 29. *Amplificatio* [i. * Pathopœia] *est oratio, qua aut ad iracundiam inducit, aut ad misericodiam trahit auditoris animum.* Et in fine Top. *Peroratio & alia quædam habet, & maximè Amplificationem; cujus effectus is debet esse, ut aut perturbentur animi, aut tranquillentur: & si ita jam affecti sunt, ut augeat eorum motus, aut sedet oratio.*

☞

Hìc multũ juvãt vehemẽtes cohortationes, monitiones, objurgationes, deprecationes, promissiones, invocationes, obtestationes, alieq; patheticę locutiones: quę † verbis gravibus, plenis, sonantibus, superlatis, sine Conjunctione * duplicatis, & † gradatim ab humilioribus ad superiora ascendentibus; Actionem vocis, vultus, & gestus, congruentem, & aptam ad animos permovendos habent. In quibus ita singularis artifex evasit Orator, ut ipse de se dicat, * *Etiamsi plures dicebamus; Perorationem tamen mihi omnes relinquebant. In quo ut viderer excellere, non ingenio, sed dolore assecutus sum. Qua qualiacunque in me sunt, apparet in Orationibus: etsi carent libri spiritu illo, propter quem majora eadem illa, cùm dicuntur, quàm cùm leguntur, videri solent.*

† Partit. ¶ 454. * Quæ appellat Q. Congeriem verborũ, & sentent. † Incrementum Q. l. 6. c. 1. * Orat. Perf. ¶ 26.

(m) *Indign. aut Conquest.* Heren. l. 3. ¶ 32. *Amplificatio dividitur in Cohortationem & Conquestionem.* Vbi cur Cohortationis nomen

men Author pro Indignatione vſurpat, hercle non video. Si quòd Cohortationem illa fere contineat; continet etiam non minùs Conqueſtio: vt hinc iſtud æquè vtrique vocabulum conveniat. Rectiùs itaque Orator proprium Indignationis nomen vbique retinet: vt Invent. l. 2. ¶ 9.

(n) *Indignatio eſt.* Heren l. 3. ¶ 32. *Cohortatio* [i. Indignatio] *eſt, quæ, aliquod peccatum amplificans, auditorem ad Iracundiam adducit.* Et Invent. l. 1. ¶ 79. *Indignatio eſt Oratio, per quam conficitur, vt in aliquem hominem odium magnum, aut in rem gravis offenſio concitetur.* *Indignatio.*

(o) *Peccata Exagg.* Multa ſunt, ex quibus peccata Exaggerat Indignatio: vt, 1. voluntas, 2. modus, 3. tempus, 4. locus, 5. gradus, 6. indignitas, 7. eventus, 8. hyperbole, 9. hypotypoſis, 10. viſibile maleficij indicium, 11. ſympathia.

1. Ex voluntate, cùm non errore aut caſu; ſed conſultò & de induſtria factum eſſe demonſtratur: et ſi plus videri poteſt voluiſſe, quàm fecit: & illud adjungitur, Imprudentiæ concedi nonnunquam convenire; voluntario maleficio veniam dari non oportere. *Voluntas.*

2. Ex modo, ſi cum injuriâ contumelia juncta demonſtratur: (quomodo in ſuperbiam & arrogantiam odium concitatur) ſi per vim, per manum opulentam; quæ res ab legibus, ab æquabile jure remotiſſima eſt: ſi ferro, aut igne, aut veneno; ſi vno vulnere, aut pluribus; ſubitò an paulatim cum torturâ, malum perficiatur. *Modus.*

3. Ex tempore, ſi die fortè ſolenni, aut in tempore divini cultus; ſi cum judicia de maleficijs exercentur; aut in ſolicito civitatis ſtatu. *Tempus.*

4. Ex loco, ſi in templo, in curia, in ſuis ædibus, in via, in concione, aut cœtu quovis publico. *Locus.*

5. Ex gradu, quando malum de quo quæritur, malo noto & certo comparatum, majus & pejus malum videtur: ſic cùm nobis illud, aut primis aut ſolis obtigiſſe oſtenditur. *Gradus.*

6. Ex indignitate, cùm aliquid in eos, in quos minimè oportuerit, factum indignamur: vt in parentes, in liberos, conjuges, conſanguineos, ſupplices; in majores natu, in hoſpites, in vicinos, in amicos, in eos quibuſcum vitam egeris, in eos apud quos educatus ſis, in eos à quibus eruditus; in mortuos, in miſeros, in miſericordiâ dignos; in homines claros, nobiles, & honore vſos; in eos qui neque lædere alium, neque ſe defendere potuerunt, vt in pueros, ſenes, mulieres: quibus omnibus, acriter excitata Indignatio, ſummum in eos, qui violârint horum aliquid, odium commovere poterit. Item in ſuperiores, quorum ex authoritate Indignatio ſumitur: vt ſunt divi, reges, gentes, civitates, magiſtratus, homines ſapientiſſimi. *Indignitas.*

7. Ex eventu, ſi dicimus multos avidè expectare quid ſtatuatur, vt hinc, quid ſibi liceat, intelligant; & huic ſi conceſſum ſit, multos æmulos ejuſdem audaciæ futuros; (ex quo quid mali ſit eventurum demonſtrabimus) & ſimul oſtendimus invidiæ non parum in ipſos judices redunda- *Eventus.*

dundaturum: præſertim ſi res palàm ſit, vt celari non poſſit. Vnde
† Q. l. 6. c. 1. Calvus † in Vatinium judices ſcitè vellicat: *Factum audituſ ſcitis omnes: et hoc vos ſcire omnes ſciunt.*

Hyperbole. 8. Per Hyperbolen Indignamur, cùm verbis Hyperbolicis factum notamus: vt cùm facinus tetrum, crudele, nefarium, tyrannicum, dicimus: neque ab audaciſſimis, aut feris hominibus, à barbaris gentibus, aut immanibus beſtijs, factitatum. Verr. l. 4. *Venio nunc ad iſtius, quemadmodum ipſe appellat, ſtudium: vt amici ejus morbum & inſaniã: vt Siculi, latrocinium: ego, quo nomine appellem neſcio.* Vbi, quòd nomen ſe neſcire dicat, ſignificat crimen eſſe inauditum, & eorum, quæ nomina habent, maximo majus. Item in Verr. l. 1. *Quis eſt in populo Romano, qui non hoc ex priori actione abſtulerit, omnium antè damnatorum ſcelera, furta, flagitia, ſi in vnum locum conferantur, vix cum huius parvâ parte aquari conferrique poſſe?* Et Verr. vltima. *Expectate facinus, quàm vultis, improbum: vnicam tamen expectationem omnium.* Sed potentior eſt Hyperbole, quæ Apoſtrophen & Proſopopeiam conjunctam habet: cùm ad res inanimas orationem noſtram convertimus; aut eas oratione noſtrâ loquentes fingimus.

Hypotypoſis. 9. Per Hypotypoſin, cùm factum, de quo agitur, ita particulatim, & ordine exprimitur, vt coràm jam fieri videatur. Invent: l. 1. ¶ 79. *quando omnia, quæ in negotio gerendo acta ſunt, quæque poſt negotium cõſecuta ſunt, cũ vniuſcujuſq; indignatione, & criminatione colligimus; & rem verbis quàm maximè ante oculos ejus, apud quem dicitur, ponimus; vt id quod malum eſt, perinde illi videatur malũ, ac ſi ipſe interfuerit, ac præſens viderit.* Vide Rhet. l. c. 34.

Indicium. 10. Viſibile aliquod maleficij indicium illud aggravat, & indignationem auget: vt * *Cruentus gladius, lecta è vulneribus oſſa, nudati corporis livores & vulnera, & veſtes ſanguine perfuſa.* † *Populum R. egit in furorem pretexta C. Cæſaris prolata in foro cruenta,* &c. *Sciebatur interfectum eum: veſtis tamen illa ſanguine madens, ita repræſentavit imaginem ſceleris; vt non occiſus eſſe Cæſar, ſed tum maximè occidi videretur.*
* Q. c. d.
† Q. ex Suet.

Sympathia. 11. Per ſympathiam creſcit Indignatio, cùm petimus ab ijs qui audiunt, vt ad ſe ſuoſque noſtras injurias referant: ſi ad pueros pertinebunt, de liberis ſuis cogitent: ſi ad mulieres, de vxoribus: ſi ad ſenes, de parentibus. Item cùm oſtendimus, injurias quas patimur, tam graves eſſe, vt vel inimicos noſtrî miſereat.

(p) *Ab ira ortus.* Quales ſunt, Odium, Contemptus, Invidia, Indignatio vide c. 2. §. 2. (e) in notis.

Conqueſtio. (q) Heren. l. 3. ¶ 32. *Conqueſtio eſt oratio, quæ, incommodorum amplificatione, animum auditoris ad Miſericordiam perducit.* Et Invent. l. 1. ¶ 80. *Conqueſtio eſt oratio, auditorum miſericordiam captans.*

(r) *Calamitates.* Quibus calamitates, & incommoda Conqueſtio exaggerat, ſunt 1. bonorum omiſſio & malorum perpeſſio, 2. genera malorum, 3. cujuſq; mali deploratio, 4. Indignitas, 5. Apoſtrophe, 6. hypotypoſis,

potypoſis, 7. viſibile virtutis & miſeriæ indicium, 8. ſympathia.

1. * Quando quibus in bonis quis fuerit, & nunc quibus in malis ſit, oſtenditur: & cùm aliquid boni expectaret, non modò id non adeptum eſſe; ſed in ſummas miſerias incidiſſe. *Amiſſi bonorum & perpeſſ.* * Invent. l. 1. ¶ vlt.

2. *Genera mal.* vt inopia, infirmitas, ſolitudo, exilium, vincula, verbera aut noſtra, aut eorum qui nobis chari ſunt: quæ mala per Tempora diſtinguuntur; cùm quibus in malis & fuerint, & ſint, & futuri ſint, demonſtratur. *Malorum genera.*

3. Vt cùm deploratur diſjunctio ab eo, quicum libenter vixeris; [vt à parente, à filio, fratre, familiari;] aut cùm mors filii deploratur, & oſtenditur delectatio pueritiæ, amor, ſpes, ſolatium, educatio: & ſi qua ſimili in genere, quolibet de incommodo, per Conqueſtionem dici poterunt. *Deploratio.*

4. *Indignitas.* Cùm res turpes, & humiles, & illiberales proferentur, [indignæ ætate, genere, fortunâ priſtino honore, beneficiis,] quas paſſi perpeſſurive ſint; aut cùm aliquid dicitur eſſe factum, quod non oportuerit, aut non factum quod oportuerit; [vt cùm quis queritur quempiam ſibi charum inimicorum in manibus mortuum eſſe, hoſtili in terra turpiter jacuiſſe inſepultum, à feris diu vexatum, communi quoque honore in morte caruiſſe; & ſibi non adeſſe, non videre, non poſtremam ejus vocem audire, non extremum ejus ſpiritum excipere, licuiſſe;] aut quando cum Indignatione conquerimur, quòd ab ijs, à quibus minimè oportet, malè, tractemur; [propinquis, amicis, quibus benefecerimus, quos adjutores fore putaverimus;] aut à quibus indignum eſt, [vt, ſervis, liberis, clientibus, ſupplicibus.] *Indignitas.*

5. *Apoſtrophe.* Quando ſermo ad mutas & expertes animi res accommodatur: vnde animus eorum qui audiunt, & aliquem dilexerunt, vehementer commovetur, *Apoſtrophe.*

6. *Hypotypoſis.* Cùm omnia ante oculos ſigillatim incommoda ponuntur, vt videatur is, qui audit, videre; & re quoque (quaſi adſit) non verbis ſolùm, ad miſericordiam ducatur. Vide Rhet. l. 1 c. 24. *Hypotypoſis.*

7. Viſibile *Virtutis* aut *Miſeriæ* indicium præſentium animis crimen elevat, & miſerationem valde movet. *Indicium.*

Miſeria Q. l. 6. c. 1. *Non ſolùm autem dicendo, ſed etiam faciendo quædam, lachrymas movemus: vnde & producere qui periclitantur, ſqualidos atque deformes; & liberos eorum ac parentes inſtitutum.*

Virtutis verò indicium quantum momenti afferat, indicat M. Antonius: †*qui, vt erat in dicendo non ſolùm ſapiens ſed etiam fortis, cauſâ prope peroratâ, ipſe arripuit M. Aquillium, conſtituitque in conſpectu omnium, tumcamque eius à pectore abſcidit, vt cicatrices populus R: judiceſque adſpicerent, adverſo corpore exceptas: eòq; adduxit eos, qui erant judicaturi, vehementer vt vererētur, ne quem virum Fortuna ex hoſtium telis eripuiſſet, cùm ſibi ipſi non peperciſſet,* †*Verr. vlt.*

hic non ad populi R: laudem, ſed ad judicum crudelitatem videretur eſſe ſervatus.

Sympathia. 8. *Sympathia.* Cùm ad ipſos, qui audiunt, ſimilem caſum convertimus: & petimus vt de ſuis liberis, aut parentibus, aut aliquo qui illis charus debeat eſſe, nos cùm videant, recordentur: Aut cùm orantur modò illi qui audiunt, humili & ſupplici oratione, vt miſereantur.

(ſ) *Peccata Exten.* Quibus peccata Conqueſtio extenuat, ſunt 1. voluntas, 2. infirmitas humana, 3. fortunæ vis in omnes, 4. humilitas & obſecratio, 5. Miſericordia & virtus Conquerentis.

Voluntas. 1. *Voluntas* extenuat, cùm Reus non deditâ operâ, ſed vel inſcius, vel invitus peccâſſe dicitur.

Infirmitas. Fortuna. 2. 3. *Infirmitas & Fortuna.* Animus auditoris faciliùs Conqueſtione commovetur, cùm fortunæ vis in omnes, & hominum infirmitas oſtenditur: qua oratione habitâ graviter & ſententioſè, maximè demittitur animus hominum, & ad miſericordiam comparatur, cùm in alieno malo ſuam infirmitatem conſiderabit,

Humilitas. 4. *Humilitas & obſecratio.* Q. l. 6. c. 1. " Sordes & ſqualores, & " propinquorum quoque ſimilem habitum ſcio profuiſſe, & magnum " ad ſalutem momentum preces attuliſſe. Quare & obſecratio illa " judicum per chariſſima pignora, vtiq; ſi & Reo ſint liberi, conjux, pa- " rentes, vtilis erit. Stratum denique jacere, & genua comple- " ti: niſi tamen perſona nos, & ante-acta vita, & Rei condi- " tio prohibebit. Quædam enim tam fortiter tuenda, quàm facta " ſunt. Verùm ſic eſt habenda authoritatis ratio, ne ſit inviſa " ſecuritas: quæ res Miloni non profuit. *Vide Plutarch. in Cicerone.*

Miſericordia. 5. *Miſericordia & Virtus.* Rei in alios miſericordia & bonitas peccatum elevat. * " Iuſtè enim petere ea quiſque videtur à judice, quæ " alij ipſe fecerit. † Et ſæpe virtus, & magnificentia, in qua gravitas " & authoritas eſt, plùs proficit ad miſericordiam commovendam, " quàm humilitas & obſecratio: * periclitantem etiam commendat di- " gnitas, & ſtudia fortia, & ſuſceptæ bello cicatrices, & merita ma- " jorum.

(t) *ab amore.* Quales ſunt manſuetudo, admiratio, gratia, commiſeratio. Vide (e) in c. 2. § 2.

Lachryma valent. † Q. d. c. ☞ * Orat. Perf. ¶ 26. " † Plurimùm valet miſeratio, quæ judicem non tantùm flecti cogit, " ſed motum quoque animi ſui lachrymis confiteri. *Qua in re mirum* " *extitit Oratoris artificium*: * Miſeratione (*inquit*) ita dolenter vti " ſolemus, vt in quadam Cauſa perorantes, excitato Reo nobili, ſub- " lato etiam filio parvo, plangore & lamentatione compleremus fo- " rum. *Sed huiuſmodi miſeratio brevis eſſe debet.* † Commotis ani- " mis diutiùs in Conqueſtione morari non oportebit. Quemadmo- " dum enim dixit Rhetor Apollonius, *Lachrymâ nihil citius areſcit.*

Brevis. † Invent. l. 1. in fine.

" *Et Q.* Nunquam debet esse longa miseratio: nam cùm veros dolores
" mitiget tempus; citiùs evanescat necesse est illa, quam dicendo finxi-
" mus, imago: in qua si moramur, lachrymis fatigatus auditor requie-
" scit, & ab illo, quem ceperat, impetu, ad rationem redit.

" * Illud hìc præcipuè monendum, ne quis, nisi summis ingenij vi- *Non cuiusque.* ☞ *Q.*
" ribus, ad movendas lachrymas aggredi audeat. Nam vt est longè ve-
" hementissimus hic, cùm invaluit, affectus; ita, si nihil efficit, tepet:
" nam & vultus, & vox, & ipsa illa excitati Rei facies, ludibrio etiam
" plerùnque sunt hominibus, quos non permoverunt. Nihil habet ista
" res medium: sed aut lachrymas meretur, aut risum.

¶ 1. † *Enumeratio accusatori patronoque æquè communis est: affectibus quoque ijsdem fere vtuntur.* Quamvis enim Indignatio propriè † Q. l. 6. c. 1.
in Accusatione, vt Conquestio in Defensione versetur; *habet tamen interdum Accusator lachrymas ex miseratione eius Rei quem vlciscitur; & Reus de indignitate calumniæ conspirationis vehementius interdum queritur.* (Sicut Partit. ¶ 45. " Accusatori fere quæ ad i- *Perorationis partes dicentibus communes.*
" racundiam, Reo plerúnque quæ ad misericordiam pertinent. Non-
" nunquam tamen Accusator misericordiam movere debet; & defen-
" sor iracundiam.) Est igitur vtrisque commune conciliare sibi, aver-
" tere ab adversario, judicem; concitare affectus & componere. Et
" brevissimum quidem hoc præceptum dari vtrique parti potest, vt to-
" tas Causæ suæ vires Orator ante oculos ponat: & cùm viderit quid
" invidiosum, favorabile, invisum, miserabile, aut sit in rebus,
" aut videri possit; ea dicat, quibus, si judex esset ipse, maximè mo-
" veretur.

2. Indignationis hæc & Conquestionis præcepta, exemplis illustrant accusationum, & defensionum Epilogi.* " Nec verò miseratio- * Orat. Part. ¶ 26.
" ne solùm mens judicum permovenda est; sed etiam est faciendum vt
" irascatur judex, vt mitigetur, invideat, faveat, contemnat, admiretur,
" oderit, diligat, cupiat, satietate afficiatur, speret, metuat, lætetur, dole-
" at: qua in varietate, duriorum accusatio suppeditabit exempla, mitio-
" rum defensiones meæ. Nullo enim modo animus audientis aut in-
" citari, aut leniri potest, qui modus à me non tentatus sit. &c.

Accusationis Epilogum singularem vide Verrina 7: *Si hæc non ad cives Romanos* &c. Defensionis pro Murænа: *Quæ cùm ita sint, Iudices,* &c. Vbi Murænæ merita & mali indignitatem mirificè exaggerans, judicum animos ad Miserationem inflectit.

Conjunctum partium omnium Exemplum.

EXpositis jam sex Orationis partibus, si conjunctum earum omnium, ordine proprio dispositarum, exemplum desideres; sit illud pro lege Manilia. In quo primum locum obtinet Exordium, benevolentiam & attentionem captans à persona 1. dicentis, 2. populi audientis, 3 Rei Pompeii. *Sex partium exempla. Exordium.*

1. A persona dicentis, primò, propter modestiam & verecundiam; quòd foro contentus, Rostra [locum illum ad agendum amplissimum, ad dicendum ornatissimum] (quò nihil nisi perfectum ingenio, elaboratum industriâ, afferri oportet) hactenus non audebat contingere ; & propter synceritatem, quòd interim in privatorum periculis castè integrèque laboraverit : deinde propter gratitudinem, quòd authoritatem, quam populi R: beneficio accepit, & dicendi facultatem, quam quotidiana in foro exercitatio attulit, ad populi Causas defendendas posthac adhibiturum se pollicetur.

2. A persona populi, cujus benignitatem & beneficentiam agnoscit, quòd ejus judicio ter Prætor primus renunciatus sit.

3. A persona Pompeij, cujus virtutem singularem præ cæteris omnibus effert. Exordium his verbis continetur, *Quanquam mihi semper ——— quærendus est.*

Narratio. Subjungitur Narratio, occasionem & fundamentum quæstionis (*vnde sc: hæc omnis Causa ducitur*) exponens: hoc est, 1. bellum cum Mithridate & Tygrane grave & periculosum esse, 2. Bithyniæ vicos exustos esse complures, 3. regnum Ariobarzanis totum esse in hostium potestate, 4. Lucullum ab eo bello discedere, 5. huic qui successit, non satis esse paratum ad tantum bellum administrandum, 6. vnum ab omnibus ad id bellum Imperatorem deposci, 7. eundem hunc vnum ab hostibus metui, prætereà neminem.

Propositio triplex. Insequitur tertio loco Partitio, seu triplex Propositio: 1. de genere belli, 2. de magnitudine, 3. de Imperatore deligendo.

Prop. 1. Partitionis prima pars est, *Genus belli est ejusmodi, quod maximè vestros animos inflammare debet.*

Confirmatio partis 1. Hujus Propositionis Confirmatio quatuor constat probationibus: In hoc agitur 1. Populi R. gloria, 2. salus sociorum, 3. maxima populi R: vectigalia, 4. bona multorum civium. Quæ singulæ in syllogismos principales formatæ, suis porro corroborantur Prosyllogismis. Probatio prima est his verbis : *Sed pro vestri imperij dignitate atque gloria ——— conservare non posse.* Secunda sequitur, *Quicquid salus sociorum ——— sociorum salutem.* Tertia & quarta conjunguntur, *Præsertim cum de vestris maximis vectigalibus ——— plurimorum civium cum Re-pub. defenduntur.*

Propositio 2. Propositio secunda est, *Bellum Asiaticum ita magnum est, vt sit pertimescendum.* Ad quam sic Transitur: *Quoniam de genere belli dixi; Nunc de magnitudine pauca dicam : Potest enim hoc dici, Belli genus esse ita necessarium, vt sit gerendum ; non esse ita magnum, vt sit pertimescendum.* Propositio hæc principali syllogismo hìc Confirmatur : cujus *Propositio quatuor constat

Confirmatio partis 2.

*1. Antecedentis pars prima.

partibus:

partibus: *Magnum illud bellum futurum putetis, quod* 1. *conjungunt reges potentissimi*, 2 *renovent agitatæ nationes*, 3. *suscipiant integræ gentes.* 4. *novus Imperator vester accipiat, vetere expulso exercitu.* Assumptio verò, post breve Luculli encomium, fusiùs explicata, ordine improprio, his verbis præcedit. *Primum ex suo regno sic Mithridates* ——— *partem Glabrioni tradidit.*

Propositio tertia est, *Pompeium unum esse tanto bello præficiendum.* Ad quam hac vtitur Transitione: *Satis mihi multa verba fecisse videor, quare hoc bellum esset genere ipso necessarium, magnitudine periculosum: restat vt de Imperatore ad id bellum deligendo, dicendum sit.* Propositio ipsa his verbis explicatur: *Vtinam Quirites* ——— *dubium facere possit.* *Propositio 3.*

Confirmatio subsequitur, quatuor constans argumentis: *Ego enim sic existimo, in summo Imperatore quatuor has res ineße oportere:* 1. *scientiam rei militaris*, 2. *virtutem*, 3. *authoritatem*, 4 *fœlicitatem:* quas omnes deinceps probat in Cn. Pompeio eminere: primam his verbis: *Quis igitur hoc homine scientior?* ——— *Scientiam fugere possit:* secundam his: *Iam verò virtuti* ——— *natus ese videatur:* tertia est, *Et quoniam authoritas in bello* ——— *valituram ese existimetis.* 4. *Reliquum est, vt de fœlicitate* ——— *optare debetis.* *Confirmatio, partis 3.*

Multiplici huic Confirmationi succedit, quinto loco, Confutatio: sententiæ, sc. & authoritatis Q. Catuli atque Hortensij, de Imperatore deligendo. Hortensij Sententia est, *Si vni omnia tribuenda sunt, vnum dignißimum ese Pompeium: sed ad vnum tamen omnia deferri non oportere.* Hanc sententiam & rationibus, & contrariâ legis Maniliæ, & clarissimorum virorum authoritate, & exemplis variis, refutat. Rationes, quibus Catulus sententiam hanc confirmare voluit, sunt duæ: prima, *Si in vno Pompeio spem populus R. ese habiturus; quid si ipse interiret?* secunda, *Nihil novi fieri debet contra exempla atque instituta majorum.* Ad primam objectionem respondet, *Quò minus certa est hominum, ac minùs diuturna vita, hoc magis res-pub: dum per Deos immortales licet, frui debet summi hominis vitâ atque virtute.* Ad alteram, *Majores nostri in bello vtilitati magis, quàm consuetudini semper paruerunt:* quod notis, tum aliorum tum ipsius Pompeij, exemplis manifestum reddit, idque ex Q. Catuli consensu & authoritate. Confutatio est his verbis: *Atenim vir clarissimus res-pub.* ——— *respondere pose videamur.* *Confutatio.*

Rem totam tandem concludit Peroratio: *Quæ cum ita sint* ——— *præferre oportere.* Quam inchoat Orator ab Apostrophe ad legis authorem; & legem, & voluntatem ejus laudans: tum, hortans eum ad perseverantiam, opem & operam suam quàm maximam pollicetur: postremò suam profitetur integritatem, Deos testans se nullius rei, nisi rei-pub: causâ, Causam hanc, nec sine multis, *Peroratio.*

partim obſcuris, partim apertis, ſimultatibus ſuſcepiſſe.

Similis Partium Diſpoſitio eſt pro Quinctio.

Exordium. Primùm in Exordio benevolentiam miro ingenio & artificio captat. *Quæ res in civitate* ——— *orat atque obſecrat, vt multis injurijs jactatam atque agitatam æquitatem, in hoc tandem loco conſiſtere & confirmari patiamini.*

Narratio. Hinc deſcendit ad Narrationem: *Id quò facilius facere poſſitis, dabo operam vt à principio res, quemadmodum geſta & contracta ſit, cognoſcatis. Caius Quinctius fuit Pub. Quinctij hujus frater* ——— ——— *cauſaque tota conſiſtit.* Vbi narrat Orator occaſionem controverſiæ, atque ea quæ ad Cauſæ cognitionem pertinent.

Propoſitio. Finitam Narrationem longiuſculam, ſequitur (quibuſdam commodè interpoſitis) Propoſitio. *Negamus te bona P. Quintij (Sex: Nævi) poſſedisſe ex edicto Prætoris.* Quam hìc Orator (Cauſâ poſtulante) quod Hortenſio in omni Cauſa ſolenne fuiſſe ait, in tres dividit partes. In prima dicit, *cauſam non fuiſſe, cur Sex: Nævius à Prætore poſtularet, vt bona Pub: Quintij poſſideret*: in ſecunda, *ex edicto poſſidere non potuiſſe*: in tertia, *non poſſedisſe*: atque has memoriæ cauſâ repetit.

Confirmatio. Confutatio. Peroratio. Tum ſingulis Propoſitionis partibus ordine Cõfirmatis, & objectionibus ſparſim Confutatis, rem totam Concludit [primò capitibus & argumentis enumerandis, *Nævium ne appellâſſe quidem* &c. deinde affectibus, per Indignationem & Conqueſtionem, permovendis, *Nunc Cauſâ peroratâ* &c.] ſuavis Peroratio.

Item pro Amerino.

Exordium. Narratio. Vbi poſt elegans, vehemens, & concitatum, Exordium, in quo attentionem cum venia, & benevolentiam orat, devenit ad Narrationem. *Atque vt facilius intelligere poſſitis, judices, ea quæ facta ſunt indigniora eſſe quàm hæc quæ dicimus; ab initio res, quemamodum geſta ſit, vobis exponemus. Sex: Roſcius pater hujuſce municeps* &c. Tũ quæſtio tribus rebus Proponitur. *Totam cauſam, judices, explicemus* &c. *Tres ſunt res, quantùm ego exiſtimare poſſum, quæ obſtant hoc tempore Sex: Roſcio:* * *Crimen adverſariorum, & Audacia, & Potentia* &c. *De hiſce omnibus rebus me dicere oportere intelligo.* Propoſitio prima de crimine eſt, *Occidiſſe patrem Sex: Roſcium, arguitur.* In cujus *Fide*, ſola adhibetur Confutatio: [*In hoc tanto, tam atroci, tam ſingulari maleficio* &c.] vt in *Fide* ſecundæ [de audacia] & tertiæ [de potentia] ſola Confirmatio: De Audacia his verbis: *At ego in Tito Roſcio reperio* &c. de Potentia his: *videamus nunc ecqua facultas ſuſcipiendi maleficij fuerit* &c. Poſtremò, vehementi cum Chryſogono expoſtulatione,

* 1. *Criminatio. Propoſitio* 1.

Confutatio. } *Prop.* 2. *&* 3.

Confirmatio.

latione, & gravi ad judices hortatione, perorat. *Verùm hæc omnis ratio* &c. Peroratio.

Sed naturalis Partium ordo non vbique ſervatur: vt in Impropria Diſpoſitione videre eſt. v. l. 2. c. 3. § 4.

Cap. 4. De Quæſtione.

§ 1. *De generali ejus Materia.*

HVcuſque de Oratione: reſtat, in Oratoriæ Finitione, Quæſtio.

QVÆSTIO eſt (a) res quælibet Orationе diſcutienda. Ideoque (b) plurimarum rerum notitia Oratori eſt neceſſaria: quam ſiquis adhuc, novitius, adeptus non ſit; ſaltem (c) Quæſtionem propoſitam perfectè calleat. * *Dicendi enim virtus, niſi ei qui dicit ea de quibus dicit percepta ſint, extare non poteſt.* * Orat. l. 1. ¶ 11.

Ad c. 4. § 1.

(a) *Res qualibet.* Orat. l. 1 ¶ 5. *Vis Oratoris, profeſſioque ipſa bene dicendi, hoc ſuſcipere ac polliceri videtur, vt omni de re, quæcunque ſit propoſita, ab eo ornatè copioſèque dicatur.* Quam ſententiam copioſâ inductione confirmatam, ſic tandem concludit Craſſus: *Quamobrem ſiquis univerſam & propriam Oratoris vim definire complectique vult; Is Orator erit, hôc tam gravi dignus nomine, qui quæcunque res inciderit, quæ ſit Dictione explicanda, prudenter, & compoſitè, & ornatè, & memoriter, dicat, cum quadam etiam Actionis dignitate.* Et Q. lib. 2. c. 15. *Omnia ſubjeciſſe Oratori videtur Ariſtoteles, cùm dixit Rhetoricen eſſe facultatem videndi, quid in quaque re poſſit eſſe perſuaſibile.* † *Gorgias quidem adeò Rhetori de omnibus putavit eſſe dicendum, vt ſe in auditoriis interrogari pateretur, quâ quiſque de re vellet.* †Q. l. 2. c. 21. ex Orat. l. 3. ¶ 20

(b) *Plurimarum.* Orat. l. 1. ¶ 5. "Eſt enim ſcientia comprehendenda rerum plurimarum: ſine qua verborum volubilitas inanis atq; irridenda eſt: *Et ibidem.* Meâ quidem ſententiâ, nemo poterit eſſe omni laude cumulatus Orator; niſi erit, omnium rerum magnarum, atque Artium, ſcientiam conſecutus. Etenim ex rerum cognitione efloreſcat, & redundet oportet Oratio: quæ, niſi ſubeſt res ab Oratore percepta, & cognita; inanem quandam habet elocutionem, & pene puerilem. *Et* ¶ 39. Legendi etiam Poëtæ, cognoſcenda hiſtoria, omnium

"omnium bonarum artium scriptores ac doctores, & legen-
"di & pervolvendi; &, exercitationis causâ, laudandi, inter-
"pretandi, corrigendi, vituperandi, refellendi: disputandumque de om-
"ni re in contrarias partes: & quicquid erit in quaque re, quod proba-
"bile videri possit, eliciendum atque dicendum. Perdiscendum jus
"civile, cognoscendæ leges, percipienda omnis antiquitas, senatoria
"consuetudo, disciplina rei-pub.; jura sociorum, fœdera, pactiones, cau-
"sa imperij cognoscenda est. *Quamvis nimia illa Hippiæ scientia, nec*
* Orat. l. 3. ¶ 20. "*expectanda, nec expetenda sit:* * qui cùm Olympiam venisset, maxi-
"mâ illâ quinquennali celebritate ludorum, gloriatus est, cunctâ pene
"audiente Græciâ, nihil esse, vlla in arte, rerum omnium, quod ipse
"nesciret: nec solùm has artes, quibus liberales doctrinæ, atque inge-
"nuæ continerentur, Geometriam, Musicam, Literarum cognitionem,
"& Poetarum, atque illa quæ de naturis rerum, quæ de hominum
"moribus, quæ de rebus-pub. dicerentur; sed annulum quem haberet,
"Pallium quo amictus, soccos quibus indutus esset, se suâ manu con-
"fecisse.

(c) *Quæstionem propos.* Q. l. 5. c. 7. *Domitius Afer, quem adolescentulus senem colui, verissimè præcepit, primum esse officium Oratoris, vt totam causam familiariter nôrit.* Et Orat. l. 2. ¶ 45. Antonius: *Hoc primùm præcipiemus, Quascunque Causas quis erit acturus, vt eas diligenter penitusq; cognoscat. In foro, tabulæ, testimonia, pacta, conventa, stipulationes, cognationes, affinitates, decreta, responsa, vita denique eorum, qui in Causa versantur, tota cognoscenda est: quarum rerum negligentiâ pleraſque Causas videmus amitti.* Eos itaque reprehendit Causidicos, *qui, dum operam suam multam existimari volunt, (vt toto foro volitare, & à Causa ad Causam ire videantur) Causas dicunt incognitas. Quòd nemo potest ea de re, quam non novit, non turpissimè dicere.* Variam autem Causarum cognoscendarum rationem, ipse suo tradit exemplo. *Equidem soleo dare operam, vt de sua quisque re me ipse doceat; & nequis alius adsit, quò liberiùs loquatur; & agere adversarij Causam, vt ille agat suam, & quicquid de sua re cogitârit, in medium proferat.*

C. 4. § 2.

De Statu.

COmmunis (a) affectio Quæstionis est Status.

(b) Status est, quod ex prima Partium conflictione, [i. alterius intentione, alterius depulsione] oritur.

Est autem (c) triplex: Conjecturalis, Definitivus, Consecutorius. (d) Conjecturalis, An sit, (e) Definitivus, Quid

Quid ſit, (f) Conſecutorius, Quale ſit, id de quo quæritur, oſtendit: Atque hic eſt (g) vel ſimplex, vt *Expetendane ſit gloria*; vel comparatus, vt *Gloria, an diuitiæ, magis expetendæ ſint.*

Ad. c. 4. §. 2.

(a) *Cem. affectio.* Q. l. 3. c. 6. *Quæſtio nulla non habet vtique Statum.* Et paulò pòſt, tria ſtatuens Statuum genera, *His* (inquit) *infinitæ Quæſtiones, his finitæ, continentur.* Et de finitis, Invent. l. 2. ¶ 3. *Omnis, & Demonſtratiua, & Deliberatiua, & Iudicialis Cauſa, neceſſe eſt in aliquo eorum, quæ* † *antè expoſita ſunt, Conſtitutionis genere verſetur.* † ſc. l. 1. ¶ 15.

(b) *Status eſt.* Top. ¶ 53. *Status eſt, in quo primùm inſiſtit, quaſi ad repugnandum, congreſſa Defenſio.* Et Invent. l. 1. ¶ 14, *Conſtitutio eſt prima Conflictio Cauſarum, ex Depulſione intentionis profecta.* Item Q. l. 3. c. 6. *Status dicitur, vel ex eo quòd ibi ſit primus Cauſæ congreſſus, vel quòd in hoc Cauſa conſiſtit. Eſt autem Status, quod ex prima conflictione naſcitur.* E. gr. Cum quæritur, *An fecit*, ſi primus Orator ait, ſecundus negat; ea eſt prima conflictio, quia Intentionem prioris Depellit ſecundus: vnde naſcitur Status, nempe Conjecturalis: At ſi ſecundus etiam ait; in eo nulla eſt conflictio: tum ſi *hoc feciſſe* prior ait, ſecundus negat; in eo eſt prima conflictio: vnde naſcitur Status, ſc. Definitivus. Vt appoſitè † Q. Feciſti, Non feci: *Status*, An fecerit. Hoc feciſti, Non hoc feci: *Status*, Quid fecerit. *Quia ex his apparet, illud Conjecturâ, hoc Finitione quærendum; atque in eo pars vtraque inſiſtit; erit Quæſtio Conjecturalis, vel Finitiui Status.* † ibid.

Sed differt hic Status Rhetoricus à Statu Quæſtionis Logico: qui nihil aliud eſt, quàm Rhetorica Propoſitio. Vtrumq; enim, obſcuris & dubijs explicatis, quid cum adverſario conveniat, quid in controverſia relinquatur, oſtendit.

(c) *Triplex.* Orat. Perf. ¶ 8. *Quicquid eſt, quod in controverſia, aut in contentione verſetur, in eo aut* Sitne, *aut* Quid ſit, *aut* Quale ſit, *quæritur.* Hinc * in magna Rhetorum diſſenſione, tres tantùm, ab Oratore & Quintiliano, ſtatuuntur, diverſis nominibus, Quæſtionis Status: 1. Conjecturalis ſeu Inficialis, 2. Definitivus ſeu Nominis, 3. Conſecutionis, Qualitatis, ſeu Iuridicialis. Vt Orat. l. 1. ¶ 37. *Cùm omnis Oratio aut de infinita rei Quæſtione ſit, ſine deſignatione perſonarum & temporum, aut de re certis in perſonis ac temporibus locata; in vtraque re quicquid in controverſiam veniat, in eo quæri ſolet, aut* Factumne ſit; *aut, ſi eſt factum*, Quale ſit; *aut etiam* Quo nomine vocetur: *aut, quod nonnulli addunt*, * Rectène factum eſſe videatur. Et l. 2. ¶ 45. *Tria ſunt omnino genera, quæ in diſceptationem & controverſiam cadere poſſunt*, Quid fiat, factum, futurumve ſit; *aut* Quale ſit; *aut* Quomodo nominetur.

* V. Q. l. 3. c. 6.

1. *Conjecturalis.*
2. *Definitivus.*
3. *Conſecutorius.*

* De hoc additamento leget quæ ſequuntur.

nominetur. *Nam & illud quidem, quod quidam Græci adiungunt,* Rectène factum ſit; *totum in eo eſt, quod* Quale ſit *quærimus.* Atque l. 3. ¶. 19. *Cognitionis tres ſunt modi: Conjectura, Definitio, & Conſecutio. Nam quid in re ſit, Conjecturâ quæritur: vt illud,* Sitne in humano genere ſapientia. *Quam autem vim quæque res habeat, Definitio explicat: vt ſi quæratur,* Quid ſit ſapientia. *Conſecutio autem tractatur, cùm, quid quamque rem conſequatur, inquiritur: vt* Sitne aliquando mentiri viri boni. Item Partit. ¶ 50. *Quoniam ſemper is qui defendit, reſiſtat oportet aliquo Statu; aut Iuſticiando, aut Definiendo, aut æquitate opponendâ; primus ille Status rationem habet iniqui criminis, ipſam negationem inficiationemque facti: ſecundus quòd non ſit in re, quod ab adverſario ponitur in verbo: tertius quòd id rectè factum eſſe defendat, quod ſine vlla nominis controverſia, factum fatetur.*

Sententiam autem hanc, de tribus Statuum generibus, Fabius d. c. ſic confirmat. *Credendum igitur eſt ijs, quorum authoritatem ſecutus eſt Cicero, tria eſſe quæ in omni diſputatione quæruntur,* An ſit, Quid ſit, Quale ſit: *quod ipſa nobis etiam natura præſcribit. Nam primùm oportet ſubeſſe aliquid de quo ambigitur:* quod quid ſit, *aut* quale ſit, *certè non poteſt æſtimari, niſi priùs* eſſe *conſtiterit: ideoque ea prima Quæſtio. Sed non ſtatim quod* eſſe *manifeſtum eſt, etiam* quid ſit *apparet: hôc quoque conſtituto, noviſſima* qualitas *ſupereſt: nec, his exploratis, aliud eſt vltrà. His infinitæ Quæſtiones, his finitæ continentur.* Infinitæ Quæſtionis exemplum ſit, *An ſit ſapientia in hominum genere.* Si primæ huius Intentionis ſit Depulſio; ſtatim conſligitur: & Status eſt Conjecturalis: ſi hac Intentione admiſſâ, quæratur, *An ſapientia ſit rerum humanarum, divinarumque ſcientia;* & hìc altera pars, alterius Intentionem depellat; ex hac conflictione oritur Status Definitivus: ſi & quòd ſit, & quid ſit, pars vtraque conſentiat; & vlteriùs quæratur, *An ſapientis ſit aliquando miſereri;* altera pars aiens, altera negans, conflictionem faciunt in Statu Conſecutionis. Simile habet Orator Exemplum, Partit: ¶ 46. I. Sit, necne: vt *Ius in natura ſit an in more.* II. Quid ſit: vt *Sitne jus id quod majori parti ſit vtile.* III. Quale ſit: vt *Iuſtè vivere, ſit necne vtile.* Trium etiam in Quæſtione finita Statuum exempla ibidem ſequuntur, ¶ 50. Conjecturalis, *Ceperitne pecunias Decius:* Definitionis, *Minueritne majeſtatem Norbanus:* Æquitatis, *Iurene occiderit Opimius Gracchum.*

Duo in Cauſis Status. Sed in Quæſtionibus finitis, [ſeu Cauſis] poſteriores duo Status videntur coincidere. Exempli gratiâ. Accuſatur Titius ſacrilegij, quòd è loco ſacro rem privatam ſuſtulerit. Titius factum concedens, ſed furtum ſimplex, non ſacrilegium, dicendum eſſe dicens, Statum facit Nominis, ſeu Definitivum: qui tamen, cùm vtriuſque criminis & nomen & finitio ex jure petenda ſit, non ixiuriâ Iuridicialis etiam appelletur.

* **Dalton.** Itidem * quatuor definit Ius noſtrate homicidij modos, ſuis diſtinctos

ctos nominibus. Primum, ex præcedente & præmeditatâ malitiâ, nominat **Wilfull murder**: alterum, ex ſubita iracundia, **Manſlaughter by chancemedly**: tertiũ, quod fortuitò & ignoranter fit, **Manſlaughter by miſadventure**: vltimum, quod ſit ſe, vitamque ſuam, defendendo, **Manſlaughter in his owne defence.** Hìc ſi de facto quæratur, vtrùm Titius à Mævio, **John a Nokes** à **John a Stile** occiſus ſit; Status eſt Conjecturalis: ſi de modo & nomine facti vtrùm dicendum ſit **Murder** an **Manſlaughter**, huius vel illius modi; Status eſt Qualitatis, quia oſtendit qualitates & differentias quibus Cædis genera diffiniuntur: vnde & Definitivus appellatur: dicitur etiam Status Nominis, quia, juxta diverſas naturas & definitiones, diverſa ſortiuntur nomina: dicitur & idem juridicialis, quia tum nomina tum definitiones ex jure deſumenda ſunt. Duplicem hunc in Cauſis Statum videtur etiam tradere Antonius Orat. l. 2. ¶ 45. *Sæpe autem res, non, Sit Necne; ſed Qualis ſit, quæritur: vt, Cùm L. Opimij Cauſam defendebat apud populum, audiente me, C. Carbo Conſul, nihil de C. Gracchi nece negabat: ſed id jure, pro ſalute patriæ, factum eſſe dicebat.* Sic pro Milone ait Cicero, *Illud in judicium venit, non Occiſuſne Clodius ſit, * quod fatemur; ſed jurene an iniuriâ:* Vbi factum admittens, omittit Statum Conjecturalem; & in modo facti inſiſtens (quem probat Orator fuiſſe homicidium ſe defendendo) Statum facit Nominis, ſeu Definitivum: qui ideo etiam Iuridicialis dicatur, quod ex Iure [ſc: † naturæ] petitur illius defenſio. Vnde * *Archidemus* duos omnino facit Status, Conjecturalem, & Finitivum, excluſâ Qualitate: quia ſic de ea quæri exiſtimabat, quid eſſet iniquum, quid iniuſtum, quid dicto audientem non eſſe. Alii duos item Status eſſe voluerunt: ſed vnum Inficialem, alterum Iuridicialem. Inficialis illis eſt, quem nos dicimus Conjecturalem: quia Accuſatorem conjecturâ, Reum inficiatione vti putaverunt. Et quemadmodum ab Archidemo excluſa Qualitas; ſic ab his repudiata Finitio: nam ſubjiciunt ea Iuridiciali. Vt cùm quæritur, Iuſtumne ſit, Sacrilegium appellari quod objicitur, vel Furtum, vel Amentiam. Aſſentitur etiam Theod. l. 1. c. 13. ipſe Ariſtoteles. *Verùm quoniam ſæpe concedentes feciſſe, aut nomen facti negant, aut id de quo eſt Intentio, vt cepiſſe, ſed non furatum fuiſſe; verberáſſe, ſed non contumeliatum eſſe; fuiſſe vnà, ſed non adulteratum fuiſſe; aut furatum eſſe, ſed non commiſiſſe ſacrilegium; (non enim rem divinam attigiſſe) aut ſuſtuliſſe, ſed non publica; aut collocutum cum hoſtibus fuiſſe, ſed non prodidiſſe; propterea oportebit etiam, quid* furtum *ſit, quid* contumelia, *quid* adulterium, *determinare: vt ſive eſſe, ſive non eſſe, juſtum velimus oſtendere, facere queamus.* Nam quod hìc conceditur, ad Statum pertinet Conjecturalem; quod negatur, ad Statum Definitivum, ſive Iuridicialem. In his duobus omnes comprehendens, ait † Fabius, *Cùm dicit Reus, Etiamſi feci, rectè feci; Qualitatis*

* Vid. c. 3. §. 3. & (b) in Notis.

† Offic. l. 1. ad initium. *Principio generi animantium omni eſt à naturâ tributum, vt ſe, vitam, corpuſque tueatur.*

* Q. l. 3. c. 6.

† l. 3. c. 6.

vtitur Statu: cùm dicit, *Non feci; Conjecturam movet.* Vt cùm Rabirium accuſâret Labienus, quod Saturninum injuſtè interfecit; * Hortenſius, primus Rabirii Patronus, primæ Intentionis Depulſione, Statum facit Conjecturalem: Cicero verò, primam admittens, & ſecundam depellens, Statum facit Iuridicialem. *An Rabirius Saturninum injuſtè interfecerit.*

* Vide Orat. pro Rabirio.

Ad eundem modum, in genere Demonſtrativo, cùm quis quem laudat ob facta, quæ bona dicit & laudabilia, ſi adverſarius neget ab eo facta eſſe; Status fit Conjecturalis: ſi concedens facta, neget bona eſſe; fit Status Diſinitivus & Qualitatis.

Item, in genere Deliberativo, ſiquis quid ſuadeat, quod & fieri poterit, & factu dignum ſit; diſſuaſor, negans fieri poſſe, Statum facit Conjecturalem: hanc autem Intentionem admittens & ſecundam, de dignitate, depellens, Statum Qualitatis facit, & Definitivum; nomine, non re, diverſum. Quum enim duæ tantùm ſint Intentiones; efficitur vt duo tantùm ſint etiam Status: ſicut manifeſtè docet in Partit. ¶ 49 Orator. *Suaſori proponitur ſimplex ratio: Si & vtile eſt, & fieri poteſt; fiat: Diſſuaſori duplex: vna, ſi non vtile eſt, ne fiat; altera, Si fieri non poteſt, ne ſuſcipiatur.* † Fabius hìc docet, Statum Conjecturalem eſſe, non modò cùm Deliberatur, An quid fieri poſſit; vt *An ſiccari poſſit palus Pontina*; ſed etiam cùm quæritur, An quid fiet: vt *An redibit Hannibal, ſi Scipio exercitum in Africam tranſtulerit.*

† Lib. 3. c. 8.

(d) *Conject.* De *nominis* ratione ſic Q. l. 3. c. 6. *Conjectura dicta eſt à conjectu: id eſt, directione quadam rationis ad veritatem: vnde etiam ſomniorum atque omnium interpretes, Conjectores vocantur.* Et T. Invent. l. 1. ¶ 14. *Cùm facti controverſia eſt, quoniam conjecturis Cauſa firmatur, Conſtitutio Conjecturalis appellatur.*

(e) *Definit.* Definitivus à Definitione dicitur: quam ſic definit T. in Top. ¶ 25. *Definitio eſt oratio, quæ id quod definitur, explicat quid ſit: quæ* (vt paulò antè) *quaſi involutũ evolvit id, de quo quæritur.* Et Invent. l. 1. ¶ 14. *Cùm Nominis eſt controverſia, quia vis vocabuli definienda verbis eſt, Conſtitutio Definitiva nominatur.*

(f) (g) *Conſecut.* Sic dicitur, quia in eo quæritur, quid rei cujuſque vim & naturam conſequatur. (Vide in (c) Orat l. 3. ¶ 19.) Partit. ¶ 46. *Tertio in genere, in quo* Quale ſit *quæritur, aut de honeſtate, aut de vtilitate, aut de æquitate dicendum eſt: vt* Honeſtumne ſit pro amico periculum aut invidiam ſubire: Sitne vtile in Repub. adminiſtranda verſari: Sitne æquum amicos cognatis anteferre. *Atque in hoc eodem genere, in quo Quale ſit quæritur, exoritur aliud quoddam diſputandi genus. Non enim ſimpliciter ſolùm quæritur, quid honeſtum ſit, quid vtile, quid æquum; ſed etiam, ex comparatione, quid honeſtius, quid vtilius, quid æquius: atque etiam quid honeſtiſſimum, quid vtiliſſimum, quid æquiſſimum.* Item Orat. l. 3. ¶. 19. *Conſecutionis aut ſimplex eſt quæſtio, vt ſi diſſeratur,* Expetendane ſit gloria; *aut ex comparatione, vt* Laus an divitiæ magis expetendæ ſint.

Cap. 5. *De Quæstionis Partibus.*

§ 1. *De Consultatione, & Causa.*

QVæstio est (a) vel Consultatio, vel Causa.

(b) Consultatio est Quæstio infinita, in qua generatim de Thesi quæritur: vt, *An vxor sit bonum.*

(c) Causa est quæstio personis & temporibus definita, in qua speciatim quæritur de Hypothesi: vt, *An Socrati Zantippe sit bonum.*

Causarum (d) tria sunt genera: Demonstrativum, Deliberativum, Iudiciale. Causa Demonstrativa est, quæ personas & res (e), (f) vel bonas vel malas (g) esse demonstrat. Causa Deliberativa est, quæ (h) res & facta futura (f) vel bona vel mala (g) fore deliberat. Causa Iudicialis est, quæ facta prȩterita (f) vel bona vel mala (g) fuisse judicat.

Ad c. 5. § 1.

(a)(b)(c) *Partit.* ¶ 7. *Quæstio duas habet partes: Infinitam, quam Consultationem appello; & definitam, quam Causam nomino.* Et postea. *Duo sunt (vt initio dixi) Quæstionum genera: quorum alterum finitum temporibus & personis Controversiam seu Causam appello: alterum infinitum, nullis neque personis, neque temporibus notatum, Consultationem seu Propositum voco. Sed est Consultatio quasi pars Causæ quadam & Controversiæ: ineſt enim Infinitum in Definito.* Itaque * *Controversiæ ea quæ sunt certis personis & temporibus notatæ, detractis temporibus & personis fiunt rursus Infinitæ; & ad Consultationis formam rationemque revocantur.* Sic etiam Orat. l. 3. ¶ 19 ex Græcorum sententia, Crassus: *Omnis civilis Oratio in horum alterutro genere versatur: aut definitâ controversiâ certis temporibus ac Reis;* [*hoc modo*, Placeatne à Carthaginensibus, captivos nostros, redditis suis, recuperari;] *aut infinitè de universo genere quærentis*, Quid omnino de captivis statuendum ac sentiendum sit. *Atque horum superius illud genus, Causam aut Controversiam appellant: eamque tribus, Lite, aut Deliberatione, aut Laudatione definiunt: hac autem altera Quæstio infinita, & quasi proposita, Consultatio nominatur.* Vnde l. 3 c. 5, Quintilianus, *Quæstio infinita est,* * ¶ 50.

quæ, remotis personis & temporibus, & locis, cæterisque similibus, in vtramque partem tractatur: quam Græci θέσιν dicunt, Cicero Propositum: vt, An providentiâ mundus regatur: An accedendum sit ad remp. administrandam: *Finita autem est ex complexu rerum, personarum, temporum: hæc ὑπόθεσις à Græcis dicitur, Causa à nostris.*

Infinita Quæstio puerorum in ludo ingeniis exercendis inservit: Definita verò Oratoribus perfectis in foro convenit: vt dolendum hodie nimis sit & miserandum, viros doctos, Oratores perfectos, legum, linguarum, & scientiarum omniusmodi, gnaros, suavem suam & politam Eloquentiam, in Quæstionibus istis Infinitis & puerilibus inaniter collocare; indoctos contrà, & bonarum artium rudes, Definitas illas, de Censu, de Re familiari, de Hæreditate, de Vita etiam & Nece, non sine immani quæstu, Quæstiones agitare.

(d) *Tria sunt gen.* Alex. c. 1. *Tria sunt genera civilium Causarum: Deliberativum, Demonstrativum, Iudiciale.* Et Theod. l. 1. c. 3. *Necessariò tria sunt Dicendi genera: Deliberativum; Iudiciale, Demonstrativum.* Sic Heren. l. 1. ¶ 4. *Tria sunt genera Causarum, quæ recipere debet Orator. Demonstrativum, Deliberativum, Iudiciale.* Et Partit: ¶ 47. *Tria genera Causarum existunt: vnum quod à meliore parte Laudationis est appellatum, Deliberationis alterum, tertium Iudiciorum*: † *Et quemadmodum mea fert opinio, Oratoris ars & facultas, in hac materia tripartita versari existimanda est.*

† Invent. l. 1. ¶ 10.

(e) Factorum (quæ Personis & Rebus nonnulli adiiciunt) Demonstratio pertinet ad Personas: (vide (c) in Notis ad c. 5. § 2.) neque enim tam Personarum Facta, quàm Personæ ob facta, laudari dicuntur, aut vituperari. Imo verò neque propter facta, sed propter habitus, (quorum signa & effecta Facta sunt) Personas laudari vult Aristoteles. Vide (h) in Notis ad c. 5. §. 2.

(fff) *Bona vel mala.* Finis Causæ Demonstrativæ, dicitur *Honestum* & *Turpe*: Deliberativæ, *Vtile* & *Inutile*: Iudicialis, *Iustum* & *Iniustum.* Sed *Bonum* potiùs & *Malum*, quæ fines istos omnes complectuntur, singularum esse Causarum dixerim. Etenim laudamus quid, tam quòd *Vtile* sit aut *Iustum*, quàm quòd sit *Honestum*: & tam suademus ad *Honestum* & *Iustum*, quàm ad *Vtile*: & defendimus non modò quòd *Iustum* est, sed etiam quòd *Vtile* aut *Honestum*. Hoc est, laudamus, suademus, defendimus, *Bona*; *Mala* contrà vituperamus, dissuademus, accusamus. Itaque Cicero in Partit: suum cuique Causæ tribuens primarium finem, sc. Demonstrativæ *Honestum* & *Turpe* ¶ 48. Deliberativæ *Vtile* & *Inutile* ¶ 49. Iudiciali *Æquum* & *Iniquum* ¶ 50. sub quovis primario reliquos duos, vt secundarios, comprehendere putandus est. Siquidem Arist. Theod. l. 1. c. 3. secundarios ad primarium quemlibet expressè annectit. *Cùm tres sint Causæ, fines etiam tres sunt: Consulenti*, Vtile *aut contrà*; *cætera verò, aut* Iustum *vel* Injustum, *aut* Honestum *vel* Turpe, *ad hæc assumunt: Litiganti*, Iustum *&* Injustum; *Cætera verò etiam ad hæc assumunt: Laudanti & Vituperanti*, Honestum *&* Turpe; *sed hi quoque ad hæc*

cætera

cætera referunt. Ad Alex. autem c. 6. fines iſtos omnes omnium Cauſarum pariter communes eſſe diſertè docet. *Et* juſtum *& legitimum, &* vtile *&* honeſtum, *& jucundum, ſpeciebus omnibus ſunt communia.*

(ggg) Ariſt. Theod. l. 1. c. 3. *Horum generum vnicuique tempus accommodatur: Conſulenti futurum: de futuris enim deliberat aut ſuadens aut diſſuadens. Litiganti præteritum: nam de præteritis ſemper alius accuſat, alius defendit. Demonſtranti præcipuè tempus præſens: nam omnes ſecundum ea quæ præſentia ſunt laudant, aut vituperant: ſed vtuntur etiam ad hæc plerumque præteritis, in memoriam illa reducentes, futura quoque de ijs conijcientes.*

(h) *Res* hìc & *facta futura* ſunt Contingentia, & poſita in noſtra poteſtate: vt docet Ar: Theod. l. 1. c. 4. *Primùm igitur tenendum eſt, non de omnibus Bonis aut Malis Deliberantem deliberare; ſed de ijs quæ poſſunt fieri & non fieri: de ijs autem quæ neceſſariò ſunt aut erunt, aut quæ impoßibile eſt eſſe vel fieri, nulla Deliberatio eſt. Sed neque de cunctis contingentibus: ſunt enim quædam à naturâ, quædam à fortunâ, bona; quæ quamvis contingentia ſint, poßintque fieri & non fieri; nihil tamen ad ea confert Deliberatio. Hinc patet, de ijs eſſe Conſultationem, quæcunque referri ad nos nata ſunt, quorumque origo & cauſa in nobis eſt.* Cujus generis, in Cauſis publicis, (Nam in privatis ſunt infinita) quinque recenſet. *Maxima, de quibus omnes Deliberant, ſunt, de opibus, de bello ac pace, de regionis cuſtodia, de ijs quæ inferuntur vel efferuntur, de legum-latione.* De quibus omnibus Deliberandi modum deinceps tradit.

C. 5. §. 2.

De Cauſa Demonſtrativa.

CAuſa Demonſtrativa eſt (a) vel Laudatio, vel Vituperatio. Laudatio eſt (b) vel Perſonæ, vel Rei.

Perſonæ laudatio eſt, ex (c) bonis vel internis, vel externis, Externa ſunt (d) patria, (e) genus, Poſteri, (f) tutores, amici, (g) opes, honores, potentia. Interna, Corporis ſunt, vel animi. *Corporis*, ſanitas, robur, agilitas, forma, proceritas: *Animi*, ingenium, memoria, indoles, ſcientia, (h) virtus. *Laudatio perſonæ.*

Petitur autem hujuſmodi Laus, non ſolùm ab Adjunctis & effectis; ſed etiam ab alijs locis: vt (i) Cauſis, ſubjectis, contrarijs, (k) notatione, (l) comparatione, teſtimonio, &c. (m)

Laudatio perſonæ, ſi in conventu publico & populari

ſit

sit, (n) Encomion dicitur: si in cœtu maximè publico, & solenni, (o) Panegyricum.

Vitup. Personæ. (p) E contrarijs malis, ducitur Personæ vituperatio: quæ si vehementior sit, (q) Invectiva: atque hæc in principem aliquam personam (r) Philippica dicitur.

Laudatio Rei. Laudantur item Res [vt Regiones, vrbes, virtutes, scientiæ, animalia] ex bonis, vel internis, vt sunt naturæ, & proprietates, seu qualitates, inhærentes; vel externis, vt sunt subjecta, adjuncta, causæ, effecta. Exempla Rei laudatæ vide in †, vt Personæ in *, post notas.

Vitup. Rei. Vituperantur contrà ex vtriusque generis malis.

Ad c. 5. § 2.

(a) Cujusque Causæ [Demonstrativæ, Deliberativæ, & Iudicialis] definitionem vide in (d) &c. § 1. Cicero Invent. l. 1. ¶ 10. eas dividendo definit. "Demonstrativum genus est, quod tribuitur in "alicujus certæ personæ, vel rei, Laudationem, aut Vituperatio- "nem. Deliberativum est, quod positum in disceptatione & consul- "tatione civili, habet in se Sententiæ [*1. suasionis aut dissuasionis*] "dictionem. Iudiciale est, quod positum in judicio, habet in se ac- "cusationem & defensionem, aut petitionem & recusationem. Quas Divisiones Aristoteles Theod. l. 1. c. 3. sic simul proponit: "Est autem Deliberationis alia pars suasio, alia dissuasio: Iudicij, a- "lia accusatio, alia defensio: Demonstrationis, alia laus, alia vi- tuperatio. Demonstrationis species, sic Idem Alex. c. 3. definit: "Laudativa species est, & voluntatum, & rerum gestarum, & verbo- "rum illustrium amplificatio, & eorum quæ absunt, accommodatio: "vituperativa autem contrà, illustrium horum extenuatio, obscuro- "rum verò exaggeratio.

(b) *Vel personæ vel rei.* Theod. l. 1. c. 9. *Accidit jocò vel serio laudare sæpe non solum homines aut Deum; sed etiam inanimata, aliorumque animalium quodlibet.*

(c) *Bonis vel intern.* Theod. l. 1. c. 5. *Sufficientissimus quispiam erit, si sibi adsint, quæque in ipso, quæque extrà, sunt bona. Sunt autem in ipso, quæ in anima sunt, vt virtus; & quæ in corpore, vt sanitas, forma, vires, proceritas, robur ad certandum: extrà vero, nobilitas, amici, pecunia, honores. Nobilitas autem gentis ac civitatis est*, &c. Item Partit. ¶ 48. "Quoniam in tribus generibus Bona "Mala ve versantur, Externis, Corporis, Animi; prima sunt Externa, "quæ ducuntur à genere: quo breviter modicè que laudato; aut, si erit "infame, prætermisso, si humile, vel præterito, vel, ad augendam ejus "quem laudas gloriam, tacto; deinceps, si res patiatur, de fortunis

"erit

" erit & facultatibus dicendum. Postea de Corporis bonis: in quibus " quidem, quæ virtutem maximè significat, facillimè forma laudatur. " Deinde est ad facta veniendum: quorum collocatio triplex est: aut " enim * temporum servandus est ordo; aut in primis recentissimum " quodque dicendũ; aut multa & varia facta in propria † virtutum ge- " nera sunt digerenda. *Vbi sequitur brevis et elegans de virtutum ge-* " *neribus tractatio: quam hac Transitione concludit:* Atque hæc qui- " dem virtutum: vitiorum autem sunt genera contraria. *Et mox,* Sed in " toto quasi contextu Orationis, hęc erunt illustranda: maximè quem- " admodum quisque generatus, quemadmodum educatus, quemadmo- " dum institutus, moratusque, fuerit: & si quid cui magnum aut incre- " dibile acciderit: maximèque, si id divinitus accidisse potuerit videri. " Tum quæ quisque senserit, dixerit, gesserit, ad ea quæ proposita " sunt virtutum genera accommodabuntur: ex illisque ijsdem Inveniен- " di locis, causæ rerum, & eventus, & consequentia, requirentur. Neq; " verò mors eorum, quorum vita laudabitur, silentio præteriri debebit; " si modò quid erit animadvertendum, aut in ipso genere mortis, aut " in iis rebus quæ post mortem erunt consecutæ.

* † Vide * post notas.

(d) *Patria* (e) *genus.* Per *Patriam*, intellige vel *nativitatis & educationis; vel diuturnioris habitationis locum: per *Genus*, majores, consanguineos, affines. Vtrumque, si illustre sit, personam honorare; si obscurum, à Persona honorari, dicemus. Vide (c)

* Legib. l. 2. ad initium. *Nos & eam Patriam dicimus ubi nati, & illam qua excepti sumus.*

(f) *Tutores, amic.* Magni enim refert, quibus studiis, & à quibus, quis fuerit educatus, & quibuscum familiariter vixerit. Vide (c)

(g) *Opes, hon. & pot.* Ex hujusmodi bonis, tum quòd bene adeptus, tum quòd bene vsus sit, quis rectè laudatur. Vide (h)

(h) *Virtus.* Propter virtutem solam propriè quis laudatur: propter cetera bona, non nisi quatenus virtutũ sunt, aut indicia, aut adjumenta, aut præmia. Partit. ¶ 48. *Omnis vis laudandi vituperandique, ex his sumetur virtutum vitiorumque partibus.* Et Orat. l. 2. ¶ 82. *Perspicuum est illud, nec bonum virum propriè, et copiosè laudari, sine virtutum, nec improbum notari & vituperari sine vitiorum, cognitione, satis insigniter atque asperè posse.* Atque ibid. *Genus, forma, vires, opes, divitiæ, cæteraque quæ fortuna det, aut extrinsecus aut corpori, non habent in se veram laudem: quæ debent virtuti vni putari: sed tamen, quod ipsa virtus in earum rerum vsu, ac moderatione maximè cernitur, tractanda etiam in Laudationibus hæc sunt naturæ & fortunæ bona: in quibus est summa laus, non extulisse se in potestate, non fuisse insolentem in pecunia, non se prætulisse alijs propter abundantiam fortunæ: vt opes & copiæ, non superbiæ videantur, ac libidini, sed bonitati ac moderationi, facultatem & materiam dedisse.* Imo, neque propter facta insignia, nisi quod habituum insignia sunt, quis rite laudatur. Vt docet Philosophus Theod. l. 1. c. 9. *Laudamus eos qui fecerunt, quoniam facta signa sunt habitus; nam etiam eum, qui non fecit, laudaremus, si talem crederemus.*

(i) *Causis.* Præsertim Finibus: quos cum Adjunctis insignibus inprimìs requirit Aristoteles Alex. c. 3. *Digna quidem laude ea sunt, quæ justa, quæ legitima, quæ vtilia, quæ honesta, quæ jucunda, quæ facilia factu sunt.*

† Æn. 1. *Iulius à magno demissum nomen Iulo.* * Servius in versum 290. [*Nascetur pulchrâ Trojanus origine Cæsar*] *Cæsar*, inquit, *dictus est, vel quòd cæso matris ventre natus est; vel quòd avus ejus, in Africa, manu propriâ occîdit elephantem: qui Cæsar dicitur Pœnorum linguâ.*

(k) *Notatione.* Vt *Charilaus*, gratia populi. *Alexander*, virorum propulsator. † *Iulius*, ab *Iulo*, puber aut sanus: Et * *Cæsar* à cæso in acie elephanto.

(l) *Comparatione.* Theod. l. 1. c. 9. *Laudatum aliis compara: quod Isocrates ex consuetudine declamandi fecit. Sed oportet illustribus comparare: amplificat enim id, maximèque laudabile est, cum virtuosis melior ostenditur.*

(m) Addantur etiam Circumstantiæ, quæ facti laudem augent; quales à Philosopho citantur, ibid. *Vtaris autem eorum, quæ amplificant, pluribus: vt si solus, aut primus, aut cum paucis, aut quod maximè fieri oportuit, fecit; aut, ex temporibus & occasionibus, si sæpius eandem rem rectè gesserit.*

(n) (o) Encomion dicitur quòd ἐν τοῖς κώμοις, in vicis & compitis ad populum habebatur. Panegyricum ἀπὸ τῆς πανηγύρεως, i. totius alicujus gentis conventu & celebritate: quamvis Encomion etiam extendatur ad quamvis laudem; & Panegyricum ad laudem alicujus principis viri, in nobili quovis consessu: qualis fuit facunda illa Plinii, in laudem Nervæ Trajani, Oratio, in Senatu habita. Quam Commentator Catanæus divinum appellat Panegyricum. Vide ☞ in Oratoriæ epilogo.

(p) *E contrar.* Theod. l. 1. c. 9. *Vituperatio è contrariis est.* Vt enim ex † virtutibus præcipuè ducitur laudatio; sic vituperium ex vitiis: quæ sæpe, virtutum specie ac nomine, commendari ostendet vituperator. * *Nam & prudentiam malitia, & temperantiam immanitas in voluptatibus aspernandis, & magnitudinem animi superbia in animis extollendis, ac despicientia in contemnendis honoribus, & liberalitatem effusio, & fortitudinem audacia*, & parsimoniam avaritia, *imitatur: & patientiam duritia immanis, & justitiam acerbitas, & religionem superstitio, & lenitatem mollitia animi, & verecundiam timiditas, & illam disputandi prudentiam concertatio captatioque verborum; & hanc Oratoriam vim inanis quadam profluentia loquendi.*

† Vid. (h)

* Partit. ¶ 48.

(q) Invectiva est vehemens Personarum, ex quibuscunque malis, vituperatio; vt æstimationi & nominis dignitati detrahatur. Cujusmodi fuit Demosthenis in Æschinem, & Æschinis, contrà, in Demosthenem; ac † Tullii in Q. Fusium & reliquos Antonianos, acris Oratio.

† Philip. 8.

(r) *Philippica.* Hujus appellationis author est Demosthenes: qui Orationes eas, quas in Philippum Macedonum regem habuit, ex nomine, Philippicas inscripsit. Vnde & Cicero 14 illas Invectivas, quia simili acerbitate in principem virum, (licèt diversi nominis) ferebantur, Philippicas etiam appellavit.

* Personæ

* Personæ ex factis laudatæ, *temporum* servato ordine, exemplum habet Isocrates in Oratione funebri pro Evagora, Salaminis rege: in qua virtutes ejus, & facinora egregia copiosè & splendidè persequitur vsque ad obitum. Et Plinius Iunior in nobili illa Oratione Panegyrica: quæ adeo purè, politè, acutè, magnificè, Trajani laudes depinxit; vt pro exquisito, & pene singulari Eloquentiæ exemplo Doctis habeatur. *Exempla Personæ laudatæ.*

In *Generum* ordine laudatio est pro lege Manilia: vbi res summo Imperatori necessarias, in quatuor distribuit genera: scientiam rei militaris, † virtutem, authoritatem, fœlicitatem; in ijs singulis Pompeium longè cæteris præstare, eodem, quo proposita sunt, ordine ostendit: sed priora duo rebus gestis confirmans, *temporum* quibus gesta sunt, ordinem servat. † *Fortitud.*

† Rei laudatæ exemplum est Orat. l. 1. ¶ 50. Vbi Orator, sub persona Crassi, Iurisprudentiam laudat, ex variis Adjunctis. *Exempla laudatæ rei.*

Si esset ista cognitio juris magna ac difficilis; tamen vtilitatis magnitudo deberet homines, ad suscipiendum discendi laborem, impellere. &c. *ab vtili.*

Sed Scævola ipse dicere solebat, nullius sibi artis faciliorem cognitionem videri. &c. *à facili.*

Accedit verò, quò faciliùs percipi cognoscique jus civile possit, mira quadam, in cognoscendo, suavitas & delectatio. &c. *à jucundo.*

Fremant omnes licèt, dicam quod sentio, Bibliothecas mehercule omnium Philosophorum, vnus mihi videtur 12 Tabularum libellus (siquis Legum fontes & capita viderit) & authoritatis pondere, & vtilitatis vbertate superare. &c. *à dignitate ex comparatione ad Philosophiam.*

Percipietis etiam illam ex cognitione Iuris latitiam, & voluptatem, quòd quantùm præstiterint Majores nostri prudentiâ cæteris gentibus, tum facillimè intelligetis; si cum illorum & Lycurgo, & Dracone, & Solone, nostras Leges conferre volueritis. &c. *à Iucunditate & à præstantia ex comparatione ad alienas leges.*

His ego de causis dixeram, ijs qui perfecti Oratores esse vellent, Iuris civilis cognitionem esse necessariam. *à necessario.*

Iam verò ipsa per sese quantum perstò professori afferat honoris, gratiæ, dignitatis, quis ignorat? qui honoribus & rei-pub. muneribus perfunctus senex, suo jure dicat, quod apud Ennium Pythius Apollo, *à præmio, sive ab vtili & honesto.*

——— Is ego sum,
Vnde sibi populi & reges consilium expetunt,
Suarum rerum incerti: quos ego meâ ope ex
Incertis certos, compotesque consilî
Dimitto; vt ne res temerè tractent turbidas.

Est enim, sine dubio, domus Iuris-consulti totius Oraculum civitatis.

Aliud rei laudatæ exemplum est apud L. Florum l. 1. c. 16. Item c. 18. In hoc Tarentum, in illo Campaniam breviter ac magnificè laudat.

1. Reperitur etiam in *Consultatione* Demonstratio quædam, & Deliberatio: vt est Laus sapientiæ apud Aphthonium, & Paræneſis ad studia virtutum & literarum apud Isocratem: quæ in genere Demonstrativo, & Deliberativo malè collocantur: cùm ista subjiciantur *Causæ*, quæ non de Thesi, vt Consultatio; sed de Hypothesi quærit. *Honestum* autem & *Turpe*, *Vtile*, & *Inutile*, *Æquum* & *Iniquum*, quæ in Hypothesi tria faciunt Causarum genera, in Thesi, seu Quæstione indefinitâ, quæ genera non habet, vno Consecutionis seu Qualitatis Statu comprehenduntur omnia. Vt probè Orator, *Tertio in Statu, in quo Quale sit quæritur, aut de Honestate, aut de Vtilitate, aut de æquitate dicendum est.* Vide c. 4. § 2. (f)(g) in notis.

2. Ad Demonstrationem Personæ pertinet Oratio natalitia, nuptialis, funebris, dedicatoria, gratulatoria, gratiarum actio.

3. Ad Demonstrationem Rerum, descriptio locorum, & rerum gestarum narratio. Descriptionem Ætnæ habet Virg: Æneid. 3.

——— *Horrificis juxtà tonat Ætna ruinis.* &c.

Et Æneid: 2. artificiosam admodum, rerum in excidio Troiæ gestarum, narrationem. ——— *Fracti bello, fatisque repulsi* &c.

C. 5. § 3.

De Causa Deliberativa.

CAusa Deliberativa est (a) Suasio vel Dissuasio: Suasionis argumenta sunt (b) fines, (c) adjuncta, effecta, oppositа, comparata, (d) exempla, &c. Denique (e) quibus Locis quod factum est laudatur, ijsdem faciendum aliquid suadetur.

Dissuasiones fiunt è Locis contrarijs.

Ad c. 5. § 3.

(a) Deliberativi generis Definitionem Vide in (d) &c. § 1. Divisionem habet Aristoteles Theod. l. 1. c. 3. *Est autem Deliberationis alia pars Suasio, alia Dissuasio:* (Vide (a) in notis ad § 2.) *quas partes sic Idem definit ad Alex. c. 1. Suasio est ad aliquid eligendum, aut dicendum, agendumve, exhortatio: Dissuasio verò, nequid eligatur, aut dicatur, agaturve, dehortatio.*

* Vide (f) ad c. 5. § 1.
† Vid. l. 2. c. 2. § 1. *Suasor.*

(b) (c) * Fines & † Adjuncta quædam insignia præcipuè commendat Aristoteles, Alex. c. 1. *His autem ita definitis, Suasor ostendat oportet, hæc ad quæ exhortatur, & justa & legitima, & vtilia, & honesta, & jucunda, & facilia factu esse: quòd si minùs id poterit; monstrandum erit, cùm ad laboriosa et gravia quædam exhortatur, hæc factu*

*factu & poßibilia eſſe, & quàm * neceſſaria. Diſſuaſor autem ex contrarijs dehortetur oportet, vt neque juſtum, neque legitimum, neque vtile, neque honeſtum, neque jucundum, neque factu poßibile hoc ſit: vel ſaltem & laborioſißimum id eſſe, & minimè neceſſarium.* Item Partit. ¶ 49 Orator. "Illa prima ſunt Suaſori, aut Diſſuaſo-
"ri videnda, quid † aut poſſit fieri, aut non poſſit: & quid * aut
"† neceſſe ſit, aut non neceſſe.' Nam & ſi quid effici non poteſt De-
"liberatio tollitur, quamvis vtile ſit; & ſi quid neceſſe eſt (neceſſe au-
"tem id eſt, ſine quo ſalvi liberique eſſe non poſſumus) id eſt reli-
"quis commodis anteponendum. Cùm autem quæritur quid fieri
"poſſit; videndum etiam eſt, quàm facilè poſſit. Nam quæ perdif-
"ficilia ſunt, perinde habenda ſæpe ſunt, ac ſi effici non poſſent.
"Et cùm de neceſſitate attendemus, etſi aliquid non neceſſarium vi-
"debitur; videndum tamen erit, quàm ſit magnum. Quod enim
"permagni intereſt, pro neceſſario ſæpe habetur. Itaque cùm con-
"ſtet hoc genus Cauſarum ex Suaſione & Diſſuaſione; Suaſori pro-
"ponitur ſimplex ratio: Si & vtile eſt, & fieri poteſt, fiat: Diſſua-
"ſori duplex: vna, Si non vtile eſt, ne fiat; altera, Si fieri non po-
"teſt, ne ſuſcipiatur. Sic Suaſori vtrumque docendum eſt: Diſſuaſori
"alterum infirmare ſat eſt.

* Secundæ ſignif. vid. l. 2. c. 2. § 1. *Diſſuaſor.*

† * In deliberãdo efficiendi facultas & vtilitas ſpectandæ.

† Valde vtile. v. dict. §.

Suaſor. *Diſſuaſor.*

"Vtilitas in diſcernendis bonis maliſque (*quorum genera vide in (c) ad cap. 5. § 2.*) verſatur. Hìc illud videndum, quantò magis
"homines mala fugiant, quàm ſequantur bona. Nam neque honeſta
"tàm expetunt, quàm devitant turpia. Quis enim honorem, quis
"gloriam, quis laudem, quis vllum decus, tàm vnquam expetat;
"quàm ignominiam, infamiam, contumeliam, dedecus, fugiat? quа-
"rum rerum dolor gravis eſt. EST genus hominum ad honeſta-
"tem natum, ſed malo cultu praviſque opinionibus corruptum. Qua-
"re, in cohortando atque ſuadendo, propoſitum quidem nobis erit
"illud, vt doceamus qua vi bona conſequi, malaque vitare poſſimus.
"Sed apud homines bene inſtitutos, plurimùm de laude & de honeſta-
"te dicemus: maximèque ea virtutum genera tractabimus, quæ in
"communi hominum vtilitate tuenda augendaque verſantur. Sin a-
"pud indoctos imperitoſque dicemus; fructus, emolumenta, volupta-
"tes, vitationeſque dolorum, proferantur.

Vtilitas.

"In efficiendi facultate, quibuſcum, & contra quos, quo tempore,
"quo loco, quibus auxiliis armorum, pecuniæ, ſociorum, earumque
"rerum quæ ad quamque rem efficiendam pertinent, poſſimus vti,
"requirendum eſt. Neque ſolùm ea ſunt quæ nobis ſuppetunt, ſed
"etiam illa quæ adverſantur, videnda."

Efficiendi facultas.

"Diſſuadentibus autem aut vtilitas labefactanda eſt; aut efficiendi
"difficultates efferendæ.

Diſſuaſor.

Diſſuaſor item, vt vituperator, curet oportet, ne fallant ea auditorem vitia, quæ virtutem videntur imitari. Vide (p) ad c. 5. §. 2.

(d) *Exempla.* Partit. ¶ 49. *Et Suaſor & Diſſuaſor, ad augendum,*

habeat exemplorum, aut recentium, quò notiora sint, aut veterum, quò plus authoritatis habeant, copiam. Et Q. l. 3. c. 8. *Vsum exemplorum, nulli materiæ magis convenire, meritò fere omnes consentiunt: cùm plerùmque videantur respondere futura præteritis; habeaturque experimentum, velut quoddam rationis testimonium.* Sed delectum hìc habendum esse Idem monet: *Quamvis exempla plurimùm in consilijs possunt, quia facillimè ad consentiendum homines ducuntur experimentis; refert tamen quorum authoritas à quibus adhibeatur.*

(e) *Quibus locis.* Theod. l. 1. c. 9. *Habent autem communem formam laudes cum Deliberatione. Nam quæ in Admonendo diceres, ea, Dictione orationis commutatâ, Laudem constituunt. Vt*, Non oportet gloriari in iis quæ à fortuna sunt; sed in iis quæ à seipso: *ac ita quidem dictum Admonitionis vim habet: sic verò Laudationis*: Non gloriatur in iis quæ à fortuna, sed in iis quæ à seipso sunt. *Quare cùm laudare velis, vide quid admoneres: & quando admonere velis, vide quid laudares.*

☞ 1. Vt Laudatio, sic Suasio rei indefinitæ, ad Consultationem non ad Causam, spectat. Vide ☞ 1. post Notas ad §. 2.

2. Deliberativo generi subjiciuntur, Oratio Monitoria, Consolatoria, Mandatoria, Petitoria. Obiurgatio, Expostulatio, Exprobratio, (quas hìc nonnulli reponunt) quòd de factis sint præteritis, ad tertium genus referendę sunt.

3. Materia Deliberationis quæ sit, vide (h) ad § 1.

C. 5. §. 4.

De Causa Iudiciali.

CAusa Iudicialis est (a) vel Accusatio, vel Defensio.

Accusationis argumenta, in statu Conjecturali, sunt (b) causa, (c) effectum, (d) testimonium: (e) ex Circumstantijs etiam [personâ, loco, tempore] Conjectura capienda. In statu Qualitatis argumenta sunt, quælibet (f) Iuris partes; quæ (g) justum & injustum definiunt.

Defensio Accusationem depellit, in statu Conjecturali, criminis intentati (h) inficiatione, & (i) argumentorum infirmatione: in statu Qualitatis, factum, quod negari non potest, vel (k) Iure (l) scripto, aut (m) non scripto, approbando; vel (n) Æquitatis nomine, excusando, aut extenuando.

Ad

Ad c. 5. § 4.

(a) Causæ Iudicialis Definitionem vide in (d) &c. § 1. Divisionem habet Aristoteles Theod. l. 1. c. 3. *Iudicij verò alia pars est Accusatio, alia Defensio.* (vide (a) ad § 2.) Has sic definit Idem, Alex. c. 4. *Accusatio est injuriarum criminumque expositio: Defensio, criminum et injuriarum, quæ vel in Accusationem vel in Suspicionem venerint, dissolutio.*

Accusatio de re pecuniariâ Petitio dicitur: Defensio Recusatio: quæ ideo, Invent. l. 1. ¶ 10. vnà exprimuntur. *Iudiciale genus est, quod positum in judicio, habet in se Accusationem & Defensionem; aut Petitionem & Recusationem.*

(b) *Causa.* Partit. ¶ 50. "In Conjectura, cùm est in Inficiando Reus, Accusatori (Accusatorem pro omni Actore & Petitore "appello) hæc duo sunt prima, Causa & Eventus. Causam appello "rationem efficiendi; Eventum id quod est Effectum.

Causa duas habet partes; voluntatem, & Facultatem efficiendi. *Causæ partes: 2. Voluntas & Facultas.*
Partit. ¶ 50. "Facti suspicio confirmatur, cùm & voluntatis in "Reo causæ reperiuntur, & Facultas: (*sicut Theod. l. 2. c. 19 demonstrat Aristoteles.* "Quod quis volebat & poterat, fecit: nam omnes, "si possunt, cùm voluerint, agunt.)

Voluntas Vtilitate cietur, & Affectibus. *Voluntatem cient vtilitas & affectus.*

Ibidem. "In voluntate autem, Vtilitas ex adeptione alicujus commodi, vitationeque alicujus incommodi quæritur: vt aut Spes aut "Metus impulisse videatur; *Et paulò antè*, Vtilitatis Conjectura "movetur, si illud quod arguitur, aut Spe bonorum, aut malorum Metu feciſse dicitur: quod eò sit acrius, quò illa in vtroque genere "majora ponuntur. *Vtilitas est in adeptione boni, & vitatione mali.*

"Spectant etiam ad Causam facti, motus animorum: si ira recens, si "odium vetus, si vlciscendi studium, si iniuriæ dolor: si honoris, si gloriæ, si imperii, si pecuniæ, cupiditas: si periculi timor, si æs alienum, "si angustia rei familiaris: si audax, si levis, si crudelis; si impotens, "si incautus, si insipiens; si amans, si commotâ mente, si vinolentus: si cum spe efficiendi, si cum opinione celandi; aut (si patefactum esset) depellendi criminis, vel perrumpendi periculi, vel in "longinquum tempus differendi: aut si judicii pœna levior, quàm "facti præmium; aut si facinoris voluptas major, quàm damnationis "dolor. *Voluntas affectibus excita.*

In efficiendi Facultate, spectantur animi & corporis vires, tela, opes, socii, aliaque auxilia, quæ ad facinus, quod arguitur, patrandum valent. *Facultas.*

(c) *Effectum.* Ibidem. "Effecta, seu Eventus, qui ex Causis "efficiuntur, sunt consequentia quædam signa præteriti, & quasi impressa facti vestigia: quæ quidem vel maximè suspicionem movent; "& quasi tacita sunt criminum testimonia. Atq; hæc quidem gravio"ra, quòd *Causa* communiter videntur insimulare, & arguere omnes posse,

" posse, quorum non interfuerit aliquid; *hæc* propriè attingunt eos " ipsos, qui arguuntur: vt telum, vt vestigium, vt cruor, vt " deprehensum aliquid, quod ablatum ereptumque videatur, vt re- " sponsum inconstanter, vt hæsitatum, vt titubatum, vt cum aliquo " visus ex quo suspicio oriatur, vt eo ipso in loco visus in quo facinus, " vt pallor, vt tremor, vt scriptum, aut obsignatum, aut depositum " quippiam. Hæc enim & talia sunt, quæ, aut re ipsâ, aut etiam an- " tequàm factum est, aut postea, suspicionosum crimen efficiunt. Verisi- " milia autem partim singula movent suo pondere; partim, etiamsi " videntur esse exigua per se, multitudine tamen, cùm sunt coacervata, " proficiunt. Quæ si non erunt, tamen *Causis* ipsis niti opor- " tebit: adjunctâ illa disputatione communi, *Non fuisse illum* " *tam amentem, vt Indicia facti aut effugere aut occultare* * i. criminationi. " *non posset; vt ita apertus esset, vt locum* * *crimini relinque-* " *ret.*

Communis ille contrà locus, *Audaciam temeritati, non prudentiæ esse conjunctam.*

(d) Testimonium, quod hìc, vt plerùmque ad Confessionem liberam restringitur, (vid. l. 2. c. 2. §. 6. ¶ 1. (f) in notis) in Iudiciis maximi solet esse momenti: De quo in Partit. ¶ 51. " Si erit etiam " Testium facultas; primò genus erit ipsum laudandum: dicendumque, " Ne argumentis teneretur Reus, ipsum suâ cautione feciſse; Testes " effugere non potuisse: tum singuli laudentur: deinde etiam, " Argumento firmo, quia tam sæpe falsum est, posse rectè non " credi; viro bono & firmo, sine vitio Iudicis, non posse non cre- " di. Atque etiam, si obscuri testes erunt, aut tenues; dicendum erit, " Non esse ex fortuna fidem ponderandam: aut, eos esse cuiusque " locupletissimos testes, qui id de quo agitur, facillimè scire possint. † Q. l. 5. c. 7. " *Sed* † providendum, ne timidus, ne inconstans, ne imprudens " Testis sit. Turbantur enim, & à Patronis diversæ partis " inducuntur in laqueum: & plus deprehensi nocent; quàm fir- " mi & territi profuissent. Multùm igitur domi antè versandi: ac " variis percontationibus, quales haberi ab Adversario possunt, ex- " plorandi sunt.

De Quæstione [seu testimonio tormentis extorto] vide quæ Partit. loco citato sequuntur. *Sin Quæstiones habitæ; dicendum de vi doloris, de opinione Majorum: qui eam rem totam, nisi probavissent, certè repudiassent.*

(e) *Ex Circumst*: Partit ¶ 37. " Verisimilia reperiuntur ex perso- " nis, locis, temporibus. In quibus spectantur Naturalia, & for- " tuita.

" Naturalia Personæ sunt, *in corpore*, valetudo, figura, vires, ætas, " sexus: *in animo*, virtutes, vitia, artes, inertiæ, affectus; vt cupiditas, " metus, voluptas, molestia: *Fortuita*, genus, amicitiæ, liberi, pro- " pinqui, affines, opes, honores, potestates, libertas: & ea quæ sunt " iis contraria.

" Loci

" Loci *Naturalia* sunt, maritimi an remoti à mari; plani an montuo-
" si; læves an asperi; salubres an pestilentes; opaci an aprici: *Fortuita*,
" culti an inculti; celebres an deserti; coædificati an vasti; obscuri an re-
" rum gestarum vestigijs nobilitati; consecrati an profani.

" Temporis *Naturalia* sunt, præsens, præteritum, futurum; vetu-
" stum, recens, instans; paulò pòst, aut aliquando, futurum. Item An-
" nus ejusque partes; hyems, ver, æstas, autumnus; Mensis, dies, nox,
" hora: *Fortuita*, dies festus, natalitius, nuptialis, funebris; tempestas
" calida, frigida; tranquilla, ventosa; serena, pluviosa. Hujus igi-
" tur materiæ, ad argumentum subjectæ, perlustrandæ animo par-
" tes erunt omnes; & ad id quod agetur, ex singulis conjectura capi-
" enda.

(f) *Iuris partes.* * tum scriptæ, tum non scriptæ: quas qui non co- * v. l. 2. c. 2. (h) in Notis.
gnovit, promptam in Iudicijs dicendi facultatem habere non potest. Ide- † Partit. ¶ 53.
oque monet Orator, † *Meditata nobis, ad hoc Causarum genus, esse de-*
bebunt ea, quæ dicenda erunt in Orationibus, De Natura, de Legibus, de
More Majorum, de omni parte Iuris.

(g) *Iustum & injust:* * Fines istos, cum † Insignibus quibusdam * v. c. 5. § 1. (f) in Notis.
Adjunctis, vt necessaria in hoc genere Argumenta, requirit Aristote- † v. l. 2. c. 2. § 2.
les ad Alex. c. 4. *Accusatori dicendum est, quando improbitatis adver-* & ☞
sarios criminetur, Eorum facinora & injusta & iniqua esse, ac civibus per-
niciosa: cùm verò stultitia criminetur, Quòd & ipsi agenti inutilia
ea sunt, & turpia, & injucunda, & quæ perfici nullo pacto que-
ant.

(h) *Inficiatione.* Partit: ¶ 41. " Aut totum est negandum, *Defensio.*
" quod in argumentatione adversarius sumpserit, si fictum aut falsum 1. *Inficiatio.*
" esse possis dicere; aut (i) redarguenda ea, quæ pro verisimilibus sum-
" pta sunt: primùm dubia sumpta esse pro certis; deinde etiam in per- 2. *Infirmatio*
" spicuè falsis eadem posse dici; tum ex ijs quæ sumpserit non effi- *Argument.*
" ci quæ velit. Accedere autem oportet ad singula: sic vniversa fran-
" gentur. Conquerenda etiam conditio communis periculi; si in-
" genijs hominum criminosorum, sit exposita vita innocentium. *Et* *Causarum*
" *postea* ¶ 51. Defensionis autem est, primùm infirmatio causarum: *Infirmatio.*
" Aut non fuisse, aut non tantas, aut non sibi soli, aut commodiùs po- 1. *Ex voluntatis absentia.*
" tuisse idem consequi, aut non his esse moribus, aut non eâ vitâ, aut
" nullos animi motus, aut non tam impotentes, fuisse.

" Facultatum autem infirmatione vtetur, si aut vires, aut animum, aut 2. *Ex facultatis defectu.*
" copias, aut opes, abfuisse demonstrabit: aut alienum tempus, aut lo-
" cum non idoneum, aut multos arbitros, quorum crederet nemini: aut
" non se tam ineptum, vt id susciperet, quod occultare non posset; neque
" tam amentem, vt pœnas ac judicia contemneret.

" Consequentia autem diluet, exponendo non esse illa certa indicia *Effectorum*
" facti, quæ etiam, nullo admisso, consequi possent: Consistetque in *infirmatio.*
" singulis: & ea, aut eorum quæ ipse facta esse dicit, propria esse defen-
" det, potiùs quàm * criminis; aut, si sibi cum accusatore communia * 1. facti quod
" essent, pro periculo potiùs, quàm contra salutem valere debere. arguitur.

Testium infirmatio.

Et ¶ 44. "De toto genere Testium, quàm id sit infirmum, sæpe "dicendum est: & argumenta rerum esse propria, testimonia voluntatum: & de singulis testibus, Si naturâ vani, si leves, si cum ignominia, si spe, si metu, si iracundiâ, si misericordiâ, impulsi: si præmio, si gratiâ adducti. *Nam* † si quoniam testes dicunt, fine vlla dubitatione credendum sit; Salus ipsa virorum fortium innocentiam tueri non "potest.

† *Pro Fonteio.*

Infirmatio Quæstionis.

De Testimonio autẽ non libero, [seu Confessione expressâ] sic item Orator loco citato in Partit. "Sæpe etiam Quæstionibus resistendum est: "quòd & dolorem fugientes multi, in tormentis ementiti persæpe sunt, "morique maluerunt falsum fatendo, quàm inficiando dolere: multi "etiam suam vitã neglexerunt, vt eos qui his chariores quàm ipsi sibi "essent, liberarent: alij autem, aut naturâ corporis, aut consuetudine "dolendi, aut metu supplicij & mortis, vim tormentorum pertulerunt: "alij ementiti sunt in eos quos oderant. Atq; etiam incurrit alia quædam in Testibus, & in Quæstionibus ratio. Sæpe enim ea quæ dicta "sunt, si aut ambiguè, aut inconstanter, aut incredibiliter dicta sunt, aut "etiam aliter ab alio dicta; subtiliter [*i. scitis interrogationibus*] deprehenduntur. Qua de re sic ait Q. * *Prima fælicitas Interrogantis est, extorquere quod Testis noluerit. Hoc non alio modo fieri potest, quàm longiùs Interrogatione repetitâ. Respondebit enim quæ nocere Causæ non arbitrabitur: ex pluribus deinde quæ confessus erit, eò perducetur, vt quod dicere non vult, negare non possit. Multa enim de ante-actis, multa de insecutis, loco, tempore, personâ, cæteris, est interrogandus, vt in aliquod responsum incidat, post quod, illis vel fateri quæ volumus necesse sit, vel ijs quæ jam dixerit, repugnare.* &c.

* l. 5. c. 7.

Iurisjurandi confirmatio & infirmatio.

Porro quibus modis Testimonium & Quæstio [i. Confessio libera & expressa] probabiliores & improbabiliores fiant, vide Arist: ad Alex: c. 15. & 16. Itidem de Iure-jurando Testimonium confirmante vide c. 17. *Nemo certè pejerare vellet, cùm divini supplicij metu, tum dedecoris apud homines. Eritque subdendum, Latere homines posse, Deos autem non posse. Cum verò ad versarij ad Iusjurandum confugerint; si extenuare id volumus, demonstrandum erit eorundem esse hominum, vt malè agant, & pejerare non curent: &c.* Quales Orator Gallos fuisse criminatur: * *An vero istas nationes religione jurisjurandi* &c.

* *Pro Fonteio.*

(k) *Iure.* Partit. ¶ 53. *Confitentur, in isto genere, qui arguuntur, se id fecisse ipsum, in quo reprehenduntur: sed Iure se fecisse dicunt.* Quamobrem, vt Accusatio, ita & Defensio, ex Iure petenda erit. Si damnum objicitur; quod tamen Iuri repugnare non ostendat Accusator, facilis Defensio est: non enim injustum est, quod contra jus non est. Vt † *Iphicrates adversus Nausicratem faßius est fecisse se quod ille dicebat, & nocuisse; sed non fecisse injuriam.* Et * Glaucus à Diomede damnum quidem non mediocre, injuriam nullam tulit; cùm illam armorum fecit permutationem:

† Theod. l. 2. c. 15.

* Ethic. l. 5. c. 9

Homer.

Proque novem centum, pro ferro tradidit aurum.

(l) *Scripto.*

(l) *Scripto.* Si factum Lex videatur injuriæ incusare ; quærenda amica interpretatio. Et si vel Ambiguitatis, vel Defectus, vel Contrarietatis ratione, plures admittat Legis Scriptum sententias ; in Ambiguitate (vbi verba eadem res varias significant) confirmanda erit quæ â nobis est sententia, infirmanda aliena : in Defectu, si Legis vniversalis & concisè positæ sententia nobis adversari videatur, supplenda erit, quam æquitas postulat, Exceptio : in Contrarietate, genuina Legis nostræ sententia simpliciter tutanda ; & Lex contraria, distinctione seu exceptione explicata, nostræ erit concilianda.

Plures scripti sententiæ. Ambigui. Imperfecti. Contrarij.

Multiplicem Scripti sententiam, his tribus evenire modis, docetur l. 1. de Orat. ¶ 37 *Existunt* (inquit Crassus) *controversiæ etiam ex † Scripti interpretatione : in quo aut ambiguè quid sit Scriptum, aut contrariè, aut ita, vt à sententia Scriptum dissideat.*

† Non magis in legibus, quàm in testamentis, in stipulationibus, in reliquis rebus quæ ex Scripto aguntur. Top. ¶ 55.

De his singulis [Scripto sc: Ambiguo, Imperfecto, Contrario] præcepta tradit Orator. Partit. ¶ 54. " Ambigui sunt, duobus adversa-
" riis, præcepta communia. Vterque enim hanc significationem, qua
" vtetur ipse, dignam Scriptoris prudentiâ esse defendet : vterq; id, quod
" adversarius ex ambiguè Scripto intelligendum esse dicit, aut absur-
" dum, aut inutile, aut iniquum, aut turpe, esse defendet ;
" aut etiam discrepare cum cæteris, vel aliorum, vel maximè, si poterit,
" ejusdem : quamque defendet ipse, eam rem & sententiam quemvis
" prudentem, & justum hominem, si integrum daretur, scripturum fuisse,
" sed planiùs : eamque sententiam, quam significari posse dicet, nihil
" habere aut captionis, aut vitii : contrariam autem si probârit, fore vt
" multa vitia, stulta, iniqua, contraria, consequantur. Cùm autem,
" *Defectus ratione*, aliud scriptor sensisse videtur, aliud scripsisse ; qui
" Scripto nitetur, eum, re expositâ, recitatione vti oportebit : deinde in-
" stare adversario, iterare, renovare, interrogare num aut Scriptum ne-
" get, aut, contrâ, factum inficietur. *Et quæ sequuntur lectu digna.*
" Ille autem qui se sententiâ Legis voluntateque defendet, in consilio
" atque in mente Scriptoris, non in verbis ac literis vim legis positam
" esse defendet. *&c. vide locum.*

Ambigui præcepta.

Obscuri præcepta.

Pro sententiæ æquitate in Scripti defectu, sic Aristoteles. * *Æquum & bonum justum quidem est : non autem lege, sed emendatio legitimi justi. Cum enim Lex quidem vniversaliter loquitur ; in his autem, præter vniversale, quippiam accidit ; tum rectè sese habet, vt eâ parte, qua legislator omisit, atque peccavit absolutè locutus, emendetur defectus.*

* Ethic. l 5. c. 10.

" Sin scripta inter se dissentiant, tanta series artis est, & sic inter se
" sunt pleraque connexa & apta ; vt quæ paulò antè præcepta dedimus
" Ambigui, quæque proximè Sententiæ & Scripti, eadem ad hoc ge-
" nus tertium transferantur. Nam quibus Locis in Ambiguo, defen-
" dimus eam significationem, quæ nos adjuvat ; iisdem, in Contrariis
" Legibus, nostra Lex defendenda est. Deinde est efficiendum, vt
" alterius Scripti sententiam, alterius verba defendamus. Ita quæ
" modò de Scripto Sententiâque præcepta sunt, eadem huc omnia trans-
" feruntur.

Contrarij præcepta.

Horum omnium exempla habet Q. l. 7.

C. 9 *Ambigui* in voce singulari exemplum est *Gallus. Vtrùm enim avem, an gentem, an nomen significet, incertum est. Sic apud Græcos contendunt Leon & Pantaleon: quòd scriptura dubia est, Bona omnia λέοντι, an bona παντα λέοντι relicta sunt.* In vocibus conjunctis exemplum est illud *Testamento quidam poni jussit statuam auream hastam tenenrem. Quæritur, Statua hastam tenens aurea esie debet, an hasta esse aurea in statua alterius materia.*

C. 6 *Imperfecti* exemplum est: *Fur quadruplum solvat. Duo surripuerunt pariter decem millia: petuntur ab vtroque quadragena: illi postulant, vt vicena vterque rependat. Nam & Actor dicit hoc esse quadruplum quod petit; & Rei hoc quod offerunt.* Item: *Liberi parentes alant, aut vinciantur. Non tamen alligabitur infans.* Item, *Peregrinus, si murum ascenderit, capite puniatur. Cùm hostes murum ascendissent, peregrinus eos depulit: petitur ad supplicium, ex generali Legis sententia: sed, adjectâ exceptione, Nisi servandæ civitatis causâ, liberatur.* Quamvis Exceptiones istæ Lege non scriptâ nitantur, æquitatis sc: vel naturæ: vt dissensio hìc scripti & sententiæ, atque legum contrariarum idem planè videatur.

C. 7 *Legum contrariarum* est exemplum: *Tyrannicidæ imago in Gymnasio ponatur: &, Mulieris imago in Gymnasio ne ponatur. Harum altera alteri Exceptionem, & inde sententiam alteram, parit. Nam vel prima Lex, à secunda explicata, sic jubet, Tyrannicidæ imago in gymnasio ponatur, nisi sit mulier; vel secunda à priori explicata, sic jubet, Mulieris imago in gymnasio ne ponatur, nisi sit tyrannicida.* Cùm prioris legis sententia absoluta sit, Tyrannicida in gymnasio ponatur: ideoque mulier, si tyrannicida: & secundæ, Mulier ne in gymnasio ponatur: ideoque nec tyrannicida, si mulier. Qui ergo pro mulieris tyrannicidæ statuâ in gymnasio collocandâ dicet, absolutam prioris legis sententiam vrgeat, & exceptivam secundæ: qui contra, absolutâ secundæ, & exceptivâ sententiâ primæ, vtatur.

(m) *non Scripto.* Si Scripta Lex pro nobis nulla occurret; confugiendum est ad Æquitatem, & legem Naturæ, quæ, vt potiores, prævalere debent: sicut docet Theod. l. 1. c. 15 Aristoteles. *Si Lex Scripta adversus nos sit; communi tunc Lege vtendum est, & Æquo ac bono, tanquam justioribus. Æquum enim & bonum idem permanet semper, & nunquam immutatur: sed ne Communis lex, cùm secundùm naturam sit: Ius verò scriptum sæpius. Vnde dictum est in Antigone Sophoclis,* († cùm sepulturæ Polynicen tradidisset) *Fecisse se præter Creontis Legem; sed non præter illam non Scriptam. Non enim nunc, aut nudius tertius, sed semper ea viget. Hanc ergo ego non curabam Hominis; verùm Nullius legem.* Ius autem hoc Commune * *defendit Factum, aut vitæ, aut pietatis, aut pudicitiæ, aut religionis, aut patriæ, nomine.*

† d. l. c. 13.

* Partit. ¶ 40.

(n) *Æquitatis.* Quòd si Iure nullo, Factum, vt justum, *approbare* dabitur; saltem, Æquitatis jure, quòd vel imprudentiâ, vel necessitate,

vel

vel casu, admissum sit; aut *excusetur*, aut *extenuetur*. Vt Theod. l. 1. c. 10, docet Aristoteles. "Injuriari est sponte nocere contra Legē: sponte "autē facimus, quæcunq; scientes & nō coacti facimus. Quæ ergo vel "necessitate, vel ignorantiâ, vel casu fiunt, quia non fiūt sponte, sine in- "juria fiunt. *Et d. l. c.* 13. Si ergo quod dictum est, Æquum & bonū est; "patet æquum etiam esse, ne tanti errores fiant, quanti injuriæ; nec quę "adversâ fortunâ eveniunt, tanti, quanti errores. Dicuntur autem Ad- "versâ fieri fortunâ, quæcunque, cùm præter opinionem fiunt, non fi- "unt ex pravitate: Errore autem, cùm nec præter opinionem, nec ex "pravitate: Injuriâ verò, cùm non præter opinionem, & ex pravitate: "Nam quæ cupiditate fiunt, ex pravitate fiunt. Æquum etiam est rebus "humanis, ad ignoscendum, commoveri: & non legem, sed legis scri- "ptorem; ac non verba, sed sententiam spectare: nec factum, sed vo- "luntatem; nec partem, sed totum; nec quis nunc, sed quis semper, aut "fere semper fuerit; considerare: & non iniquo animo injuriam ferre: "& oratione disceptare potiùs velle, quàm re; & in Arbitrium magis, "quàm in Forum, velle descendere. Nam Arbiter ad Æquum & bo- "num, & Iudex ad Legem spectat: & hac de causa Arbiter eligitur, vt "Æquum & bonum prævaleat.

1. Rhetorum nonnulli quædam facta singularia, vt Lucretiæ sibi mortem consciscentis, Demonstrativo generi subjiciunt: sed cùm Causa Iudicialis sit de factis præteritis justis, injustis, præsertim solis & singulis; rectiùs Personę dicitur, ob factū, vel Accusatio vel Defēsio; quā ipsius facti vel Vituperatio vel Laudatio. Quā ob causam Invectiva, quā aliqui Accusationi subjiciunt, meliùs in Vituperatione collocatur: cùm in ea non de singulari aliquo crimine, aut paucis, quis accersitur in judicium; sed ob facinorum multitudinem, quotquot recoli possunt, & simul ob habitus malos, ac bonorum privationes, & conferta cujuscunque generis mala, vituperatur.

2. *Omnium caterarum rerum Oratio ludus est homini non hebeti, neque inexercitato, neq; communium literarum & politioris humanitatis, experti: in Causarum contentionibus magnum est quoddam opus, atque haud sciam, an, de hujusmodi operibus, longè maximum: vbi adest armatus adversarius, qui sit & ferendus & repellendus: vbi sæpe is, qui rei Dominus futurus est, alienus atq; Iratus, aut etiam amicus adversario, & inimicus tibi est. &c.* Orat. l. 2. ¶ 41.

3. Sæpe fit vt eâdem Oratione, & Laudet, & Suadeat, & Defendat, Orator: sed genus Causæ non ex Thematis tractatione, sed ex Themate ipso dignoscitur, & denominatur.

LIBER

LIBER SECVNDVS
De
Partitione ORATORIÆ:

Caput Primum,
De quinque Oratoriæ partibus.

FINITA finitione, sequitur Partitio. Oratoriæ partes numerantur (a) quinque: Inventio [c. 2.] & Dispositio, [c. 3.] Elocutio & Pronunciatio, [c. 4.] atque Memoria. [c. 5.] E quibus (b) primum par Dialecticæ, alterum Rhetoricę, acceptum refert: partem quintam non ab Arte, sed à Natura traditam, vt sibi, præ cæteris artibus, (c) necessariam, & quasi peculiarem, assumit; & præceptis perficit.

Ad Cap. 1.

(a) Quint. lib. 3. cap. 3. *Omnis orandi ratio quinque partibus constat; Inventione, Dispositione, Elocutione, Memoriâ, & Pronunciatione, sive Actione: vtroque enim modo dicitur.* Sicut Invent. l. 1. ¶ 11. *Partes ha sunt, quas plerique dixerunt, Inventio, Dispositio, Elocutio, Memoria, Pronunciatio.* Et Orat. l. 1. *Cùm sit omnis Oratoris vis ac facultas in quinque partes distributa; primùm reperire debet quid dicat, deinde inventa non solùm ordine, sed etiam momento quodam atque judicio dispensare atque disponere, tum ea denique vestire atque ornare oratione, post memoriâ sepire, ad extremum agere cum dignitate & venustate.* Item l. 2. vbi Antonius de Rhetoribus Græcis, *Quinque faciunt quasi membra Eloquentiæ: invenire quid dicas, inventa disponere, deinde ornare verbis, pòst memoriæ mandare, tum ad extremum agere ac pronunciare.*

Quinarius hic partium numerus demonstrari videtur, ex ijs quæ habet Q. in procemio libri 8: vbi dicit, *Orationem omnem constare rebus & verbis: in rebus intuendam* Inventionem, *in verbis* Elocutionem, *in vtrisque* Collocationem, *quæ* memoria *complecteretur*, actio, *commendaret.*

(b) *Primum par.* Topic. ¶ 2. *Cùm omnis ratio disserendi duas habeat partes, vnam inveniendi, alteram judicandi; vtriusque princeps, vt mihi quidem videtur, Aristoteles fuit. Stoici judicandi vi-*

ai

as diligenter persecuti sunt, eâ scientiâ quam Dialecticen appellant: Inveniendi verò artem, quæ Topice dicitur, quaque ad vsum potior erat, & ordine naturæ certè prior, totam reliquerunt.

(c) *Necessariam.* Q. l. 1. c. 1. *Nam & maximè necessaria est Oratori memoria, & ea præcipuè firmatur, atque alitur, exercitatione.* v. (h) in cap. 5.

Cap. 2. De Inventione.

§ 1. *De Argumentis.*

INventio est (a) prima pars Oratoriæ, de (b) inveniendis argumentis.

Argumentum est, quod ad aliquid (c) arguendum (d) affectum est.

Argumentorum genera numerantur (e) bis dena: Consentaneorum 8, Causa Effectum, Integrum Membrum; Genus Species, Subjectum Adjunctum; Dissentaneorum tria, Diuersa, Disparata, Contraria; Comparatorum in quantitate 3, Paria, Majora, Minora; in qualitate 2, Similia, Dissimilia; orta 2, Definitio, & Distibutio; Inartificialia 2, Testimonium & Exemplum.

Locorum synopsis.

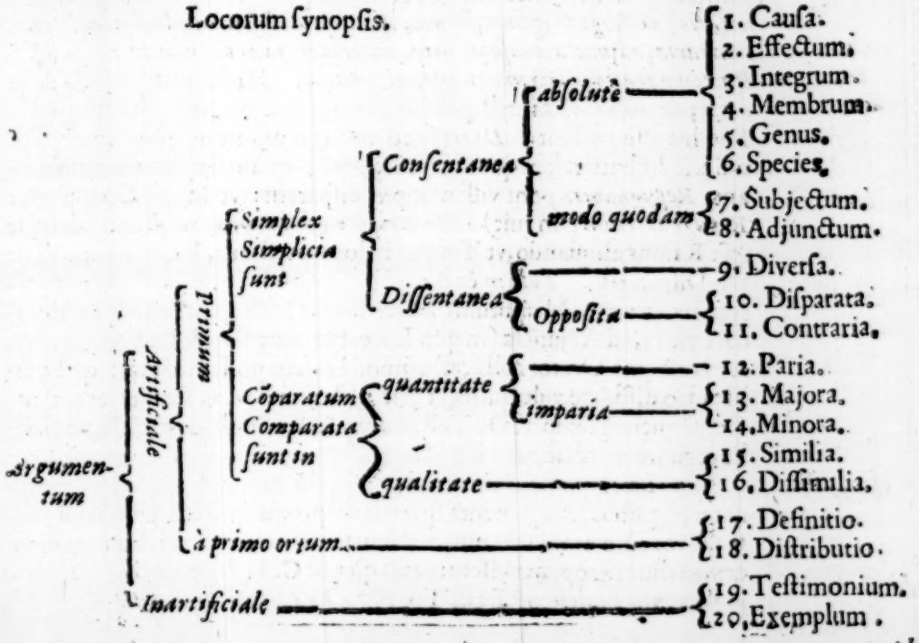

Ad

Ad cap. 2. § 1.

(a) Invent. l. 1. ¶ 13. *Inventio, quæ princeps est omnium partium, potissimùm in omni Causarum genere, qualis debeat esse consideretur.*

(b) Huic definitioni congruit illa d. l. ¶ 11. *Inventio est excogitatio rerum verarum aut verisimilium, quæ Causam probabilem reddant* [i. argumentorum.] v. (c)

(c) *Arguere* hìc non minùs latè patet, quàm *persuadere*: id quod vel voces ipsæ arguunt & persuadent: Quod enim est Græcè πείθειν ἀ οἶδα persuadeo, id est Latinè argumentum ab arguo. Hinc fit, vt quot sint persuadendi, totidem sint arguendi, modi: persuadetur enim & arguitur, vel conciliando, vel concitando, vel explicando, vel probando, vel amplificando. Vnde oritur illa argumentorum distinctio, in explicantia, probantia, amplificantia, conciliantia, concitantia: quibus omnibus rei controversæ fides fit, & Causa probabilior. Ideoque non malè definitur à Cicerone in Partit: ¶ 11. *Argumentum est probabile inventum ad faciendam* * *fidem.* Et in Topicis ¶ 3. *Argumentum est ratio, quæ rei dubiæ faciat fidem:* nisi quod *Affectio illa*, quæ Argumenti quasi forma est, desideretur. v. (d).

* Fides est firma opinio. Partit. ¶ 19.

(d) *Affectum est.* Est enim in omnibus argumentis mutua quædam duorum inter se Affectio: vt Causarum cum effectis, Generis cum specie, Similis cum simile, &c. Genus enim tantùm arguit speciem: & à Specie solùm genus arguitur. Et sic de cæteris.

(e) *Bis dena.* In Topicis: Partit:, & l. 2. de Orat: Artificialis argumenti genera enumerantur hæc. *Totum, pars, definitio, distributio, notatio, conjugata, genus, forma,* [*seu species*] *similitudo, dissimilitudo, contraria, adjuncta, consequentia, antecedentia, repugnantia, causæ, effecta, comparatio majorum, minorum, parium.* Hìc si quis *Subjecta* desideret; ex Adjunctis intelligantur: quum neque hæc sine illis, neque illa sine his esse possunt. *Diversa* etiam hìc omittuntur, quòd non re, sed ratione dissentiant; neque tam probationi, quàm explicationi inserviant. *Repugnantia* poni videntur pro disparatis: vt innuit Exemplum: *Repugnat enim* (inquit) *rectè accipere & invitum reddere*: Adeoque ipse Ramus aliquando, vt Talæus in locum testatur, Repugnantia dixit pro Disparatis. *Totum* & *Pars* significant hìc synecdochicòs, vt passim, Integrum & Membrum. *Antecedentia* & *Consequentia*, quæ abundare putes, ad Adjuncta (in quo Loco, tam ante rem & post rem, quàm cum re, Signa Orator collocat) cõmodè referri posse videntur: quàmvis hìc ideo dissidere vult; quòd (vt placet) Adjuncta non semper eveniant, Consequentia semper. De Testimonio & Exemplo duabus Inartificialis argumenti speciebus, vid: § 6.

Loci. ☞

Nota hæc argumentorum genera, alicubi maluit Cicero *Locos* nominare: (è quibus sc: argumenta specialia depromi aptè dicantur:) vt Partit. ¶ 16: vbi cùm omnia argumentorum genera, tum artificialium, tum inartificialium, proposita essent; de ijs quærit C. F. *Omnibusne ex his locis argumenta sumemus?* Et in Top. ¶ 2. *Vt earum rerum quæ absconditæ sunt,*

sunt, demonstrato & notato loco, facilis inventio est; sic cùm pervestigare argumentum aliquod volumus, Locos *nôsse debemus. Sic enim appellatæ ab Aristotele sunt, hæ quasi sedes, è quibus argumenta promuntur:* nimirum Top. l. 8. *Primùm quidem,* Locum, *ex quo argumentum sumat, invenire debet is, qui quæstionem positurus est.* Exemplo res illustretur.

* *Ira odium generat, concordia nutrit amorem.* * Cato l. 1.

Hìc *Ira odij* argumentum est, vt *concordia amoris*, vtrumque è *Loco* Causarum desumptum: contrà *Odium* arguit *iram*, *concordiam Amor*, è *Loco* Effectorum.

Quæ subjiciuntur, de *Locis*, [seu Argumentorum generibus] breves & methodicæ præceptiones, è Petro Ramo (cuius singulare, in Artibus restituendis, acumen nunquam satis admirari possum) non tam ex parte collectæ, quàm integrè transumptæ sunt: nisi quòd hìc illìc paulò secus quædam efferuntur, quò sint in Oratoriæ vsum accommodatiora. Nec certè iniuriâ. Quæ enim meliùs dici non possunt, cur mutando deteriora fierent?

Cap. 2. § 2. De Argumentis Consentaneis.

¶ 1 *De Absolutè consent.*

ARgumentum est (a) vel Artificiale, quod ex sese arguit; vel Inartificiale. *Argumenti distributio.*

Artificiale est vel primum, quod est suæ originis; vel à primo ortum. Primum est vel simplex, quod simpliciter & absolutè consideratur; vel comparatum. Simplex est vel consentaneum, quod consentit cum re quam arguit; vel dissentaneum. Consentaneum consentit vel absolutè, vt *Causa* & *Effectum*, *Totum* & *Pars*; vel modo quodam, vt *Subjectum* & *Adjunctum*. *CONSENTANEA.*

Causa est, cuius vi res est. Est autem (b) quadruplex, *Causa.*

Efficiens à } qua, Forma per quam, } res est. *Effectum.*
Materia ex } Finis propter quem, }

Effectum est, quod è Causis existit. Sive igitur gignatur, sive corrumpatur, sive motu quolibet moveatur quidlibet; hic motus, & res motu facta Effectum dicitur: Sic gladius est Effectum: cuius Efficiens est faber; Materia ferrum; forma figura, per quam ab aliis instrumentis distinguitur; finis oppugnatio & propugnatio. Sic facta, scripta, dicta, sunt hominum Effecta; qui vicissim eorum sunt Causæ efficientes. Horum locorum (c) magnus & frequens vsus est.

Totum est, quod continet partes. Pars est quæ continetur à Toto. Est autem Totum vel Integrum, vel Genus; vt Pars Membrum, vel Species.

Integrum est Totum, cui partes sunt essentiales: Membrum est pars Integri. Sic Oratoria est Integrum, cuius membra sunt Inventio, Dispositio, Elocutio, Pronunciatio, Memoria. *Integrum Membrum.*

Ex his enim Partibus Oratoria constituitur.

Genus, Species. Genus est Totum Partibus essentiale. Species est pars generis. Orator. l. 1. de Orat. sic definit, *Genus est id, quod sui similes communione quâdam*, [hoc est, communi generis essentiâ] *specie autem differentes, duas aut plures complectitur partes.* Sic *Causa* est genus, cujus Species sunt *Efficiens, Materia, Forma, Finis*: quæ generi subjectæ ejus *essentiam* [nempe *Argumentum absolutè consentaneum*] habent.

Quæ inter summum genus & speciem infimam intermedia sunt, vt superiorum species, ita inferiorum sunt genera.

(a) *Vel Artif.* Primam hanc Argumenti divisionem, in Artificiale & Inartificiale, seu Insitum & Assumptum, docet Orator Pattit. ¶ 9. *Fides fit argumentis aut in reipsa insitis, aut assumptis.* Et l. 2. de Orat. ¶ 45. *Ad probandum autem duplex est Oratori subjecta materies: vna rerum earum quæ non excogitantur ab Oratore, sed in re posita, ratione tractantur: vt tabulæ, testimonia, pacta, conventa, quæstiones, leges, Senatus-consulta, res judicatæ, decreta, responsa, sunt; & reliquæ, siqua sunt, quæ non ab Oratore pariuntur, sed ad Oratorem à Causa, atque à Reis deferuntur: altera est quæ tota in disputatione, & argumentatione Oratoris collocata est. Ita in superiori genere, de tractandis argumentis; in hoc autem, etiam de inveniendis cogitandum est.* Qui locus desumptus videtur ex Aristotele, Theod. l. 1. c. 2. † *Argumentorum alia inartificialia, alia artificialia. Inartificialia appello, quæ non à nobis excogitantur; sed in Causa extiterunt priùs, & sponte suppetunt, vt Testes, Scripta: Artificialia verò, quæ ratione ac viâ à nobis excogitari possunt. Itaque ipsorum alijs vti oportet, alia etiam invenire.* Hanc distributionem sententiâ etiam suâ comprobat * Quintilianus. *Ac prima quidem illa partitio, ab Aristotele tradita, consensum fere omnium meruit: alias esse probationes, quas extra dicendi rationem acciperet Orator; alias quas ex Causa traheret ipse. Ideoque illas ἄτεχνους [i. inartificiales;] has ἐντέχνους [i. artificiales] vocaverunt. Ex illo priore genere sunt præjudicia, rumores, tormenta, tabulæ, jus-jurandum, testes: in quibus pars maxima contentionum forensium consistit.*

† Aristot.

* l. 5. c. 1.

(b) *Quadruplex.* Arist. de somno & vig. *Plures Causarum modi numerantur: nam 4 cujus rei gratiâ quicquam est Causam affirmamus, & 1 vnde motus initium trahitur, item 2 materiam & 3 formam.* Vide etiam Physic. l. 2. c. 3.

(c) *Magnus.* Topic: ¶ 36. *Ex toto loco Causarum, in magnis quidem Causis vel Oratorum vel philosophorum, magna argumentorum suppetit copia. Conjunctus huic Causarum loco locus est Effectorum. Vt enim Causa effectum indicat; sic quod Effectum est, qua fuerit causa demonstrat. Hic locus suppeditare solet Oratoribus & Poetis, sæpe etiam philosophis, (sed ijs qui ornatè & copiosè loqui possunt) mirabilem copiam Dicendi, cùm denunciant quid ex quaque re sit futurum.*

§ 2. ¶ 2. *De Consent. modo quodam.*

Subiectum. Adiunctum.

Subjectum est, cui aliquid adjungitur. Adjunctum est, cui aliquid subjicitur. Vt Subjectum est aut recipiens aut occupans, [quod Objectum dicitur;] ita Adjunctum aut receptum aut occupatum: vt Locus semper est in Subjectis; ita Tempus in Adjunctis. Itaque *anima* scientiæ virtutis, *corpus* roboris pulchritudinis, *homo* divitiarum honoris, subjectum est recipiens: *color* visus, *sonus* auditus, subjectum est occupans, seu objectum: quia hi sensus in his sensilibus occupantur & exercentur. Sic *voluptas* temperantiæ & intemperantiæ, *periculum* fortitudinis & ignaviæ, *divitiæ* liberalitatis & avaritiæ, objecta sunt. Sic *res numerabiles* Arithmeticæ, *mensurabiles* Geometriæ, subiiciuntur.

Vbi omnia hæc quæ Subjecta vel recipiunt vel occupant, eorum sunt Adjuncta. Omninoque qualitates, sive propriæ, quæ (a) soli, sive communes, quæ, cum aliis, subjecto conveniunt: vt homini risus, & somnus. Denique quicquid vlli subjecto extrinsecùs accidit, adjunctum ejus est. Itaque factorum signa antecedentia, conjuncta, consequentia, in Adjunctis ponit Orator. Topic. ¶ 34. *Admonet Locus Adjunctorum, vt quæratur quid ante rem, quid cum re, quid post rem evenerit: Quæ ante rem quæruntur, talia sunt: minæ, apparatus, colloquia, locus, constitutum conventum: Cum re autem pedum crepitus, stre pitus hominum, corporum vmbræ, & siquid ejusmodi. At post rem, rubor, pallor, titubatio, & siqua alia Signa perturbationis & conscientiæ: præterea restinctus ignis, gladius cruentus, cæteraque quæ suspicionem facti possunt movere.* Quamvis Idem in Partit. hæc eadem ad effecta referre videatur. vide (c) in notis ad cap. 5. § 4. l. 1.

Insignes adiunctorum species.

Insignes quædam sunt Adjunctorum species, à Rhetoribus adeo frequenter, præsertim in Demonstrandi & Deliberandi materiis, nominatim citatæ, ac si eas inter ipsa argumentorum genera censerent. Hujusmodi sunt 1 Honestum ac Turpe; 2 Iucundum ac Triste; 3 Necessarium & Impossibile; atq; inter ea 4 Contingens, & Possibile; (quod est vel Facile vel Difficile); Necessarium & Pernicioſum; inter quæ est 6 Vtile & Invtile.

Honestum & Turpe.

1. *Honestum est, quod, cùm propter se eligibile sit, laudabile est*: Arist. Rh. ad Theod. l. 1. c. 9. Et ad Alex. c. 1. *Honestum est, ex quo splendor aliquis atque illustris honos, in eo qui aliquid gesserit, emanaturus sit. Huic contrarium, Turpe est.*

Iucundum & Triste.

2 *Iucundum est quod afficit gaudio.* Alex. c. 1. & Theod. l. 1. c. 11. *Iucundum est quod voluptatem efficit: Triste verò ac Doloroſum, vel ejus corruptivum est, vel contrariæ affectionis effectivum. Ita Iucundum est quod secundum Naturam, vt plurimùm, proficiscitur: Tristis autem Necessitas est: rectèque dicitur, violentum omne dolorem efficere. Quare curæ, seria, animi intentiones, tristia sunt: Necessitudine enim ac vi fiunt, nisi qui faciunt, assueti sint: horum verò contraria jucunda sunt: vt desidia, jocus, ames, accubationes, somnus, cùm nihil eorum*

vi fiat. Praterea cujus cupiditas ineſt, omne jucundum. verùm quoniam voluptate frui tum eſt, cùm aliquo ſenſu afficimur; imaginatioque ſenſus quidam eſt debilis; neceſſarium eſt jucunda omnia, vel in ſentiendo præſentia eſſe, vel in recolendo præterita, vel in ſperando futura.

1. *Neceſſarium & Impoßibile.*

3. Neceſſarium ambiguè ſignificat, vel quod Impoſſibili, vel quod Pernicioſo opponitur. *Neceſſarium* [primæ ſignificationis] *eſt, quod vt fiat, arbitrij noſtri non eſt; ſed tanquam ex divina quadam aut humana neceſſitate omnino fit.* Alex. c. 1. Impoſſibile ex Neceſſario intelligitur, quod fieri nullo modo poteſt.

Poßibile & Contingens.

4. *Poßibile eſt, quicquid fieri naturâ poteſt.* Alex. c. 1. *Contingens autem quod poteſt cadere in vtramque partem.* Ariſt. Interpret. c. 6.

Poßibile duplex eſt: quod vix fit, & quod facile. Facile eſt, quod vel ſine dolore, vel tempore brevi fit: Difficile enim aut dolore, aut magnitudine temporis diffinitur. Theod. l. 1. c. 6. Paulò ſecus ad Alex: c. 1. *Facile eſt quod brevi tempore, & minimo labore, impenſâque abſolvitur.*

Vel ſummatim ſic. *Poßibile* eſt, quod poteſt fieri. *Contingens*, quod poteſt fieri, & non fieri. *Impoßibile*, quod non poteſt fieri. *Neceſſarium*, quod non poteſt non fieri. Vide Ariſt. Prior. l. 1. c. 11.

2. *Neceſſarium & Pernicioſum.*

5. *Neceſſarium* [ſecundæ ſignificationis] *eſt, ſine quo ſalvi liberive eſſe non poſſumus:* (Partit. ¶ 49:) ideoque eſt valde vtile. Pernicioſum contrà eſt, quod ſaluti & vitæ officit: ideoque eſt valde invtile & damnoſum.

Vtile & Invtile.

6. *Vtile eſt præſentium bonorum conſervatio, aut abſentium comparatio; aut malorum inſtantium propulſatio, aut futurorum inhibitio. Itaque hominibus privatis vtile eſt robur, forma dignitas, bona valetudo; fortitudo, ſapientia, juſtitia; amici, pecunia, poſſeßiones. His autem contraria invtilia ſunt. Civitati vtilia ſunt concordia, vires ad bellum, pecunia, & proventuum copia, ſociorum virtus, atque multitudo: Quæ verò his contraria, invtilia.* Alex. c. 1. Et Theod. l. 1. c. 8. *Vtile eſt, quod civitatem conſervat & tutatur.*

Ad §. 2. ¶ 2.

(a) *Soli.* Ariſt. Top. l. 1. c. 4. *Proprium eſt, quod ſolo ineſt & viciſſim de re dicitur: velut hominis proprium eſt, Natum eſſe ad percipiendam Grammaticam. Neque enim quiſquam id Proprium eſſe dicat, quod in aliam rem transferri poteſt.*

C. 2. § 3. De Diſſentaneis.

¶ 1. *De Diverſ. & Diſparatis.*

DISSENTANEA.

DIſſentanea quæ à rebus quas arguunt [1. Diſſentaneis] diſſentiunt, ſunt vel Diverſa, vel Oppoſita. Diverſa ſunt, quę tatione tantùm

tùm deſſentiunt: ideoque eidem ſimul attribui poſſunt; alteriuſque affirmatio alterius negationem non conſtituit. Oppoſita ſunt, quæ à ſe invicem, & ratione, & re diſſentiunt: itaque eidem attribui, ſecundum idem, & eodem tempore non poſſunt: ex altero autem affirmato, alterum negatur. Oppoſita, quorum vnum multis opponitur, Diſparata; quorum vnum vni tantùm opponitur, contraria ſunt. *Diverſa.* *Diſparata.* *Contraria.*

Exemplum Diverſorum eſt pro lege Manilia. *Non victoriam, ſed inſignia victoria reportârunt.* Et 2 de Arte. *Diverſa.*

Non formoſus erat; ſed erat facundus Vlyſſes. Vbi *Victoria*, & *Inſignia victoria*; *Formoſus*, & *Facundus*, diſſentionem rationis tantùm habent; quia ſimul eſſe in eodem poſſunt; neque alterius affirmatio, alterius negationem infert. Poteſt enim quis & formoſus & facundus eſſe: neque quicquam impedit, quò minùs Idem, & victoriam, & inſignia victoriæ reportet. Quamvis *vſu* alterum negetur, alterum affirmetur; eorumque notæ ſint, *Non*; *Sed*. Quod idem vſu venit Diſparatis: Quorum exemplum eſt Verr. 5. *Sunt homines Siculi non contemnendi; ſed homines & ſatis fortes, & ſatis frugi, ac ſobrij.* Hìc *contemnendi* & *fortes* Oppoſita ſunt, quia ratione & re diſſentiunt: ideoque eidem attribui non poſſunt, ſed ex altero affirmato alterum negatur. Siquidem Siculi, ſi *fortes*; non ſunt *contemnendi*: ſi *contemnendi*; non ſunt *fortes*. Diſparata porro ſunt, quia vnum multis opponitur, *Contemnendi*, *Fortibus*; *Frugi*, *Sobrijs*. *Vſu* autem, vt in Diverſis, ita in Diſparatis, alterum negatur, alterum affirmatur. *Vlyſſes erat non formoſus; ſed facundus: Siculi non contemnendi, ſed fortes*, &c. Sic *viride*, *cineraceum*, *rubrum*, quæ media ſunt inter *album* & *nigrum*, ſingula extremis, & inter ſe diſparantur. Sic *homo*, *arbor*, *lapis*, & ejuſmodi res infinitæ: nec eadem res poteſt eſſe *homo*, *arbor*, *lapis*. *Diſparata.* i. act. 5. lib. 3.

§ 3. ¶ 2 *De Contr.*

Contraria ſunt Relata, Adverſa; Contradicentia, & Privantia: vt docet Cicero in Topicis, ¶ 33. & Ariſt. in Categ. c. 7. Sunt autem Contraria vel Affirmantia, quorum vtrumque affirmat; vel negantia, quorum alterum negat; quod alterum affirmat. *Contraria.*

Relata ſunt contraria affirmantia, quorum alterum conſtat è mutua alterius relatione. vt Metam. l. 1. *Relata.*

Non hoſpes ab hoſpite tutus:
Non ſocer à genero: fratrum quoque gratia rara eſt.
Imminet exitio vir conjugis, illa mariti.
Lurida terribiles miſcent aconita novercæ:
Filius ante diem patrios inquirit in annos.

Adverſa ſunt contraria affirmantia, quæ inter ſe, velut è regione, adverſantur. Æneid. 2. *Adverſa.*

Nulla ſalus bello: pacem te poſcimus omnes.

Et pro Mar. *Nunquam temeritas cum ſapientia commiſcetur: nec ad conſilium caſus admittitur.*

Paria.

Contradicentia.

Contradicentia sunt contraria negantia, quorum alterum negat vbique: vt *Iustus, non justus.* Talia sunt Dori dicta, de quibus Phædria Eun. Act. 4. sc. 4. *Modo ait, modo negat.* Ex huiusmodi Contrariis constat Dialogus ille Catonis nimiùm Stocici, & Ciceronis; Pro Muræna. *Nihil ignoveris: Imo aliquid, non omnia. Nihil gratiæ causâ feceris: Imo ne resistito gratiæ, cum officium & Fides postulabit. Misericordiâ commotus ne sis: Sed tamen est aliqua laus humanitatis. In sententia permaneto: Enimvero nisi sententia vicerit melior.* Quo in loco etiam, aliis pluribus Zenonis & Stoicorum paradoxis facetè vellicatis, moderatam Platonis & Aristotelis doctrinam, hoc modo opponit.

Privantia.

Privantia sunt contraria negantia, quorum alterum negat in eo tantùm subiecto, in quo affirmatum suapte naturâ inest: vt *Cæcum esse, & videre.* Atque hìc affirmatum dicitur Habitus: negatum Privatio. Martial. l. 5.

Semper eris pauper, si pauper es, Æmiliane:
Dantur opes nullis nunc, nisi divitibus.

Et Catil. 1. *Quid expectas authoritatem loquentium, quorum voluntatem tacitorum perspicis?*

Cap. 2. § 4. De Comparatis.

¶ 1. *De Comp. in quant.*

COMPARATA.

ARgumenta simplicia fuerunt in Consentaneis & Dissentaneis. Comparata sunt, quæ inter se comparantur. Sæpeque *Notis* breviùs indicantur; aliquando Partibus pleniùs distinguuntur: quæ *Propositio, Reddítioque* nominantur. Comparata sunt vel in quantitate, vel in qualitate. In quantitate, Paria & Imparia. Cic. Top. ¶ 38. *Comparantur ea, quæ aut Maiora, aut Minora, aut Paria dicuntur.*

Paria.

Paria sunt, quorum est vna quantitas. Sic Arist. Met. l. 5. c. 15. ἴσα, ὧν τὸ ποσὸν ἕν. Et Cic. Top. ¶ 38. *Parium comparatio nec elationem habet, nec submissionem: est enim æqualis.* Parium Notæ sunt (1) *Par*, (2) *æquale*, (3) *æquare*, (4) *idem quod*, (5) *tam quàm*, (6) *tantò quantò*, (7) *tot quot*, & (8) *non magis, non minùs*, sive negatio imparium.

(1) Pro Mur. *Paria cognosco esse ista in L. Murena: atque ita parva, vt neque ipse dignitate vinci potuerit; neque te dignitate superârit.*

(2) Æneid. 3. *Et nunc æquali tecum pubescèret ævo.*

(3) Æneid. 6. *Imperium terris, animos æquabit Olympo.*

(4) Cat. 4. *Cuius res gestæ atque virtutes, eisdem, quibus Solis cursus, regionibus ac terminis continentur.*

(5) Æneid. 4. *Tam ficti pravique tenax, quàm nuncia veri.*

(6) Catul.

(6) Catul. *Tantò peßimus omnium poëta,*
Quantò tu optimus omnium patronus.

(7) Triſt. 4. *Littora quot conchas, quot amæna roſaria flores,*
Quotque ſoporiferum grana papaver habet, &c.
Tot premor adverſis, &c.

(8) Terent. *Non Apollinis magis verum, atque hoc reſponſum eſt.*

Atque hæc exempla ſunt Explicationis: Probationis eſt Ter. in Adel. act. 5. ſc. 3. vbi ſic Demea contra Micionem argumentatur à Pari.

Mihi idem jus æquom eſt eſſe, quod mecum eſt tibi:
Quando ego non curo tuum, [Æſchinem] *ne cura meum.*

[Cteſiphonem.] Et Cic. pro P. Sylla. *Neque verò quid mihi iraſcare, intelligere poſſum: ſi quòd eum defendo quem tu accuſas; cur tibi quoque ipſe non ſuccenſeo, qui accuſas eum quem ego defendo? Inimicum (inquis) accuſo meum: & amicum ego defendo meum.* Ratio eſt à Pari, quia vtrinque Par eſt iraſcendi cauſa: cum æquè moleſtum ſit accuſari amicum; atque defendi inimicum.

Imparia ſunt Majus & Minus. Majus eſt cuius quantitas excedit id quod arguit. Minus, cuius quantitas exceditur. Itaque vt in Paribus, Par ſemper arguitur à Pari; ita in Imparibus, aut Minus à Majore, aut Majus à Minore. *Imparia.*

Propriæ Notæ *Majoris* arguentis *Minus*, ſunt (1) *Non ſolum, ſed etiam*; (2) *Malo, quàm*; (3) *Potiùs, quàm*; (4) *Plus, quàm*; (5) *Magis, quàm*; (6) *ante, quàm*; & (7) Comparatio Grammatica Argumento adiuncta. *Majus.*

(1) Cic. Pro Muræna. *Tollitur è Medio* —— non ſolùm iſta verboſa ſimulatio prudentiæ; ſed etiam illa domina rerum —— *ſapientia: vi geritur res: Spernitur Orator* —— non ſolùm odioſus in dicendo, aut loquax, ſed etiam —— *bonus: horridus miles amatur.* Hìc *non ſolùm* eſt nota Minoris, quod arguitur: *ſed etiam* Majoris, quod arguit. Pro Milone eſt Logica quædam gradatio à Minore ad Majus: in qua Majoris affirmatio Minus præcedens probabilius facit. *Neque verò ſe populo ſolùm, ſed etiam ſenatus tradidit: neque ſenatui modò, ſed etiam publicis præſidijs & armis: neque his tantùm, verùm etiam ejus poteſtati, cui ſenatus totam Rem-publicam, omnem Italiæ pubem, cunctas populi Romani arma, commiſerat.*

(2) Iuvenalis Satyr. 8. adverſus glorioſum nobilem.

Malo pater tibi ſit Therſites, dummodo tu ſis
Æacidæ ſimilis, Vulcaneaque arma capeſſas;
Quàm te Therſitæ ſimilem producat Achilles.

(3) Catil. 1. *Vt exul potiùs tentare, quàm conſul vexare Rem-publicam poſſis.* Sententia eſt, vt Remp. vexare non poſſis: quæ illuſtratur collatione Majoris. *Vt exul potiùs tentare*, &c. Eſt illud quidem minus malum; ſed ideo magis eligendum: *ſiquidem ex malis minimum.*

Sicuti

Sicuti etiam videre est in Nomine. Phil. 10. *Mors civibus Romanis semper fuit servitute potior.* Hìc servitutis malum explicatur à morte, tanquam præferendâ, seu, potiùs tolerandâ. Quod in alia locutione æquipollente patet. Cives Romani mortem malunt quàm servitutem.

(4) Pro Marc. *Plus admirationis habitura, quàm gloria.*

(5) Plaut. Persa 1. 6. *Adolescens, vin' vendere istanc? S. magis lubet, quàm perdere.*

6. Eclog. 1. *Antè leves ergo pascentur in æthere cervi,*
Et freta destituent nudos in littore pisces; &c.
Quàm nostro illius labatur pectore vultus.

Sententia est, Nunquam obliviscar beneficia Cæsaris: quàm, Hyperbolicâ comparatione Majorum, illustrat Tityrus. Prius naturæ leges subvertentur; cervi pascentur in æthere, mare ærefactum destituet pisces; quàm Cæsaris in me beneficia animo excident.

(7) Æneid. 1. *O passi graviora! dabit Deus his quoque finem.* Quasi dicat. Mala præterita graviora sunt præsentibus: illa passi estis: ergo quid ni & ista leviora? Vbi comparatio Grammatica pertinet ad argumentum: [sc. *Mala præterita*:] Argumentum autem est *Probationis*: Sicut Terent. Heaut. Act. 3.

——— *Satrapes si siet*
Amator, sufferre nunquam ejus sumptus queat:
Nedum tu possis ——— Argumentationis partes hìc exprimuntur, Assumptio & Complexio: ex quibus facilè intelligitur, quænam esset propositio. Sic itaque ratiocinatur Chremes: Si Satrapes eius amicæ sumptum sufferre non queat; Nedum tu Menedeme: at satrapes ejus Sumptum sufferre non potest: ergo nedum tu possis.

Minus. Notæ *Minoris* arguentis *Majus*, sunt (1) *Non solùm, sed ne*; (2) *Cùm, tum*; (3) Negatio Parium, & (4) Comparatio Grammatica adjuncta rei quæ arguitur.

(1) Catil. 2. *Nemo non modò Roma, sed ne vllo in angulo totius Italiæ oppressus ære alieno fuit, quem non ad hoc incredibile sceleris fœdus asciverit.* Hìc *Non modò* est nota *Majoris* quod arguitur: *Sed ne, Minoris* quod arguit.

(2) Agrar. 2. *Qua cùm omnibus est difficilis, & mala ratio; tum verò mihi præter cæteros. Tum* est nota *Majoris* quod arguitur. *Cùm Minoris* quod arguit.

(3) Phil. 9. *Omnes ex omni ætate, qui in hac civitate intelligentiam juris habuerunt, si vnum in locum conferantur, cum Serv. Sulpitio non sunt conferendi.* Pro Muræna. *Quod enim fretum, quem Euripum, tot motus, tantas, tam varias habere putatis agitationes fluctuum; quantas perturbationes, & quantos æstus habet ratio comitiorum?* Amplificantur hìc perturbationes comitiorum è loco Minorum: Freta non habent tot, tantas, tam varias agitationes fluctuum. Nam *tot, tantus, tam* Notæ sunt Parium:

Parium: & Parium negatio (siquidem † Interrogatio instantis negationis vim habet) nota est Minoris. (4) Trist. 3. † v. Rhet: l. 1. c. 34.

Savior es tristi Busiride, savior illo,
Qua falsum lento torruit igne bovem.

Hìc Grammatica comparatio pertinet ad Maledicum, qui arguitur: & Busiris, cum Phalaride, argumentum est minus. Atque hæc exempla sunt Explicationis. Probationis est. Remed l. 1.

Vt corpus redimas, ferrum patieris & ignes;
Arida nec sitiens ora levabis aquâ:
Vt valeas animo, quicquam tolerare negabis?
At pretium pars hæc corpore majus habet.

Hìc etiam, vt suprà, in exemplo Majoris, Assumptio exprimitur & Complexio: vnde Propositio hæc elicitur: *Si pro corpore quidvis grave patiere, multo magis pro animo, quæ pars est pretiosior:* Ass: *At, vt corpus redimas, ferrum patieris & ignes, arida nec sitiens ora levabis aquâ:* Comp: *Ergo vt valeas animo quicquam tolerare negabis?*

§ 4. ¶ 2. *De Comp. in qual.*

Comparata in qualitate sunt Similia & Dissimilia.

Similia sunt, quorum est eadem qualitas. Vti Arist: Metaph: l. 5 c. 15. ὅμοια ὧν ποιότης μία. *Similia sunt, quorum qualitas est vna.* Verùm **non res tota toti rei, necesse est similis sit; sed ad id ipsum, ad quod confertur, similitudinem habeat oportet.* *Similia.* * Heren: l. 4. ¶ 70.

Notæ Similitudinis, quæ vno verbo concluditur, sunt *Similis, Effigies, More, Instar, Tanquam, Sicuti,* & negatio Dissimilitudinis, *Haud secus, Non aliter.* Phil. 9. *Quanquam nullum monumentum clarius S. Sulpitius relinquere potuit, quàm effigiem morum suorum, virtutis, constantiæ, pietatis, ingenij, [filium.]* Trist; l. 1. *Similitudo contracta.*

Namque ea vel nemo, vel qui mihi vulnera fecit,
Solus Achilleo tollere more potest. Hoc est, Sicut Achilles, qui Telephum vulneravit, eundem sanare solus potuit; ita solus Cæsar, qui Ovidium in exilium misit, eundem potest revocare.

Explicata Similitudo est vel disjuncta, vel continua. *Explicata.*

Disjuncta est, quę terminos quatuor re ipsâ distinctos habet. Eclog. 5 *Disjuncta.*

Tale tuum carmen nobis divine poeta;
Quale sopor fessis in gramine. *Carmen* ad *auditorem*, vt *sopor* ad *fessum*, termini 4 distincti sunt; Cic: Philip: 2. *Vt quidam morbo & sensus stupore, suavitatem cibi non sentiunt; sic libidinosi, avari, facinorosi, veræ laudis gustum non habent.*

Aliquando nota nulla est: Eclog: 2.

O formose puer nimium ne crede colori:
Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur.

Continua Similitudo est, quando est, vt primus terminus ad secundũ, hic secundus ad tertium. De legib. l. 3. *Vt Magistratibus leges, ita populo præsunt Magistratus.* Hic termini sunt tres, *lex, magistratus, populus.* *Continua.*

Quanta sit hujus Argumenti vis indicat Quint: l. 5. c. 11. *Proxima:*

ximas Exempli vires habet Similitudo. Et Cicero Partit. Vide § 6. ¶ 2. (f)

Dissimilia. Dissimilia sunt, quorum qualitas est diversa. Dissimilitudinis notæ sunt, *Dissimilis, Dispar, Differens, alius, aliter, secus,* & negatio similium. Pro Planc: *Quanquam dissimilis est debitio pecuniæ, & gratiæ.* Hanc Dissimiltudinem ibidem continuò Orator explicat. *Nam qui pecuniam dissolvit, statim non habet id quod reddidit: qui debet, is retinet alienum: gratiam autem qui refert, habet; & qui habet, in eo ipso quòd habet, refert.* Agrar: 2. *Alio vultu, alio vocis sono, alio incessu, esse meditabatur.* Loquitur Orator de Rullo, qui novo suo Tribunatu superbiens, mutatum animum, mutato externo habitu, indicari voluit.

Nota plerùnq; nulla est: & Dissimilitudo pleniùs explicatur. Quint: l. 5. c. 11. *Brutus occidit liberos proditionem molientes; Manlius virtutem filij morte mulctavit.*

Catullus.

Soles occidere & redire possunt:
Nobis, cùm semel occidit brevis lux,
Nox est perpetua vna dormienda.

C. 2. § 5. De Ortis.

¶ 1. *De Definitione.*

ORTA. HVc usque argumenta prima fuerunt. Orta sunt Definitio, & Distributio.

☞ *Conjugata.* De Conjugatis, quæ hìc primum locum obtinebant, varia est Rhetorum sententia. Arist. quidẽ ea in numerum Locorum admisit. Topic: l. 2. c. 9. vbi sic definit, σύστοικα δὲ λέγεται τὰ κατὰ τὴν αὐτὴν συστοιχίαν ἅπαντα. οἷον δικαιοσύνη, δίκαιος, δίκαιον, δικαίως. Cicero, magistrum secutus, hanc finitionem sic reddit, & explanat Top. ¶ 10. *Conjugata dicuntur, quæ sunt ex verbis generis ejusdem. Ejusdem autem generis verba sunt, quæ orta ab vno variè commutantur: vt sapiens, sapienter, sapientia. Hæc verborum conjugatio συζυγία dicitur: ex qua hujusmodi est argumentum. Si compascuus ager est, jus est compascere.* At Quintil: vsum hujus Loci quærens, quem non invenit, Locum ipsum, vt prorsus invtilẽ, respuit, l. 5. c. 10. *His* (inquit) *illud adjicere ridiculum putarem, nisi eo Cicero vteretur, quod* Conjugata *vocant: vt eos qui rem justam faciunt, justè facere. Quod compascuum est, compascere licere.* Et Talæus in locum ait, *Categoria primi derivati argumenti, tota nominalis est.* Quanquam sub nomine, argumentum aliquod, [putà Causa, effectum, Subjectũ, adjunctum] aliquando lateat. Sed, iis in proprios locos relegatis, nomina ipsa variè commutata, à Figuris Rhetoricis excipientur.

Notatio. Notationem, quæ Conjugatis hìc conjuncta erat, Definitionis Locus videtur vendicare: cùm non tantùm fit & dicatur definitio nominis; sed etiam, in nomine definiendo, non nihil sæpe de rei natura aperiat:

aperiat: (vt in exemplis patet) ideoque ei Definitionis definitio conveniat: vt disertè docet Aristoteles Demonst: l.2. *Quoniam autem Definitio vocatur oratio, quid quæque res sit declarans; hinc profectò planum est, genus quoddam esse Definitionis, quo explicatur quæ sit cujusque vocabuli significatio: aut si brevius appellare libet, nominis notatio: cujusmodi est oratio, quâ docetur, quæ sit vis ac significatio hujus verbi* Triangulus: [sc: tres habens angulos:] cui si præponas genus, [Figura] vera conficitur Trianguli Definitio. Notatio autem ipsa cum Definito non reciprocatur. Quàmvis enim omnis Triangulus tres habeat angulos; non tamen quicquid tres habet angulos est Triangulus. Cùm hoc etiam de corpore triangulari verè dici possit. Et licèt quicquid est Pyropus, flammas imitatur; non tamen quicquid flammas imitatur, est Pyropus. Et sic de cæteris.

Definitio est oratio, quæ id quod definitur explicat quid sit. C: Top: ¶ 25. sicut Aristoteles, & loco suprà citato, & Topic: l.1 c.4. *Definitio.*

Est autem Definitio vel *Nominis*, [quæ Notatio dicitur;] vel *Rei*. Notatio est Nominis interpretatio, quæ rei etiam naturam quadantenus (licèt non reciprocè) declarat: vti Socrates in Cratylo: *Nomen rerum substantias docendi discernendique instrumentum est.* Et posteà, *Rectam dicimus nominis rationem, quæ qualis quæq; res sit ostendit. Oportet enim vt nominum institutor, nomen naturâ rebus singulis aptum, in vocibus & syllabis exprimat. Sed hoc imprimis circa nomina animadvertere decet, quòd sæpe literas addimus, sæpe etiam demimus, pro arbitrio.* Et, † *multa verba literis commutatis sunt interpolata.* Vt Fast: 6. *Notatio.* † Varro l.4.

Stat vi terra suâ, vi stando Vesta vocatur:
At focus à flammis, & quòd fovet omnia, dictus.

Et Verr: l.2. *O * Verrea præclara! Quò enim accessisti, quò non attuleris tecum istum diem! Etenim quam tu domum, quam urbem adijsti, quod fanum denique, quod non eversum atque extersum reliqueris? Quare appellentur sanè ista Verrea, quæ non ex nomine, sed ex moribus naturâque tuâ, constituta esse videantur.* Item Met. 2. * Verres in Sicilia Prætor Mercellia [diem Marcello festum] [sustulit, & pro iis *Verrea* reposuit. ibid.

Clara micante auro, flammaque imitante Pyropo.

Fit etiam Notatio à contrariis, sive per Antiphrasin: *vt Lucus, quia umbrâ opacus parum luceat. Ludus quia longissimè abest à lusu.* Quint: l.1 c.6. Sic *Bellum*, quia minimè bellum. *Mons* quia minimè movet. Qualia multa Ironicè fingi possunt.

De Notationis & vsu, & nomine, sic Tullius Top: ¶ 27. *Multa etiam ex Notatione sumuntur. Ea autem est, cùm ex vi nominis argumentum elicitur: quam Græci* ἐτυμολογίαν *vocant: id est, verbum ex verbo, veriloquium. Nos autem, novitatem verbi non satis aptè fugientes, genus hoc* Notationem *appellamus; quia sunt verba rerum notæ. Itaque hoc idem Aristoteles* σύμβολον *appellat, quod Latinè est nota. Sed cùm intelligitur quid significetur; minus laborandum est de nomine. Multa igitur, in disputando, Notatione eliciuntur ex verbo: vt cùm quæritur,* Postliminium *quid sit, & verbum ipsum notatur; Scævola filium junctum putat esse verbum: vt fiet in eo* Post & Limen: *vt quæ à nobis alienata* *Notationis vsus non exiguus.* *Postliminium quid.*

alienata sunt, cùm ad hostem pervenerint, & ex suo tanquam limine exierint; dein, cùm redierint post ad idem limen, Post-liminio *videantur redijsse.*

Definitio rei. Definitio rei est, quę reciprocè de definito dicitur, & naturā ejus explicat. Sic Arist: Top: l. 1. c. 7. Ejus Partes sunt *Genus* & *Differentia:* vt idem l. 6. c. 1. *Qui definit rem, debet ad Genus Differentiam adjungere.*

Differentia quid. Differentia est per quam definitum à reliquis ejusdem generis speciebus differt. Desumitur autem ex variis argumentorum locis: tum primariis, [Formâ, Fine, Proprio adjuncto;] tum secundariis, [adjunctis communibus, subjectis, effectis, partibus, similibus, contrariis, &c.]

Definitio perfecta & imperfecta. Definitio rei est vel Perfecta vel imperfecta: illa proprie Definitio, Hæc Descriptio, vt superior illa Notatio, dicitur. Definitio perfecta constat ex genere & formali Differentia. Vt, *Homo est animal rationale.* Sed quia hujusmodi differentia adeo cognitu difficilis est, vt vix, aut ne vix, de vlla, præter *Rationale*, constet; ejus vicem aliud primarium argumentum [Finis nempe aut Proprium adjunctum] suppleat: Finis, vt, in definitionibus artium, *Grammatica est ars bene loquendi. Musica est ars bene canendi*, &c. Proprium adjunctum, vt, *Magnes est lapis attrahens ferrum.* Cicero in Partit: ¶ 38: has tres Primarias Differentias

Definitio perf. sub vno *Proprietatis* nomine videtur comprehendere: quo in loco tres simul meminit Definitionis modos. *Definitio* (inquit) *Genere declaratur & Proprietate quadam; aut etiam communium frequentiâ, ex quibus Proprium quid sit eluceat. Sed quoniam de Proprijs oritur plerumque magna dissentio; definiendum est sæpe ex alijs argumentis. Quamobrem Descriptiones quoque sunt in hoc genere: imprimisque commovet Explicatio vocabuli ac nominis.*

Descriptio. Descriptio est Definitio secundariis differentiis rem definiens. Vt, *homo est animal bipes implume: Ignis est elementum calidum & siccum:* Differentia est ex communibus adjunctis. *Febris est calor præter naturam accensus in corde*, est à Subjecto. Ex Effectis est differentia in Descriptione Gloriæ: Pro Milone. *Amplissimum est virtutis præmium* Gloria. *Quæ vna brevitatem vitæ posteritatis memoriâ consolatur: quæ efficit vt absentes adsimus, mortui vivamus: cujus denique gradibus homines in cœlum videantur ascendere.* Ex Partibus, *vt si quis jus civile dicat id esse, quod in legibus, senatus-consultis, rebus judicatis, Iurisperitorum authoritate, edictis magistratuum, more, æquitate, consistat:* Top: ¶ 26. A Similibus, vt, *si quis adolescentiam florem ætatis, senectutem occasum vitæ, velit definire.* ibidem. Et Amor: l. 2.

Stulte quid est somnus, gelidæ nisi mortis imago?

A Contrariis, vt, *Maritus est qui vxorem habet, vxor quæ maritum. Brutum est animal irrationale.*

Aliquando varia miscentur argumenta: vt in illa *Famæ* descriptione Æn. 4. *Fama malum, quo non aliud velocius vllum.* &c. Vbi ea copiosè describitur à genere, à comparatis, ab adjunctis variis, & effectis, à causa, à partibus, à paribus.

Tales sunt Descriptiones Plantarum, animalium, in Phhysicis: item

rem fluminum, montium, vrbium, in Geographia, & Historijs.

Definitio debet esse brevis, & dilucida: vt docent Philosophus & Orator: *Definitio est earum rerum, quæ sunt ejus rei propriæ, quam definire volumus, brevis & circumscripta quædam explicatio.* Orat. lib. 1. *Debet is, qui rem definit, quàm potest apertissimâ interpretatione uti: quandoquidem cognoscendæ rei causâ traditur Definitio: nec amplius quàm necesse erit, in Definitione ponet.* Arist. Top. lib. 6. c. 1. Hæc est enim illa mediocris brevitas, quam intelligit Quintilianus: *Nos brevitatem in hoc ponimus, non vt minus; sed ne plus dicatur, quàm oporteat.* l. 4. c. 2.

§ 5. ¶ 2. *De Distributione.*

Distributio est vnius in plura diductio. Estque vel Nominis Ambigui in sua significata, quæ *Distinctio* dicitur; vel totius in partes. *Distributio. Distinctio.*

(a) Ambiguum est, quando vox eadem plures habet sententias. Est autem ambiguum, vel in voce singulari, vel in conjuncta: Singulari, vel propria, quæ res plures propriè significat, vt (b) *grus*, (c) *acutus*, (d) *oportet*; vel modificata, quæ rem vnam propriè, alteram per Tropum, significat, vt *Cor, Pubes, Mucro, Paricida.* Ambiguum in voce conjunctâ est, cujus partes *sola*, sunt simplicis; *conjuncta*, multiplicis significationis: vt * *Lachetem audivi percussisse Demeam* (e) *Ambiguum.* * Q. l. 7. c. 9.

Distributio Totius in Partes, quæ suis aut Nominibus, aut Differentijs, distinguuntur, est vel (f) Partitio, vel (g) Divisio. Partitio est Distributio Integri in (h) Membra. Sic Grammatica in Etymologiam & Syntaxin, Rhetorica in Elocutionem & Pronunciationem, (i) Prudentia in Memoriam Intelligentiam & Providentiam, distribuitur: vbi Membra suis Nominibus notantur. Pro Muræna. *Intelligo (judices) tres accusationis partes fuisse: & earum vnam in reprehensione vitæ, alteram in contentione dignitatis, tertiam in criminibus ambitus, esse versatam.* Hìc Accusationis Membra notantur Differentijs â materia sumptis. *Partitio.*

Virginitas non totâ tua est; ex parte parentum est:
Catull. *Tertia pars matri data, pars data tertia patri:*
Tertia sola tua est: nolis pugnare duobus,
Qui genero sua jura simul cum dote dederunt.

Hìc partium Differentiæ sumuntur è Subjectis. Cæsar l. 1. Belli Gallici. *Gallia est omnis divisa in partes tres: quarum vnam incolunt Belgæ, aliam Aquitani, tertiam qui ipsorum linguâ Celtæ, nostrâ Galli appellantur.* Atq; hìc Partes non Nominibus, sed Differentijs à loco Adjunctorum petitis, distinguuntur.

Divisio est Distributio Generis in (k) Species. Sic *Ius dividitur in Legem, Morem, AEquitatem.* C. Top. ¶ 26. Vide (h) (i) in § 6. ¶ 1. Sic *Animal in hominem & brutum.* Vtrobique Species suis Nominibus notantur. Sic etiam *animalium aliud rationale aliud irrationale.* Hìc Spe- *Divisio.*

cies notantur Differentijs formarum: item *aliud loquens aliud mutum*: vbi Differentiæ ex Proprijs existunt. Sic, de Senectute. In navigando, *Alij malos scandunt; alij per foros cursitant; alij sentinam exhauriunt: gubernator clavum tenens in puppi, non facit ea quæ juvenes; at verò multò majora & meliora facit.* Hìc Differunt Nautarum species ex effectis. Sic Met. l. 1.

Neu regio foret vlla suis animalibus orba,
Astra tenent cœleste solum, formaque Deorum:
Cesserunt nitidis habitandæ piscibus vndæ:
Terra feras cepit: volucres que agitabilis aër:
Sanctius his animal mentisque capacius altæ
Deerat adhuc; & quod dominari in cætera posset:
Natus homo est. Vbi quinque, quas facit Poëta, animalis species, tum ex nominibus, tum ex Differentijs, distinguit. Differentiæ autem quatuor priorum sumuntur è subjectis, [*Locis*:] quintæ è *forma*, [sc. *Divinâ mente*] & proprio adjuncto: [*quod dominari in cætera possit.*] (l)

Ad § 5. ¶ 2.

Ambigui origo. Distinctionis vsus.

(a) Ambigui causam ostendit Arist. Elench. c. 1. *Verborum certus est ac definitus numerus; rerum infinitus: vnde efficitur, vt, vnâ oratione aut nomine, multas res significari sit necesse.* Distinctionis itaque vsus est, vt, sublatâ ambiguitate, quid sit id de quo dicitur, constet. Vt Idem d. l. c. 14. demonstrat. *Nam si incertum sit quot modis id, de quo agitur, dicatur; fieri poterit vt is qui respondet, & is qui interrogat, non eòdem animi sensum referat, & intelligentiam: at si explicata sit ambiguitas, & is qui rem proponit ad disputandum, suum animi sensum de re ipsa exprimat; profectò ridiculus sit is qui rogat, nisi eòdem omnem conferat convertatque orationem.*

(b) *Grus.* Top. l. 1. c. 13. *Cùm avem & machinam significat: eorum enim varia est Definitio & ratio.*

(c) *Acutus*: D. l. c. 12. *Ei quod* acutum *est, in voce, contrarium est* grave: *in magnitudine*, obtusum. *Perspicuum est igitur id multis modis dici, quod acuto contrarium est: quòd si hoc; etiam quod acutum est: quoniam non idem* acutum, obtuso *&* gravi, *contrarium erit.*

(d) *Oportet*: Idem Elench. c. 3. *Quod quemque facere oportet, id bonum est: sæpe autem vsu venit, vt mala nos subire oporteat: malum igitur aliquod bonũ est.* Oportere *duobus modis accipi potest, vno modo pro eo quod necessarium est: quæ significatio ad mala sæpe pertinet: (sunt enim quæ licèt mala sint, nobis tamen necessariò subeunda sunt.) Altero modo, quod bonum est officioque consentaneum, hoc verbo intelligitur.* Vt Græcè, sic *Oportet* Latinè. vide (c) in notis ad cap. 14. Syngen.

Tria Ambigui genera.

(e) Tres hosce πολυσήμους seu ambigui modos docet Arist. Elench. c. 3. *Sunt autem tres potissimùm modi, quibus omnis homonymia & amphibolia continetur. Vnus est, quando vocabulum propriè ac per se multa*

multa significat, vt aquila, canis: alter est, quando ex vsu loquendi multiplicitas nascitur: tertius, cùm verba conjuncta multis modis accipi, possunt, separata verò simplicem habent significationem: quale est illud, Scire literas. *Aut enim significat ipsas literas scientiæ capaces esse; aut literarum cognitionem habere alterum.* Talia sunt, quæ feruntur, Apollinis Oracula:

Croesus Halyn penitrans magnam pervertet opum vim. Et

Aio te Æacida Romanos vincere posse. Quæ ambiguè à vafra Sacerdote consultò edebantur; vt futuri præscia & veridica, quicquid eveniret, videretur. Sive enim Cyri, sive suam vim pervertat Croesus; Sive Pyrrhus Romanos, sive Romani Pyrrhum vincant; verax semper erit Pythiæ responsum. Cujus technas sallè detegit, callidâ Pythiâ ipse callidior Cicero. Vide locum in l. 2. de Divinatione.

(f)(g) C. Top. ¶ 26. *Quanquam vocabula* Partitio *& Divisio propè idem valere videantur; tamen quia res differebant; nomina rerum distare voluerunt.* Sed Distinctio hæc aliquando non curiosè observatur.

(h) (k) Ibidem. *In partitione quasi membra sunt: vt* Corporis, *caput, humeri, manus, latera, crura, pedes, &c. In Divisione * formæ sunt, quas Græci ἰδέας vocant: nostri, siqui hæc fortè tractant, species appellant &c. Forma igitur sunt hæ, in quas Genus, sine vllius prætermissione, dividitur.* Et mox, *In Divisione vitiosum est prætermittere aliquid. Formarum enim certus est numerus, quæ cuique Generi subjiciantur: Partium distributio sæpe est infinitior. Non est autem vitiosum in re infinitâ prætermittere aliquid.*

* Cur Cicero formas quàm species mavult, ratio ibidem redditur.

(i) Invent. l. 2. ¶ 35. Vbi *Prudentia* definitur, *rerum bonarum, & malarum, & vtrarumque scientia: Memoria, per quam animus repetit illa quæ fuerunt: Intelligentia, per quam ea perspicit quæ sunt: Providentia, per quã futurum aliquid videtur, antequam factum sit.*

(k) *Species.* vide (h)

(l) Cicero Invent. l. 2. ¶ 35 virtutem dividit in quatuor species: *Prudentiam, Iustitiã, Fortitudinẽ, Temperantiã:* quas ibi nominibus notatas, lib. 1. Offic. Obiectis *seu* Subjectis occupantibus distinguit. *Omne quod honestum est, id quatuor partium oritur ex aliqua: aut enim in perspicientia veri, solertiâque versatur; aut in hominum societate tuenda, tribuendoque suum cuique, & rerum contractarum fide; aut in animi excelsi atque invicti magnitudine, ac robore; aut in omnium, quæ fiunt quæque dicuntur, ordine & modo.*

Arist. Pol. l. 4. c. 3 Cives in tres species distribuit, quæ differentias suas habent ab adjunctis. *Ex civibus alij divites, alij pauperes, alij medij*

Vt Diductio totius in partes *Distributio*; sic collectio partium ad constituendum totum *Inductio* dicitur.

Inductio.

Quoniam verò tantò accuratior est Divisio, quantò partium inter se major dissentio; ideo erit illa accuratissima, cujus partes Differentias

Partium in dividendo numerus.

Dichotomia. tias habent contrarias sine medio. Sic enim fiet illa perfecta διχοτομία tantopore laudata. Nam *genus* (vt loquitur Aristoteles) *vniversum, in partibus Divisionis necessariò continetur, si partes in eo contrariorum genere sint, quibus nil interjectum est.* Demonst: l. 2. c. 14. Huiusmodi autem Divisio, non, quòd sit præstantissima, ideo est inepté vbique affectanda: sed si binarius hic partium numerus commodè haberi non potest; binario quàm proximus tenendus est. Vti Socratem docet * Zeno. *Nôsti quàm difficile sit dividere bifariam. Membratim igitur, instar victimæ, dividamus; quando bifariam non possumus. Oportet autem in quàm proximum fieri poterit numerum semper dividere.*

* Plato in Regno.

Membrorum numerus fere maior est: itaque in Partitione Dichotomia rarior: eam tamen Ramus in *Artibus* non tam affectâsse, quàm effeciſse videtur.

C. 2. § 6. De Arg. Inartificialibus.

¶ 1. *De Testimonio.*

INARTIFICIALE. ARgumenta Artificialia fuerunt in primis & ortis. (a) Inartificiale est, quod non suâ naturâ, sed (b) assumptâ artificialis alicujus argumenti vi, arguit. Argumentum Inartificiale, est vel Testimonium, vel Exemplum.

Testimonium. Testimonium est, quod de rei alicujus veritate, verbis aut (c) signis, fidem facit. Estque (d) vel Divinum, vel humanum.

Testimonium Divinum est, quod Deum authorem habet: (e) qualia sunt ipsius Dei Oracula, & Prophetarum vaticinia.

Testimonium humanum est (f) Commune vel Proprium. Commune, vt Ius & Gnome [seu illustris Sententia.]

Ius, (g) quòd justè & injustè facta testatur, est (h) vel commune omnium, vel gentis alicujus proprium: & hoc vel scriptum, vt Leges; vel non scriptum, vt Æquitas, & (i) Consuetudo.

* Heren. l. 4. ¶ 24. (k) Gnome [seu * Sententia] est oratio sumpta de vita, quæ, aut quid sit, aut quid esse oporteat in vita, breviter ostendit. Hujusmodi sunt (l) Proverbia & (m) Apophthegmata [seu dicta sapientum] præsertim quæ (n) communi consensu comprobantur.

Testimonium Proprium est tum in Causis, tum in Disciplinis: cujus (o) authoritas scientiâ & virtute testantis nititur: sed (p) hac in illis, (q) illâ in his magis.

In Causis est, de futuris, (r) Sponsio; de præteritis, Confessio.

Confessio est vel (s) libera, vel (t) necessitate expressa: Et libera simplex, vel (v) cum jure-jurando.

In disciplinis sunt Præceptiones & regulæ Artium, (x) placita Philosophorum, & (y) numerosæ Poëtarum Sententiæ.

Ad c. 2. § 6. ¶ 1.

(a) *Inartific.* Hujus nominis rationem explicat Cicero in Partit.

¶ 44.

¶ 44. C.F. *Quid illa, quæ ſine arte appellantur, quæ jamdudum Aſſumpta dixiſti, ecquonam modo, ecquonam loco, artis indigent?* P. *Illa verò indigent: nec eò dicuntur ſine arte, quòd ita ſunt; ſed quòd ea non partit Oratoris ars: ſed foris ad ſe delata, tamen arte tractat, & maximè in Teſtibus.* Quo reſpectu ſecus, quàm ſuprà, definitur, & à Cicerone, (ſub nomine Teſtimonii) Top: ¶ 39. *Teſtimonium autem nunc dicimus omne, quod ab aliqua re externâ ſumitur, ad faciendam fidem;* & ab Ariſtotele Theod: l. 1 c. 2. *Inartificialia appello, quæ non à nobis excogitantur, ſed in cauſa extiterunt priùs, & ſponte ſuppetunt, vt Teſtes, Scripta: Artificialia verò quæ ratione ac viâ à nobis excogitari poſſunt. Itaque ipſorum* alijs vti oportet, † *alia etiam invenire.* Vide ¶ 1. Sed cùm ſic definitum ad Cauſas tantùm pertineat; Argumentum verò Logicum latiùs pateat, & ad alias res quaſcunque extendatur; rectè Ramus generalius definit, *Inartificiale id eſſe quòd non ſuâ naturâ, ſed aſſumptâ Artificialis alicujus argumenti vi, arguit.*

* i. Inartif. † i. Artif.

(b) *Aſſumpta.* Neque enim aut Dictis & ſignis Teſtimonium, aut Factis Exemplum fidem facit, niſi alicujus argumenti artificialis ope, [vtpote Cauſæ, Effecti, Generis, Speciei, Subjecti, Adjuncti, Similis, Diſſimilis, Contrarii] ſublevetur.

(c) *Signis.* Teſtimonia quædam, cùm divina, tum humana, Signis & indiciis quibuſdam perhibentur. Quibus etiam potiorem vim quàm verbis rectè adſcribit Poëta.

Segnius irritant animos demiſſa per aures,
Quàm quæ ſunt oculis commiſſa fidelibus——.

Talia ſunt Portenta, & Somnia quædam, quæ Conjectores interpretantur: item Sortes, Augurium, Haruſpicium. De quibus omnibus vide libros de Divinatione. Sic Ceremoniæ, & Sacrificia, Teſtimonia erant voluntatis Dei in populum ſuum, & viciſſim fidei ac obedientiæ populi in promiſſiones, & mandata Dei. Sic mira Dei opera teſtimonia ſunt potentiæ, ſapientiæ, & bonitatis ejus erga genus humanum. Sicuti bellè diſtinguit Orator, * *Divina hæc fere ſunt Teſtimonia, primùm Orationis; (Oracula enim ex eo ipſo appellata ſunt, quod ineſt in his Deorum Oratio) deinde rerum in quibus inſunt quaſi opera divina quædam: primùm ipſe mundus, ejuſque omnis ordo & ornatus, deinceps aëres volatus avium, atq; cantus; deinde ejuſdem aëris ſonitus & ardores; multarumq; rerum in terra portentæ; atq; etiam per Exta inventa præſensio; dormientibus quoq; multa ſignificata viſis: quibus ex locis ſumi interdùm ſolent, ad fidem faciendã, teſtimonia Deorũ.*

* Top: ¶ 42.

Hujuſmodi Teſtimonia ſunt geſtus & ritus hominum: † eſt enim actio quaſi ſermo corporis: de quo Socrates in Cratylo, *Si voce & linguâ caruiſſemus, voluiſſemuſq; res invicẽ declarare; nonne, perinde ac nunc muti, manibus, capiteque & cæteris membris, ſignificare tenta viſſemus?* Tale fuiſſe Pyrami & Thiſbes colloquium memorat Poëta Met 4. ——*Nutu ſignique loquuntur.* Sic Chirotoniâ, [i. elevatione manuum,] Græci ſuffragia ferebant: quem ritum valde elevat Orator. * *Sic ſunt expreſſa iſta præclara, quæ recitantur,*

† Orat: l. 3. ad finem.

* Pro Flacco.

psephismata, non sententijs, neque authoritatibus declarata, nec jure-jurando constricta; sed porrigendâ manu, profundendoq; clamore multitudinis, concitata. Sic † *Tarquinius eminentia papaverum capita virgulâ decutiens, interficiendos esse, Gabiorum principes significavit.*

† Florus l. 1. c. 7.

Sed interdum cum Signis conjungitur signorum interpretatio: vt in quibusdam vaticiniis; vt, apud nos, in conjugio & agri venundatione: vbi, cùm annuli & glebæ traditione, junguntur verba sensum explicantia.

(d) (e) Partit. ¶ 14. *Testimoniorum genera sunt Divinum & Humanum. Divinum, vt Oracula & Auspicia; vt vaticinationes, & responsa sacerdotum, haruspicum, conjectorum.* Et in fine l. 2. De natura deorum, *Multa cernunt haruspices, multa augures providunt, multa oraculis declarantur, multa vaticinationibus, multa somnijs, multa portentis: quibus cognitis, multa sæpe res, ex hominum sententia atque vtilitate, parta; multa etiam pericula depulsa sunt.* Quæ gentium superstitiones verenda veri Dei mysteria ita videntur imitari; ac si quæ sacris erant tradita literis, Romani à Græcis, Græci ab Ægyptiis, Ægyptii à Iudæis, didicissent; quæ postea à pravis quibusdam & immutationibus, & additamentis contaminata, Idolis suis [Diis nomine, re Diabolis,] attribuerunt. Adeo vt quod soli Deo competere docent sacræ literæ, Pythium Apollinem de se dicere fingat Ennius;

* Orat: l. 1.

* *Is ego sum,*
Vnde sibi populi & reges consilium expetant,
Suarum rerum incerti: quos ego meâ ope ex
Incertis certos, compotesque consili
Dimitto, vt ne res temerè tractent turbidas.

(e) Immediata Dei Oracula variis modis edebantur: vt, quasi per humanam vocem, per somnia, per visiones, per Ephod, per sortes: Mediata per voces & scripta Vatum.

Argumenta artificialia, quorum vi arguit Testimonium Divinum, vide (o) infrà.

(f) *Commune.* Hìc in authorem animadvertitur, ex lege scilicet καθόλου αὐτου, quòd Testimonii humani divisionem faciat, in Commune, & Proprium; cùm sint Leges etiam, & Sententiæ, divinæ: vnde sequitur distributionem hanc debere esse Testimonii in genere. Sed animadversor non animadvertit, Leges has & sententias non magis communes esse, quàm reliqua divina Testimonia; cùm sint omnia pariter vnius Dei. Sin Communes ideo dici vult, quòd communi consensu recipiantur; sic etiam sese habent cætera quævis Dei oracula.

(g) Legib: l. 2. ¶ 30. *Ius est justorum, injustorumq; distinctio.* Vnde † *Iurisprudentia* definitur *justi atque injusti scientia.*

† Instit: l. 1. Tit. 1 leg. 2.

(h) *Vel com:* Theod: l. 1. c. 13. *Ius dico aliud proprium esse, aliud commune. Proprium quidem quod singulis inter se ipsis determinatum est: & hoc aliud scriptum, aliud non.* * *Commune verò quod secundùm naturâ est: est enim quoddâ naturâ justum, quòd omnes vaticinantur, etiamsi*

* *Ius naturæ.*

etiamsi nulla inter se societas & pactio sit. Proprium non scriptum, est æquum & bonum: æquum enim & bonum est, quod præter legem scriptam est. Proprium scriptum est Lex. *Lex enim est communis civitatis consensus, qui scriptis præceperit, quomodo vnumquodque agendũ est.* Alex. c. 1. & 2. Sic item Tullius † *Populariter loquendo appellamus eam legem, quæ scripto sancit quod vult, aut jubendo aut vetando.*

Æquitas. Lex. † De legib: l. 1.

(i) Consuetudinem, quam Philosophus suprà *æquo* & *bono* complectitur, sic definit * Orator. *Consuetudinis autem jus esse putatur id, quod voluntate omnium, sine lege, vetustas comprobárit. Cujus generis est Pactum: Pactum autem est, quod inter aliquos convenit: quod jam ita justum putatur, vt Legi præstare dicatur.*

Consuetudo. * Invent. l. 2. ¶ 13. Pactum.

(h) (i) Iuris Divisionem ff. l. 1. tit. 1. leg. 9. sic proponit Gaius. *Omnes populi, qui legibus & moribus reguntur, partim suo proprio, partim communi omnium hominum jure, vtuntur. Nam quod quisque populus ipse sibi jus constituit, id ipsius proprium civitatis est, vocaturque jus civile: quod verò naturalis ratio inter omnes homines constituit, id apud omnes peræquè custoditur, vocaturque jus gentium.*

Iuris partes.

Commune autem *naturæ* seu gentium jus sic definit & distribuit Orator, Invent. l. 2. ¶ 13. " Ac Naturæ quidem jus est, quòd nobis non opinio, sed quædam innata vis afferat: vt Religionem, Pietatem, Gratiam, Vindicationem, Observantiam, Veritatem. *Religionem*, eam quæ in metu, & ceremoniâ Deorum sit, appellant. *Pietatem*, quæ erga patriam, aut parentes, aut alios sanguine conjunctos, officium conservare moneat. *Gratiam*, quæ in memoria & remuneratione officiorum, & honorum, & amicitiarum, sita est. *Vindicationem*, per quam, vim & contumeliam, defendendo aut vlciscendo, propulsamus à nobis, & à nostris, qui nobis esse chari debent; & per quam peccata punimus. *Observantiam*, per quam ætate, aut sapientiâ, aut honore, aut aliquâ dignitate antecedentes reveremur & colimus. *Veritatem*, per quam damus operam, nequid aliter quàm affirmaverimus, fiat, aut factum, aut futurum sit.

" Ius verò civile [*sive proprium*] (*inquit Idem in Topicis* ¶ 6.) est " æquitas constituta iis, qui ejusdem civitatis sunt, ad res suas obtinendas: cujus finis (*ait* † *Crassus*) est legitimæ atque vsitatæ, in rebus causisque civium, æquabilitatis conservatio.

Ius proprium. † Orat: l. 1.

Sed queritur * Orator, *Cùm permulta præclarè legibus essent constituta, ea Iurisconsultorum ingenijs pleraque corrupta esse.* Pauci Servium illum Sulpicium imitantur. † *Neque enim ille magis* Iuris *consultus, quàm* justitiæ *fuit. Itaque quæ proficiscebantur à legibus, & à jure civili, semper ad facilitatem, æquitatemque referebat: neq; constituere litium actiones malebat, quàm controversias tollere.*

* Pro Murena. † Phil: 9.

O beatam ergo rem-p: in qua florent Sulpicii! Imò beatos potiùs ipsos Sulpicios, qui sic beant rempublicã! qui, cùm ad reddendã Actionum suarum rationẽ, coram supremo tandẽ sistentur judice; non mala quæ potuerunt, sed bona quæ debuerũt, se fecisse, ipsi sibi conscii sunt.

Iuris proprij partes.

Septem numerantur in Top: ¶ 26. Iuris Proprii [i. civilis Romanorum]

rum] partes; *Leges*, *Senatuſ-conſulta*, *Res judicatæ*, *Iuriſ-peritorũ authoritas*, *Edicta Magiſtratuum*, *Mos*, [ſive conſuetudo] *Æquitas*. Sed mox ibidem omnes tribus comprehendit Orator; Lege, More, Æquitate. *Formæ ſunt* (inquit) *in quas Genus, ſine vllius prætermiſſione, dividitur: vt ſiguis Ius in Legem, Morem, Æquitatem* [ſive * Ius Prætorium] *dividat*. Quæ eadem diviſio juris hodie noſtratis eſt.

(k) *Gnome*: vt † *Formæ dignitas coloris honitate tuenda eſt*: *color exercitatione corporis*. Et * *Mea mihi conſcientia pluris eſt, quàm omnium ſermo*. † *Afferunt autem Orationi vires magnas Sententiæ*.

(l) *Proverb*: vt * *Pares cum paribus facillimè congregantur*. † *Spartam nactus es: hanc exorna*. Σπάρτην ἔλαχες, ταύτην κόσμει.

(m) *Apoph*: vt *NOSCE TEIPSVM. NEQVID NIMIS. SPONDE: PRAESTO EST DETRIMENTVM*. De horum authore Plin: Nat: hiſt: l. 7. c. 32. *Rurſus mortales Oraculorum ſocietatem dedere Chiloni Lacedæmonio, tria præcepta ejus Delphis conſecrando aureis literis: quæ ſunt hæc: Noſce ſe quenquæ, & Nihil nimium cupere, Comitemque æris alieni atque litis* (quæ ſc: fiunt Sponſione) *eſſe miſeriam*. Plato, in Charmide, primũ tribuit Apollini ipſi. Vnde Tullius in fine libri 1. de Legibus. *Hujus præcepti tanta vis, tanta ſententia eſt; vt illud non homini cuipiam, ſed Delphico Deo tribueretur*. Vbi Divina quædam & copioſa ſequitur ejuſdem expoſitio. *Nam qui ſe ipſe nôrit, primùm aliquid ſentiet ſe habere divinum; ingeniumque in ſe ſuum, ſicut ſimulachrum aliquod dedicatum putabit; tantoque munere Deorum ſemper dignum aliquid & faciet & ſentiet*. &c. De tertio vide (r)

(n) *Sententia quæ communes ſunt, quaſi omnes ita concedant, rectè ſe habere videntur*. Theod. l. 2. c. 21. Et Quint. l. 5. c. 11. *Ea quæ vulgò recepta ſunt, velut omnium fiunt: quale eſt*, Vbi amici ibi opes: *Et*, Conſcientia mille teſtes. *Neque enim duraſſent hæc in æternum, niſi vera omnibus viderentur*.

(o) *Authoritas*. Top: ¶ 39. & 40. "Perſona autem non qualiſcunq;, Teſtimonii pondus habet: ad faciendam enim fidem, authoritas quæritur. Sed authoritatem aut natura aut tempus affert: naturæ authoritas in virtute ineſt maximè: in tempore autem multa ſunt quæ afferunt authoritatem: ingenium, opes, ætas, fortuna, ars, vſus: Qui enim his rebus excellunt, ipſâ virtute videntur excellere: Et quanquam nulla ſpecies virtutis eſt; magna tamen eſt vis, ad perſuadendum, Scientiæ aut vſus: plerunque enim creditur iis, qui experti ſunt. *Et mox*, Quos ingenio, quos ſtudio, quos doctrinâ præditos vident, quorumque vitam conſtantem & probatam, [vt Catonis, Lælii, Scipionis] rentur eos tales eſſe, quales ſe ipſi velint.

Ariſtoteles prudentiæ ſive ſcientiæ, & virtuti, ſuperaddit Benevolentiam. * *Tria ſunt* (inquit) *quæ, præter demonſtrationem, fidem faciunt: Prudentia, Virtus, & Benevolentia*. Hæc autem, quamvis

* ff l. 1. tit. 1. leg. 7. *quod* ſc: *Prætores introduxerunt, adjuvandi, vel ſupplendi, vel corrigendi juris civilis gratiâ, propter vtilitatem publicam*.
† Offic. l. 1. prope finem.
* Att: l. 12. ep. 27.
† Theod. l. 2. c. 11.
* De Senect:
† Att: l. 4 ep. 6.
* Theod: l. 2. c. 1.

quamvis in Laude & Defensione minimè prodest; prodest tamen in earum contrarijs; & omnino in Deliberatione seu Consilijs; nec non in Disciplinis. Hinc perspicitur Divinum Testimonium certum vsquequaque & indubitatum non posse non esse; cùm sit Deus & sapientissimus, & optimus, & amantissimus: imo ipsa Sapientia, Bonitas, Charitas; adeoque ipsa Veritas, quæ nec falli, nec fallere potest.

(p) *Hæc in illis.* Theod. l. 1. c. 2. *Probis, & magis & facilius de omnibus simpliciter credimus.* Et mox, *Præcipuam meres faciunt fidem.* Et l. 2. c. 22. *Testis probus vel vnus satisfacit.*

(q) *Illa in his.* Arist. Ethic. l. 1. c. 3. *Is in vnaquaque re bene judicat, qui in illa est eruditus: absolutè autem qui est in omnibus eruditus.* Et Cic. Top. ¶ 41. *Ex Poëtarum, Oratorum, Historicorum, & Philosophorum dictis, sæpe authoritas petitur ad faciendam fidem.* Quæ testimonia suo ipse confirmat exemplo, qui in sententiæ suæ firmamenta sententias passim citat Ennij Terentij, Isocratis Æschinis, Herodoti Thusididis, Aristotelis & Platonis, quem philosophorum * Deum nuncupat: ac si divina illius scita non minoris faceret, quàm Oracula. Atqui idem † alibi, *Non tam authores in disputando, quàm rationum momenta quarenda sunt.* Scilicet: & si rationis tuæ momenta, authorum vel gravissimorum rationibus, graviora videris; quin secus, quàm illi, sentias, causę nihil est: sed vide etiam atque etiam, ne inani Rationis specie deceptus, ea tibi videre videare, quæ reverà non vides. Credibile enim est, sagaces illos, omnibus vtrinque rationibus saniori judicio pensitatis, illud demum perspexisse, quod hebeti tuo ingeniolo adhuc non potest apparere.

* Att. l. 4. Ep. 15.

† Nat. Deor. l. 1.

(r) Sponsio est vel pecuniæ, vel litis, [quę stipulatio dicitur] vel animi & probitatis. De primo & secundo genere, vide (m) suprà. Tertij exemplum est Phil. 5. *Promitto, recipio, spondeo, P. C., Cæsarem talem semper fore civem, qualis hodie sit, qualemque eum maximè velle & optare debemus.* Et Terent. Eunuch. A. 3. S. 2.

Sponsio.

Fac periculum in literis,
Fac in palæstra, in Musicis: quæ liberum
Scire æquom est adolescentem, solertem dabo.

Item Epist. 5. l. 7. ad Cæsarem de Trebatio. Ad Brutum Epist. 18. primi & tertij comparatio est. *Est autem gravior & difficilior animi & sententiæ, maximis præsertim in rebus, pro altero; quàm pecuniæ obligatio. Hæc enim solvi potest, & est rei familiaris jactura tolerabilis: rei-pub: quod spoponderis, quemadmodum solvas; nisi is depends facilè patietur, pro quo spoponderis?*

Pignus autem Sponsio quædam est: vt Eclog. 3.

Vis ergo inter nos, quid possit vterque vicissim,
Experiamur? Ego hanc vitulam, ne forte recuses,
(Bis venit ad mulctram, binos alit vbere fœtus)
Depono: tu dic mecum quo pignore certes.

(s) Confessio libera, communi nomine, Testimonium fere dicitur: quod sic ab Arist: definitur: * *Testimonium est rei cognitæ voluntaria*

Confessio.

* Alex. c. 15.

confeſſio: tanti in controverſijs forenſibus, vt Teſtium probatio vulgò anima litis appelletur. *Hujus etiam generis eſt Fama vulgi,* [*quoddam multitudinis teſtimonium.*]C. Top. ¶ 40.

Quæſtio. † Alex.c.16.

(t) Expreſſa propriè Quæſtio dicitur: quam ſic Idem definit,† *Quæſtio eſt invita* [i. tormentis elicita] *hominis confeſſio.* Tale fuit argumentum contra Milonem, quod ab Oratore, tum ob contradictionem, tum ob minas & promiſſa, deridetur. *Age verò, qua erat aut qualis Quæſtio? Heus vbi Ruſcio? Vbi Caſca? Clodius inſidias fecit Miloni? Fecit. Certa crux. Nullas fecit. Sperata libertas.* De Teſtimonijs his, & voluntarijs, & coactis, vide plura lib. 1. cap. 5. § 4. (d) & (h) in notis.

Ius-jurandum. * Offic.l.3.

(v) *Cum jure-jurando.* Alex.c.17. *Ius-jurandum eſt, cum obteſtatione divinâ, indemonſtrabilis affirmatio.* De cujus religione ſic Cicero:* *Nullum vinculum ad aſtringendam fidem Iuramento Majores arctius eſſe voluerunt. Id indicant leges in XII tabulis, indicant ſacra, indicant fœdera, quibus etiam cum hoſte devincitur fides, indicant notationes animadverſiones Cenſorum, qui nulla de re diligentiùs, quàm de jure-jurando judicabant.* Exemplum eſt: Æneid: 6.

Per ſuperos, & ſequa fides tellure ſub imâ eſt,
Invitus, Regina, tuo de littore ceſſi.

Et Verr: l. 1. *Probavit fidem, & authoritatem & religionem ſuam L. Suetius: qui juratus apud vos dixit, multos cives Rom. in latumijs, iſtius imperio, crudeliſſimè per vim morte eſſe mulctatos.*

† Offic.l.1. * Ad Q. fratrē l.ep.1.1.ex l.5. de Re-pub.

(x) *Placita.* Exemplo ſit illud Ciceronis:† *Virtutis laus omnis in actione conſiſtit:* atque illud Platonis, quod meminit Cicero, * *Ille Princeps ingenij & doctrina Plato, tum denique fore beatas reſ-pub: putavit, ſi aut docti & ſapientes homines eas regere cœpiſſent; aut qui regerent, omne ſuum ſtudium in doctrina & ſapientia collocâſſent.*

(y) *Numeroſa.* Quint. l. 5. c. 11. *Sententijs quidem poëtarum non Orationes modò ſunt refertæ; ſed libri etiam Philoſophorum: qui quanquam inferiora omnia præceptis ſuis ac literis credunt; repetere tamen authoritatem à plurimis verſibus non faſtidiêrunt.* Et Cicero Tuſc: 2. hujuſmodi Teſtimoniorum vſum ſimiliter commendat. Talia ſunt Eunuch. *A. 2, ſc. 3. Omnium rerum eſt vicisſitudo.* Et Eclog. 2.

——— *Trahit ſua quemque voluptas.* Et Sen. Hippol. 1. 2. *Scelus aliqua tutum, nulla ſecurum tulit.*

§ 6. ¶ 2.

De Exemplo.

Exemplum.

(a) Exemplum eſt argumentum Inartificiale, quod de rei alcujus veritate (b) Facto fidem facit. Eſt autem (vt teſtimonium proprium) vel in Cauſis, quod Simile, vel in Diſciplinis, quod Speciale, dicitur: cujus etiã authoritas in authoris (c) ſcientia & (d) probitate conſiſtit.

(e) In Cauſis exempla, rebus propoſitis ſimilia, eaſdam (f) valde perſua-

persuadent & (g) illustrant. Sunt autem (h) vel vera vel ficta.

(i) Specialia exempla sunt selectæ Poëtarum, Oratorum, aliorum ve authorum, locutiones, vnde generales Artium & Disciplinarum regulæ, tum (k) constituuntur, tum (l) illustrantur.

Ad § 6. ¶ 2.

(a) Ad Heren. l. 4. ¶ 71. *Exemplum est alicujus facti, cum certi authoris nomine, Propositio.*

(b) *Facto.* Vt Testimonium, rem propositam Dicto affirmante; ita Exemplum, Facto eam approbante, authoris sententiâ pariter arguit: vnde illud, * *Exempla Testimoniorũ locũ obtinent. Id enim quod admonuerit, & leviter fecerit præceptio, Exẽplo, sicut testimonio, cõprobatur: vt enim Testimoniũ, sic Exemplũ, rei confirmandæ causa sumitur.* Hoc autem sic definit Orator: † *Exemplũ est, quod rem, authoritate aut casu alicujus hominis aut negotij, confirmat aut infirmat.*

* Ad Heren. l. 4. ¶ 1.

† Invent. l. 1. ¶ 57.

(c) *Scientia.* Ad Heren. l. 4. ¶ 1. *Optima sunt Exempla, quæ à probatissimis Oratoribus, aut Poëtis, sumpta sunt.* Et ibidem. *Non oportet Exemplum, nisi à probatissimo, sumi; ne quod aliud confirmare debeat, egeat ipsum confirmatione.*

(d) *Probitate.* In Verrem l. 3. versus finem. *Exempla proborum hominum, præsertim veterum, plurimum solent & authoritatis habere ad probandum, & jucunditatis ad audiendum.* Vbi pulchrè tractat Orator hoc argumentum.

(e) *In Causis.* Exemplum Simile, Aristoteles Prior. l. 2. c. 24. non minùs acutè, quàm obscurè definit. *Exemplum est, quando Medio extremum inesse* [i. de Medio terminum majorem dici] *ostenditur, per id quod est simile tertio* [i. minori termino.] Intelligit autem hìc Philosophus tres terminos syllogismi, Quæstionem [seu axioma de quo quæritur] probantis. Verbi gratiâ. Quæstio probanda sit hæc. *Athenienſibus cum Thebanis bellare malum est*: Sit Medium, *cũ finitimis bellare*: hinc conficitur hic syllogismus.

2 3

Ma: *Cum finitimis bellare malum est.*

3 1

Mi: *Cum Thebanis bellare est cum finitimis bellare.*

2 1

Quæst: *Cum Thebanis bellare malum est.*

Hujus Syllogismi majorem terminum medio inesse, [1. Majoris propositionis veritas] ostenditur, per *Phocenses, qui sunt similes Thebanis* [tertio seu minori termino] *in eo quòd vtrique sint finitimi, Phocenses Thebanis, vt Thebani Athenienſibus. Nam Thebanorum cum finitimis* [sc. Phocenſibus] *bellum malum fuisse constat: vnde sequitur Athenienſium cum Thebanis similiter malum futurum.* Pergit: *Oportet autẽ & Medium Tertio inesse* [i. Thebanos esse finitimos] *& primum inesse simili* [i. cum Phocensibus bellum esse malum] *notius sit.*

Ad Alex. c. 8. Brevior est & apertior. *Exempla sunt res his quæ facta*

sunt

†l.5.c.11.

ſunt ſimiles. Quint: hujuſmodi Exemplum definit ex partibus:† *Exemplum eſt rei geſtæ, aut vt geſtæ, vtilis ad perſuadendum commemoratio.* vide (h)

*v.c.2.§ 4.¶ 2.
† 1, Exemp. fictum v. (h)

(f) *Valde perſuad:* Partit. ¶ 37. *Maximam facit fidem ad ſimilitudinem veri, primùm Exemplum, deinde introducta rei* *Similitudo:† *fabula etiam nonnunquam, etſi ſit incredibilis, tamen homines commovet.* Et Orat. l. 3. ¶ 31. *Duo illa maximè movent, Similitudo & Exemplum.* Nam * *Quod exemplo fit, id etiam jure fieri putant.* Sed Exempli maxima vis in Conſilijs. Vide lib. 1. cap. 5. § 3. & (d) in notis.

* Ad Sulpic. Ep. 3. l. 4.

(g) *Illuſtrant.* Top. l. 8. c. 2. *Dilucidam & perſpicuam argumentationem facient Exemplum, Similitudinisque collocatio. Exempla autem propria, & ad rem apta eſſe debent: & ejuſmodi, ex quibus res intelligatur: cujuſmodi illa ſunt, quæ Homerus, non quæ Charillus, commemorat.*

☞

Propter hanc in perſuadendo & illuſtrando præſtantiam, Oratorem variâ Exemplorum ſupellectile inſtructũ eſſe vult Quintilianus.

† l. 12. c. 4.

† *In primis verò abundare debet Orator Exemplorum copiâ, cùm veterum tum etiam novorum: adeo vt non ea modò quæ conſcripta ſunt hiſtoriis, aut ſermonibus velut per manus tradita, quæq; quotidiè aguntur, debeat noſſe; verùm ne ea quidem quæ ſunt à clarioribus poëtis ficta negligere. Nam illa quidem priora aut teſtimoniorum, aut etiam judicatorum, obtinent locum: ſed hæc quoque aut vetuſtatis fide tuta ſunt; aut ab hominibus magnis præceptorum loco ficta creduntur.*

(h) *Vel vera.* Theod. l. 2. c. 20. *Exemplorum ſpecies duæ ſunt: altera, ſi res ante-actas dicis; altera ſi ipſe fingis. Vt, ſi quis dicat, oportere apparatum adverſus regem fieri, qui faciat ne potiatur AEgypto; Exemplum verum eſt Darij. Nam ſi Darius non priùs trajecit, quàm AEgyptum cepit; & cùm cepiſſet, ſtatim trajecit; is quoque, ſi ceperit, trajiciet. Quare non eſt ipſi permittenda AEgyptus. Exemplo fictio vtitur AEſopus: qui, cùm in Samo Demegorum primatem populi, capitis accercitum, defenderet, dixit, Vulpem, cùm fluvium tranſiret, in foveam decidiſſe; eique longo ibi tempore, cùm exire non poſſet, afflictæ multas caninas muſcas inſediſſe: eà tranſiens aſpexit hericius, miſertuſque rogavit, ſi vellet vt ab ea caninas muſcas evelleret: cumque ipſa negâſſet, cauſam, miratus, quærebat. Tunc illa, Iam, inquit, hæ ſaturatæ parum ſanguinis trahunt: quòd ſi has tu excutias; fameſcentes venient aliæ, quæ quod mihi ſanguinis reſtat, totum ebibent. Sic igitur, dixit, vobis quoque, viri Samij, nihil jam iſte locupletatus officit: ſi verò hunc interimetis; pauperes alij locum ejus occupabunt, qui civitatis pecuniam facilè furando conſumẽt.* (Talis eſt ille, de ventre & corporis artubus apologus, quo * Menenius Agrippa tumultuantem plebem, è ſacro monte in civitatem revocavit.) *Hujuſmodi ergo apologi ad populum maximè accomodati*

* Florus l. 1. c. 23. Liv. Decad: 1. l. 2.

ſunt

ſunt; habentq; hanc præſtantiã, cùm difficile ſit res præteritas ſimiles invenire, apologos facillimum eſt fingere. Verùm ad Conſultationem * i. Deliber. *† res geſtæ multò vtiliores ſunt. Nam, vt plurimùm, futura præteritis ſimilia ſunt.* Deinceps de Exemplorum vi, & loco, *Exemplis igitur, ſiquidem non habeas enthymemata, quaſi demonſtrationibus, vtendum: ſi verò habeas; poſt enthymemata. Cùm enim præponuntur, ſimilia Inductionibus ſunt: Inductio autem orationi oratoriæ, præterquàm in paucis, non eſt idonea. Poſtpoſita verò Teſtimonijs aſſimulantur: teſtis autem vbique adfidem vtilis.* Exempla verò non modò à Similibus; ſed etiam à Contrariis duci dicit Idem ad Alex. c. 8. *Vt ſi ad æquitatem cum ſocijs colendam hortari velis, quòd æquitate amicitia conſervatur; Exemplo ſint, qui iniquè & avarè vſi ſocijs, propterea amicitiam eorum amiſerunt.* Sed ſi rem penitus intuemur; Exemplum hoc non Contrarium, ſed Simile reperietur. Hìc enim Conſilio annectitur Conſilii ratio: quæ quidem ducitur à Contrario, ad hunc modum, Nam ſi non æquabiliter ſociis vſi fuerimus, actum erit de amicitia. Exemplum autem ipſum non eſt *Conſilij*, cui Contrarium eſt; ſed *Rationis*, cujus eſt Simile. Ac ſi ſic argueres, *Conſil:* Æquitas cum ſociis conſervanda eſt, ſi amicitiam cum iis conſervare volumus. *Rat:* Nam qui æquitate non vtuntur, amicitiam & ſocietatem ſolvunt. *Exempl:* vt * Athenienſes Megarenſibus iniquè vtentes, ab iis deſerti ſunt: vnde à Lacedæmoniis, bello Peloponeſiaco, funditus ſunt ſubverſi. Nam Contrarium Exemplum, ſententiam contrariam, non ſimilem confirmat. Vt cùm Cicero Pompeio ſuadens, non deſerendam vrbem adventu Cæſaris, Exemplum vrgeret ſimile † Periclis, qui, cùm Peloponeſii in agrum Atticum irruptionem facerent, Athenas non reliquit. Pompeius contrà ad contrariam ſuam ſententiam comprobandam, contrario vtitur Exemplo * Themiſtoclis, qui vrbem deſerens adventu Xerxis, infinitam Parſarum multitudinem ad Salaminam fudit. Locus eſt ad Attic: l. 7. ep: 11.

* Thucid: l. 1.

† Thucid: l. 1. & Plutarch: in vita Periclis.

* Herodot: Polymnia.

(i) (k) Specialia dicuntur, quòd ex eorum inductione, generales Artium regulæ, collectæ & conſtitutæ ſunt. Vnde etiam ſuperiori ſeculo, cùm antea ignorantiæ, & barbariæ tenebris plùs quàm Cimmeriis obrutæ aliquandiu jacuiſſent, priſtino ſplendori ſunt reſtitutæ. Hunc Specialium Exemplorum vſum demonſtrat in caput 14. l. 1. *Demonſtrationum. P. Ramus. Vbi ſic Philoſophus: Inductio ex rebus ſingulis conficitur: Atqui rerum vniverſarum, citrà Inductionem, haberi cognitio non poteſt.*

(l) *Illuſtrantur.* Vt Specialia hæc præſtantium authorum exempla diſciplinarum regulas primò conſtituunt; ita jam conſtitutas illuſtrant. Plato in Regno: *Difficile eſt, ô Beate, Exemplis non vtentem, res magnas explicare:* Sed, Exemplorum ope, præceptiones vel obſcuriores, dilucidas fieri, quivis animadvertit.

Obſervatu hìc dignum eſt, Exempla, quæ in Cauſis (vbi quæſtio

est finita & specialis) sunt Similia, eadem in Consultationibus (vbi quæstio infinita est & generalis) rectè Specialia dici: atq; etiam Exempla in Disciplinis, quæ respectu regularum generalium Specialia sunt, eadem, respectu aliorum specialium Exemplorum, rectè dici Similia: Veluti respectu finitæ & specialis propositionis, [*Roma Pompeio deserenda est adventu Cæsaris,*] Exemplum illud Themistoclis est Simile: sin propositio infinita & generalis sit, [*Vrbs adventu hostis deserenda est*] fit idem Exemplum Speciale. Item respectu præcepti generalis [Metonymia materiæ est, cùm nomen Materiæ pro Effecto ponitur,] *aurum* pro *nũmo aureo*, Exemplum est Speciale: sin per illud aliud Speciale Exemplum declaretur [ferrum pro armis ferreis Metonymia est materiæ, quia similiter aurum ponitur pro nummo aureo] (quæ docendi ratio nonnullis arridet) Exemplum jam non Speciale, sed Simile erit.

Epilogus locorũ

† Top: ¶ 42. † *EXpositis omnibus argumentandi Locis, illud primùm intelligendum est, nec vllam esse disputationem, in quam non aliquis Locus incurrat; nec ferè omnes Locos incidere in omnem quæstionem; & quibusdam quæstionibus alios, quibusdam esse alios aptiores Locos,* vt ex iis ad omnem

* Vid: l. 1. c. 2. § 2. * Persuadendi modum sumantur argumenta: quæ idcirco vel conciliantia, vel explicantia, vel probantia, vel amplificantia, vel concitantia, appellantur. (a) Quæ vt expeditiùs invenias, *subjectum* & *prædicatum* Thematis propositi ducenda sunt per omnes 20 Locos, & (b) ex his argumenta *deligenda*, quę, ad dictas Thematis partes arguendas, aptissima videntur.

† Orat: l. 2. ¶ 82 "† Multa enim occurrunt argumenta, quæ in dicendo profutura videantur: sed eorum partim ita levia sunt, vt contemnenda "sint; partim etiam (si quid habent adjumenti) sunt nonnunquam ejusmodi, vt insit in iis aliquid vitii; neq; tanti sit illud quod prodesse "videatur, vt cum aliquo malo conjungatur. Quæ autem sunt vtilia atque firma, si ea tamen valde multa sunt, ea quæ ex iis aut leviſſima "sunt, aut aliis gravioribus consimilia, secerni arbitror oportere, atq; ex "oratione removeri: equidem cùm colligo argumenta Causarum, non "tam ea numerare soleo, quàm expendere. *Loci autem omnes Orato-*

* Orat: l. 2. ¶ 49 *"ri in promptu esse debent:* * Nec quoties verbum aliquod est scribendum nobis, toties ejus verbi literæ sunt cognitione conquirendæ; nec "quoties Causa dicenda est, toties ad ejus causæ sepositа argumenta revolvi nos oportet; sed habere certos Locos, qui, vt literæ ad verbum "scribendum, sic illi ad Causam explicandam, statim occurrant. Sed hi "loci ei demum Oratori prodesse possunt, qui est versatus in rebus; vel "vsu, quem ætas denique affert, vel auditione & cogitatione, quæ stu-

† Orat: l. 2. ¶ 60 "dio & diligentiâ præcurrit ætatem. † His igitur Locis in mente & "cogitatione defixis, & in omni re ad dicendum positâ exercitatis; nihil "erit quod Oratorem effugere possit: non modò in forensibus disceptationibus; sed omnino in vllo genere dicendi.

(a) Vide

(a) Vide Rod: Agric: Invent: l. 1. c. 21. Vbi exemplum hoc proponit, *An Philosopho sit ducenda vxor?*

(b) Partit: ¶ 16. C.F. *Omnibusne ex his locis argumenta sumemus?* C.P. *Imò verò, scrutabimur, & quaremus ex omnibus: sed adhibebimus judicium, vt levia semper rejiciamus; nonnunquam etiam communia prætermittamus, & non necessaria.*

C. 3. De Dispositione.

§ 1. De Dispositione Argumentationum.

DIspositio est idonea eorum, quæ dicentur, in Oratione collocatio. Ea autem sunt quinque: Argumẽtationes, & Genera dicendi; Argumẽtationum partes, Partes orationis, & Modi persuadendi. Illorum simplex & certa est Dispositio: horum verò duplex & incerta.

In Argumentationum nostrarum Dispositione (a) firmissimæ primum & vltimum teneant locum: mediocres * in medio collocentur: sed argumentationes adversariorum firmissimæ quidem primò (b) leviores postremò impugnentur.

* ni fortè penitus rejiciantur. vide (b) in Epilogo Locorum.

Ita sunt argumentationes disponendæ, vt omnes inter se cohœreant, & posterior quæque è priore fluere videatur: (c) non tamen nimis arctè constipandæ, sed, interpositis Dilatationibus & Digressionibus, suaviter distinguendæ.

Adc. 3. § 1.

(a) Orat: l. 2. ¶ 82. " Atque etiam in illo reprehendo eos, qui quæ " minimè firma sunt, ea primò collocant: in quo illos quoque errare " arbitror, qui, siquando plures adhibent patronos, vt in quoque eorum " minimum putant esse, ita eum primum volunt dicere. Res enim hoc " postulat, vt eorum expectationi qui audiunt, quàm celerrimè occurratur: cui si initio satisfactum non sit; multò plùs sit in reliqua " Causa laborandum. Malè enim se res habet, quæ non statim vt dici " cœpta est, melior fieri videtur. Ergo vt in Oratore optimus quisque, " sic & in Oratione firmissimum quodque sit primum: dum illud tamen " in vtroque teneatur, vt ea, quæ excellant, servetur etiam ad extremũ: " siqua erunt mediocria; (nam vitiosis nusquam esse oportet locum) in " mediam turbam atque in gregem conjiciantur. *Et ad Heren l.* 3. ¶ 21.

" Argumentationũ Dispositionẽ hujusmodi cõvenit habere: firmissimas
" argumentationes in primis & postremis causæ partibus; mediocres,
" & neque invtiles ad dicendum, neque necessarias ad probandum (quę,
" si separatim ac singulæ dicantur, invtiles sunt; cum cæteris conjun-
" ctæ, firmæ & probabiles sunt) interponi & in medio collocari opor-
" tet. Nam re propositâ, statim expectat animus auditoris, ex qua re
" Causa confirmari possit. Quapropter continuò firmam aliquam o-
" portet inferre argumentationem: & quoniam nupperrimè dictum fa-
" cilè memoriæ mandatur; vtile est, cùm dicere desinamus, recentem
" aliquam relinquere in animis auditorum bene firmam argumentati-
" onem. Hæc dispositio argumentationum, tanquam instructio mili-
" tum, facillimè in dicendo, sicut illa in pugnando, parare poterit vi-
" ctoriam.

(b) Quia posteriùs dicta firmiùs hærent, firmiora argumenta priùs solvantur, infirma ad extremum reserventur: quibus facilè confutatis, opinionem, auditorum animis, relinquamus, cætera esse his similia.

(c) Theod: l. 3. c. 17. *Non oportet autem Enthymemata continuè dicere; sed alij permiscere, ne aliud alij officiat.*

C. 3. § 2.

De Dispositione Styli.

IN Dispositione Styli hoc vtique observandum est, vt Stylus cuiq; (a) materiæ, (b) personæ, (c) tempori congruus, (d) vbique tribuatur: sive is (e) sublimis sit, subtilis, aut mediocris; sive (f) Asianus, Laconicus, aut Rhodius; sive (g) quilibet alius.

† Vide § 5. Porro vt † tres Persuadendi modi in tribus locis Orationis, Conciliatio in Præparatione, Doctrina in Fide, Concitatio in Conclusione; ita tria dicendi genera in tribus Persuadendi modis, Subtile in Docendo, Sublime in Concitando, Mediocre in Conciliando, collocatur. Vide l. 1. c. 2. § 3.

Ad c. 3. § 2.

(a) (b) (c) Orat: l. 3. ¶ 32. " Id quidem perspicuum est, non o-
" mni causæ, nec auditori, neque personæ, neque tempori, congruere o-
Materia. " rationis vnum genus. Nam & causæ capitis alium quendam verbo-
" rum sonum requirunt, alium rerum privatarum, atq; parvarum: & a-
" liud Dicendi genus Deliberationes, aliud Laudationes, aliud Iudicia,
" aliud Sermones, aliud Cõsolatio, aliud Objurgatio, aliud Disputatio,
Persona. " aliud Historia, desiderat. Referre etiã qui audiũt, senatus, an populus, an
" judices,

" judices; frequentes, an pauci, an singuli: & quales ipsi quoque Ora-
" tores, qua sint ætate, honore, authoritate, debet videri: tempus, pacis
" an belli, festinationis an otij. Itaque figura orationis Plenioris, &
" Tenuioris, & item illius Mediocris ad id quod agimus accommodata,
" deligenda. Ornamentis ijsdem vti licebit, aliàs contentiùs, aliàs sub-
" missiùs: Omniq; in re posse quod deceat facere, Artis & Naturæ est;
" scire quid quandoque deceat, Prudentiæ.

Tempus.

(a) (d) Q. l. 12. c. 10. *Vtetur Orator, vt res exiget, omnibus Dicendi generibus: nec pro Causa modò, sed etiam pro partibus Causæ.* vide l. 1. c. 2. § 3. (e)

(e) Orat. perf. ¶ 18. *Is est Eloquens, qui & humilia subtiliter, & magna graviter, & mediocria temperatè, potest dicere.*

(f) (b) Convenit Stylus Asianus adolescentibus: Laconicus adultis, occupatis, & superioribus: Rhodius omnibus, præsertim ijs, qui promptam in Dicendo facultatẽ consectantur. vide l. 1. c. 2. § 3. (g) (h) (i)

(g) Q. d. c. *Dicet idem graviter, severè, acriter, vehementer, concitatè, copiosè, amarè, comiter, remissè, subtiliter, blandè, leniter, dulciter, breviter, vrbanè, non vbique simul, sed vbicunque par sit.*

C. 3. § 3.

De Dispositione Axiomatum.

Dispositio duplex.

CÆterorum Dispositio duplex est: Propria sc. & Impropria.

Propria est, qua partes proprio & naturali ordine collocantur. Impropria, vbi ordo naturalis, partis alicujus vel Transpositione vel Omissione, immutatur.

Propria.

Ex tribus argumentationis partibus, (a) prima est, naturali ordine, Propositio, Assumptio secunda, tertia Complexio.

Impropria per Transpositionem.

Verùm hic ordo apud Oratores non semper servatur. (b) Interdum enim Assumptio Propositioni præponitur, & vtrique Complexio: quæ tamen (si principalis syllogismi sit) vel suo loco, vel alibi, in Tractatione, semel aut sæpius repetatur.

Per Omissionem.

(c) Omittitur quandoque altera antecedentis pars, tanquã perspicua; & minùs probabili magis insistitur: sed, in Causa difficili, Orator consultò contrà facit: & partẽ firmiorẽ, quę probatione parũ indiget, instanter vrget, ostentat,

confirmat, & amplificat; infirmiorem verò & probatu difficilem, quasi per se manifestam, vel leviter tangit, vel omnino tegit: vt, ex validiori axiomate, & Complexione, validius videatur Enthymema.

(d) Complexio etiam perspicua Syllogysmi non principalis, interdum non incommodè omittitur.

Ad c. 3. § 3.

(a) Exemplum Dispositionis Propriæ est pro Rabirio: quem accusat Labienus, *quòd Saturninum interfecerat: atque id injustè fecerat.* Huic duplici accusationi respondent duo summi Oratores, Hortensius & Cicero: ille de facto, in statu conjecturali, *Rabirium non interfecisse Saturninum:* hic de jure, in statu definitivo, *Saturnini necem justam fuisse:* quod probat duplici syllogysmo connexo, altero * secundi modi, Prop. *Si interfici Saturninum nefas fuit; arma sumpta esse contra Saturninum sine scelere non possunt:* altero † primi modi, Prop: *Si arma jure sumpta sunt; interfectus jure Saturninus.* Assumptio communis est, *At arma contra Saturninum jure sumpta sunt*: hanc copiosè demonstrat authoritate Senatus & Consulum, cum consensu Equestris ordinis, & bonorum omnium, quorum principes non paucos enumerat. Complexio demum infertur, *Ideo jure interfectus Saturninus.* Quam sic effert & amplificat Orator, *Si occidisset Saturninum Rabirius; non supplicium deprecarer, sed premium postularem.*

* Qui tollit consequens, vt tollat antecedens.

† qui assumit antecedens, & consequens concludit.

(b) Exemplum Impropriæ dispositionis est Catilinariâ 2. vbi Complexio præcedit, Assumptio sequitur, & Propositio intelligitur. *Hunc quidem vnum hujus belli domestici ducem sine controversia vicimus. Non enim jam inter latera nostra sica illa versabitur*: &c. Namq; sic explicatur syllogismus: Prop. *Si jam inter latera nostra sica illa non versabitur; hujus belli ducem vicimus:* At *jam inter latera nostra sica illa diutiùs non versabitur*: Ergo *belli ducem vicimus.*

Omnes hujus Syllogismi partes vnicâ mox sententiâ exprimuntur. *Sine dubio perdidimus hominem, magnificeque vicimus; cùm illum ex occultis insidijs in apertum latrocinium conjecimus.* Propositio est integra sententia inversa. *Si hominem ex occultis insidijs in apertum latrocinium conjecimus; sine dubio illum perdidimus, magnificèque vicimus:* Assumptio est posterior sententiæ pars, At *hominem ex occultis insidijs in apertum latrocinium conjecimus*: Et Complexio Prior, Ergo *hominem perdidimus, magnificèque vicimus.*

‡ *Omissio.*

(c) Exempla Impropriæ Dispisitionis per omissionem sunt Catil. 1. Prop. *Si illustrantur, si erumpunt omnia; muta istam mentem.* Assumptio insequitur, At *tenèris vndique: luce sunt clariora nobis tua consilia omnia*: (quam deinceps singulorum enumeratione Orator comprobat) *Meministi ne* &c. Complexio verò subintelligitur, Ergo *muta mentem.* Ex probata hac Assumptione, aliam postea elicit Complexionem, *Quæ*

cum

cùm ita sint, perge quò cœpisti: egredere aliquando ex vrbe: patent portæ: proficiscere: &c. Sed intellectâ Propositione, *Si conjurationis tuæ consilia luce nobis clariora sunt; egredere ex vrbe. &c.*

(d) Invent. l. 1. ¶ 59. *Sunt qui putant nonnunquam posse Complexione supersederi; cùm id perspicuum sit, quod conficitur ex Ratiocinatione.* Exemplum est in (c).

C. 3. § 4.
De Dispositione Partium Orationis.

DIspositio hìc etiã duplex est: Propria, quâ partes Orationis (a) naturali ordine collocantur; & impropria, quâ naturalis partium ordo, vel (b) Transpositione, vel (c) Omissione, immutatur.

Impropria Dispositio prudenti Oratorum judicio relinquitur: quam pro arbitrio vbilibet variant.

Ad c. 3, § 4.

(a) Naturalis partium ordo est, quo vulgò recensentur. [Exordium, Narratio, Propositio, Confirmatio, Confutatio, Peroratio.] Orat. l. 2. ¶ 82. *Vt aliquid ante rem dicamus, deinde vt rem exponamus, pòst vt eam probemus nostris præsidijs confirmandis, contrarijs refutandis, deinde vt concludamus atque ita peroremus: hoc docendi genus Natura ipsa præscribit.* Etenim *Præparationis*, [seu *ejus quod ante rem dicitur*,] duas omnino facit Orator, vt alij Rhetores, partes, Exordium & Narrationem: quibus ipsis, paulò pòst nominatim explicatis, adjungit tertio loco Propositionem. *Sequitur vt Causa ponatur*: &c. vide l. 1. c. 3. § 1.

(b) *Transpositione.* Ipsius Exordij Transpositio rara est: sed primum † fere, (vt fert nomen) si aliquem, tenet locum. * *Est tamen non rarò Exordij vis etiam non in Exordio: nam judices, & in Narratione nonnunquam, & in argumentis, vt attendant, & vt faveant, rogamus.* — *Transpositio Exordij.* † vide Transp. Prop.

Theod. l. 3. c. 16. *Est autem multis in locis narrare*: hoc est, vt plerùnque proxime Exordium, ita aliquando post alias partes. Pro Milone, Narratio sequitur confutationem. Quod verò Orator ait † *Narrationis, vnus est in Causa locus*; apparet illud de Narratione in eadem Oratione non iteranda intelligi. Quamvis Q. Ἐπιδιήγησιν nonnunquam admittat * " Est & quædam repetita Narratio, quæ ἐπιδιήγησις dicitur: " sanè res declamatoria, magis quàm forensis: ideo reperta, vt quia " Narratio brevis esse debet, fusiùs & ornatiùs res posset exponi: quod " fit vel invidiæ gratiâ, vel miserationis. Id rarò faciendum judico: ne- " que sic vnquam vt totus ordo repetatur: licet enim per partes idem " consequi. Cæterùm qui vti ἐπιδιήγησει volet, Narrationis rem loco " stringat; & contentus indicare quid factum sit, quo sit modo factum, " plenius se postea expositurum esse promittat. — * Q. l. 4. c. 1. *Narrationis.* † Orat. l. 2. ¶ 82. * l. 4. c. 2.

Propositio

Propositionis. Propositio interdum suo loco non exprimitur: sed vel in Narratione latet; (vt, pro Milone, *Clodius cùm statuisset* &c. tandem concludens ait, *Hæc sicut exposui ita gesta sunt Iudices*: Prop. *Insidiator superatus, vi victa vis, seu potiùs oppressa virtute audacia est.*) vel in Confirmatione, vt docet Q. † *Propositio non modò in ostendenda quæstione principali; sed nonnunquam etiam in singulis argumentis poni solet: maximèque in his quæ* * ἐπιχειρήματα *vocantur.*

† l. 4. c. 4.

* Ἐπιχείρημα, est Ratiocinatio, vel potiùs Dialecticus syllogismus, quo adversarium cominus aggredimur. vide Q. l. 5. c. 10.

Pro Cluentio, & Narrationi & Exordio præponitur Partitio, seu duplex Propositio, *Animadverti, judices,* —— Eam sequitur Exordium, benevolentiam captans & attentionem, à persona judicis ex rei veritate, quod concludit cum obsecratione. *Sed in hac tanta* —— *Quamobrem dum multorum* —— Deinde, post repetitam priorem Propositionem, subjungit Narrationem longiusculè petitam de incestis Sassiæ [Matris Cluentij] nuptijs, & in filium crudelitate. *Aulus Cluentius Avitus* ——

Confirmationis & Confutationis. In fide faciendâ, nunc Confirmatio, nunc Confutatio præcedit. Theod. l. 3. c. 17. *Oportet autem & in consilio & in judicio, eum, qui incipit, sua argumenta priùs dicere, posteriùs verò contraria oppugnare, ea solvendo, & antè elevando: eum autem, qui posteriùs dicit, priùs dicere oportet quæ contrariam oppugnant rationem, ea solvendo & contra arguendo, maximè si probata sint.* Hinc Q. * *Si agimus; nostra confirmanda sunt primùm; tum, quæ nostris opponuntur, refutanda. si respondemus; priùs incipiendum est à Refutatione.* Orator autem Confirmationem & Confutationem permisceri vult, † *Quia neque reprehendi quæ contrà dicuntur possunt, nisi tua confirmes; neq; hæc confirmari, nisi illa Reprehendas; idcirco hæc & naturâ & vtilitate, & tractatione, conjuncta sunt.* Pro Milone, inter confirmationis assumptionem & propositionem, Confutatio interponitur.

* l. 5. c. 13.

† Orat l. 2. ¶ 82.

Perorationis. Peroratio transponi non potest, quia concludit; vt † Exordium, quia incipit: sed vt Exordij vis est, non in Exordio; sic Perorationis non in Peroratione. Nam in Fide, & Enumeratio, & Pathopœia, reperitur. Quint: l. 6. c. 1. "Illud constat inter omnes, etiam in alijs partibus "Actionis, si multiplex causa sit, & pluribus argumentis defensa, vti- "liter ἀνακεφαλαίωσιν fieri solere: sicut nemo dubitaverit, multas esse "Causas, in quibus nullo loco sit necessaria: si breves & simplices fu- "erint. *& versus finem,* Omnes item hos affectus, si quibusdam vi- "dentur in Proœmio atque in Epilogo sedem habere (in quibus sanè "sunt frequentissimi) tamen aliæ quoque partes recipiunt, sed brevio- "res. Nam neque exponi sine his res atroces & miserabiles debent. Vbi "verò conjunctam ex pluribus Causam agimus, etiam necesse erit vti "pluribus quasi Epilogis: vt in * Verrem Cicero fecit. Nam & Philo- "demo, & navarchis, & cruciatis civibus Romanis, & alijs plurimis "suas lachrymas dedit.

† Sed vide suprà Prop. transf.

* Act. 3. & 7.

(a)(b) De duplici partium Orationis Dispositione, sic author ad Heren. l. 3. ¶ 21. "Genera Dispositionis sunt duo: vnum ab institutione artis profectum; alterum ad casum temporis accommodatum. Ex institutione artis Disponemus, cùm sequemur eam præceptionem, quam in primo libro exposuimus: hoc est, vt vtamur Exordio, Narratione,† Divisione, Confirmatione, Confutatione, Conclusione. Est autem & alia Dispositio, quæ, cùm ab ordine artificioso recedendum est, Oratoris judicio ad tempus accommodatur: vt si à Narratione dicere incipiamus, aut ab aliqua firmissima argumentatione; aut si secundùm * Principium Confirmatione vtamur, deinde Narratione: aut siquam hujusmodi permutationem ordinis faciamus. Quorum nihil, nisi Causa postulet, fieri oportebit. Nam si vehementer aures auditorum obtusæ videbuntur, atque animi defatigati ab adversarijs multitudine verborum; commodè poterimus Principio supersedere, & exordiri Causam aut à Narratione, aut ab aliqua firma argumentatione: deinde (si commodum erit, quia non semper necesse est) ad Principij sententiam reverti licebit. Si Causa nostra magnam difficultatem videbitur habere, vt nemo æquo animo Principium possit audire; à Narratione cùm inceperimus, ad Principij sententiam revertamur licebit. Si Narratio parum probabilis est; exordiemur ab aliqua firma argumentatione. His commutationibus & translationibus partium sæpe vti necesse est, cùm ipsa res artificiosam Dispositionem artificiosè commutare cogit."

† Partitione.

* Exordium.

(c) Quibusdam de causis omittitur Exordium: 1. † si jam satis sit præparatus judex: 2. si res præparatione non egeat: 3. si judex sit occupatus: 4. si angusta sint tempora: 5. si major potestas ab ipsa re cogit incipere. * Aristoteles *nihil opus esse Exordio dicit, nisi ad pravum auditorem, qui ea quæ sunt extra rem libenter audit* (Vide l. 1. c. 3. § 6. (f) in notis) Quam ob causam à nostris Causidicis fere negligitur.

Omissio Exordij.

† Q. l. 4. c. 1.

* Theod. l. 3. c. 14.

Narratio, vt Exordium, quandoquè omittitur. † *Sed quando eâ vtendum sit aut non sit, id est consilij. Neque enim, si nota res est, nec dubium sit quid gestum sit, Narrari oportet: nec si adversarius Narravit, nisi si refellemus: ac siquando erit Narrandum, ne illa quæ suspicionem & crimen efficient, contraq; nos erunt, acriter persequamur: & quicquid poterit, detrahamus.* Et Idem alibi,* *Illud præterea considerare oportebit, ne, aut* cùm obsit *Narratio, aut* cùm nihil profit, *tunc interponatur: ne, aut* non loco, *aut* non què admodũ Causa postulat, *Narretur.*

Narrationis.

† Orat. l. 2. ¶ 82.

* Invent. l. 1. ¶ 38.

Obest *tum, cùm ipsius rei gestæ expositio magnam excipit offensionem: quam, argumentando & Causam agendo, leniri oportebit: quod cùm acciderit,* † *membratim oportebit partes rei gestæ dispergere in Causam, & ad vnamquamque confestim rationem accommodare: vt vulneri præstò medicamentum sit, & odium statim defensio mitiget.*

† Vid. l. 1. c. 3. § 2. (c)

Nihil prodest *Narratio tunc, cùm ab adversarijs re expositâ, nostrâ nihil interest iterum aut alio modo Narrare: aut cùm ab ijs qui audiunt, ita tenetur negotium, vt nostrâ nihil interfit eos alio pacto*

docere: quod cùm acciderit, omnino Narratione supersedendum est.

Non loco dicitur, cùm non in ea parte Orationis collocatur, in quâ res postulat: quo de genere agemus tum, cùm de Dispositione dicemus: nam hoc ad Dispositionem pertinet.

Non quemadmodum Causa postulat *Narratur*, cùm aut id, quod adversario prodest, dilucidè & ornatè exponitur; aut id, quod ipsum adjuvat, obscurè dicitur & negligenter. Quare vt hoc vitium vitetur, omnia torquenda sunt ad commodum suæ Causæ, contraria, quæ præteriri possunt, prætereundo, quæ illius erunt leviter attingendo, sua diligenter, & enodatè Narrando.

* Theod. l. 3. c. 16. † Vide l. 1. c. 3. § 2. (a)

Narrationem Aristoteles è genere Deliberativo excludit. * *In Deliberatione idcirco non incidit Narratio, quoniam de futuris rebus nemo Narrat.* Attamen de rebus Deliberationis † occasionem & fundamentum præbentibus, (quę quidem præteritę sunt) vt in alijs Causarum generibus, Narrari potest. Licèt itaque Agrariâ 3. & de Provinciis Consularibus Narratio non sit; est tamen pro lege Manilia: *Atque vt inde oratio mea proficiscatur, vnde hæc omnis Causa ducitur*, &c. Et Agrariâ 2. *Itaque vt initio mihi designato Consuli*, &c.

Propositionis.

Propositio, quia nihil aliud est, quàm principalis quæstio, omnino omitti non debet; ne quid sit, de quo quæritur, ignoretur.

Confirmationis. Confutationis. * Heren. l. 1. ¶ 18. *Tota spes vincendi, ratioque persuadendi, posita est in Confirmatione, & Confutatione.* † Orat. l. 1. ¶ 78.

Confirmatio item & Confutatio, quia ipsa sunt Quæstionis * firmamenta, omittendæ non sunt: non tamen eę semper ambę vnà conveniunt, sed aliquando, alterâ omissâ, altera sola fidem facit: vt docet Orator. † *Si in refellendo adversario firmior esse oratio, quàm in confirmandis nostris rebus, potest; omnia in illum conferam tela: sin nostra facilius probari, quàm illa redargui, possunt; abducere animos à contraria defensione, & ad nostram conor deducere.* Pro Plancio, omittitur Confirmatio: adhibetur autem duplex Confutatio: altera objectionis de Laterensis præstantia, & indignitate Plancij; altera de exiguis Plancij in Ciceronem meritis, & nimiâ Ciceronis in Plancium gratiâ. Habet autem vtraque Confutatio partes duas; alteram qua Laterensi, alteram qua Cassio respondetur. Pro Sextio omittitur Confutatio; & Confirmatio, in duas divisa partes, copiosiùs tractatur. Prima est de moribus & factis Sextij ante Tribunatum: secunda de ipso Tribunatu.

Perorationis. * Q. l. 6. c. 1.

Peroratio nonnunquam potest omitti. * *Nemo dubitat multas esse Causas, in quibus Enumeratio nullo loco sit necessaria: nempe si breves & simplices fuerint.* Imo tota alicubi Peroratio ab Oratore omittitur. Vt pro Fonteio, & 4. in Verrem invectiva.

Cap.

C. 3. § 5.

De Dispositione Modorum Persuadendi.

SImilis omnino est Modorum Persuadendi, in his partibus, Dispositio. Nam (a) vbi Conciliatio in Præparatione, Concitatio in Conclusione, Doctrina in Tractatione, reperitur; Dispositio Propria & directa est: vbi verò hic ordo, modi alicujus, vel (b) Transpositione, vel (c) Omissione, immutatur; impropria est Dispositio.

Ad c. 3. § 5.

(a) De propria & frequentiori Modorum Dispositione, vide l. 1. cap. 2. § 2. (f) (l) & c. 3. § 1. &c.

(b) Modorum Transpositionem interdum non invtiliter admitti posse ostendunt Rhetorum, tum monita quædam, tum exempla. Q. l. 4. c. 1. *Est interdum Exordij vis etiam, non in Exordio: nam judices, & in Narratione nonnunquam, & in Argumentis, vt attendant, & vt faueant rogamus:* vt pro Cluentio: vbi primò benevolentiam & attentionem petit suo loco: *Dum multorum annorum accusationis,* &c. (v. l. 1. c. 3. § 1. (e)) deinde idem facit in Tractatione: *Vos quaso, vt adhuc me attentè audistis, item qua reliqua sunt audiatis.* Sic etiam l. 6. c. 1. Quint. *Affectus si quibusdam videntur in Proœmio, atque in Epilogo sedem habere; (in quibus sanè sunt frequentissimi) tamen aliæ quoq; partes recipiunt:* (v. § 4. Transp. Peror.) & Partit. ¶ 51 *Orator: In confirmandis nostris argumentationibus, infirmandisque contrarijs, sæpe erunt accusatori motus animorum incitandi, reo mitigandi.* Pro Cluentio Concitatio est, crimen exaggerans, in Narratione: *O mulieris scelus incredibile ——— rationem amentia.* Atque ibidem similis Concitatio sequitur in Tractatione, cum odiosâ criminum enumeratione conjuncta. *Dum verò eum fuisse Oppianicum ——— opprimere posse.*

Contrà, *Doctrinæ* Partes reperiuntur, non in Tractatione: vt *Probatio* in Narratione: (vid. l. 1. c. 3. § 2. in fine:) Et Verr. 2. statim ab Exordio brevi, *Digressio* est in laudem Siciliæ, & Siculorum: (ad quam hac vtitur Orator Transitione: *Atque adeo antequàm de incommodis Siciliæ dico, pauca mihi videntur esse de provinciæ dignitate, vetustate, vtilitate dicenda.) Nam cùm omnium sociorum ——— in genere peccásset.* Vnde sic transit ad Narrationē: *sed cùm perferre non possent,* &c.

(c) *Omissione.* Qui † celari debent modi, [*Conciliatio* & *Concitatio,*] etiam omitti possunt: imo & Doctrinæ partes [*Explicatio, Dilatatio,* & *Digressio:*] *Probatio* sola est necessaria: sine qua, persuaderi nullo modo potest. *Modorum omissio.*

† vid. l. 1. c. 2. § 2. (k).

Epilogus Dispositionis.

* Orat. l. 2. ¶ 60.

Adultis & expertis Dispositio variè commutanda est: vt præcipit * Orator: *Iam illud videmus, nequaquam satis esse reperire quid dicas; nisi id inventum tractare possis. Tractatio autem varia esse debet, ne aut cognoscat artem is qui audit; aut defatigetur similitudinis satietate.* Tyrones tamen proprium illum & certum ordinem religiosè vbique observent: nec antè ad Impropriam & arbitrariam Dispositionem admittantur; quàm, rebus singulis vsu perspectis, laudabiliter naturali ordine dicere didicerint.

Cap. 4.
De Elocutione & Pronunciatione.

DE Elocutionis & Pronunciationis ornamẽtis, vide Rhetoricam. Quæ vt Poësin, Historiam, Philosophiam, Epistolas, adeoque ipsum familiare Colloquium, exornant; ita in Oratione præcipuè locũ habẽt, & cuilibet Dicendi generi afferunt tum gratiam, tum dignitatem.

Cap. 5.
De Memoria.

(a) MEmoria est quinta pars *Oratoriæ*, qua Orationem animo percipientes, & perceptam retinentes, eam promptè reddere possumus. (b) Estque rerum aut verborum.

Adjumenta.

Memoriæ Oratoriæ Adjumenta plura sunt: (c) Memoria duplex, (d) naturalis sc: & (e) artificialis, Ordo in oratione, tum (f) contexendâ, tum (g) ediscendâ, & (h) Memoriter dicendi exercitatio: etiam (i) Corporis sanitas, Cibus digestus, & Mentis immunitas: tum (k) Scriptio, & (l) Scripti seu tacita seu vocalis recitatio; suo quælibet *tempore*, & *loco* adhibita. (m) *Tempus* Adjumentis hisce maximè idoneum, est matutinum: (n) *Locus* verò, solitarius. Vtendum tamen vtrisque interdum est, qualia dantur.

Ad c. 5.

(a) Memoria hìc non sensum ipsum internum, aut memorandi facultatem; sed illius actum significat: atq; idem sonat quod Recordatio, Memoratio,

Memoratio, seu † Memoratus: in quo sensu passim sumitur apud Authores. * Quorum *Memoria & recordatio, in maximis nostris gravissimisque curis, jucunda sanè fuit.* † *Sepulchris legendis redeo in memoriam mortuorum.* Et * *Flevit memoriâ rerum gestarum commotus.* Itaque sic definitur Invent. l. 1. ¶ 11. *Memoria est firmâ animi, rerum ac verborum, perceptio:* & ad Heren. l. 1. ¶ 5. *Memoria est firma animi, rerum & verborum & dispositionis, perceptio.*

† Gellius l. 11. c. 4.
* Brut.
† Senect.
* Ep. 32. l. 10.

(b) *Estque rerum aut.* Hæc Memoriæ distributio hinc oritur, quòd res & verba, necessariæ sunt cujuslibet orationis partes. † *Nam cum omnis ex re atque verbis constet oratio; neque verba sedem habere possunt, si rem subtraxeris, neque res lumen, si verba semoveris.* Rerum memoriâ Lucullus; verborum præstitit Hortensius. * *Habuit Lucullus divinam quandam memoriam rerum; verborum majorem Hortensius.* In vtraque mirum fuisse Ciceronem, demonstrant pleræque illius Actiones, præsertim Verrinæ: vt eum ad prudenter & eloquenter Dicendum, semper promptum fuisse, mirum non sit.

Memoria rerum aut verborum.
† Orat. l. 3. ¶ 6.
* Aca. Quæst. l. 2.

1.

(c) *Memoria duplex.* Heren. l. 3. ¶ 35. *Sunt igitur duæ memoriæ: una naturalis, altera artificiosa. Naturalis est, quæ nostris animis insita est, & simul cum cogitatione nata. Artificiosa est ea, quam confirmat inductio quædam, & ratio præceptionis.*

Memoria naturalis & artificialis.

(d) *Naturalis.* Primum & præcipuum Memoriæ, seu Recordationis oratoriæ Adjumentum, sine quo cætera omnia parum valent, est Memoria naturalis; communis ille non modò Eloquentiæ, sed etiam omnium Artium thesaurus: vt docet Orator Orat. perf. ¶ 9. *Memoria communis est multarum artium:* Et Orat. l. 1. ¶ 5. *Quid dicam de thesauro rerum omnium Memoriâ? quæ nisi custos inventis cogitatisque rebus & verbis adhibeatur; intelligimus omnia, etiamsi præclarissima fuerint, in Oratore peritura.* Et Heren. l. 3. ¶ 35. *Memoria est thesaurus inventorum, atque omnium partium Rhetoricæ custos.* Et Quint. l. 11. c. 2. *Omnis Disciplina Memoriâ constat: frustraque docemur, si quicquid audimus præterfluat: & exemplorum, legum, responsorum, dictorum, benequè factorum, velut quasdam copias, quibus abundare, quasque in promptu semper habere debet Orator, eadem illa vis repræsentat: neque immerito thesaurus hic Eloquentiæ dicitur.* Vnde † Tullius, ex poëtis, Mnemosynen Musarum Matrem dicit. Memoria itaque naturalis sic definitur ab Arist. * *Memoria est habitus phantasmatis, tanquam imaginis ejus rei, ex quâ redditur phantasma.* † Sennertus in terni sensus (cujus organum & sedes est cerebrum) tres *statuens* species, [sensum communem, phantasiam, & memoriam] eas sic definit.

† Nat. Deor. l. 3.
* De Mem. & Remin.
† Med. l. 1. c. 13
Tres interni sensus.

Sensus communis est, qui omnium exteriorum sensuum objecta percipit, phantasiam movet, eique species sensibiles offert. Ideoque in anteriori cerebri parte, sensibus externis proximâ, vbi quinque nervi sensitivi concurrunt, collocatur.

Sensus communis.

Phantasia est, quę species sẽsibiles, à sensu cõmuni perceptas, diligẽtiùs

tiùs exanimat, vtrùm quærendæ, an fugiendæ sint.

Memoria. Memoria est, quæ plures species sensibiles à phantasia cognitas simul recipit, & reservat; eique cùm opus est rursus exhibet: ea autem in posteriori cerebri parte collocatur. Vnde Memoriâ valere dicuntur, quibus occiput est amplius: quibus autem sinciput & frons prominet, ij magis valere imaginatione, & ratiocinatione creduntur. Omnes etiam consentiunt, ad Memoriam commodiorem esse siccitatem cerebri: &, contrà, ad phantasiam humiditatem. Pituitosi itaque debilis sunt memoriæ: etiam adolescentes & senes memoriâ firmâ non sunt: vt docet Arist. * *Qui primo ætatis flore nitent, & qui exactâ ætate sunt, memoriæ lapsum sentiunt: & quidem propter motum: hi enim magnopere decrescunt; illi vehementiùs augentur & adolescunt.*

* De Memoria & Remin.

Quà autem differt Memoria à Reminiscentia, docet Idem ibidem. *Memoria sanè, & Reminiscentia non solùm tempore differunt, verùm etiam eâ re, quòd Memoria, complures quoque alia animantes participes sunt; Reminiscentia verò, homo vnus omnium quorum naturam compertam habemus, compos est. Et, magna ex parte, qui obtuso habetiq; ingenio sunt, Memoriâ magis vigent; qui acuto docilique præstant, Reminiscentiâ magis excellunt. Cujus rei causa illa afferri potest, quòd Reminiscentia, tanquam ratiocinatio, quædam suppetit. Etenim qui reminiscentia dat operam, ratiocinatur se antè, vel inaudisse, vel vidisse, vel alio sensu percepisse: & quasi inquisitio est.* Quod Senertus sic explicat; *Reminisci est ex vna, vel pluribus rebus in memoria asservatis, in alterius, qua non promptè occurrit, recordationem regredi.*

Memoria naturalis corporis sanitate maximè conservatur: corporis verò sanitas Exercitio & labore: ad quem studiosos omnes, quorum vita fere est sedentarea, inprimis hortor; neque præproperæ severitatis affectatione, rem, cùm corporis, tum animi facultatibus, tam conducibilem, negligere.

†l.11.c.2. Quintilianus, in fine † tractatus de Memoria, quosdam enumerat, qui memoriâ naturali mirabiliter claruerunt. "Quantùm natu-
"râ studioque valeat memoria, vel Themistocles testis; quem, vnum
"intra annum, optimè locutum esse Persicè constat: vel Mithridates,
"cui duas & viginti linguas, quot nationibus imperabat, traditur no-
"tas fuisse: vel Crassus ille dives, qui cùm Asiæ præesset, quinque
"Græci sermonis differentias sic tenuit; vt qua quisque apud eum lin-
"guâ postulâstet, eâdem sibi jus redditum ferret: vel Cyrus, quem
"omnium militum tenuisse creditum est nomina. Quin semel
"auditos quàmlibet multos versus protinus dicitur reddidisse Theo-
"dectes. Dicebantur etiam nunc esse qui facerent; sed mihi nunquam,
"vt ipse interessem, contigit: habenda tamen fides est, vel in hoc, vt
"qui crediderit, & speret.

2. *Memoria Artificialis.* (e) *Artificialis.* Memoria Artificialis est, quæ per confictas animo (1) Imagines, & in (2) Locis (3) pluribus, (4) ordine (5) percognitis, dispositas, (6) quæ meminisse volumus memoriæ imprimit.

(1)(2)

(1)(2) *Per imagines, in locis.* Heren. l. 3. ¶ 38. "Conſtat "igitur Artificioſa memoria ex Locis, & Imaginibus: Locos appel- "lamus eos, qui, breviter perfectè inſigniter, aut naturâ aut manu "ſunt abſoluti, vt eos facilè Naturali Memoriâ comprehendere, & "complecti queamus: vt Ædes, Intercolumnium, Angulum, Forni- "cem, & alia quæ his ſimilia ſunt. Imagines ſunt formæ quæ- "dam, & notæ, & ſimulachra ejus rei quam meminiſſe volumus: "quod genus, Equi, Leones, Aquilæ. Quorum autem memoriam "volemus habere, Imagines eorum certis in Locis collocare nos "oportebit. Quemadmodum igitur qui literas ſciunt, poſſunt id "quod dictum eſt ſcribere, & recitare quod ſcripſerunt; ita qui "Mnemonica didicerunt, poſſunt quæ audiêrunt in Locis colloca- "re, & ex his memoriter pronunciare. Loci enim ceræ aut chartæ "ſimillimi ſunt: Imagines literis: diſpoſitio & collocatio Imagi- "num, ſcripturæ: pronunciatio lectioni.

(3) *Pluribus.* Ibidem ¶ 41. *Oportet igitur, ſi volumus multa meminiſſe, multos nobis Locos comparare; vt in multis locis, multas Imagines collocare poſſimus.* Et paulò pòſt, *Quàm plurimos Locos vt habeas, & quàm maximè ad præcepta accommodatos, curare debebis: in Imaginibus collocandis exercere quotidie conveniet.* Metrodori Locos narrat Fabius, in duodecim ſignis Zodiaci, 360: 30 ſc. cujuſque ſigni gradus: Quorum numerum mirari eum mirum non eſſet, niſi, vt ait Cicero, divina fuiſſet illius Memoria, quæ non facilè opprimi poſſet. Vide & proximè ſeq.

(4) *Ordine.* * *Item putamus oportere ex ordine hos Locos habere, nequando perturbatione ordinis impediamur.* Et Orat. l. 2. ¶ 84. *Sic fore, vt ordinem rerum, Locorum ordo conſervaret; res autem ipſas rerum Effigies notaret.* Tanti autem eſt Ordo, vt ex eo ipſam Artificialem Memoriam excudiſſe dicatur Simonides. † *Gratiam habeo Simonidi illi Chio, quem primum ferunt artem Memoriæ protuliſſe. Dicunt enim cùm cœnaret Cranone* ——— (vide locum) *Hac tum re admonitus, invenisse fertur Ordinem eſſe maximè, qui Memoriæ lumen afferret.* * ibd. † Orat. l. 2. ad finem.

(5) *Percognitis.* * *Quare ex ordine locos comparare, & Locos, quos aſſumpſerimus, egregiè commeditari oportebit: vt perpetuò nobis hærere poſſint. Nam Imagines, ſicut litera, delentur, vbi nihil illis vtimur; Loci, tanquam cera, remanere debent.* * Heren. l. 3. ¶ 41.

(6) *Quæ meminiſſe volumus.* Hæc ſunt aut Res, aut Verba. Heren. l. 3. ¶ 42. *Duplices ſimilitudines eſſe debent: vna rerum, altera verborum. Rerum ſimilitudines exprimuntur, cùm ſummatim ipſorum negotiorum Imagines comparantur: Verborum ſimilitudines conſtituuntur, cùm vniuſcujuſque nominis & vocabuli memoria Imagine notatur.* Si plura de rei totius Imagine, & verborum etiam Imaginibus (quas non niſi ob difficultatem ibidem commendat Author) requiras; vide ¶ 43. & 44.

De Artificij hujus vſu & efficaciâ ambigitur. Orator veterum Memo-

Memoriſtarum teſtimonijs fidem habens, magni illud facere videtur. † *Vidi ego ſummos homines, & divinâ propè memoriâ, Athenis Carneadem, in Aſia Metrodorum; quorum vterque, tanquam lueris in cera, ſic ſe aiebat, Imaginibus in* * *ijs Locis quos haberet, quæ meminiſſe vellet, perſcribere. Quare hac exercitatione non eruenda memoria eſt, ſi eſt nulla naturalis; ſed certè, ſi latet, evocanda eſt.* Quamvis neque tum defuerunt qui dicerent, † *Optimi Memoriam Imaginum pondere, & obſcurari etiam id, quod per ſe Natura tenere potuiſſet.* Quaſi difficilius foret, Locos & Imagines rerum, quàm res ipſas & verba, memoriæ mandare: præterquam quòd, collocatis jam Imaginibus, alius adhuc non minùs difficilis reſtet labor, ex iſtis Locis & Imaginibus, res & rerum ordinem promptè deſumere. Quintilianus quidem, ad dictata vocabula ordine recitanda, conducere rectè ſentit. * *Equidem ad quædam prodeſſe non negaverim; vt ſi rerum nomina multa, per ordinem audita, reddenda ſint.* Sed quis ſit hujus, in Dicendi ratione, vſus Artificij; aut quomodò Oratoris memoriam juvare, non turbare, poſſit; ingenuè fateor, me nunquam tam fuiſſe fœlicis ingenij, vt perſpicerem: neq; Orator ipſe, aut l. 2. de Oratore, aut ad Heren. l. 3. (ſi illius eſt) in quibus argumentum hoc fuſiùs tractatur, videtur oſtendiſſe. Et certè ſi vera eſſent quæ vulgò oſtentantur; inter præclara & acuta ingenia, quæ hodie, in omni ſcientiarum genere, multa vigent, aliquis alicubi reperiretur, qui abditum hoc myſterium indagaret, perficeret, exerceret, patefaceret.

† Orat. l. 2. ad finem.

* Vide (3) ſuprà.

† ibid.

* l. 11. c. 2.

3. *Ordo.* *Diviſio.* *Compoſitio.*

(f) *Contexendâ.* Ordinis in oratione contexendâ partes ſunt Diviſio & Compoſitio. Q. l. 11. c. 2. *Verùm & in his quæ ſcripſimus complectendis, multùm valent; & in ijs quæ cogitamus continendis, propè ſola, (exceptâ, quæ potentiſſima eſt, Exercitatione) Diviſio & Compoſitio. Nam, qui rectè diviſerit, nunquam poterit in rerum ordine errare. Etiam quæ bene compoſita erunt, memoriam ſerie ſuâ ducent:* quando ſc. conſequentia & antecedentia ordine inter ſe conjuncta ſunt: quando media cum primis, vltima cum medijs ita cohærent; vt nihil neque ſubtrahi, ſine manifeſto intellectu, neque inſeri poſſit.

(g) *Ediſcendâ.* Ordo in oratione ediſcendâ eſt, eam particulatim Memoriæ mandare. Q. loco ſuprà citato. *Si longior complectenda memoriâ fuerit oratio, proderit per partes ediſcere: & hæ partes non ſint perexiguæ: alioqui nimis multæ erunt. Non eſt autem inutile, partibus ſingulis, quo facilius hæreant, aliquas apponere notas, quorum recordatio commoneat, & quaſi excitet Memoriam.* Et paulò pòſt, *Illud neminem non juvabit, ijſdem quibus ſcripſerit ceris ediſcere. Sequitur enim veſtigijs quibuſdam Memoriam, & velut oculis intuetur non paginas modo, ſed verſus propè ipſos, quitum dicit ſimilis legenti. Iam verò ſi litura, aut adjectio aliqua, aut mutatio interveniat; ſigna ſunt quædam, quæ intuentes errare non poſſumus.*

(h) *Mem.*

(h) *Mem. Dicendi Exercitatio.* Q. l. 1. c. 1. *Nam & maximè necessaria est Oratori Memoria, et ea præcipuè firmatur atq; alitur exercitatione.* Et l. 11. c. 2. *Siquis quam maximam quæque à me artem memoriæ quærat; Exercitatio est & labor: multa edisce re, multa cogitare, & (si fieri potest) quotidie, potentissimum est. Nihil æquè vel augetur curâ, vel negligentiâ intercidit. Quare & pueri statim quam plurima ediscant; & quæcunque ætas operam juvandæ studio memoriæ dabit. Devoret initio tædium illud & scripta & lecta sæpius revolvendi, & quasi eundem cibum remandendi. Quod ipsum hoc fieri potest levius, si pauca primùm, & quæ tædium non afferant, caperit edisce re: tum quotidie adjicere singulos versus, quorum accessio labori sensum incrementi non afferat. In summam ad infinitum usque perveniat: & poëtica prius, tum orationem, novissimè etiam solutiora numeris, & magis ab usu Dicendi remotis, qualia sunt Iurisconsultorum.* Item Orat. l. 1. ¶ 39. *Exercenda est etiam memoria ediscendis ad verbum quàmplurimis, & nostris scriptis & alienis.* Nec parum memoriam juvabit assidua illa Catonis, quam ipse meminit, Exercitatio. † *Pythagoreorum more, exercendæ memoriæ gratiâ, quid quoque die dixerim, audierim, egerim, commemoro vesperi.* *Exercitatio.* † T. de Senectute.

(i) *Corp. san. cib. dig. ment. im.* Hæc tria *Inventionem* etiam juvant. Q. l. 11. c. 2. *Illud ediscendo scribendoque commune est, utrique plurimùm conferre, bonam valetudinem, digestum cibum, animum cogitationibus alijs liberum.* 5. *Sanitas.*

(k) *Scriptio.* Q. l. 10. c. 7. *Scribendo dicimus diligentiùs; dicendo scribimus facilius. Scribendum ergo quoties licebit: si non dabitur, cogitandum.* Et Lud. Vives, *Vtilissimum est, quæ memoriâ retinere cupimus, ea scribere: neque enim aliter infiguntur stylo in pectus, quàm in chartam: videlicet quoniam attentio in eo quod ipsi scribimus, diutiùs immoratur.* 6. *Scriptio.*

(l) *Scr. tacita & vocalis recit.* Arist. de Memoria. *Commentationes Memoriam conservant.* Q. l. 11. c. 2. *Est ratio & expedita & potens, ediscere* tacitè; *si non subirent, velut otiosum, animum plerùmque aliæ cogitationes: propter quas excitandus est* voce, *ut duplici motu juvetur memoria, & Dicendi & audiendi. Sed hæc vox sit modica, & magis murmur. Qui autem, legente alio, ediscit, in parte tardatur, quod acrior est oculorum quàm auri sum sensus; in parte juvari potest, quòd, cùm semel aut bis audierit, continuò illi memoriam suam experiri licet, & cum legente contendere.* 7. *Scripti recitatio.*

(m) *Tempus.* Sed mirificè firmatur memoria, si quæ sub somnum scripseris, legeris, cogitaveris, & quadantenus memoriæ mandaveris, ea, noctis silentio, post somnum primum reposcas, & recordere: & manè experrectus, ac foràs deambulans, clarâ voce per te reddas; interim *quæ exciderunt retractans, ut crebrâ iteratione firmentur: quanquam solent hoc ipso maximè hærere, quod ex-* *Tempus.*

ciderunt. Mirum dictu est, nec in promptu ratio, quantum nox interposita afferat firmitatis: sive quiescit labor ille, cujus sibi ipsa fatigatio obstat; sive maturatur atq; concoquitur; seu firmissima ejus pars est recordatio. Valde etiam juvat, cùm jam orationem probè teneas, eam (sepositò ad tempus scripto, omnique ea de re cogitatione) quasi oblivioni tradere; & postmodum, scripto in manus relumpto, illius memoriam hôc neglectu deficientem, novo, sed facili, labore redintegrare. Secunda etiam altior erit & firmior impressio. Hoc eodem pacto, errata, siqua in contexendo te fugerint, facilè deprehendes: cùm ad opus tuum, jam quasi alienum, vt Censor æquus, non vt Author amicus, accedas.

Locus. (n) *Locus.* Treutlerus Method. Eloq. *Ad memoriam eligendus est locus solitarius: 1. ne varia objecta memoriam distrahant: 2. quia in loco solitario recitatio potest institui*, sicut oratio habenda est, [*clarâ voce.*]

Remedia. Atque hæc sunt, quæ memoriam antè firmant, Adjumenta. Quæ interdicendum labanti succurrant Remedia, sunt duo: Index, & Extemporalis Dicendi facultas; tunc præcipuè adhibenda, cùm aut Memoria naturalis infirmior, aut non satis datur ad ediscendum temporis.

Index. Index est chartula libello commodè affixa, tot continens Columnas, quot scriptum Partes; & in qualibet columna præcipuarum Periodorum Initia, arcano, si placet, notata charactere. Quòd si scripti partes plures fuerint, & inæquales; breves conjúgēdo, & de longa ad brevem aliquid transferendo, pauciores fiant Columnæ, & æqualiores. Exemplo sit Index Orationis 26. Cujus Exordium & Propositio conjunguntur in prima Columna: in secunda ponitur Narratio de vita & studijs Archiæ: in tertia Confirmatio Propositionis per testes & leges. Objectionum Confutatio duas continet Digressiones: alteram de laude literarum & Poësios in Col. 4. alteram de Gloria [virtutis præmio] in quinta. Subjicitur, sexto loco, Peroratio: hunc in modum:

EXOR. Si qid est. Nã qoad lon. *Qod si h*		Ac nequis à. *Etenim om.* Sed ne cui vest. *PROP. Qod si mihi.*	
NARR.	CONFIRM.	DIGRESS. 1.	DIGR. 2.
Nam vt prim. ex	*Data est c.* Cũ hìc d	*Qares à nob.* Qia s. *An tu e.*	*Neq; enim* Them *Itaque il*
Erat Ital. t. pl.	*Si nihil a.* Qid en. h	*Ego ver. f.* Me autẽ. *Qar q.*	*Mithr.* Pop. en. *Nostr. semp.*
Itaq; hũc & Tar.	*Heracl.* Adẽ. *Adf.*	*Atq; h. eo.* Qẽ si. *Nam nisi m.*	*Qar. q.* Car. f. *At ijs* In cœl
Hac tãt. cel. St. l.	*Hìc tu t.* Est rid.	*Sed plens o.* Qam mult. nob.	*Erg. si q.* Nam si qis. *Qar. si. r.*
Sed enim hoc n. s.	*At domic. r.* At n. e. p	*Qaret qisp.* Ego ml. *Atq; t.*	*Qam ml.* Qid? Nostr. *Itaq; cr.*
Erat temp. ill. j.	*Nã cũ Ap.* His igit. t.	*Ex hoc es.* Qod si n. *Nã cet.*	*Sylla cum h* Qid à Q. *Neq; en.*
Interim satis l.	*Qa cũ ita si.* Eten. c.	*Qod si ips.* Qis nr. *ergo ille.*	*Ipsi illi* Decius. *Iam verò*
	Qid? cũ. Cens. nr. *Est*	*Qoti eg.* Hunc n. eg. *Atque s*	*Qar in q.* Atq; vt id. *Nã qas r.*
	Sed qon. *Qare arg.*	*Qar. suo.* Sit igit. *Sax & s.*	*Nul. en.* Cert si n. *An vero t.*
		Homer Erg. il. *Nam & cimbi*	*At cũ st.* Ego ver. o *Hac ver. s.*
PEROR. Qare conservate Iudices. Qæ cum ita sint *Qa de caus. p:* qæ non foti.			

Aliuſmodi poteris Indices tute tibi fingere: & tuo forſan commodo accommodatiores. * *Nam cur volumus ab induſtria quenquam removere, vt ne quid ipſe quærat; cùm illi omnia quæſita, paratáque tradamus?* * Heren. l. 3. ¶ 44.

Remedium verò præſtantius eſt, † *ampliſſimum illud longi laboris præmium, & ipſius Artis perfectio, ex tempore dicendi facultas: quam qui non erit conſequutus, civilibus officijs renunciabit; & ſolam ſcribendi facultatem potiùs ad alia opera convertat. Siquidem innumerabiles accidunt ſubitæ neceſſitates, vel apud magiſtratus, vel repræſentatis judicijs, continuò dicendi. Quid, cum adverſario reſpondendum erit, fiet? Nam ſæpe ea quæ opinati ſumus, & contra quæ ſcripſimus, ac tota ſubitò Cauſa mutatur. Quid porro multus ſtylus, & aſſiduæ lectio, & longa ſtudiorum ætas facit; ſi manet eadem, quæ fuit incipientibus, difficultas? Neque tamen hoc ago, vt ex tempore dicere* * *malit, ſed vt poſſit.* *Extemporalis oratio.* † Q. l. 10. c. 7.

| * Nam qui, ſcriptione relictâ, ad extemporalem omnino ſe confert orationem, in craſſum & ingratum Dicendi genus paulatim delabitur.

Ad hanc autem Perfectionem aſſequendam, non niſi ingenio acuto, tenaci memoriâ, & multiplici rerum ſcientiâ inſtructus quiſquam accedat. Sic aptatus, primò ex ſcripta oratione periodos aliquot, paulò ſecus quàm ſcripſerit, enunciare tentet: hoc cùm efficere poteſt, integra pars aliqua varietur: tum, immutatis Exordio & Epilogo, totius Tractationis innovationem, ſervatis tamen animo argumentis & ordine, experiatur: cùm hoc etiam laudabiliter aliquoties perfecerit; vlteriùs à ſcriptâ ad cogitatam orationem progredi licebit; & ſcriptis tantùm duabus partibus extremis, Partitionem animo concipere, & in ſingulis partibus tractandis Locos inventionis * cogitatione percurrere: vnde, quæ cuique parti maximè conveniunt, argumenta deſumet. Nec verba, rebus conceptis, exercitato deerunt. † *Rerum enim copia verborum copiam gignit.*

* *Verbaque provîſam rem non invita ſequentur.*

Atque ita gradatim, integram orationem extemporalem, ex paulula præmeditatione, tandem conficiat. In his verò omnibus, primò ſolus, tum audiente vno aut altero comite, poſtremò publicè in Scholis vires ſuas periclitetur. † *Educenda deinde dictio eſt* (inquit Craſſus) *ex hac domeſtica exercitatione & vmbratili, medium in agmen, in pulverem, in clamorem, in caſtra atque aciem forenſem.* * Lege Epilogum Locorum. † Orat. l. 3. ¶ 19. * Horat. in Arte. † Orat. l. 1. ¶ 39.

Sed * *Conſuetudo & exercitatio facilitatem maximè parit: quæ, ſi paulatim intermiſſa fuerit, non velocitas illa modò tardatur, ſed & vbertas ipſum coit atque concurrit. Quanquam enim opus eſt naturali quadam mobilitate animi, vt dum proxima dicimus, ſtruere vlteriora poſſimus, ſemperque noſtram vocem proviſa & formata cogitatio excipiat; vix tamen aut natura, aut ratio in tam multiplex officiũ diducere animũ queat, vt Inventioni, Diſpoſitioni, Elocutioni, Ordini rerum verborumque; tum ijs quæ dicit, quæ ſubjuncturus eſt,* * Q. l. 10. c. 7.

quæ vltrà spectanda sunt, adhibita vocis, gestus, observatione, vna sufficiat.

* ait Fab. l. 10. Hìc juvat quod monet * Orator, *Nullum nostrum vsquàm negligentem esse sermonem: quicquid loquemur vbicunque, sit, pro sua scilicet portione, perfectum.* Atque vt accuratè loquendi, ita etiam commentandi, ac inprimis scribendi, consuetudo ad extemporalem conducit orationem: vt docet Fabius: * *Studendũ verò semper, & vbiq;.* Et mox. *Scribendũ certè nunquam est magis, quàm cùm multa dicemus ex tempore.* Item, apud Oratorem, Crassus. † " Etsi vtile est etiam subitò sæpe Dicere; tamen illud " vtilius, sumpto spatio ad cogitandum, paratiùs atque accuratiùs Di-" cere: caput autem est (quod (vt verè dicam) minimè facimus: est enim " magni laboris, quem plerique fugimus) quàm plurimum scribere.

* Ibidem.

† Orat. l. 1. ¶. 39. " * Stylus optimus & Præstantissimus Dicendi effector, ac magister: ne-" que injuriâ. Nam si subitam & fortuitam orationem, commentatio & " cogitatio facilè vincit; hanc ipsam profectò, assidua ac diligens scriptu-" ra superabit. Omnes enim Artis Loci, qui modò insũt in ea re de qua " scribimus, anquirentibus nobis, omniq; acie ingenij contemplanti-" bus, ostendunt se & occurrunt: omnesq; Sententiæ, Verbaque omnia, " quę sunt cujusq; generis maximè illustria, sub acumen Styli subeant " & succedant necesse est: tum ipsa collocatio conformatioq; verborũ, " perficitur in scribendo, non Poëtico, sed quodam Oratorio Numero " & modo. Hæc sunt quæ clamores, & admirationes in bonis Oratori-" bus efficiunt: neque ea quisquam, nisi diu multumq; scriptitârit, eti-" amsi vehementissimè se in his subitis Dictionibus exercuerit, conse-" quetur: & Qui à scribendi consuetudine ad Dicendum venit, hanc af-" fert facultatem, vt etiam subitò si dicat; tamen illa quæ dicantur, simi-" lia scriptorum esse videantur: atque etiam, siquando in dicendo scri-" ptum attulerit; aliquid; cùm ab eo discesserit, reliqua similis o-" ratio consequetur. Vt concitato navigio, cùm remiges inhibuerunt, re-" tinet tamen ipsa navis motum, & cursum suum, intermisso impetu " pulsuque remorum; sic in Oratione perpetuâ cùm scripta deficiunt, " parem tamen obtinet oratio reliqua cursum, scriptorum similitudine " & vi concitata.

* i. Scriptio. Longior est in hac voce Metalep. Nam *Stylus* ab ἵστημι, statuo, propriè *columna* dicitur: *columna* per Synech. generis pro *cono* ponitur: *conus* per Metaph. pro *graphio*, quo in cera, seu cereis tabulis exarabant: *graphium* per Meton. causæ pro *scriptione*, cujus est instrumentalis causa: sicut hoc in loco: porro scriptio per Synecd. generis pro genere scriptionis seu Charactere: qui vsitatè Stylus dicitur. v. c. 2 §. 3. † Or l. 3. ¶ 20.

His adminiculis, ingenui juvenes ad glorioſam illam obnixè contendant Leontini Gorgiæ perfectionem. † *Is princeps, ex omnibus ausus est in conventu quærere, qua de re quisque vellet audire: cui tantus honos habitus est à Græcia, solt vt, ex omnibus, Delphis, non inaurata statua, sed aurea statueretur.*

Liber. Tertium, quod his forsan aliquis adjiciat, [libri inspectio] non tam remedium quàm dedecus habendum; Oratoris prorsus indignum dignitate. Q. l. 11. c. 2. *Ad libellum respicere vitiosum, quòd libertatem negligentiæ fecit. Inde interruptus Actionis impetus, & resistens ac salebrosa oratio, & qui dicit ediscenti similis, etiam omnem bene scriptorum gratiam perdit.* Ideoque nec adultis, nec pueris, permittendum. His potiùs detur; dum vel sua vel aliorum scripta recitant, Admonitoris copia: qui non nisi manifestè aut erranti, aut hærenti, verbum suggerat. Interim

Admovitor.

verò

verò delicta numerentur: & terna quælibet seu quaterna primò, postea bina seu singula, aut ferulæ, aut dedecoris alicujus pœnâ mulctentur: donec tandem integrum pensum suo Marte, aut saltem exiguâ Indicis ope, conficere possunt. Ita enim adultis, qui perfectâ hac memoriter Dicendi ratione, à pueris, sunt exercitati, vel leviter delinquere rarò continget. Frigida autem totius scripti lectio, dum animus & oculi chartæ sunt intenti, omnem Actionis & vultus gratiam amittit: & proinde Auditorum animos minùs afficit, & in persuadendo minus efficit.* *Ægrotis tamen indulgetur, & principibus in republ: occupatis, vt Orationem de scripto recitent.*

* Iunius Meth. Eloquentiæ. c. 20.

Siquis, memoriæ fretus bonitate, Remedio omni neglecto, Dicere audebit; viderit dicturus, vt non modò res & rerum ordinem; sed etiam verba ipsa examussim teneat: † *ne vnius eorum cujuslibet oblivio, aut deformem hæsitationem, aut deformius silentium inducat. Nam & invitus perdit quisque id quod elegerat verbum; nec facilè reponit aliud, dum id quod scripserat, quærit.*

† Q. l. 11, c. 2.

ORATORIAE. *Epilogus.*

PErfecta Orandi facultas acquiritur (a) tribus rebus: [Naturâ, Arte, Exercitatione.]

Natura. Natura (b) prima est, (c) quæ ingenium, memoriam, formam, vocem, (d) [res Oratori necessarias] donat.

Ars. Ars (e) dux certior, Naturæ dona (f) corrigit.

Vtramque (g) perficit, & (h) vincit Exercitatio.

Exercitatio. Exercitatio consistit in Genesi & Analysi.

Genesis est, qua Orationem nostram formamus, ex Artis præceptis, & imitandis Oratorum exemplis.

Analysis est, qua Orationem alienam resolvimus, observantes in ea, tum (i) quæ ab Arte præcipiuntur, tum Imitatione dignas Authoris (k) virtutes.

Imitatio. (l) Imitatio itaque est, qua Orandi rationem aliorum imitamur.

Imitationis duo sunt præcepta: vt (m) & eos qui excellunt, (n) & ea quæ in ijs excellunt, imitemur: præsertim (o) aptis ad ea Naturæ donis, quò faciliùs & ipsi excellamus.

Ad Epilog.

(a) Q. l. 3. c. 5. *Facultas Orandi consummatur, Naturâ, Arte, Exercitatione.*

(b) *Prima est.* Orat. l. 1. c. 28. *Sic igitur censeo, Naturam primùm ad Dicendum vim afferre maximam.* Ars non facit doctum, quem Natura non fecit docilem.

(c) *Quæ ingenium.* Ibidem. *Animi atque ingenij celeres quidam motus ad excogitandum acuti, & ad explicandum ornandumque veres, & ad memoriam firmi atque diuturni, sunt dona Naturæ: quæ accendi aut commoveri ab Arte possunt, inseri & donari ab Arte non possunt: etiam, quæ cum ipso homine nascuntur, lingua solutio, vocis sonus, latera, vires, conformatio quadam & figura totius oris & corporis.*

(d) *Res Oratori necess.* Ibid. *Sunt quidam aut ita linguâ hæsitantes, aut ita voce absoni, aut ita vultu motuque corporis vasti, atque agrestes; vt etiamsi ingenijs atque arte valeant, tamen in Oratorum numerum venire non possunt.*

(e) *Dux certior.* Finib. l. 4. ¶ 12. *Etsi ingenijs magnis præditi quidam, dicendi copiam sine ratione consequuntur; Ars tamen est dux certior, quàm Natura: aliud est enim, Poëtarum more, verba fundere; aliud, ea quæ dicas, ratione & Arte distinguere.*

(f) *Nat. don. corrigit.* Orat. l. 1. ¶ 28. *Neque ignoro* (inquit Crassus de Naturæ donis) *& quæ bona sunt, fieri meliora, posse doctrinâ; & quæ non optima, aliquo modo acui tamen, & corrigi posse.* Hujus rei exemplum est Athenienſis Demosthenes: * *In quo tantum studium fuisse, tantusque labor dicitur; vt primùm impedimenta Naturæ, diligentiâ industriâque superaret: cumque ita balbus esset, vt ejus ipsius Artis cui studeret, primam literam non posset dicere; perfecit meditando, vt nemo planiùs eo locutus putaretur: deinde, cùm spiritus ejus esset angustior, tamen continendâ animâ in Dicendo est assecutus; vt vnâ continuatione verborum, (id quod ejus scripta declarant) bina ei contentiones vocis, & remissiones continerentur: qui etiam, (vt memoria proditum est) conjectis in os calculis, summâ voce versus multos vno spiritu pronunciare consuescebat: neque is consistens in loco, sed inambulans, atque ascensu ingrediens arduo.*

* In fine d. l.

(g) *Perficit.* Heren. l. 1. ¶ 2. *Illud moneo, Artem sine assiduitate Dicendi non multùm juvare.* Et l. 4. ¶ 8. *Assiduè consequemur Artis rationem, studio & exercitatione.*

(h) *Vincit.* Pro Corn. Balbo. *Assiduus vsus vnivirei deditus, & Ingenium & Artem sæpe vincit.* Et Orat. l. 1. ¶ 4. *Ad eam doctrinam, quam suo quisque studio assecutus est, adjungatur vsus frequens: qui omnium Magistrorum præcepta superat.*

(i) *Quæ ab Arte præcip.* vt sunt Tropi, Figuræ, Perſuadendi modi, Stylus, Partes Orationis, Quæstionis Status, Genera Causæ, Loci, & multiplex Dispositio.

(k) *Virtutes.* Virtutes, seu Exempla Imitanda, sunt peculiares cuique Authori dictorum argumentorum vsus. Q. l. 10. c. 2. *Imitatio non sit tantùm in verbis: illuc intendenda mens, quantum fuerit decoris in rebus atque personis; quod consilium; quæ dispositio; quàm omnia, etiam quæ delectationi videntur data, ad victoriam spectent; quid agatur Proœmio; qua ratio, & quàm varia, Narrandi; qua vis probandi, & refellendi; quantaque laus, ipsa popularis vtilitatis gratiâ,*

tiâ, assumpta: quæ tum est pulcherrima, cùm sequitur; non cùm accersitur. Hæc si providerimus, tum verè imitabimur. Qui verò etiam propria his bona adjecerit, vt suppleat quæ deerant, circumcidat siquid redundabit; is erit, quem quærimus, perfectus Orator.

(l) Heren. l. 1. ¶ 6. *Imitatio est qua impellimur cum diligenti ratione, vt aliquorum similes in Dicendo velimus esse.*

(m)(n) Orat. l. 2. ¶ 43 dicitur Sulpicius, bonæ quidem indolis adolescentulus, excellentem Oratorẽ L. Crassum diligenter Imitando, vnius anni spacio incredibiliter mutatus; & magnificum ac præclarum Crassi genus, (aptis ad illud Naturæ donis) assecutus. Vnde ibidem sic præcipit Antonius. *Ergo hoc sit primum in præceptis meis, vt demonstremus quem imitetur: atque ita, vt quæ maximè excellant in eo quem imitabitur, ea diligentissimè persequatur.* Quomodo etiam Quintilianus l. 10. c. 2. *Primùm videndum est quos imitemur: (Nam sunt plurimi qui similitudinem pessimi cujusque & corruptissimi concupierint) deinde in ipsis quos elegerimus, quid sit ad quod efficiendum nos comparemus: nam in magnis quoque authoribus incidunt aliqua vitiosa, & à doctis, inter ipsos etiam, mutuò reprehensa.*

(o) *Aptis ad ea Nat. donis.* Qualia fuerunt in Sulpicio ad imitandum magnificũ genus Crassi: (vide (m) suprà) Nam vt rectè Poëta,

† *Tu nihil invitâ dices, facies ve Minervâ.* † Horat. in Art. Poëtica.

Imitatu dignissimus censetur, in eloquenti suo Panegyrico, Plinius junior: quales proculdubio fuerunt, florenti illâ Ciceronis ætate, Antonius, L. & M. Crassus, Cotta, Catulus, Brutus, Cassius, Cæsar, Sulpicius, Philippus, Hortensius, Cato, Pompeius, Curio, Callidius, * aliique complures. Quorum artificiosas Actiones hodie desiderari, nimis esset dolendum; si non omnes omnium horum virtutes, in vno Cicerone convenissent. Quod disertè testatur l. 12. c. 10. Quintilianus: Vbi speciatim notans *vim Cæsaris, indolem Cælij, subtilitatem Callidij, gravitatem Bruti, acumen Sulpicij, acerbitatem Cassij, diligentiam Pollionis, dignitatem Messalæ, sanctitatem Calvi; etiam copiam Senecæ, vires Africani, maturitatem Afri, jucunditatem Crispi, sonum Trachalli, elegantiam Secundi; At MARCVM TVLLIVM,* inquit, *non illum habemus Euphranorem, circa plurium artium species præstantem; sed in omnibus, quæ in quoque laudantur, eminentissimum.* Hunc ergo vnum ex omnibus, pro omnibus, & præ omnibus, imitandum proponite: idque eò magis, quòd nihil vsquam, mirandæ illius eloquentiæ & doctrinæ, immistum reperietis, quod vel castitatem, vel modestiam, vel pietatem, vel bonos mores lædat. Præter hunc sicui sit animus aliorum etiam Dicendi rationes & venas consectari, sive veteres sint, sive recentiores; eos deligat, qui, Ciceronem prudenter imitando, egregiam aliquam in Dicendi Facultate laudem adepti sunt. * In claris Oratoribus.

Quò verò imitando meliùs proficiant Tyrones, diligenti orationum analysi, à pueritia, exerceantur, ter quamlibet perdiscentes. Primâ

vice

vice ſingulas prælectiones à magiſtris jam interpretatas confeſtim interpretentur ipſi; atque etiam juxta † *vocis* præcepta, rectè legere ſtatim doceantur: rectè lectas eodem modo memoriter poſt meridiem repetant, & Grammaticalia obſervent. Cùm ſic ad Orationis finem perventum eſt; ſecundâ vice duas vel plures lectiones connectentes, obſervent in ijs, poſt interpretationem, Artificium Oratorium, eaſque conjunctim memoriter recitent: donec ita totam Orationem ſecundò percurrerint. Tertiâ vice, prælectionibus omnibus conjunctis, orationem integram, voce ac geſtu congruenti, tanquam ſuam, memoriter pronuncient.

† Rhet. l. 2. c. 2. 3. 4.

In hunc finem, ſelectæ quædam Ciceronis Orationes, tam brevitate, quàm elegantiâ præſtantes, ſeparato volumine, quod diſcentium aſſiduè manibus conteratur, excudendæ & compingendæ erunt: cujuſmodi ſunt Philip. 9. de ſtatua Sulpicio ponendâ, Pro Archia Poëta, Pro M. Marcello, pro Ligario, Catilinariæ 4, pro C. Rabirio, pro Deiotaro, Divinatio, pro Lege Manilia, pro Quinctio, & pro Milone. Adjungantur etiam, ſi placet, inſignes illæ duæ, quæ propter numerum Poëticũ faciliùs ediſcantur, * Ajacis & Vlyſſis Dictiones.

* Met. 13.

FINIS.

Monitio ad Lectorem.

* Quorum fœminina in α puro genitivos mittunt in ας.

L. 1. Paulo antè Cap. 2 § 2. immediatè poſt [& circumflexo:] *omiſſa hæc reſtituantur*: Et, *Græcorum formam habentem, genitivum *familiàs, in Paterfamiliàs, Materfamiliàs*, &c. ad differentiam accuſativi pluralis: atque genetivos plurales *Noſtrî, Veſtrî*, ad differentiam ſingularium. *Cap. 3. § 1. P, prima litera, debet eſſe Vermiculata. Ad cap. 2. § 2. Affectu 11. pro* capiunt *lege* cupiunt. *L. 2. c. 5. (g) in notis, ſeptimâ à fine lineâ, lege* quarum.

Præterea Rhet. l. 1. c. 34. pro ijs quæ de Paratheſi traduntur hæc precor ſubſtituas.

Paratheſis eſt, cum verbo verbum, aut ſimplex in eodem caſu, aut nonnunquam etiam conjunctum, Diſtinctionis vel Declarationis gratiâ, apponitur: vt, *Lupum* [*piſcem*] *non vidit Italia*: (ſicut Ioan. 14. 22. *Dicit illi Iudas*, [*non Iſcariotes:*] *Domine*, &c.) Item Orat l. 2 ¶ 82. *Quoniam tribus rebus omnes ad noſtram ſententiam perducimus*; [*aut Docendo, aut Conciliando, aut Permovendo*;] *vna ex tribus his*, &c. Et Epiſt. f. 24. l. 9. *COMMVNITAS vitæ, atque victus, remiſſioque animorum, maximè ſermone efficitur familiari: qui eſt in conviviis dulciſſimus: vt ſapientius noſtri, quàm Græci: illi συμπόσια, aut σύνδειπνα*, [*i. compotationes, aut concœnationes:*] *nos convivia: quod tum maximè ſimul vivitur*: Nec non l. 2. c. 4. pag. 2 lin. 7.

Parentheſis. * V. Or. l. 1. c. 2 §. 1. (p) in not. *Paratheſis.*

Parentheſis (ſive ſemicirculis, ſive * virgulis notetur) tono inferiori, & ſono ſubmiſſiori, tota proferenda eſt; ſemperque definit vt Comma.

Paratheſis profertur vt Parẽtheſis: ſed definit vt Diſtinctio ejus primaria, ſive perfecta ſit, ſive imperfecta: aut, ſi nulla ſit, vt Comma.